

Alte Drucke

**P. VIRGILII || MARONIS OPERA IN-||DVBITATA, || BVCOLICON,
|| GEORGICON, || ÆNEIS. || QVIBVS ACCESSERVNT ET || ALIA
QVAEDAM LECTIONI || & studio ...**

Vergilius Maro, Publius

Lipsiae, 1590

VD16 ZV 30860

P. VIRGILII MARONIS AENEIDOS

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-149950

P. VIRGILII MA-
RONIS AENEIDOS

Liber primus.

LE ego, qui quondam
gracili modulatus auena
Carmen, & egressus fluvius,
vicina coëgi
Ut quamvis avido parerent
arua colono:
Gratum opus agricolis: at
nunc horrentia Martis

Arma, virumq; cano: Troia qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lauinaq; venit
Littora: multum ille & terris iactatus & alto,
Vi superum, seu memorem lunonis ob iram.
Multa quoq; & bello passus, dum conderet urbem.
Inferretq; deos Latio: genus vnde Latinum, 10
Albanig; patres, atq; alta moenia Roma.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso, 12
Quidue dolens regina deum, tot voluere casus
Insignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit. tanta ne animis caelestibus ira? 14
Vrbs antiqua fuit, Tyrū tenuere coloni,
Carthago: Italiam contra, Tyberinaq; longe
Ostia: dives opum, studiisq; aспerrima belli.

I 3

Quam

Quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
 Posthabita coluisse Samo. hic illius arma,
 Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse,
 Si qua fata sinant, iam tum tenditq; fouetq;
 Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci
 Audierat, Tyrias olim qua verteret arces.
 Hinc populum latè regem, belloq; superbum
 Venturum excidio Libyæ: sic voluere Parcas.
 Id metuens, veterisq; memor Saturnia belli,
 Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis.
 Nec dum etiam causa irarum, sauiq; dolores
 Exciderant animo: manet alta mente repostum
 Iudicium Paridis, spretaq; iniuria forma,
 Et genus inuisum, & rapti Ganymedeus honores.
 His accensa super, iactatos aequore toto
 Troas, reliquias Danaûm, atq; inmitis Achilli,
 Arcebat longè Latio: multosq; per annos
 Errabant acti fati maria omnia circum.
 Tante molis erat Romanam condere gentem.
 Vix è conspectu Sicula telluris in altum
 Vela dabant lati, & spumas salis ære ruebant:
 Cum Iuno aeternum seruans sub pectore vulnus,
 Hæc secum: Mene incæpto desistere victam?
 Nec posse Italia Teucrorum auertere regem?
 Quippe vector fati, Pallâsine exurere classem
 Argiuûm, atq; ipsos potuit submergere ponto.
 Vnius ob noxam, & furias Aiæci Oilei?
 Ipsa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem,
 Disceq; rates, euertiq; aquora ventus:

Illum expirantem transfixo pectore flammis,
Turbine corripuit, scopuloq; infixit acuto:
Ast ego, qua diuū incedo regina, Iouisq;
Et soror, & coniunx, vna cum gente tot annos
Bella gero. & quisquam numen Iunonis adores
Præterea, aut supplex aris imponat honorem?
Talia flammato secum dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca fœta furentibus Austris,
Æoliā venit. hic vasto rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempestatesq; sonoras
Imperio premit, ac vinculis & carcere frenat.
Illi indignantes, magno cum murmure, montis
Circum claustra fremunt. celsa sedet Æolus arce,
Sceptra tenens: mollitq; animos, & temperat iras.
Nō faciat, maria ac terras, cælumq; profundum
Quippe ferant rapidi secum, verrantq; per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
Hoc metuens, molemq; & montis insuper altos
Imposuit: regemq; dedit, qui fœdere certo
Et premere, & laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus vsa est:
Æole, (namq; tibi diuū pater atq; hominum rex,
Et mulcere dedit fluctus, & tollere ventos).
Gens inimica mibi Tyrrhenum nauigat æquor,
Illum in Italiam portans, victosq; penates.
Incute vim ventis, submersaq; obrue puppes:
Aut age diuersas, aut disente corpora ponto.
Sunt mibi his septem præstanti corpore Nymphæ
Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam

Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo:
 Omneis ut tecum meritis pro talibus annos
 Exigat, & pulcra faciat te prole parentem.
 Aeolus hac contra: Tuus, ô regina, quid optes,
 Explorare labor: mihi iussa capeffere fas est.
 Tu mihi quodcumq; hoc regni, tu sceptrâ, Iouemq;
 Concilias: tu das epulis accumbere diuim,
 Nimborumq; facis tempestatumq; potentem.
 Hec ubi dicta, cauum conuersa cuspide montem
 Impulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
 Quâ data porta, ruunt, & terras turbine perslant.
 Incubère mari, totumq; à sedibus imis
 Vnâ Eurûsq; Notusq; ruunt, creberg; procellis
 Africæ: & vastos voluunt ad littora fluctus.
 Insequitur clamorq; virûm, stridorq; rudentum.
 Eripiunt subito nubes, cælumq; diemq;
 Teptorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
 Intonuère poli: & crebris micat ignibus ather:
 Presentemq; viris intentant omnia mortem.
 Exemplo Aeneæ soluuntur frigore membra.
 Ingemit, & duplices tendens ad sidera palmas,
 Talia voce refert: ô terq; quaterq; beati,
 Quis ante ora patrum, Troiæ sub mœnibus altis,
 Contigit oppetere. ô Danaûm fortissime gentis
 Tydide, mène Iliacis occumbere campis
 Non potuisse? tuâq; animâ hanc effundere dextra?
 Sæuis ubi Aeacida telo iacet Hector, ubi ingens
 Sarpedon, ubi tot Simois correpta sub undis
 Scuta virûm, galeasq;, & fortia corpora voluit.

Talia

Talia iactanti stridens Aquilone procella
 Velum adversa ferit, fluctusq; ad sidera tollit.
 Franguntur remi: tum prostrata querit, & vndis
 Dat latus: insequitur cumulo praeruptis aqua mōs.
 Hi summo in fluctu pendent: his vnda debiscens
 Terram inter fluctus aperit: furit aestus arenis.
 Treis Notus abreptas in saxa latentia torquet:
 (Saxa, vocant Itali medijs quae in fluctibus Aras, appropinquo
 Porcum immane mari summo) treis Eurus ab alto
 In brevia, & Syrtis vrget, (miserabile visu) *Aras & Syrtis*
 Illiditq; vadis, atq; aggere cingit arena.
 Vnam, quae Lycios, fidumq; vehebat Orontem,
 Ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
 In puppim ferit, excutitur, pronusq; magister
 Voluitur in caput, aet illam ter fluctus ibidem
 Torquet, agens circū, & rapidus vorat aquore vor-
 apparent rari nantes in gurgite vasto: *tex.*
 Arma virū, tabulaq; & Troia gaza per vndas.
 Iam validam Ilionei nauem, iam sortis Achata,
 Et qua vectus Abas, & qua grandaeus Alethes,
 Vicit hyems: laxis laterum compagibus omnes
 Accipiant inimicum imbrem, rimisq; fatiscunt.
 Interea magno misceri marmure pontum, *Actaeus vultus*
 Emisamq; hyemem sensit Neptunus, & imis
 Stagna refusa vadis: grauitur commotus, & alto *Actaeus vultus*
 Prospiciens, summa placidum caput extulit vnda.
 Disiectam Aenea toto videt aquore classem,
 Fluctibus oppressos Troas, reliq; ruina. *Actaeus vultus*
 Nec latuere doli fratrem Iunonis, & ira:

Troiani. *Actaeus vultus*
 Eurum

Eurum ad se, Zephyrumq; vocat: dehinc talia sa-
 Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
 Iam caelum, terramq; meo sine numine, venti,
 Miscere, & tantas audetis tollere moles?
 Quos ego. sed motos praestat componere fluctus:
 Post mihi non simili poena commissa luetis.

*clausula
 quae se populi
 de auctoritate
 producit.*

Maturate fugam, regi; haec dicite vestro,
 Non illi imperium pelagi, saeuumq; tridentem,
 Sed mihi sorte datum. tenet ille immania saxa,
 Vestras Eure domos: illa se iacet in aula
 Aeolus, & clauso ventorum carcere, regnet.
 Sic ait: & dicto citius tumida equora placat,
 Collectasq; fugat nubes, solemq; reducit.
 Cymothoe simul, & Triton annixus, acuto
 Detrudunt naues scopulo: leuat ipse tridenti
 Et vastas aperit Syreis, & temperat aquor,
 Atq; rotas summas leuibus perlabitur vndas.
 Ac veluti, magno in populo, cum saepe coorta est
 Seditio, sauitq; animis ignobile vulgus,
 Iamq; faces, & saxa volant, furor arma ministrat:
 Tum pietate grauem ac meritis si forte virum quem
 Conspectere, silent, arrectusq; auribus astant:
 Ille regit dictis animos, & pectora mulcet:
 Sic cunctus pelagi cecidit fragor, equora postquam
 Prospiciens genitor, caeloq; inuectus aperto
 Flectit equos, currusq; volans dat lora secundo.
 Desesti Aeneada, quae proxima littora, cursu
 Contendunt petere, & Libya vertuntur ad oras.
 Est in secessu longo locus: insula portum

Efficit

Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
 Frangitur, inq; sinus scindit sese vnda reductos.
 Hinc atq; hinc vastæ rupes, geminæq; minantur
 In cælum scopuli: quorum sub vertice latè
 Aequora iuta silent. tum sylvis scena coruscis
 Desuper, horrentiq; atrum nemus imminet umbra.
 Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum:
 Intus aquæ dulces, viuoq; sedilia saxo:
 Nympharum domus. hic sessas non vincula naueis
 Vlla tenent, vncō non alligat ancora morsu.
 Huc septem Aeneas collectis nauibus omni
 Ex numero subit: ac magno telluris amore.
 Egredi, optata potiuntur Troës arena,
 Et sale tabentis artus in littore ponunt.
 Ac primum silicis scintillam excudit Achates,
 Suscepitq; ignem folijs, atq; arida circum
 Nutrimenta dedit, rapuitq; in fomite flammam.
 Tum Cererem corruptam vndis, Cerealeaq; arma,
 Expediunt, festi rerum: frugesq; receptas
 Et torrere parant flammis, & frangere saxo.
 Aeneas scopulum interea conscendit, & omnem
 Prospectum latè pelago petit, Anthea si quem
 Iactatum vento videat, Phrygiasq; biremes,
 Aut Capyn: aut celsis in puppibus arma Cayci.
 Nauim in conspectu nullam, treis littore cygnos
 Prospicit errantes: hos tota armenta sequuntur.
 A tergo, & longum per valles pascitur agmen.
 Constitit hic, arcumq; manu, celerisq; sagittas
 Corripuit, fidus qua tela gerebat Achates.
 pleonazog, inde cælo manu.

Ducta

Ductoresq; ipsos primum, capita alta ferentes,
 Cornibus arborea, sternit: tum vulgus, & omnem
 Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
 Not prius absistit, quam septem ingentia victor
 Corpora fundat humi, & numeru cum nauib. aequet.
 Hinc portum petit, & socios partitur in omnes.
 Vina, bonus qua deinde cadis onerarat Acestes
 Littore Trimacrio, dederatq; abeuntibus heros,
 Diuidit, & dictis morantia pectora mulcet.
 O socij, (neq; enim ignari sumus ante malorum)
 O passi grauiora: dabit Deus his quoq; finem.
 Vos & Scyllaeam rabiem, penitusq; sonanteis
 Accessis scopulos: vos & Cyclopea saxa
 Experti: reuocate animos, maestumq; timorem
 Mittite. forsan & haec olim meminisse iuuabit.
 Per varios casus, per tot discrimina rerum
 Tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas
 Ostendunt: illic fas regna resurgere Troiae.
 Durate, & vosmet rebus seruate secundis.
 Talia voce refert, curiq; ingentibus ager,
 Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
 Illi se praeda accingunt, dapibusq; futuri:
 Tergora diripiunt costis, & viscera nudant.
 Pars in frustra secant, verubusq; trementia figunt:
 Littore abena locant alij, flammaq; ministrant.
 Tum victu rauocant vires: fusi, per herbam,
 Implentur veteris Bacchi, pinguisq; ferina.
 Postquam exempta fames epulis, mensaq; remota,
 Amisos longo socios sermone requirunt:

Spemq;

201

Prosero
 1000

217

Spemq; metumq; inter dubij, seu viuere credant,
 Siue extrema pati, nec iam exaudire vocatos.
 Præcipue pius Aeneas, nunc acris Oronti,
 Nunc Amyci casum gemit: Et rudelia secum
 Fata Lyci, sortemq; Gyan, sortemq; Cloanthum.
 Et iam finis erat, cum Iuppiter æthere summo
 Despiciens mare veliuolum, terrasq; iacentes,
 Littoraq; & latos populos, in vertice cæli
 Constitit, & Libya defixit lumina regnis.
 Atq; illum taleis iactantem pectore curas,
 Tristior, & lacrymis oculos suffusa nitentis,
 Alloquitur Venus: ô, qui res hominumq; deumq;
 Aeternis regis imperijs, & fulmine terres,
 Quid meus Aeneas in te committere tantum,
 Quid Troës potuere? quibus tot funera passis
 Cunctis, ob Italiam terrarum clauditur orbus,
 Certe hinc Romanos olim, valentibus annis,
 Hinc fore ductores, reuocato à sanguine Teucri,
 Qui mare, qui terras omni ditioe tenerent,
 Pollicitus: quæ te genitor sententia vertit?
 Hac equidem occasum Troia, tristesq; ruinas
 Solabar, fatis contraria fata rependens.
 Nunc eadem fortuna viros, tot casibus actos,
 Insequitur, quem das finem rex magne laborum
 Antenor potuit, medijs elapsus Achius,
 Illyricos penetrare sinus, atq; intima tutus
 Regna Liburnorum, & fontem superare Timæi:
 Vnde per ora nouem, vasto cum murmure montis,
 It mare proruptum, & pelago premit arua sonanti.

Hic

Hic tamen ille urbem Parauit, sedesq; locauit
 Teucrorum, & genti nomen dedit, armaq; fixit
 Troia: nunc placida compositus pace quiescit.
 Nos, tua progenies, cæli quibus annuis arcem,
 Nauibus (insandum) amissis, vnus ob iram
 Prodimur, atq; Italis longè disiungimur oris.
 Hic pietatis honos? sic nos in sceptrâ reponis?
 Olli subridens hominum sator atq; deorum,
 Vultu, quo cælum, tempestatesq; serenat,
 Oscula libauit nata. dehinc talia fatur:
 Parce metu Cytherea: manent immota tuorum
 Fata tibi: cernes urbem, & promissa Lauini
 Mœnia, sublimemq; feres ad sidera cæli
 Magnanimum Aeneam. neq; me sententia vertit.
 Hic tibi (sabor enim, quando hac te cura remordet,
 Longius & voluens factorum arcana monebo)
 Bellum ingens geret Italia: populosq; feroces
 Contundet, moresq; viris, & mœnia ponet:
 Tertia dum Latio regnantem viderit ætas,
 Ternaq; transferint Rutulû hyberna subactis.
 At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
 Additur, (Iulus erat, dum res stetit Ilia regno)
 Triginta magnos voluendis mensibus orbes
 Imperio explebit, regnumq; à sede Lauini
 Transferet, & longam multa vi muniet Albam.
 Hic iam tercentum totos regnabitur annos
 Gente sub Hectorea: donec regina sacerdos
 Marte grauis geminam partu dabit ilia prolem.
 Inde lupa fuluo nutricis tegmine latus

Roma-

Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
Mænia, Romanosq; suo de nomine dicet.

Hu ego nec metas rerum, nec tempora pono:

Imperium sine fine dedi. quin aspera Iuno,

Qua mare nunc, terrasq; metu, cælumq; fatigat,

Consilia in melius referet, mecumq; fouebit

Romanos rerum dominos, gentemq; togatarum.

Sic placitum: veniet lustrus labentibus ætas,

Cum domus Assaraci Phthiam, claraq; Mycenæ

Seruiio premet, ac victis dominabitur Argis. *¶ Grecis*

Nascetur pulchra Troianus origine Caesar,

Imperium Oceano, famam qui terminet astris,

Iulius, à magno demissum nomen Iulo.

Hunc tu olim cælo, spolijs orientis onustum,

Accipies secura, vocabitur hic quoq; votis.

Aspera tum positis mitescent secula bellis:

Cana fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus

Iura dabunt: diræ ferro, & compagibus artibus

Claudentur belli portæ. furor impius intus

Sena sedens super arma, & centum vinctus ahenis

Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

Hæc ait, & Maia genitum demittit ab alto,

Vi terræ, vig; nouæ pateant Carthaginis arces

Hospitio Teucris: ne sati nescia Dido

Emibus arceret. volat ille per æra magnum

Remigio alarum, ac Libya citius astitit oris. *Comp. Carthagini*

Et iam iussa facit. ponuntq; ferocia Pœnæ. *hæc n. de vado puen*

Corda, volente Deo, imprimis regina quietum. *ante a laeom. p. 10. 11*

Accipit in Teucris animum, mentemq; benignam. *in p. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.*

At p. 110

in p. 110

At pius Aeneas per noctem plurima volens,
 Ut primum lux alma data est, exire, locosq;
 Explorare novos, quas vento accesserit oras,
 Qui teneant (nam inculta videt) hominésne, fera'ne
 Querere constituit, socijsq; exacta referre.
 Classem in conuexo nemorum sub rupe cauata
 Arboribus clausam circum, atq; horrentibus umbris
 Occulit: ipse vno graditur comitatus Achate,
 Bina manu lato crispans hastilia ferro.
 Cui mater media sese tulit obuia sylua,
 Virginis os habitumq; gerens, & virginis arma
 Spartana: vel qualis equos Threissa fatigat
 Harpalice, volucremq; fuga praeuertitur Hebrum.
 Namq; humeris de more habilē suspenderit arcum
 Venatrix, dederatq; comas diffundere ventis:
 Nuda genu, nodosq; sinus collecta fluentis.
 Ac prior, Heus, inquit, iuuenes, monstrate mearum
 Vidistis si quam hic errantem fortē sororum:
 Succinctam pharetra, & maculosa tegmine lynci,
 Aut spumantis apri cursum clamore prementem.
 Sic Venus, at Veneris contrā sic filius orsus:
 Nulla tuarum audita mihi, neq; visa sororum.
 O quam te memorem virgo! namq; haud tibi vultus
 Mortalis, nec vox hominem sonat. o Dea certē:
 An Phœbi soror, an Nympharum sanguinis vna?
 Sis felix, nostrumq; leues quacumq; laborem:
 Et quo sub cælo tandem, quibus orbis in oris
 Iactemur, doceas: (ignari hominumq; locorumq;
 Erramus, vento huc vastis & fluctibus acti)

Multa

Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.
Tunc Venus: Haud equidem tali me dignor honore:
Virginibus Tyrijs mos est gestare pharicram,
Purpureoq; alie suras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios, & Agenaris urbem:
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyria regit vrbe profecta,
Germanum fugiens. longa est iniuria, longa
Ambages: sed summa sequar fastigia rerum.
Huic coniunx Sichæus erat, ditissimus agri
Phenicum, magno misera dilectus amore:
Cui pater intactam dederat, primiq; iugarat
Omnibus: sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omnis,
Quos inter medius venit furor. ille Sichæum
Impius ante aras, atq; auri cecus amore,
Clam ferro incautum superat, securus amorum
Germanæ: factumq; diu calauit: & agrum
(Multa malus simulans) vana spe lusit amantem.
Ipse sed in somnis inhumati venit imago
Coniugis, ora modis attollens pallida miris.
Crudeleis aras, traiecitq; pectora ferro
Nudauit: cecumq; domus scelus omne retexit.
Tum celerare fugam, patriaq; excedere suadet:
Auxiliumq; via, veteres tellure recludit
Thesauros, ignotum argenti pondus & auri.
Hu commota fugam Dido sociosq; parabat.
Conueniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat. naucis, qua forte parata,

K

Corripi-

Corripiunt, onerantq; auro. portantur auari
 Pygmalionis opes pelago. dux femina facti.
 Deuenere locos, ubi nunc ingentia cernes
 Mœnia, surgentemq; noua Carthaginis arcem:
 Mercatig; solum, facti de nomine Byrsam,
 Taurino quantum possent circundare tergo.
 Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris?
 Quæue tenetis iter? quarenti, talibus ille,
 Suspirans, imoq; trahens à pectore vocem:
 O dea, si, prima repetens ab origine, pergam,
 Et vacet annales nostrorum audire laborum:
 Ante diem clauso componet vesper Olympo.
 Nos Troia antiqua (si vestras fortè per aures
 Troie nomen h̄t) diuersa per æquora vectos
 Fortè sua Libycæ tempestas appulit oris.
 Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste penates
 Classe velò mecum: fama super æthera notus.
 Italiam quero patriam, & genus ab Ioue summo.
 Bis demus Phrygium conscendi nauibus aquor,
 Matre dea monstrante viam, data fata secutus.
 Vix septem, conuulsa vndis Euroq; supersunt.
 Ipse ignotus, egens, Libya deserta peragro,
 Europa atq; Asia pulsus. nec plura querentem
 Passa Venus, medio sic interfata dolore est:
 Quisquis es, haud (credo) inuisus cœlestibus auras
 Vitales carpi, Tyriam qui adueneris urbem.
 Perge modò, atq; hinc te regina ad limina perfer.
 Namq; tibi redukes socios, classemq; relatum
 Nuncio, & in tutum versis Aquilonibus actam:

Ni fru-

Ni frustra augurium vani docuere parentes.
Aspice bis senos latantes agmine cygnos,
Aetherea quos lapsa plaga Iouis ales aperto
Turbabat caelo: nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas iam despectare videntur.
Vt reduces illi ludunt stridentibus alis,
Et caetu cinxere polum, cantusq; dedere:
Haud aliter puppesq; tuae, pubesq; tuorum
Aut portum tenet, aut pleno subit ostia velo.
Perge modò: & , quâ te ducit via, dirige gressum.
Dixit: & auertens rosea ceruice resulsit:
Ambrosiaq; comae diuinum vertice odorem
Spirauere: pedes vestis defluxit ad imos:
Et vera incessu patuit dea. Ille, vbi matrem
Agnouit, tali fugientem est voce secutus:
Quid natum toties crudelis tu quoq; falsis
Ludis imaginibus? cur dextra iungere dextram
Non datur? ac veras audire, & reddere votes?
Talibus incusat, gressumq; ad moenia tendit.
At Venus obscuro gradientes aëre sepsit,
Et multo nebulae circum dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
Moliriue moram, aut veniendi poscere causas.
Ipsa Paphum sublimis abit, sedesq; reuisit
Leta suas: vbi templum illi, centumq; Sabae
Thure calent ara, fertsq; recentibus halant.
Corripuere viam interea, quâ semita monstrat.
Iamq; ascendebant collem, qui plurimus vrbi
Imminet, aduersasq; aspectat desuper arces.

Miratur molem Aeneas, magalia quondam :
 Miratur portas, strepitumq; , & strata viarum.
 Instant ardentes Tyrij : pars ducere muros,
 Moliriq; arcem, & manibus subuoluerè saxa:
 Pars aptare locum tecto, & concludere sulco.
 Iura, magistratumq; , legunt, sanctumq; , senatum.
 Hic portus alij effodiunt : hic alta theatris
 Fundamenta locant alij, immanesq; , columnas
 Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris.
 Qualis apes estate noua per florea rura
 Exercent sub sole labor : cum gentis adultos
 Educunt scetus, aut cum liquentia mella
 Stipant, & dulci distendunt nectare cellas:
 Aut onera accipiunt venientum, aut, agmine facto,
 Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.
 Feruet opus, redolentq; , thymo fragrantia mella.
 O fortunati, quorum iam mœnia surgunt,
 Aeneas ait, & fastigia suspicit vrbis.
 Insert se septus nebula (mirabile dictu)
 Per medios, miscetq; , viris, neq; , cernitur vlli.
 Lucus in vrbe fuit media, latissimus umbra:
 Quò primum iactati vndis & turbine Pœni
 Effodere loco signum, quod regia Iuno
 Montrarat, caput acris equi : sic nam fore bello
 Egregiam, & facilem victu per secuta gentem.
 Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
 Condebat, donis opulentum, & numine diuæ:
 Aerea cui gradibus surgebant limina, nexaq;
 Aere trabes : foribus cardo fridebat ahenis.

Hoc primum in luco noua res oblata timorem
 Tenit: hic primum Aeneas sperare salutem
 Ausus, & afflicto melius considerare rebus.
 Namq; sub ingenti lustrat dum singula templo,
 Regnam opperiens: dum, quae fortuna sit vrbi,
 Artificumq; manus inter se, operumq; laborem
 Miratur: vidit Iliacas ex ordine pugnas,
 Bellaq; iam fama totum vulgata per orbem: *Aegistionemq; Menelaum.*
 Atque Priamumq; & seuum ambobus Achillem.
 Constitit, & lacrymas: quis in locus, inquit, Achate,
 Quae regio in terris nostri non plena laboris?
 En Priamus: sunt hic etiam sua praemia laudi:
 Sunt lacrymae rerum: & mentem mortalia tangunt.
 Solue metus: feret haec aliquam tibi fama salutem.
 Sic ait: atq; animum pictura pascit inani,
 Multa gemens, largoq; humectat flumine vultum.
 Namq; videbat, vii bellantes Pergama circum
 Hac fugerent Graij, premeret Troiana iuuentus:
 Hac Phryges: instaret curru cristatus Achilles.
 Nec procul hinc Rhæsi niueis tentoria velis
 Agnoscit lacrymans: primo qua prodita somno,
 Tydides multa vastabat caede cruentus:
 Ardenteuq; auertit equos in castra prius, quam
 Pabula gustassent Troia, Xanthumq; bibissent.
 Parte alia fugiens amissis Troilus armis, *per eam viam*
 Infelix puer, atq; impar congressus Achilli,
 Fertur equis, curruq; haeret resupinus inani,
 Lora tenens tamē: huic ceruixq; comaq; irabuntur
 Per terram, & versa puluis inscribitur hasta.

ingressum mentis
 in
 11

Interea ad templum non aqua Palladis ibans
 Crimibus Iliades passis, peplumq; ferebant,
 Suppliciter tristes, & rursus pectora palmis.
 Diua solo fixos oculos aversa tenebat. *Agallage.*
 Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros,
 Exanimumq; auro corpus vendebat Achilles. *Priamus.*
 Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
 Ut spolia, ut currus, viq; ipsum corpus amici,
 Tendentemq; manus Priamum conspexit inermem,
 Se quoq; principibus permistum agnouit Achivum,
 Eoasq; acies, & nigri Memnonis arma.
 Duci Amazonidum lunatis agmina pelu *scutis*
 Penthesilea furens, medijq; in millibus ardet,
 Aurea subnectens exerta cingula mammae,
 Bellatrix, audetq; viris concurrere virgo.
 Hac dum Dardanio Aeneae miranda videntur,
 Dum stupet, obrutusq; haeret defixus in vno:
 Regina ad templum forma pulcerrima Dido
 Incessit, magna iuuenum stipante caterva. *Tullius*
 Qualis in Eurota ripis, aut per iuga Cythrae *Delo*
 Exercet Diana choros: quam nulla secuta *Monte*
 Hinc atq; hinc glomeratur Oreades: illa pharetram *Agamemnon*
 Fert humero, gradiensq; deas supereminet omnes.
 Latona, tacitum pertentans gaudia pectus;
 Talis erat Dido, talem se lata ferebat
 Per medios, instans operi, regniq; futuro. *Carthagini*
 Tum soribus diuæ, media testudine templi,
 Septa armis, solioq; altè subnixâ, refedit.
 Iura dabat, legeq; viris, operumq; laborem

Parti-

Exceperat
 Phrygiæ
 11

Partibus aequabat iustus, aut sorte trahebat:
Cum subito Aeneas concursu accedere magno
Anthea, Sergestumq; videt, sortemq; Cloanthum,
Teucrorumq; alios: ater quos aequore turbo
Dispulerat, penitusq; alias aduexerat oras.
Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates:
Laetitiaq; metusq; audi consurgere dextras
Ardebant: sed res animos incognita turbat.
Disimulant: & nube caua speculantur amicti,
Quae fortuna viris, classem quo litore linquant,
Quid veniant: cunctis nam lecti nauibus ibant
Orantes veniam, & templum clamore petebant.
Postquam introgressi, & coram data copia sandi,
Maximus Ilioneus placido sic pectore cepit:
O regina, nouam cui condere Iuppiter urbem,
Iusticiaq; dedit gentis frenare superbas:
Troës te miseri, ventus maria omnia vecti,
Oramus: prohibe infandos à nauibus igneis.
Parce pio generi, & propius res aspice nostras,
Non nos aut ferro Libycas populare penates
Venimus, aut raptas ad littora vertere praeda.
Non ea vis animo: nec tanta superbia victis.
Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis, atq; vberis gleba.
Oenotri coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine gentem,
Huc cursus fuit:
Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada caeca tulit, penitusq; procacibus Austris.

Perq̃, vñdas superante salo, perq̃, inuia saxa
 Dispulit: huc pauci vestris adnaumimus oris. (morem
 Quod genus hoc hominū? quæte hunc tam barbare
 Permittit patria? hospitio prohibemur arena.
 Bella cient, primaq̃, vetant consistere terra.
 Si genus humanum, & mortalia temnitis arma:
 At sperate deos memores sandi atq̃, nefandi.
 Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter
 Nec pietate fuit, nec bello maior & armis.
 Quem si sata virum seruant, si vescitur aura
 Aetherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris:
 Non metus: officio nec te certasse priorem
 Pœniteat. sunt & Siculis regionibus vrbes,
 Armaq̃, Troianog̃, à sanguine clarus Acestes.
 Quassaram ventis liceat subducere classem.
 Et syluis aptare trabes, & stringere remos.
 Si datur Italiam, socijs & rege recepto,
 Tendere, vt Italiam lati, Latium petamus:
 Sin absunta salus, & te, pater optime Teucrū,
 Pontus habet Libya, nec spes iam restat Iuli:
 At freta Sicania saltem, sedesq̃, paratas,
 Vnde hūc aduecti, regemq̃, petamus Acestem.
 Talibus Ilioneus: cuncti simul ore fremebant
 Dardanide.
 Tum breuiter Dido, vultum demissa, profatur:
 Soluite corde metum Teucris, secludite curas.
 Res dura, & regni nouitas me talia cogunt
 Moliri, & late fines custode tueri.
 Quis genus Aeneadam, quis Troia nesciat urbem?

Teucer filij Telamonis. It. Teucer. orig. X. Troia.
 Teucer, a um.

Kyru-

Virtuteſq; viroſq; & tanti incendia belli?

Non obruſa adeo geſtamus pectora Pœni:

Nec tam aduerſus equos Tyria ſol iungit ab vrbe.

Seu vos Heſperiam magnam, Saturniaq; arua,

Sive Erycis ſineſ, regemq; oprati Acceſſem:

Auxilio tutos dimittam, opib; iuuabo.

Vultis & huſ mecum pariter conſidere regniſ?

Vrbem quam ſtatuo, veſtra eſt: ſubducite naueſ:

Troſ, Tyriuſq; mihi nullo diſcrimine ageſtur.

Atq; vinam rex ipſe, *Noto compulſus eodem, Auctor d. d.*

Aſſoret Aeneas. equidem per littora certos

Dimittam, & Libya luſtrare extrema iubebo,

Si quib; electuſ ſyluiſ, aut vrbib; errat.

Huſ animum arrecti dictiſ, & fortuſ Achateſ,

Ei pater Aeneas, iam dudum erumpere nubem

Ardebant. prior Aencam compellat Achateſ:

Nate dea, qua nunc animo ſententia ſurgit?

Omnia tuta vides: claſſem, ſocioſq; receptoſ.

Vnuſ abeſt, medio in fluctu quem vidimus ipſi

Submerſum: dictiſ reſpondent cetera matruſ.

Vix ea ſatuſ erat, cum circumſuſa repente

Scindit ſe nubeſ, & in æthera purgat apertum.

Reſtuit Aeneas, claraq; in luce reuulſit,

Oſ humeroſq; deo ſimiliſ: namq; ipſa decoram

Cæſariem nato genitrix, lumenq; iuuenta

Purpureum, & latoſ oculiſ aſſarat honoreſ.

Quale manuſ addunt ebori decuſ, aut vbi ſlavo

Argentum, Parnuſie lapuſ circumdatur auro.

Tuſ ſic reginam alloquitur, cunctiſq; repente

K 5

Impro-

Improutus ait : coram, quem queritis, assum
Troius Aeneas, Libycis ereptus ab undis.

Q. sola infandos Troia miserata labores :

Quae nos, reliquias Danaum, terraq; mariq;
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos,
Urbe, domo socias: grates persolvere dignas

Non opus est nostra, Dido: nec quicquid ubiq; est
Gentis Dardania, magnum quae sparsa per orbem,
Dij tibi (si qua pios respectant numina, si quid
Usquam iusticia est, & mens sibi conscia recti)

Premia digna ferant, quae te tam laeta tulerunt
Secula ! qui tanti talem genuere parentes!

In freta dum fluvij current, dum montibus umbra
Lustrabunt conuexa, polus dum sidera pascet :
Semper honos, nomenq; tuum, laudesq; manebunt;

Quae me cunque vocant terra, sic satius, amicum
Ilionea petit dextra, laetaq; Sereestum.

Pot' alios, fortemq; Gyan, fortemq; Cloanthum.
Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido,
Casu deinde viri tanto, & sic ore locuta est:

Quis te nate dea per tanta pericula casus
Insequitur ! quae vis immanibus applicat ori !

Tunc ille Aeneas, quem Dardanio Anchise
Alma Venus Phrygi genuit Simoëntis ad undam !

Atq; equidem Teucrum memini Sidona venire,
Eum expulsum patrijs, noua regna petentem,

Auxilio Beli, genitor tum Belus opimam
Vastabat Cyprum, & victor ditione tenebat.

Tempore iam ex illo casu mihi cognitus urbis

Troia
in mari Carpathio
in mari Carpathio

in mari Carpathio
in mari Carpathio
in mari Carpathio

Troiana, nomenq; tuum, regesq; Pelasgi:
Ipse hostu Teucros insigni laude ferebat,
Seq; ortum antiqua Teucrorum à stirpe volebat.
Quare agite ò tectis iuvenes succedite nostris.
Me quoq; per multos similis fortuna labores
lactatam, hac demum voluit consistere terra.
Non ignara mali, miseru succurrere disco.
Sic memorat: simul Aenean in regia ducit
Tecta: simul diuū templis indicit honorem.
Nec minus interea socijs ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingueis centum cum matribus agnos,
Munera, laticiamq; dei.
At domus interior regali splendida luxu
Instruitur, medijq; parant conuiuia tectis.
Arte laborata vestes, ostroq; superbo:
Ingens argentum mensis, calataq; in auro
Fortia facta patrum: series longissima rerum,
Per tot ducta viros antiqua ab origine gentis.
Aeneas (neq; enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naues praeiungit Achatē:
Ascanio ferat hac, ipsumq; ad mœnia ducat.
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
Munera praeerea Iliacis crepta ruinis
Ferre iubet, pallam signis auroq; rigentem, *hanc praeiungit*
Et circumtextum croceo velamen acanibo: *Caia regis*
Ornatus Argiua Helena, quos illa Mycenis,
Pergama cum peteret, inconcessosq; hymenaeos,
Extulerat: matris Leda mirabile donum.

Prae-

Præterea sceptrum, illic quod gesserat olim,
 Maxima natarum Priami: colloq; monile
 Baccatum, & duplicem gemmis auroq; coronam.
 Hac celerans, iter ad naueis tendebat Achates.
 At Cytherea nouas artibus, noua pectore versat
 Consilia: vt faciem mutatus & ora Cupido
 Pro dulci Ascanio veniat: doniq; furentem
 Incendat reginam, atq; osibus implicet ignem.
 Quippe domum timet ambigua, Tyriosq; bilingues.
 Vrit atrox Iuno, & sub noctem cura recurſat.
 Ergo huius aligerum dictis affatur amorem:
 Nate, mea vires, mea magna potentia, solus:
 Nate, patris summi qui tela Typhoea tennis,
 Ad te confugio, & supplex tua numina posco.
 Frater vt Aeneas pelago tuus omnia circum
 Littora iactetur, odijs Iunonis iniquæ,
 Nota tibi: & nostro doluisti saepe dolore.
 Hunc Phœnissa tenet Dido, blandisq; moratur
 Vocibus. & vereor, quod se Iunonia vertant
 Hospitia: haud tanto cessabit cardine rerum.
 Quocirca capere ante dolis, & cingere flamma
 Reginam meditor: ne quo se numine mutet,
 Sed magno Aenea mecum teneatur amore.
 Quod facere id possis, nostram nunc accipe mentem.
 Regius, accitu cari genitoris, ad urbem
 Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
 Dona ferens pelago, & flammis restantia Troia.
 Hunc ego, sopitum somno, super alta Cythera,
 Aut super Idalium sacrata sede recondam:

Ne quid

Neque illud cupio in quo in templum vtiq; habuit

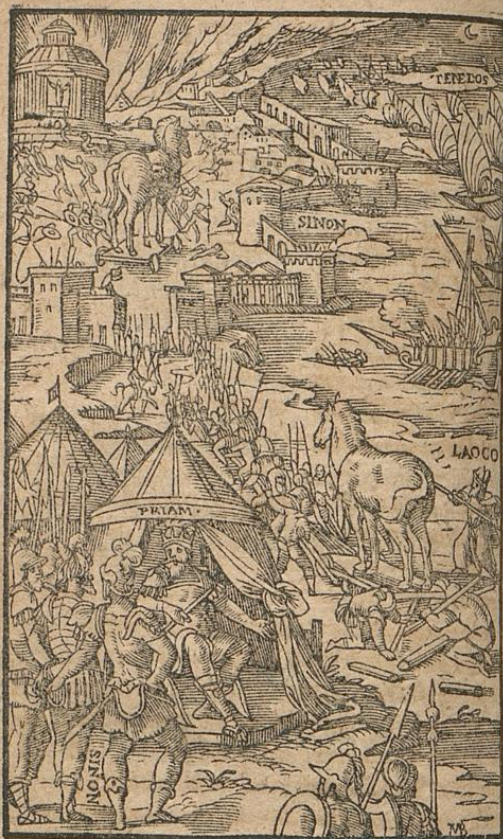
Ne quã scire dolos, mediũsue occurrere possit.
Tu faciem illius, noctem non amplius vnam,
Falle dolo, & notos pueri puer indue vultus:
Vt cum te gremio accipiet, latissima Dido,
Regalas inter mensas, laticemq; Lyeum:
Cum dabit amplexus, atq; oscula dulcia figet,
Occultum inspires ignem, fallasq; veneno.
Paret Amor dictis care genitricis, & alas
Exiit, & gressu gaudens incedit Iuli.
At Venãrascantio placidam per membra quietem
Irrigat: & fetum gremio dea tollit in altos
Idalia lucos: vbi mollis amaracus illum
Floribus, & dulci aspirans complectitur vmbra.
Iamq; ibat dicto parens, & dona Cupido
Regia portabat Tyrijs, duce latus Achate:
Cum venit, auleis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamq; locauit.
Iam pater Aeneas, & iam Troiana iuuentus
Conueniunt, stratoq; super discumbitur ostro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremq; canistris
Expediunt, consisq; ferunt mantilia villis.
Quinquaginta intus famula, quibus ordine longam
Cura penum struere, & flammis adolere penates.
Centum alia, totidemq; pares aetate ministri,
Qui dapibus mensas onerant, & pocula ponunt.
Nec non & Tyrij per limina lata frequentes
Conuenere, soris iussi discumbere pictis.
Mirantur dona Aenea, mirantur Iulum,
Flagrantemq; dei vultus, simulataq; verba,
Pallamq;

Pallamq; & pictum croceo velamen acantho.
 Præcipue infelix, pesti deuota futura,
 Expleri mentem nequit, ardescitq; tuendo,
 Phœnissa: & puero pariter, doniq; mouetur.
 Ille, vbi complexu Aenææ, colloq; pependit,
 Et magnum falsi impleuit genitoris amorem,
 Reginam petit. hæc oculis, hæc pectore toto
 Hareret: & interdum gremio fouet: inscia Dido,
 Insidiat quantus misere Deus. at memor ille
 Matris Acidalia, paulatim abolere Sicheum
 Incipit, & viuo tentat prauertere amore
 Iampridem resides animos, desuetaq; corda.
 Postquam prima quies epulæ, mensq; remota,
 Cratæas magnos statuunt, & vina coronant.
 Fit strepitus tectis, vocemq; per ampla volutant
 Atria: dependent lychni saquearibus aureis
 Incensi, & noctem flammis funalia vincunt.
 Hic regina, grauem geminis auroq; poposcit,
 Impleuitq; mero pateram: quam Belus, & omnes
 A Belo soliti. tum facta silentia tectis.
 Iuppiter (hospitibus nam te dare iura loquuntur)
 Hunc letum Tyrissq; diem, Troiaq; profectis
 Esse velis, nostrosq; huius meminisse minores.
 Assu letitia Bacchus dator, & bona Iuno,
 Et vos ô cætum Tyrij celebrate fauentes.
 Dixit, & in mensa laticum libauit honorem,
 Primaq; libato summo tenuis attigit ore.
 Tum Bicia dedit increpitans: ille impiger hausit
 Spumantem pateram, & pleno se proluit auro:

Post

Pōst aliꝝ proceres. cithara crinitus Iopas
Personat aurata, docuit quæ maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam, soliqꝫ labores:
Vnde hominũ genus, et pecudes: vnde imber, et ignes
Arcturum, pluuiasqꝫ Hyadas, geminosqꝫ Triones:
Quid tantum Oceano properent se tingere soles
Hyberni, vel qua tardus mora noctibus obstet.
Ingeminant plausum Tyrj, Troesqꝫ sequuntur.
Nec non & vario noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumqꝫ bibebat amorem,
Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa:
Nunc, quibus aurora venisset filius armis:
Nunc, quales Diomedis equi: nunc, quantus Achilles:
Imò age, & à prima dic hospes origine nobis
Insidias, inquit, Danaum, casusqꝫ tuorum,
Erroresqꝫ tuos: nam te iam septima portat
Omnibus & terris errantem & fluctibus ætas.

P. VIRGILII MA-
RONIS AENEIDOS

Liber secundus.

Conticuere omnes, intentiq;
ora tenebant:

Inde toro pater Aeneas sic
orsus ab alto:

Infandum regina iubes re-
nouare dolorem,

Troianas vt opes, & lamen-
tabile regnum

Eruerint Danai: quæq; ipse miserrima vidi,

Et quorum pars magna fui. Quis talia fando

Myrmidonum, Dolopumue, aut duri miles Ulysi,

Temperet à lacrymis? & iam nox humida caelo

Precipitat, suadentq; cadentia sidera somnos.

Sed, si tantus amor casus cognoscere nostros,

Et breuiter Troia supremum audire laborem:

(Quamquam animus meminisse horret, luctusq; re-

Incipiam. Fracti bello, fatigq; repulsi (fugit)

Ductores Danaum, tot iam labentibus annis,

Instar montis equum, diuina Palladis arte

Aedificant, sectaq; intexunt abiete costas.

Votum pro reditu simulant: ea fama vagatur.

Hæc delecta virum sortiti corpora surtim

↓

Inclu-

Includunt caco lateri: penitusq; cauernas
 Ingentes, vterumq; armato milite complent.
 Est in conspectu Tenedos, notissima fama
 Insula, diues opum, Priami dum regna manebant.
 Nunc tantum sinus, & statio male fida carinis.
 Huc se prouecti deserto in litore condunt.
 Nos abijisse rati, & vento petijisse Mycenae.
 Ergo omnis longo soluit se Teucria luctu:
 Panduntur portae: inuat ire, & Dorica castra;
 Desertosq; videre locos, litusq; relictum.
 Hic Dolopum manus, hic saeuus tendebat Achilles;
 Classibus hic locus, hic acies certare solebant.
 Pars stupet innupta donum exitiale Minerva,
 Et molem mirantur equi: primusq; Thymocles
 Duci intra muros hortatur, & arce locari:
 Sive dolo, seu iam Troiae sic fata ferebant.
 At Capys, & quorum melior sententia menti;
 Aut pelago Danaum insidias, suspectaq; dona
 Precipitare iubent, subiectusq; vrere flammis:
 Aut terebrare cauas vreri, & tentare latebras.
 SCINDITVR incertū studia in cōtraria vulgus:
 Primus ibi ante omnes, magna comitante caterva;
 Laocoon ardens, summa decurrit ab arce:
 Et procul: O miseri, quae tanta insania, ciues?
 Creditis auctos hostes? aut vlla putatis
 Dona carere dolo Danaum? sic notus Pylles?
 Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi:
 Aut haec in nostros fabricata est machina muros;
 Inspectura domos, venturaq; desuper vrbit:

Aut

Aut aliquis latet error. Equo ne credite Teucri.
 Quicquid id est, timeo Danaos, & dona ferentes.
 Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
 In latus, inq; feri curuam compagibus aluum
 Contorsit. stetit illa tremens: vterq; recusso
 Insonuere caua, gemitumq; dedere cauerna.
 Et, si fata Deum, si mens non leua fuisset,
 Impulerat ferro Argolicas sedare latebras,
 Troiaq; nunc stares, Priamq; arx alta maneres.
 Ecce, manus iuuenem interea post terga reuinctum,
 Pastores, magno ad regem clamore, trahabant
 Dardanida: qui se ignotum venientibus vltro,
 Hoc ipsum vt strueret, Troiamq; aperiret Achius,
 Obrulerat: fidens animi, atq; in vtramq; paratus,
 Seu versare dolos, seu certa occumbere morti.
 Vndiq; videndi studio Troiana iuuentus
 Circumfusa ruit, certatq; illudere capto: *illud te tibi*
 Accipe nunc Danaum insidias: & crimine ab vno *vel inte ubi per*
 Disce omnes.
 Namq; vt conspectu in medio turbatus, inermis
 Constitit, atq; oculus Phrygia agmina circumspexit:
 Heu qua nunc tellus, inquit, qua me aquora possunt
 Accipere? aut quid iam misero mihi deniq; restat?
 Cui neq; apud Danaos vsquam locus: insuper ipsi
 Dardanida insensu pœnas cum sanguine poscunt.
 Quo gemitu conuersi animis, compressus & omnis
 Impetus, hortamur sari, quo sanguine cretus,
 Quidne ferat, memoret: qua sit fiducia capto.
 Illa hæc, deposita tandem formidine, fatur:

Cuncta equidem tibi Rex, fuerit quodcumq; fatebor
 Vera, inquit: neq; me Argolica de gente negabo.
 Hoc primum. nec, si miserum fortuna Sinonem
 Finxit, vanum etiam, mendacemq; improba finget.
 Fando aliquid, si forte tuas peruenit ad aures
 Belidae nomen Palamedis, & inclyta fama
 Gloria: (quem falsa sub prodicione Pelasgi
 Infoutem, infando indicio, quia bella vetabat,
 Demisere neci: nunc cassum lumine lugent)
 Illi me comitem, & consanguinitate propinquum
 Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
 Dum stabat regno incolumis, regnumq; vigeat
 Consilij: & nos aliquod nomenq; decusq;
 Gessimus. inuidia postquam pellaci Vlysi
 (Haud ignota loquor) superis concessit ab oris:
 Afflictus vitam in tenebris luctusq; trahebam,
 Et casum infantis mecum indignabar amici.
 Nec tacui demens: & me, fors si qua tulisset,
 Si patrios vnquam remissem, victor ad Argos,
 Promisi ultorem, & verbis odia aspera moui.
 Hinc mihi prima mali labes: hinc semper Vlysses
 Criminibus terrere nouis: hinc spargere voces
 In vulgum ambiguas, & querere conscius arma.
 Nec requieuit enim, donec Calchante ministro.
 Sed quid ego hac autē nequicquā ingrata reuoluor
 Quidue moror? si omnes vno ordine habetis Achi-
 Idq; audire sat est: iamdudum sumite paenas. (uos:
 Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atride.
 Tum verò ardemus scitari, & querere causas,

IGNA-

Ignari scelerum tantorum, artisq; Pelasgae.
 Prosequitur pauitans, & ficto pectore fatur:
 Sape fugam Danaï Troia cupiere relicta
 Moliri, & longo seſſi diſcedere bello:
 (Feciſſentq; vtinam) ſape illos aſpera ponti
 Intercluſit hyems, & terruit Auſter euntes.
 Præcipue, cum iam hic trabibus contextus acernis
 Staret equis, toto ſonuerunt æthere nymbi.
 Suſpenſi Eurpylum ſcitatum oracula Phæbi
 Mittimus: iſq; adytis hæc triſtia dicta reportat.
 Sanguine placatis ventos, & virgine ceaſa,
 Cum primum Iliacas Danaï veniſti ad oras:
 Sanguine quærendi reditus, animaq; litandum
 Argolica. Vulgi quæ vox vt venit ad aures,
 Obſtupere animi, gelidusq; per ima cucurrit
 Oſſa tremor, cui fata parent, quem poſcat Apollo.
 Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
 Protrahit in medios: quæ ſint ea numina diuinum,
 Flagitat. & mihi iam multi crudele caneant
 Artificis ſcelus, & taciti ventura videbant.
 Bis quinos ſilet ille dies: reſtuſq; recuſat
 Prodere voce ſua quenquam, aut opponere morti.
 Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus
 Compoſito rumpit vocem, & me deſtinat aræ.
 Aſſenſere omnes: & quæ ſibi quiſq; timebat,
 Vnius in miſeri exitium conuerſa tulere.
 Iamq; dies infanda aderat. mihi ſacræ parari,
 Et ſæſæ fruges, & circum tempora vittæ.
 Eripui (ſateor) letho me, & vincula rupi:

Limosq; lacu per noctem obscurus in vltua
Delitui, dum vela darent, si forte dedissent.
Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi,
Nec dulcis natos, exoptatumq; parentem:
Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent
Effugia, & culpam hanc miserorum morte piabunt.
Quod te, per superos, & conscia numina veri,
Per, si qua est, qua restat adhuc mortalibus vsquam
Intemerata fides, oro: misere laborum
Tantum, misere animi non digna ferentis.
His lacrymis vitam damus, & miseresimus vltro.
Ipse viro primus manicas, atq; arcta leuari
Vincta iubet Priamus, dictuq; ita satur amicus:
Quisquis es (amissos hinc iam obliuiscere Graios)
Noster eris: mihiq; hæc ediffere vera roganti:
Quò molè hanc immanis equi statuere? quis auctor?
Quidhæc petunt? qua religio? aut qua machina belli?
Dixerat, ille, dolis instructus, & arte Pelasga,
Sustulit excitas vinctis ad sidera palmas.
Vos æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor munus, ait: vos ara, ensesq; nefandi,
Quos fugi: vntaq; deum, quas hostia gesti:
Fas mihi Graiorum sacrata resolvere iura,
Fas odisse viros, atq; omnia ferre sub auras,
Si qua regunt: teneor patria nec legibus vllis.
Tu modo promissus maneat, seruataq; serues
Troia fidem: si vera feram, si magna rependam.
Omnis spes Danaum, & cœpti fiducia belli,
Palladus auxilijs semper stetit: impius ex quo

Tydides

Tydides sed enim, scelerumq; inuentor Vlysses,
 Fatale aggressi sacrato auellere templo
 Palladium, cassis summa custodibus arcis,
 Corripuere sacram effigiem, manibusq; cruentis
 Virgineas ausi diuæ contingere vittas:
 Ex illo fluere, ac retrò sublapsa referri
 Spes Danatùm: fracta vires, auersa dea mens.
 Nec dubijs ea signa dedit Tritonia monstris.
 Vix positum castris simulacrum: arsere corusca
 Luminibus flamma arrectus: salsusq; per artus
 Sudor hî: terq; ipsa solum (mirabile dictu)
 Emicuit, parmamq; serens, hastamq; trementem.
 Exemplo tentanda fuga canit aquora Calchas:
 Nec posse Argolicis excindi Pergama telis,
 Omnia ni repetant Argus, numenq; reducant,
 Quod pelago & curuis secum aduexere carinis.
 Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenæ,
 Arma deosq; parant comites: pelagoq; remensæ
 Improvisi aderunt: ita digerit omnia Calchas.
 Hanc pro Palladio moniti, pro numine lesa
 Effigiem statuere, nefas quæ triste parer.
 Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
 Roboribus textis, cælog; educere iussit,
 Ne recipi portis, aut duci in moenia possit,
 Neu populum antiqua sub religione tueri.
 Nam si vestra manus violasset dona Minervæ,
 Tum magnū exitium (quod dij prius omen in ipsū
 Conuertant) Priami imperio, Phrygibusq; futurum:
 Sin manibus vestris vestram ascendisset in urbem,

Vltro Asiam magno Pelopeia ad maria bello
 Venturam, & nostros ea fata manere nepotes.
 Talibus insidijs, periurijq; arte Sinonis
 Credita res: captiq; dolo, lacrymisq; coactis,
 Quos neq; Tydides, nec Larissaeus Achilles,
 Non anni domuere decem, non mille carinae.
 Hic aliud maus miseris, multoq; tremendum
 Obijcitur magis, atq; improuida pectora turbat.
 Laocoon, ductus Neptuno sorte sacerdos,
 Solennes taurum ingentem mactabat ad aras.
 Ecce autem, gemini à Tenedo tranquilla per alta
 (Horresco referens) immensis orbibus angues
 Incumbunt pelago, pariterq; ad littora tendunt:
 Pectora quorum inter fluctus arrecta, inbaq;
 Sanguinea exuperant vndas: pars cetera pontum
 Pone legit, sinuatq; immensa volumine terga.
 Fit sonitus, spumante salo: iamq; arua tenebant,
 Ardenteisq; oculos suffecti sanguine & igni,
 Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
 Diffugimus visu exangues: illi agmine certo
 Laocoonta petunt: & primum parua duorum
 Corpora natorum serpens amplexus vterq;
 Implicat, & miseros morsu depascitur artus.
 Post ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferentem
 Corripiunt, spirisq; ligant ingentibus: & iam
 Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
 Terga dati, superant capite, & ceruicibus altis.
 Ille simul manibus tendit diuellere nodos,
 Perfusus sanie vittas, atroq; veneno:

Clanores simul horrendos ad sidera tollit.
Quales mugitus, fugit cum saucius aras
Taurus, & incertam excussit ceruice securim.
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, seuq; petunt Tritonidis arcem:
Sub pedibusq; dea, clypeiq; sub orbe teguntur.
Tum verò tremefacta nouus per pectora cunctis
Insinuat pauor, & scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
Laeserit, & tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulacrum, orandaq; diua
Numina, conclamant.
Diuidimus muros, & mœnia pandimus vrbi.
Accingunt omnes operi: pedibusq; rotarum
Subiiciunt lapsus, & stuppea vincula collo
Intendant, scandit fatalis machina muros,
Fœta armis, circum pueri, innuptaq; puella
Sacra canunt, funemq; manu contingere gaudent.
Illa subit, mediq; minans illabitur vrbi.
O patria, ô diuûm domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidûm, quater ipso in limine porta
Substitit, atq; vtero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores, cæciq; furore,
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, dei iussu, non vnquam credita Teucris.
Nos delubra deûm miseri, quibus vltimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.
Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox,

Inuoluens umbra magna terramq; polumq;
 Myrmidonumq; dolos: fusi per mœnia Teucri
 Conticuere: sopor fessos complectitur artus.
 Et iam Argiua phalanx instructis nauibus ibat
 A Tenedo, tacita per amica silentia Luna,
 Littora nota petens: flammis cum regia puppi
 Exulêrat: fatigq; deum defensus iniquus,
 Inclusos vtero Danaos, & pinea furtim
 Laxat claustra Sinon. illos patefactus ad auras
 Reddit equus, letiq; cauo se robore premunt,
 Tifandrus Sthenelusq; duces, & dirus Vlysses,
 Demissum lapsi per funem, Athamasq;, Thoasq;
 Pelidesq; Neoptolemus, primusq; Machaon,
 Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epew.
 Inuadunt urbem somno vinoq; sepulcra.
 Caduntur vigiles: portiq; patentibus omneia
 Accipiunt socios, atq; agmina conscia iungunt.
 Tempus erat, quo prima quies mortalibus egria
 Incipit, & dono diuûm gratissima serpit:
 In somnis ecce ante oculos mœstissimus Hector
 Visus adesse mihi, largosq; effundere fletus,
 Raptatus bigis, ut quondam, aterq; cruento
 Puluere, perq; pedes traiectos lora tumentes.
 Heu mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo
 Hectore, qui redit exuuias indutus Achilli,
 Vel Danaûm Phrygios iaculatus puppibus ignes!
 Squalentem barbam, & concretos sanguine crines,
 Vulneraq; illa gerens, qua circum plurima muros
 Accepit patrios, vltro flens ipse videbar

Compel-

Compellare virum, & mœstas expromere voces :
O lux Dardania, spes ô fidissima Teucrum,
Que tanta tenuere mora ? quibus Hector ab oris
Expectate venis ? vi te, post multa tuorum
Funera, post varios hominumq; vrbug; labores
Defesti aspicimus ! quæ causa indigna serenos
Fœdauit vultus ? aut cur hæc vulnera cerno ?
Ille nihil : nec, me querentem vana, moratur :
Sed grauitus gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge nate dea, teq; his (ait) eripe flammis.
Hostis habet muros : ruit alto à culmine Troia.
Sat patria, Priamoq; datum, si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra, suosq; tibi commendat Troia penates :
Hos cape fatorum comites : his mœnia quare
Magna, pererrato statues quæ deniq; ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Vestamq; potentem,
Aeternumq; adytis effert penetrabilis ignem.
Diuerso interea miscentur mœnia luctu :
Et magis atq; magis (quanquam secreta parentis
Anchisa domus, arboribusq; oblecta recessit :)
Clarescunt sonitus, armorumq; ingruit horror.
Excitior somno, & summi fastigia tecti
Ascensu supero, atq; arrectis auribus asfo.
In segetem veluti cum flamma furentibus Austris
Incidit : aut rapidus montano flumine torrens,
Sternit agros, sternit sata lata, boumq; labores,
Præcipitesq; trahit syluæ : stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Tuba

Tum verò manifesta fides, Danaumq; pateſcunt
 Infidia. iam Deiphobi dedit ampla ruinam
 Vulcano ſuperante domus: iam proximus ardet
 Vcalegon: Sigæa igni freta lata relucet.
 Exoritur clamorq; virum, clangorq; tubarum.
 Arma amens capio, nec ſat rationis in armis:
 Sed glomerare manu bello, & concurrere in arcem
 Cum ſocijs ardent animi: furor iraq; mentem
 Præcipitant: pulcrumq; mori ſuccurrit in armis.
 Ecce autem, telis Panthus elapſus Achiuum,
 Panthus Otriades, arcis Phæbiq; ſacerdos,
 Sacra manu, victoſq; deos, paruumq; nepotem
 Ipſe trahit, curſuq; amens ad littora tendit.
 Quo res ſumma loco, Panthu? quã prendimus arcem
 Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit:
 Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
 Dardania: ſummus Troës fuit illum, & ingens
 Gloria Teucrorum: ſerius omnia Iuppiter Argos
 Tranſtulit: incenſa Danaï dominantur in vrbe.
 Arduus armatos medijs in mœnibus aſtans
 Fundit equus: victorq; Sinon incendia miſcet
 Inſultans: portis alijs bipatentibus aſſunt,
 Millia quot magnis nunquam venêre Mycenis.
 Obſedêre alijs telis anguſta viarum
 Oppoſiti. ſtat ferri acies mucrone coruſco
 Stricta, parata neci: vix primi pralia tentant
 Portarum vigiles, & cæco Marte reſiſtunt.
 Talibus Otriade dictis, & numine diuûm
 Inflammas & in arma feror: quod triſtis Erinyſ,

Quò fremitus vocat, & sublatus ad æthera clamor.
Addunt se socios Ripheus, & maximus annis
Iphitus, oblatis per Lunam, Hypanisq; Dymasq;
Et lateri agglomerant nostro: iuuenusq; Choraebus
Mygdonides, illi qui ad Troiam fortè diebus
Venerat, insano Cassandra incensus amore:
Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq; ferebat:
Infelix, qui non sponsæ præcepta furentis
Audierat.

Quos ubi confertos audere in prælia vidi,
Incipio super his: Iuuenes, fortissima frustra
Pectora, (si vobis audentem extrema, cupido
Certa sequi: quæ sit rebus fortuna, videtis:
Excessere omnes, adytis arisq; relictis,
Dij, quibus imperium hoc steterat) succurritis vrbi
Incensa: moriamur, & in media arma ruamus.

VNA SALVS victis, nullam sperare salutem.
Sic animis iuuenum furor additus. inde (lupi ceu
Raptores, atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cacos rabies, catuliq; relictis
Faucibus expectant siccis) per tela, per hostes
Vadimus, haud dubiam in mortē, mediāq; tenemus
Vrbis iter. nox atra caua circumuolat vmbra.

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut possit lacrymis aquare labores?
Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima perq; vias sternuntur inertia passim
Corpora, perq; domos, & relligiosa deorum
Limina. nec soli pœnas dant sanguine Teucris:

Quondam

QVONDAM etiam victis redit in prœcordia vitæ
 Victoresq; cadunt Danaï. crudelis vbiq; (tu)
 Luctus, vbiq; pauor, & plurima mortis imago.
 Primus se Danaū, magna comitante caterua,
 Androgeos offert nobis, socia agmina credens
 Inscius: atq; vltro verba compellat amicis:
 Festinate viri. nam quæ tam fera moratur
 Segnicies? alij rapiunt incensa, feruntq;
 Pergama: vos celsis nunc primum à navibus itis.
 Dixit, & extemplo (neq; enim responsa dabamur
 Fida satis) sensit medios delapsus in hostes.
 Obstupuit, retroq; pedem cum voce represit:
 Improvisum aspris veluti quis sentibus anguem
 Pressit humi nitens, trepidusq; repente refugit,
 Attollentem iras, & cœrula colla tumentem.
 Haud secus Androgeos visu tremefactus abibat.
 Irruimus, densis & circumfundimur armis:
 Ignarosq; loci passim, & formidine captos
 Sternimus: aspirat primo fortuna labori.
 Atq; hic exultans successu animusq; Choræbus:
 O socij, quæ prima, inquit, fortuna salutis
 Monstrat iter, quaq; ostendit se dextra, sequamur.
 Mutemus clypeos, Danaūmq; insignia nobis
 Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoste requirat?
 Arma dabunt ipsi. Sic fatus, deinde comantem
 Androgei galeam, clypeiq; insigne decorum
 Induitur: lateriq; Argiū accommodat ensē.
 Hoc Ripheus, hoc ipse Dymas, omnisq; iuventus
 Lata facit: spolijs se quisq; recentibus armat.

Vadimus

Vadimus immisti Danais, baud numine nostro:
Multaq; per cacam congressi praelia noctem
Conserimus: multos Danaum demittimus Orco.
Disfugiunt alij ad naueis, & littora cursu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rursus equum, & nota conduntur in alio.
HEU NIHIL inuitis fas quenquam fidere diuis.
Ecce, trahebatur passus Priameia virgo
Crimbus a templo Cassandra, adytq; Minervæ,
Ad cælum tendens ardentia lumina frustra,
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc speciem furcata mente Choraebus,
Et sese medium inieci moriturus in agmen.
Consequimur cuncti, & densis incurrimus armis.
Hic primum ex alto delubri culmine telis
Nostrorum obruimur: oriturq; miserrima cades;
Armorum facie, & Graiarum errore inbarum.
Tum Danaï gemitu, atq; erepta virginis ira,
Undiq; collecti inuadunt: acerrimus Ajax,
Et gemini Atrida, Dolopumq; exercitus omnis.
Aduersi rupto cœu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyruq;, Notusq;, & latus Eoë
Eurus equis: stridunt syluæ, saeuq; tridenti
Spumeus, atq; imò Nereus ciet aquora fundo.
Illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
Fudimus insidijs, totaq; agitauimus vrbe,
Apparent: primi clypeos mentitaq; tela
Agnoscent; atq; ora sono discordia signant:
Iacet obruimur numero. primuq; Choraebus

Peneles

Penelei dextra diua armipotentis ad aram
 Procumbit: cadit & Ripheus, iustissimus vnus
 Qui fuit in Teucris, & seruantissimus aequi.
 Dijs aliter visum, pereunt Hypanisq; Dymasq;
 Confixi à socijs: nec te tua plurima Panthu
 Labentem pietas, nec Apollinis insula texit.
 Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
 Testor, in occasu vestro, nec tela, nec vllas
 Vitauisse vices Danaum: & si fata fuissent
 Vt caderem, meruisse manu diuelli mur inde,
 Iphitus & Pelias mecum: quorum Iphitus euo
 Iam grauior, Pelias & vulnere tardus Vlysi.
 Protinus ad sedes Priami clamore vocati.
 Hic verò ingentem pugnam, ceu cetera nusquam
 Bella forent, nulli tota morentur in vrbe:
 Sic Martem indomitum, Danaosq; ad tecta ruentem
 Cernimus, obsessumq; acta testudine limen.
 Herent parietibus scale: postesq; sub ipsos
 Nituntur gradibus: clypeosq; ad tela sinistris
 Protecti obijciunt, prensant vestigia dextris.
 Dardanida contra, turres ac tecta domorum
 Culmina conuellunt (his se, quando vltima cernunt,
 Extrema iam in morte, parant defendere telis)
 Auratasq; trabes, veterum decora alta parentum,
 Deuoluunt. alij strictis mucronibus imas
 Obsedè fores: has seruant agmine denso.
 Instaurati animi, regis succurrere tectis,
 Auxilioq; leuare viros, vimq; addere victis.
 Limen erat, cecaq; fores, & peruius vsus

Tectorum

Tectorum inter se Priami, postesque relictī
A tergo : infelix quā se, dum regna manebant,
Sapius Andromache ferre incommitata solebat
Ad foceros, & auo puerum Astynacta trahebas.
Euado ad summi fastigia culminis, vnde
Tela manu miseri iactabant irrita Teucris.
Turrim in præcipiti stantem, summisq; sub astris
Eductam tectis, vnde omnis Troia videri,
Et Danaū solita naues, & Achaica castra:
Aggressi ferro circum, quā summa labantē
Iuncturas tabulata dabant, conuellimus alius
Sedibus, impulimusq; ea lapsa repente, ruinam
Cum sonitu trahit, & Danaū super agmina late
Incidit. atq; alij subeunt : nec saxa, nec vllum
Telorum interea cessat genus.
Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
Exultat, telis & luce coruscus abena.
Qualis vbi in lucem coluber, mala gramina pastum,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis nouis exuijs, nitidusq; iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga.
Ardens ad solem, & linguis micat ore trifidus.
Vna ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon: vna omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammas ad culmina iactant.
Ipse inter primos, correpta dura bepenni
Limina perrumpit, postesq; à cardine vellit
Aeratos: iamq; excisa trabe, firma cauauit
Robora, & ingentem lato dedit ore fenestram.

M

Apparec

Apparet domus intus, & atria longa pateſcunt:
 Apparent Priami & veterum penetralia regum:
 Armatoſq; vident ſtantes in limine primo.
 At domus interior gemitu, miſeroq; tumultu
 Miſcetur: penitusq; caue plangoribus ades
 Fœmineſ ululant: ferit aurea ſidera clamor.
 Tum pauida tectis matres ingentibus errant,
 Amplexaq; tenent poſtes, atq; oſcula figunt.
 Inſtat vi patria Pyrrhus: nec clauſtra, nec ipſi
 Cuſtodes ſufferre valent. labat ariete crebro
 Ianua, & emori procumbunt cardine poſtes.
 Fit via vi: rumpunt aditus, primoſq; trucidant
 Immiſi Danaï, & lætè loca milite complent.
 Non ſic, aggeribus ruptis cùm ſpumeus annis
 Exiit, oppoſitaſq; euicit iurgite moles,
 Fertur in arua ſurens cumulo, campoſq; per omnia
 Cum ſtabulis armenta trahit. vidi ipſe ſurentem
 Cede Neoptolemum, geminoſq; in limine Atridas:
 Vidi Hecubam, centūq; nurus, Priamumq; per aram
 Sanguine ſordantem, quos ipſe ſacrauerat, ignes.
 Quinquaginta illi thalami, ſpes tanta nepotum,
 Barbarico poſtes auro, ſpolijsq; ſuperbi
 Procubuère. tenent Danaï, quæ deſicit ignis.
 Forſitan & Priami fuerint quæ ſata requiras.
 Urbis vbi capta caſum, conuulſaq; vidit
 Limina rectorum, & medium in penetralibus hoſtē:
 Arma diu ſenior deſueta tremantibus auro
 Circundat nequicquam humeris, & inutile ferrum
 Cingitur, ac denſos fertur moriturus in hoſtes.

Aedibus

Aedibus in medijs, nudoq; sub aetheris axe
 Ingens ara fuit, iuxtaq; veterrima laurus,
 Incumbens ara, atq; umbra complexa penates.
 Hic Hecuba, & nata nequicquam altaria circum,
 Præcipites atra ceu tempestate columba,
 Condensa, & diuim amplexa simulacra tenebant.
 Ipsum autem sumtis Priamum iuuenilibus armis
 Vt vidit, quæ mens tam dira, miserrime coniunx,
 Impulit his cingi telis? aut quò ruis? inquit.
 Non tali auxilio, nec defensoribus istis
 Tempus eger: non, si ipse meus nunc afforet Hector.
 Huc tandem concede, hac ara tuebitur omnis:
 Aut moriere simul. Sic ore effata, recepit
 Ad sese, & sacra longæuum in sede locauit.
 Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polites,
 Vnus natorum Priami, per tela, per hostes
 Porticibus lógis fugit, & vacua atria lustrat,
 Sauciis illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
 Insequitur: iam iamq; manu tenet, & premit hasta.
 Vt tandem ante oculos euasit & ora parentum,
 Concidit, ac multo vitam cum sanguine sudit.
 Hic Priamus, quanq̃ in media iam morte tenetur,
 Non tamen abstinnit, nec voci inaq; pepercit.
 At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
 Dii (si qua est cælo pietas, quæ talia curet)
 Perfoluant grates dignas, & premia reddant
 Debita: qui nati coram me cernere lethum
 Fecisti, & patrios sedasti funere vultus.
 At non ille, satum quo te mentiris, Achilles,

Talis in hoste fuit Priamo : sed iura, fidemq;
 Supplicis erubuit, corpusq; exangue sepulcro
 Reddidit Hectorum, meq; in mea regna remisit
 Sic fatus senior, telumq; imbelles sine ictu
 Coniecit: rauco quod protinus ere repulsum,
 Et summo clypei nequicquam umbone pependit.
 Cui Pyrrhus : Referes ergo haec, & nuncius ibi
 Pelida genitor: illi mea tristitia facta,
 Degeneremq; Neoptoleum narrare memento.
 Nunc morere. haec dicens, altaria ad ipsa tremen-
 Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati:
 Implicuitq; comam laeva, dextraq; coruscum
 Extulit, ac lateri capulo tenuis abdidit ensen.
 Haec finis Priami fatorum: hic exitus illum
 Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa videntem
 Pergama, tot quondam populi terruq; superbum
 Regnatorem Asia. iacet ingens litore truncus,
 Anulsumq; humeris caput, & sine nomine corpus.
 At me tum primum saevus circumstetit horror:
 Obstupui: subiit cari genitoris imago:
 Ut regem aequum crudeli vulnere vidi
 Vitam exhalantem: subiit deserta Creusa,
 Et direpta domus, & parui casus Iuli.
 Respicio: & quae sit me circum copia, lustrum.
 Deseruere omnes desesi, & corpora saltem
 Ad terram misere, aut ignibus agra dedere.
 Iamq; adeo super vnus eram, cum limina Vestae
 Seruantem, & tacitam secreta in sede latentem
 Tyndarida aspicio. dant clara incendia lucem

Erranti,

Erranti, passimq; oculos per cuncta ferenti.
 Illa sibi infestos euersa ob Pergama Teucros,
 Et pœnas Danaum, & deserti coniugis iras
 Permetuens, Troia & patria communis Erinny,
 Abdiderat sese, atq; aris inuisa sedebat.
 Exarsere ignes animo : subit ira, cadentem
 Uliisci patriam, & sceleratas sumere pœnas.
 Scilicet hæc Spartam incolumis, patriasq; Mycenæ
 Aspiciet ? partoq; ibit regina triumpho ?
 Coniugiumq; domumq; patres, natosq; videbit,
 Iliadum turba, & Phrygijs comitata ministris ?
 Occiderit ferro Priamus ? Troia arserit igni ?
 Dardanum toties sudarit sanguine litus ?
 Non ita. namq; etsi nullum memorabile nomen
 Fœminea in pœna est; nec habet victoria laudem:
 Extinxisse nefas tamen, & sumsisse merentis
 Laudabor pœnas: animumq; explese iuuabit
 Vlticus flamma, & cineres satiasse meorum.
 Talia iactabam, & furiata mente ferebar,
 Cum mihi se, non antè oculis tam clara, videndam
 Obtulit, & pura per noctem in luce refulsit
 Alma parens, confessa deam : qualisq; videri
 Cœlicolis, & quanta solet : dextraq; prehensum
 Continuit, roseoq; hæc insuper addidit ore:
 Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
 Quid furis? aut quonam nostri tibi cura recessit?
 Non prius aspicias, vbi fessum ætate parentem
 Liqueris Anchisen ? superet coniunxne Creusa,
 Ascaniusq; puer? quos omnes vndiq; Graia

Circum errant acies: & ni mea cura resisset,
 Iam flamma tulerint, inimicus & hauserit ensis.
 Non tibi Tyndaridis facies inuisa Latane,
 Culpatusue Paris: verum inclementia diuū
 Has euertit opes, sternitq; à culmine Troiam.
 Aspicè (namq; omnem, qua nunc obducta tuenti
 Mortales hebetat visus tibi, & humida circum
 Caligat, nubem eripiam: tu ne qua parentis
 Iussa time, neu praeceptis parere recusa)
 Hic, vbi disiectas moles, auulsaq; saxa
 Saxa vides, mistoq; vndantem puluere sumum:
 Neptunus muros, magnosq; emota tridenti
 Fundamenta quatit, totamq; à sedibus urbem
 Eruit. hinc Iuno Scæas seuissima portas
 Prima tenet, sociumq; furens à nauibus agmen
 Ferro accincta vocat.
 Iam summas arces Tritonia (respice) Pallas
 Infedit, nimbo effulgens, & Gorgone seu.
 Ipse pater Danais animos, viresq; secundas
 Sufficit, ipse deos in Dardana suscitât arma.
 Eripe nate fugam, finemq; impone labori.
 Nusquam abero, & tutum patrio te limine sistam.
 Dixerat, & spissis noctis se condidit vmbria.
 Apparent dira facies, inimicaq; Troia
 Numina magna deū.
 Tuus verò omne mihi visum considerare in ignem
 Illum, & ex imo verti Neptunia Troia.
 Ac veluti, summis antiquam in montibus ornum
 Cū ferro accisam, crebrisq; bipennibus instant

Eruunt

Eruiere agricola certatim: illa vsq; minatur;
 Et tremefacta comam concusso vertice nutat:
 Vulneribus donec paulatim euicta, supremum
 Congemuit, traxitq; iugis auulsa ruina.
 Descendo, ac ducente deo, flammam inter & hostes
 Expedior: dant tela locum, flammagq; recedunt.
 Ast ubi iam patria peruentum ad limina sedis,
 Antiquaq; domos: genitor (quem tollere in altos
 Optabam primum montes, primumq; petebam)
 Abnegat excisa vitam producere Troia,
 Exiliumq; pati. vos o, quibus integer aui
 Sanguis, ait, solidaq; suo stant robore vires,
 Vos agitate fugam.

Me si coelicola voluissent ducere vitam,
 Has mihi seruassent sedes. satis vna superq;
 Vidimus excidia, & capta superauimus vrbi.

Sic o, sic possum affati discedite corpus.
 Ipse manu mortem inueniam: miserebitur hostis.
 Exuviasq; petet. FACILIS iactura sepulcri est.
 Iampridem inuisus diuis, & inuili annos
 Demoror: ex quo me diuum pater agq; hominu rex
 Fulminis afflauit ventis, & contigit igni.
 Talia perstabat memorans, fixusq; manebat.
 Nos contra effusi lacrymis, coniunxq; Creusa,
 Ascianusq; omnisq; domus: ne vertere secum
 Cuncta pater, fatusq; vrgenti incumbere vellet.
 Abnegat: inceptoq; & sedibus haeret in iisdem.
 Rursus in arma feror, mortemq; miserrimus opto.
 Nam quod consilium, aut quae iam fortuna dabatur?

M +

Méne

Mene efferre pedem genitor, te posse relicto
 Sperasti? tantumq; nefas patrio excidit ore?
 Si nihil ex tanta superis placet vrbe relinqui,
 Et sedet hoc animo, perituraq; addere Troia
 Teq; tuosque iuuat: patet isti ianua letho.
 Jamq; aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
 Datu ante ora patris, patre qui obruncat ad aras.
 Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per ignem
 Eripis? ut medijs hostem in penetralibus, utq;
 Ascaniumq; patremq; meum, iuxtaque Creusam,
 Alterum in alterius mactatos sanguine cernam?
 Arma, viri, ferte arma: vocat lux vltima victos.
 Reddite me Danaïs: finire instaurata reuisam
 Prælia: nunquam omnes hodie moriemur inulii.
 Sic ferro accincor rursus: clypeoq; sinistram
 Insertabam aptans, meq; extra tecta ferebam.
 Ecce autem, complexa pedes in limine coniunx
 Hærebat, paruumq; patri tendebat Iulum.
 Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum:
 Sin aliquam expertus sumptis spem ponis in armis,
 Hanc primum tutare domum: cui parui Iulus,
 Cui pater, & coniunx quondam tua dicta relinquor?
 Talia vociferans, gemitu tectum omne replebat:
 Cum subitum dictuq; oritur mirabile monstrum.
 Namq; manus inter, mæstorumq; ora parentum,
 Ecce leuis summo de vertice visus Iuli
 Fundere lumen apex, tactuq; innoxia molli
 Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.
 Nos pauidi trepidare metu, crinemq; flagrantem

EXCU.

Excutere, & sanctos restinguere fontibus igneis.
 At pater Anchises oculos ad sidera latus
 Extulit, & cælo palmas cum voce terendit:
Iuppiter omnipotens, precibus si flecteris vllia,
Aspice nos, hoc tantum: & si pietate meremur,
Da deinde auxilium pater, atq; hæc omnia firma.
 Vix ea fatus erat senior, subitoq; fragore
 Intonuit laeum, & de cælo lapsa per umbras
 Stella facem ducens, multa cum luce cucurrit.
 Illam, summa super labentem culmina recti,
 Cernimus Idæa claram se condere sylua,
 Signantemq; vias: tum longo limite sulcus
 Dat lucem, & latè circum loca sulphure fumant.
 Hic verò victus genitor se tollit ad auras,
 Assaturq; deos, & sanctum sidus adorat. (assum.
 Iam iam nulla mora est: sequor, & quâ ducitis,
 Dij patrij seruate domum, seruate nepotem: *Agamemnon*
 Vestrum hoc auguriū, vestroq; in numine Troia est.
 Cedo equidem, nec nate tibi comes ire recuso.
 Dixerat ille: & iam per mœnia clarior ignis
 Auditur, propiusq; æstus incendia voluunt.
 Ergo age, cave pater, cervici imponere nostra: *exemplum*
 Ipse subito humeris: nec me labor iste grauabit: *patet periculum*
 Quo res cunctæ cadent, vñ & commune periculum. *patrem.*
 Vna salus ambobus erit, mihi parvus Iulus
 Sit comes, & longè seruet vestigia coniunx.
 Vos famuli, quæ dicam, animis aduertite vestris.
 Est vrbe egressus cumulus, templumq; vetustum
 Deserta Cereris, iuxtaq; antiqua cupressus,

Religione patrum multos seruata per annos.

Hanc è diuerso sedem veniemus in vnam.

Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates.

Me, bello è tanto digressum & cade recenti,

Attrectare nescis, donec me flumine viuo

Abluero.

tenet patrem sequitur
Hec fatus, latos humeros, subiectaq; colla *et huiusmodi*

Veste super, fuluig; infernor pelle leonis:

Succedoq; oneri. dextra se paruius Iulus

Implicuit, sequiturq; patrem non passibus aquis.

Ponè subit coniuinx. ferimur per opaca locorum:

Et me, quem dudum non vlla iniecta mouebant

Tela, neg; aduerso glomerati ex agmine Graij:

Nunc omnes terrent aura, sonus excitat omnis

Suspensum, & pariter comitig; onerig; timentem.

Lamq; propinquabam portis, omnemq; videbar

Euasisse viam, subitò cùm creber ad aures

Visus adesse pedum sonitus, genitorq; per vmbra

Prospiciens, nate, exclamat. fuge nate. propinquant:

Ardentis clypeos atq; ara micantia cerno.

Hic mihi nescio quod trepido malè numen amicum

Confusam eripuit mentem, namq; auia cursu

Dum sequor, & nota excedo regione viarum:

Hec misero coniuinx satòne erepta Creusa

Substitit, errabitne via, seu lassà resedit,

Incertum: nec post oculis est reddita nostris,

Nec prius amissam respexi, animuinq; reflexi,

Quantò tumulum antiqua Cereris, sedemq; sacratà

Venimus. hinc demum collectis omnibus vna

Desuit.

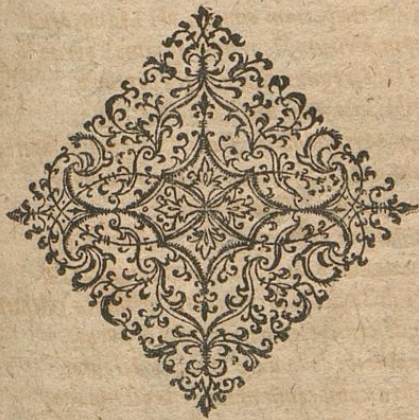
Defuit, & comites, natumq; virumq; fefellit.
 Quem non incusavi amens hominumq; deorumq;
 Aut quid in eversa vidi crudelius vrbe?
 Ascanium, Anchisenq; patrem, Teucrosq; penates
 Commendo socijs, & curua valle recondo.
 Ipse vr̄bem repeto, & cingor fulgentibus armis.
 Stat casus renouare omnes, omnemq; reuertit
 Per Troiam, & rursus caput obiectare periculis
 Principio muros, obscuraq; limina porta,
 Quā gressum extuleram, repeto: & vestigia retrō.
 Obseruata sequor per noctem, & lumine lūstro.
 Horror ubiq; animos, simul ipsa silentia terrent.
 Inda domum, si fortē pedem, si fortē tulisset,
 Me refero, irruerāt Danaī, & tectū omne tenebant.
 Illicet ignis edax summa ad fastigia vento
 Voluitur: exuperant flammæ: furit æstus ad auras.
 Procedo ad Priami sedes, arcemq; reuiso.
 Et iam porticibus vacuis, Iunonis asylo,
 Custodes lecti Phœnix, & dirus Vlysses,
 Pradam asseruabant: huc vndiq; Troia Gazæ.
 Incensis erepta adytis, mensaq; deorum,
 Cratereq; auro solidi, captiuag; vestis
 Congeritur: pueri, & pauida longo ordine matres
 Stant circum.
 Ausus quinetiam voces iactare per vmbra,
 Impleui clamore vias, mæstusq; Creusam
 Nequiquā ingeminans, iterumq; iterumq; vocavi.
 Quarenti, & tectis vr̄bis sine fine furenti,
 Infelix simulacrum, atq; ipsius vmbra Creusæ

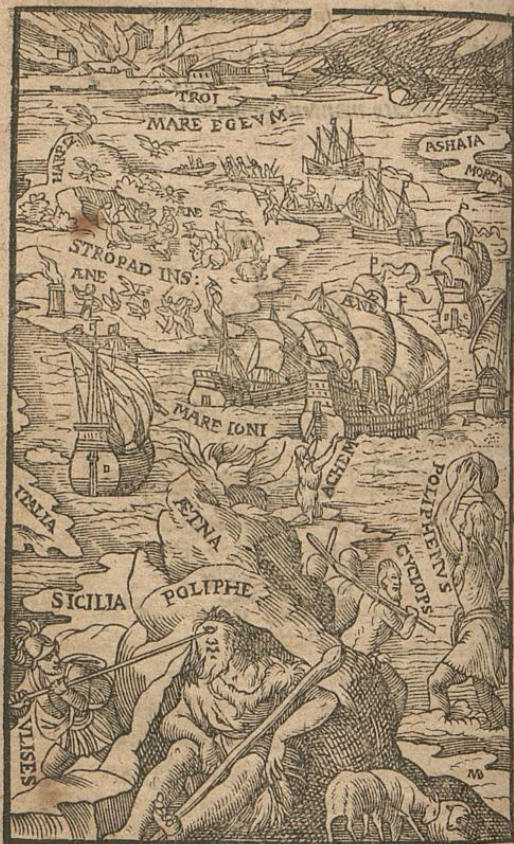
Visa

Visa mihi ante oculos, & nota maior imago.
Obstupui: steteruntq; comae, & vox faucibus haesi.
 Tum sic affari, & curas his demere dictus:
Quid tantum insano iuuat indulgere lebori,
O dulces coniux? non hac sine numine diuū
Eueniunt, nec te hinc comitem asportare Creusam
Fas: haud ille finit superi regnator Olympi.
 Longa tibi exilia, & vastum maris aquor arandum.
 Ad terram Hesperiam venies, vbi Lydius, arua
 Inter opima virū, leni fluit agmine Tybris.
 Illic res leta, regnumq;, & regia coniunx
 Parta tibi, lacrymas dilecta pelle Creusa.
 Non ego Myrmidonum sedes Dolopūmūe superbas
 Aspiciam, aut Graijs seruitum matribus ibo,
 Dardanis, & diua Veneris nurus:
 Sed me magna deūm genitrix his detinet oris.
Iamq; vale, & nati serua communis amorem.
 Hac vbi dicta dedit lacrymantē, & multa volentem
 Dicere, deseruit, tenuesq; recessit in auras.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
 Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
 Par leuibus ventis, volucrig; similima somno.
 Sic demum socios consumpta nocte reuiso.
 Atq; hic ingentem comitum affluxisse nouorum
 Inuenio admirans numerum: matresq;, virosq;
 Collectam exilio pubem, miserabile vulgus.
 Vndiq; conuenēre, animus opibusq; parati,
 In quascunq; velim pelago deducere terras.

Iamq;

Iamq³ iugis summa surgebat Lucifer Ida,
Ducebatq³ diem : Danaiq³ obsessa tenebant
Limina portarum : nec spes opis vlla dabatur.
Cessi, & sublato montem genitore petiui.

P. VIRGILII MA-
RONIS AENEIDOS

Liber tertius.

Ostquam res Asia Priamiq;
euertere gentem
Immeritam visum superis,
ceciduq; supertum
Ilium, & omnis humo su-
mat Neptunia Troia:
Diuersa exilia, & desertas
querere terras,

Augurys agimur diuinum: classemq; sub ipsa
Antandro, & Phrygia molimur montibus Ida,
Incerti quod fata ferant, vbi sistere detur:
Contrahimusq; viros. Vix prima inceperat aestas,
Et pater Anchises dare fati vela iubebat.
Littora tum patria lacrymans, portuq; relinquo,
Et campos, vbi Troia fuit. feror exul in alium
Cum socijs, natoq; penatibus, & magnis dijs.
Terra procul vastis colitur Mauortia campis,
(Thracas arant) acri quondam regnata Lycurgos
Hospitum antiquum Troia, socijq; penates,
Dum fortuna fuit. feror huc, & litore curue
Mœnia prima loco, fati ingressus iniquis:
Aeneadaq; meo nomen de nomine singo.

SACTA

Sacra Dioneæ matri, diuisq̃, ferebam
 Auspiciis cæptorum operum : superoq̃, nitentem
 Cælicolum regi mactabam in litore taurum.
 Fortè fuit iuxta tumulus, quo cornea summo
 Virgulta, & densis hastilibus horrida myrtus.
 Accessi, viridemq̃, ab humo conuellere syluam
 Conatus, ramis tegerem vi frondentibus aras:
 Horrendum, & dictu video mirabile monstrum.
 Nam, quæ prima solo ruptis radicibus arbor
 Vellitur, huic atro liquuntur sanguine gutta,
 Et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
 Membra quatit, gelidusq̃, coit formidine sanguis.
 Rursus & alterius lentum conuellere vimen
 Insequor, & caussas penitus tentare latentis:
 Alter & alterius sequitur de cortice sanguis.
 Multa mouens animo, Nymphas venerabar agrestiu
 Graduumq̃, patrem, Geticis qui præsidet aruū,
 Ritè secundarent visus, omengq̃, leuarent.
 Tertia sed postquam maiore hastilia nixu
 Aggredior, genibusq̃, aduerse obluctor arena:
 (Eloquar, an fileam?) gemitus lacrymabilis imi
 Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aures:
 Quid miserum Aenea laceras? iam parce sepulto,
 Parce pias scelerare manus. non me tibi Troia
 Externum tulit: haud cruor hic de stipite manat.
 Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
 Nam Polydorus ego: hîc confixum ferrea texti
 Telorum seges, & iaculis increuit acutis.
 Tum verò ancipiti mentem formidine pressus

Obstus

Obstupui: steteruntq; comae, & vox faucibus haesit.
 Hunc Polydorū auri quondam cum pondere magno
 Infelix Priamus furum mar dārat alendum
 Threicio regi: cū iam dissideret armis
 Dardania, cingiq; urbem obsidione videret.
 Ille, ut opes fracta Teucrum, & fortuna recessit,
 Res Agamemnonias, victriciaq; arma secutus,
 Fas omne abrumpit: Polydorum obruncat, & auro
 Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogit
 Auri sacra fames! postquam paupor ossa reliquit,
 Delectos populi ad proceres, primumq; parentem
 Monstra delūm refero: & quae sit sententia, posco.
 Omnibus idem animus, scelerata excedere terra,
 Linquere pollutū hospitū, & dare clasibus Austros.
 Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens
 Aggeritur tumulo tellus: stant manibus aë,
 Ceruleus mœsta vittis, atraq; cupresso:
 Et circum Iliades crinem de more soluta.
 Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
 Sanguinis & sacri pateras: animamq; sepulcro
 Condimus, & magna supremum voce ciemus.
 Inde ubi prima fides pelago, placataq; venti
 Dant maria, & lenis crepitans vocat Auster in altū:
 Deducunt socij naues, & littora complent.
 Prouehimur portu, terraq; vrbesq; recedunt.
 Sacra mari colitur medio gratissima tellus
 Nereidum matri, & Neptuno Aegao:
 Quam pius Arcitenens, oras & littora circum
 Errantem, Mycone celsa, Gyaroq; reuinxit,

Immotamq; coli dedit, & contemnere ventos.
 Huc feror : hæc fessos tuto placidissima portu
 Accipit : egressi veneramur Apollinis urbem.
 Rex Anius, rex idem hominum, Phœbiq; sacerdos
 Vittis & sacra redimitus tempora lauro,
 Occurrit : veterem Anchisen agnoscit amicum.
 Iungimus hospitio dextras, & tecta subimus.
 Templâ dei saxo venerabar structa vetusto :
 Da propriam Thymbrae domum : da mœnia fessis
 Et genus, & mansuram urbem : serua altera Troia
 Pergama, reliquias Danaûm, atq; immittis Achillem.
 Quem sequimur? quôue ire iubet? vbi ponere sedem?
 Da pater augurium, atq; animis illabere nostrum.
 Vix ea fatus eram : tremere omnia visa repente,
 Liminaq; laurusq; dei, torusq; moueri
 Mons circum, & mugire adytis cortina reclusis.
 Submissi petimus terram, & vox fertur ad aures:
 Dardanidæ duri, quæ vos à stirpe parentum
 Prima tulit tellus, eadem vos vberè lato
 Accipiet reduces : antiquam exquirite matrem.
 Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris,
 Et nati natorum, & quæ nascentur ab illis.
 Hæc Phœbus : mistoq; ingens exorta tumultu
 Læticia, & cuncti, quæ sint ea mœnia, querunt.
 Quod Phœbus vocet errantes, iubeatq; reuerti.
 Tum genitor, veterum voluens monumenta virorum
 Audite ô procures, ait, & spes discite vestras.
 Creta Iouis magni medio iacet insula ponto :
 Mons Idaeus vbi, & gentis cunabula nostra.

Centum vrbes habitant magnas, vberima regna.
 Maximus vnde pater (si ritè audita recorder)
 Teucus Rhœteas primum est aduectus ad oras,
 Optauitq; locum regno, nondum Ilium, & arces
 Pergameæ steterant: habitabant vallibus imis.
 Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiq; ara,
 Idaumq; nemus: hinc fida silentia sacris:
 Et iuncti currum domina subièrè leones.
 Ergo agite, & diuùm ducunt quâ iussa sequamur:
 Placemus ventos, & Gnosia regna petamus.
 Nec longo distant cursu, (modò Iuppiter absit)
 Tertia lux classem Cretæis sistet in oris.
 Sic factus, meritos aris mactauit honores:
 Taurum Neptuno, taurum tibi pulcer Apollo:
 Nigram Hyemi pecudem, Zephyrus felicibus albam.
 Fama volat, pulsum regnis celsisse paternis
 Idomeneâ ducem, desertaq; litora Cretæ,
 Hoste vacare domos, sedesq; astare relictas.
 Linquimus Ortygia portus, pelagoq; volamus:
 Bacchatamq; iugis Naxon, viridemq; Donyfam,
 Olearon, niueamq; Paron, sparsaq; per æquor
 Cycladas, & crebris legimus freta concita terris.
 Nauticus exoritur vario certamine clamor:
 Hortantur socij, Cretam, proauosq; petamus.
 Prosequitur surgens à puppi ventus euntes:
 Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
 Ergo audis muros optata molior vrbus,
 Pergameamq; voco: & leram cognomine gentem
 Horror amare focos, arcemq; attollere tectis.

Iamq; serè sicco subducta littore puppes :
 Connubijs, aruisq; nouis operata iuuentus :
 Iura, domosq; dabam : subito cum tabida membra,
 Corrupto cœli tractu, miserandaq; venit
 Arboribusq; satiq; lues, & lethifer annus.
 Linquebant dulces animas, aut agra trahabant
 Corpora. tum steriles exurere Sirius agros :
 Arebant herba, & victum seges agra negabat.
 Rursus ad oraculum Ortygia, Phœbumq; remem-
 Hortatur pater ire mari, veniamq; precari :
 Quem seſſus finem rebus ferat, vnde laborum
 Tentare auxilium iubeat, quod vertere cursus.
 Nox erat, & terris animalia somnus habebat :
 Effigies sacra diuûm, Phrygiq; penates,
 Quos mecum à Troia, medijsq; ex ignibus vrbs
 Extuleram : visi ante oculos aſtare iacentis
 In ſomnis, multo manifesti lumine, quâ se
 Plena per insertas fundebat luna fenestras.
 Tum sic affari, & curas his demere dictis :
 Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo eſt,
 Hic canit : & tua nos en vltro ad limina mittit.
 Nos te, Dardania incensa, tuaq; arma secuti :
 Nos tumidum sub te permensi claſſibus æquor :
 Idem venturos tollemus in aſtra nepotes,
 Imperiumq; vrbi dabimus : tu mœnia magnis
 Magna para, longumq; fuga ne linque laborem.
 Mutanda ſedes : non hæc tibi littora ſuaſit
 Delius, aut Creta inſit conſidere Apollo.
 Eſt locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt :

Terra

Terra antiqua, potens armis, atq; vberè gleba.
Oenotriq; coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine gentem:
Hæ nobis propria sedes, hinc Dardanus ortus,
Iasusq; pater, genus à quo principe nostrum.
Surge age, & hac lætus longæuo dicta parenti
Haud dubitanda refer. Coritum, terrasq; require
Ausonias: Dictæa negat tibi Iuppiter arua.
Talibus attonitus visis, ac voce decorum,
(Nec sopor illud erat, sed coram agnoscere vultus.
Velatasq; comas, præsentiaq; ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore sudor)
Corripio è stratis corpus, tendog; supinas
Ad cælum cum voce manus: & munera libo
Intemerata facis. perfectò lætus honore
Anchisen facio certum, remq; ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam, geminosq; parentis:
Seq; nouo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat: Nate Iliacis exercite satû,
Sola mihi tales casus Cassandra canebar.
(Nunc repeto hæc generi portendere debita nostro,
Et sepe Hesperiam, sæpe Italia regna vocare)
Sed quis ad Hesperia venturos littora Teucros
Crederet? aut quem tum vates Cassandra moueret?
Cedamus Phœbo, & moniti meliora sequamur.
Sic ait: & cuncti dictis paremus ouantes.
Hanc quoq; deserimus sedem, paucisq; relictis
Vela damus, vastumq; caua trabe currimus aquor.
Postquam altum tenuere rates, nec iam amplius vlla

Apparent terra: cælum vndiq; , & vndiq; pontus
 Tum mihi cœruleus supra caput astuit imber,
 Noctē hyemēq; ferens : & inherruit vnda tenebris
 Continuò venti voluunt mare, magnaq; surgunt
 Aequora : dispersi iactamur gurgite vasto.
 Inuoluere diem nymbi, & nox humida cælum
 Abstulit : ingeminant abruptis nubibus ignes,
 Excutimur cursu , & cæcis erramus in vndis.
 Ipse diem noctemq; negat discernere cælo,
 Nec meminisse via media Palinurus in vnda.
 Treis adeo incertos cæca caligine soles
 Erramus pelago, totidem sine fidere noctes.
 Quarto terra die primum se attollere tandem
 Visa : aperire procul montes, ac voluere sumum.
 Vela cadunt, remis insurgimus : haud mora, nautæ
 Annixi torquent spumas, & cœrula verrunt.
 Seruatam ex vndis Strophadum me littora prima
 Accipiunt. Strophades Græto stant nomine dista
 Insula, Ionio in magno : quas dira Celæno,
 Harpyiæq; colunt alia : Phineia postquam
 Clausa domus, mensæq; metu liquere priores.
 Tristius haud illis monstrum, nec sauior vlla
 Pestis, & ira deum Strygijs sese extulit vndis.
 Virginei volucrum vultus, sedisima ventris
 Proluuiæ, vncæq; manus, & pallida semper
 Ora fame.
 Huc ubi delati portus intrauimus : ecce,
 Leta bouum pasum campis armenta videmus,
 Caprigenumq; pecus, nullo custode, per herbam.

Irruimus

Inuimus ferro, & diuos, ipsumq; vocamus
In prædam pariemq; louem, tunc litore curuo
Extruimusq; toros, dapibusq; epulamur opimis.
At subito horrefico lapsu de montibus assunt,
Harpyie, & magnis quatunt clangoribus alas:
Diripiuntq; dapes, contactuq; omnia fœdant
Imundo: tum vox tetrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo, sub rupe cauata,
Arboribus clausi circum, atq; horrentibus vmbria,
Instruimus mensas, araq; reponimus ignem.
Rursum ex diuerso cœli, cœcisq; latebris,
Turba sonans prædam pedibus circumuolat undis:
Polluit ore dapes. socijs tunc arma capeffant
Edico, & dira bellum cum gente gerendum.
Haud secus, ac iussi, faciunt, testosq; per herbas
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.
Ergo, vbi delapsa sonitum per curua dedere
Littora, dat signum specula Misenus ab alta
Aere cano: inuadunt socij, & noua prœlia tentant,
Obsœnas palagi ferro fœdare volucres.
Sed neq; vim plumis vllam, nec vulnera tergo
Accipiunt: celeriq; fuga sub sidera lapsa,
Semefam prædam, & vestigia fœda relinquunt.
Vna in præcelsa confedit rupe Celano,
Infelix vates, rupiq; hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro cæde bouum, stratuq; iuuentis
Laomedontiada, bellumq; inferre paratis?
Et patrio insontis Harpyias pellere regno?
Accipite ergo animis, atq; hac mea figite dicta:

N

Qua

Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
 Prædixit: vobis Furiarum ego maxima pando:
 Italiam cursu peritis, ventusq; vocatis:
 Ibitis Italiam, portusq; intrare licebit.
 Sed non ante datam cingetis mœnibus urbem,
 Quàm vos dira fames, nostraq; iniuria cadu,
 Ambesas subigat malis absumere mensas.
 Dixit, & in syluam pennæ ablata refugit.
 At socijs subita gelidus formidine sanguis
 Dirigit: cecidère animi: nec tam amplius armis.
 Sed votis precibusq; iubent exposcere pacem:
 Siue dea, seu sint dira obscenæq; volucres.
 Et pater Anchises passus de littore palms,
 Numina magna vocat, meritosq; indicit honori.
 Dî prohibete minas: dî talem auertite casum,
 Et placidi seruate pios. tum littore funem
 Diripere, excussosq; iubet laxare rudentes.
 Tendunt vela Noti: fugimus spumantibus undis,
 Quæ cursum ventusq; gubernatorq; vocabant.
 Iam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos,
 Dulichiumq;, Sameq;, & Neritos ardua saxa:
 Effugimus Ithaca scopulos, Laërtia regna:
 Et terram altricem saui execramur Ulysis.
 Mox & Leucata nimboſa cacumina montis,
 Et formidatus nautis aperitur Apollo.
 Hunc petimus fessi, & parua succedimus urbi.
 Ancora de prora iacitur, stant littore puppes.
 Ergo insperata tandem tellure potiti,
 Lastramurq; Ioui, votisq; incendimus aras,

Actiaq;

Aliaq; Iliacis celebramus littora ludis.
Exercent patrias oleo labente palastras
Nudati socij. iunat euasisse tot vrbes
Argolicas, mediosq; fugam tenuisse per hostes.
Interea magnum sol circumuoluitur annum:
Et glacialis hyems Aquilonibus asperat vndas.
Aeri cauo clypeum, magni gestamen Abantis,
Posibus aduersis figo, & rem carmine signo:
Aenas hac de Danais victoribus arma.
Linquere tum portas iubeo, & considere transtris.
Certatim socij feriant mare, & equora verrunt.
Protinus aërias Phæacum abscondimus arces,
Littoraq; Epeiri legimus, portuq; subimus
Chaoio, & celsam Buthroti ascendimus urbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamiden Helenum Graias regnare per vrbes,
Coniugio Acacida Pyrrhi, sceptrusq; potitum,
Et patrio Andromachen iterum cecisse marito.
Obstupui: miroq; incensum pectus amore
Compellare virum, & casus cognoscere tantos.
Progredior portu, classes & littora linquens.
Solenneis tum fortè dapes, & tristia dona,
Ante urbem in luco, falsi Simoënsis ad vndam,
Libabat cineri Andromache, manesq; vocabat
Hectoreum ad tumulum: viridi quæ cespite inanem,
Et geminas, caussam lacrymis, sacrauerat aras.
Vt me conspexit venientem, & Troia circum
Arma amens vidit, magnus exterrita monstros,
Dirigit visu in medio: calor ossa reliquit.

N

s

Labi-

Labitur, & longo vix tandem tempore satur:
 Verane te facies, verus mihi nuncius affers,
 Nate dea? viuisne: aut, si lux alma recessit,
 Hector ubi est? dixit lacrymasq; effudit, & omnia
 Implevit clamore locum. vix pauca furenti
 Subycio, & raris turbatus vocibus hisco:
 Vno equidem, vitamq; extrema per omnia duc.
 Ne dubita: nam vera vides.
 Heu quis te casus deiecitam coninge tanto
 Excipit? aut quae digna satū fortuna reuisti?
 Hectoris Andromache, Pyrrhin' connubia serua!
 Deiecit vultum, & demissa voce locuta est:
 O felix vna ante alias Priameia virgo,
 Hostilem ad tumultum Troia sub mœnibus alio
 Iussa meri: quae sortitus non pertulit vllus,
 Nec victoris heri recigit captiua cubile.
 Nos, patria incensa, diuersa per aquora vecta,
 Stirpis Achillea fastus, iuuenemq; superbū
 Seruitio enixa tulimus: qui deinde secutus
 Ledaam Hermionen, Lacedaemoniosq; Hymenaeū
 Me famulam, famuloq; Heleno transmisit habenda
 Ast illum, erepta inagno inflammatus amore
 Coniugio, & scelerum furij agitatū Orestes,
 Excipit incautum, patriasq; obruncat ad aras.
 Morte Neoptolemi, regnorum reddita cedit
 Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,
 Chaoniamq; omnem Troiano a Chaone dixit:
 Pergamaq;, Iliacamq; iugis hanc addidit arcem.
 Sed ubi qui cursum venti, quae fata dedere?

Aut quis te ignarum nostris deus appulsi oris?
Quid puer Aescanius? superatne, & vescitur aura?
Quem tibi iam Troia.
Ecquae iam puero est amisse cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutem animosq; viriles?
Et pater Aeneas, & auunculus excitat Hector?
Talia fundebat lacrymans, longosq; ciebat
Incaustum sletus: cum sese à mœnibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus affert:
Agnoscatq; suos, latusq; ad mœnia ducit:
Et multum lacrymas verba inter singula fundit.
Procedo, & paruiam Troiam, simulataq; magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine ruum
Agnosco, Scæaq; amplector limina porta.
Nec non & Teucris socia simul vrbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulæ in medio libabant pocula Bacchi,
Impositis auro dapibus: paterasq; tenebant.
Iamq; dies, alterq; dies processit, & aura
Vela vocant, tumidoq; inflatur carbasus Austro.
Hu vatem aggredior dictus, ac talia quaeso:
Troïgena, interpretis diuinum, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarj lauros, qui sidera sentis,
Et volucrum linguas, ac prapetis omina pennæ:
Fare age, (namq; omnē cursum mihi prospera dixi
Religio, & cuncti suaserunt numine diui
Italiam petere, & terras tentare repostas:
Sola nouum, dictuq; nefas Harpyia Celeno
Prodigium canit, & tristes denunciat iras,

Obsta-

Obscenamq; famem) quæ prima pericula vito,
 Quidne sequens, tantos possum superare labores.
 Hic Helenus, castis primùm de mare iuuentis,
 Exorat pacem diuùm, virtusque resoluit
 Sacratæ capitis : meq; ad tua limina, Phœbe,
 Ipse manu multo suspensum numine ducit.
 Atq; hæc deinde caput diuino ex ore sacerdos :
 Nate dea, (nam te maioribus ire per altum
 Auspicjs, manifesta fides : sic fata Deùm rex
 Sortitur, voluitq; vices : is vertitur ordo)
 Pauca tibi è multis, quò tutior hospita lustræ
 Aequora, & Ausonio possis considerare portu,
 Expediam dictis : prohibent nam cætera Parca
 Scire Helenum, fariq; vetat Saturnia Iuno.
 Principiò Italiam, quam tu iam rere propinquam,
 Vicinosq; ignare paras inuadere portus,
 Longa procul longis via diuidit inuicta terris.
 Antè & Trinacria lentandus remus in vnda,
 Et salis Ausonij lustrandum nauibus aquor,
 Inferniq; lacus, Aëæq; insula Circes :
 Quàm tuta possis vrbe[m] componere terra:
 Signa tibi dicam : tu condita mente teneto.
 Cum tibi sollicito secreti ad fluminis vndam,
 Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus,
 Triginta capitum fœtus enixa iacebit,
 Alba, solo recubans, albi circum vbera nati :
 Is locus vrbis erit, requies ea certa laborum.
 Nec tu mensarum morsus horresce futuros.
 Fata viam inuenient, aderitq; vocatus Apollo.

Hæc autem terras, Italiq; hanc littoris oram,
Proxima qua nostri perfunditur æquoris æstu,
Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Graijs.
Hic & Naricij posuerunt mœnia Locri:
Et Salentinis obsedit militie campos
Lyæus Idomeneus: hinc illa ducis Melibœi
Parua Philoctetæ subnixæ Petilia muro.
Quin, vbi transinisse steterint trans æquora classes,
Et positis aris iam vota in litore solues:
Purpureo velare comas adopertus amictu:
Ne qua inter sanctos ignes in honore deorum
Hostilis facies occurrat, & omnia turber.
Hunc socij morem sacrorum, hunc ipse teneto:
Hæc casti maneant in religione nepotes.
At, vbi digressum Sicula te admouerit ora
Ventus, & angusti rarefcent claustra Pelori:
Læua tibi tellus, & longo læua petantur
Æquora circuitu: dextrum fuge litus, & vndas.
Hæc loca, vi quondam & vasta conuulsa ruina,
(Tantum cui longinqua valet mutare vetustas)
Disiluisse ferunt, cum protinus vtraq; tellus
Vna foret: venit medio vi pontus, & vndis
Hesperium Siculo latus abscidit: aruaq; & vrbes
Litore diductas, angusto interluit æstu.
Dextrum Scylla latus, læuam implacata Charybdæ
Obsidet, atq; imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusq; sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris

Ora

Ora exertantem, & naueis in saxa trahentem.
 Prima, hominis facies, & pulcro pectore virgo
 Pube tenuis: postrema, immani corpore Pistrix,
 Delphinum caudas vtero commissa luporum.
 Praestat Trinacrij metas lustrare Pachyni
 Cessantem, longos & circumflectere cursus:
 Quam semel informem vasto vidisse sub antro
 Scyllam, & cœruleis canibus resonantia saxa.
 Præterea, si qua est Heleno prudentia, vati
 Si qua fides, animum si veris implet Apollo:
 Vnum illud tibi, nate dea, præq; omnibus vnum
 Prædicam, & repetens iterumq; iterumq; moniti.
 Iunonis magna primum prece numen adera,
 Iunoni cane vota libens, dominamq; potentem
 Supplicibus supera donis. sic deniq; victor
 Trinacria fines Italos mittere relicta.
 Huc vbi delatus, Cumæam accesseris urbem,
 Diuinosaq; lacus, & Auerna sonantia syluis,
 Insanam vatem aspicias, quæ rupe sub ima
 Fata canit, folijsq; notas & nomina mandat.
 Quæcumq; in folijs descripsit carmina virgo,
 Digerit in numerum, atq; antro seclusa relinquit.
 Illa manent immota locis, neq; ab ordine cedunt.
 Verum eadem verso tenuis cum cardine ventus
 Impulit, & teneras turbauit ianua frondes:
 Nunquam deinde cauo volitantia prendere saxo,
 Nec renocare situs, aut iungere carmina curat.
 Inconsulti abeunt, sedemq; odere Sibylla.
 Hic tibi ne qua mora fuerint dispendia tanti,

(Quam

(Quamuis increpitent socij, & vi cursus in altum
Tela vocet, posuq; sinus implere secundos)
Quin adeas vatem, precibusq; oracula poscas
Ipsa canat, vocemq; volens atq; ora resoluat.
Illa tibi Italia populos, venturaq; bella,
Et quo queng; modo fugiasq; serasq; laborem.
Expediet, cursusq; dabit venerata secundos.
Hac sunt, quæ nostra liceat te voce moneri.
Vade age, & ingentem factis fer ad athera Troiæ.
Qua postquam vates sic ore effatus amico est,
Dona dehinc auro grauiâ, sectoq; elephanto
Imperat ad naues ferri: stipatq; carinis
Ingens argentum, Dodoneosq; lebetas,
Loricam consertam hamis, auroq; trilicem,
Et conum insignis galea, cristasq; comanteis,
Arma Neoptolemi: sunt & sua dona parenti.
Addit equos, additq; duces.
Remigium supplet: socios simul instruit armis.
Interea classem velis aptare iubebat
Anchises, fieret vento mora ne qua ferenti.
Quem Phœbi interpretis multo compellat honores
Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo,
Cura Deum, bis Pergamæis erepte ruinis,
Ecce tibi Ausonia tellus: hanc arripe velis.
Et tamen hanc pelago præterlabare necesse est:
Ausonia pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, ô felix nati pietate, quid vltra
Prouehor? & fando surgentis demoror Austros?
Nec minus Andromache, digressu mœsta supremo,
Fert

Fert picturatas auri subteguine vestes,
 Et Phrygiâ Ascanio chlamydem : nec cedit honor
 Textilibusq; onerat donis, ac talia fatur :
 Accipe & hæc, manuū tibi qua monumenta meæ
 Sint puer, & longū Andromaches testentur amor.
 Coniugis Hectoreæ : cape dona extrema tuorum,
 O mihi sola mei super Astyanactis imago.
 Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat :
 Et nunc equali tecum pubesceret æuo.
 Hos ego digrediens lacrymis affabar obortis :
 Viuite felices, quibus est fortuna peracta
 Iam sua : nos alia ex alijs in fata vocamur.
 Vobis parva quies, nullum maris æquor arandum
 Arua neg, Ausonia semper ceditia retro,
 Querenda. effigiem Xanthi, Troiamq; videtū,
 Quam vestra fecere manus : melioribus, opto,
 Auspicijs, & quæ fuerit minus obuia Graijs.
 Si quando Tybrim, vicinaq; Tybridis arua
 Intrâro, gentiq; mea data mœnia cernam :
 Cognatasq; vrbes olim, populosq; propinquos
 Epeiro : Hesperia, quibus idem Dardanus autor,
 Atq; idem casus, vnam faciemus viramque
 Troiam animis : maneat nostros ea cura nepotū.
 Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta :
 Vnde iter Italiam, cursusq; breuissimus vidis.
 Sol ruit interea, & montes vmbraantur opaci.
 Sternimur optata gremio telluris ad vnam
 Sortiti remos, passimq; in litore sicco
 Corpora curamus : fessos sopor irrigat artus.

Nec dum orbem medium nox horis acta subibat :
Haud segnis strato surgit Palinurus, & omneis
Explorat ventos, atq; auribus aëra captat.
Sidera cuncta notat tacito labentia cælo :
Arcturum, pluuiasq; Hyadas, geminosq; Triones,
Armatumq; auro circumspicit Oriona.
Postquam cuncta videt cælo constare sereno,
Dat clayum è puppi signum : nos castra mouemus,
Tentamusq; viam, & velorum pandimus alas.
Iamq; rubescebat stellis aurora fugatu,
Cum procul obscuros colles, humilemq; videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates :
Italiam leto socj clamore salutant.
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuitq; mero, diuosq; vocauit,
Stans celsa in puppi :
Dij maris, & terræ, tempestatumq; potentes,
Ferte viam vento facilem, & spirate secundi.
Crebrescunt optata aura : portusq; patescit
Iam propior, templumq; apparet in arce Minerua.
Vela legunt socj, & proras ad littora torquent.
Portus ab Eoo fluctu curuatur in arcum,
Obiecta salsa spumant aspergine cautes :
Ipse latet : gemino dimittunt brachia muro
Turriti scopuli : refugitq; à littore templum.
Quattuor hic (primū omen) equos in gramine vidi
Tondentes campum late, candore nivali.
Et pater Anchises, Bellum ô terra hospita portas.
Bello armantur equi : bellū hac armenta minantur.

O

Sed

Sed tamen ijdem olim curru succedere fueri
Quadrupedes, & frena iugo concordia ferre.
Spes est pacis, ait. tum numina sancta precantur
Palladus armifera, qua prima accepit ouantes:
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu:
Præceptisq; Heleni, dederat qua maxima, ritè
Iunoni Argiua iussos adolemus honores.
Haud mora, continuò perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obuertimus antennarum:
Graiugenumq; domos, suspectaq; linguimus arua,
Hinc sinus Herculei (si vera est fama) Tarenti
Cernitur: attollit se diua Lacinia contrâ,
Caulonifq; arces, & nauifragum Scylacaum.
Tum procul è fluctu Trinacria cernitur Aetna:
Et gemitum ingentem pelagi, pulsataq; saxa
Audimus longè, fractasq; ad littora voces:
Exultantq; vada, atq; aestu miscentur arena.
Et pater Anchises: Nimirum hæc illa Charybdæ:
Hos Helenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat.
Eripite ô socj, pariterq; insurgite remis.
Haud minus, ac iussi, faciunt: primusq; rudentem
Contorsit leuas proram Palinurus ad vnda:
Leuam cuncta cohors rebus ventisq; petiuit.
Tollimur in cælum curuato gurgite, & ijdem
Subducta ad manes imos descendimus vnda.
Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere:
Ter spumam elisam, & rorantia vidimus astra.
Interea fessos ventus cum sole reliquit,
Ignariq; vie, Cyclopum allabimur oris.

Portus

Portus ab acesu ventorum immotus, & ingens
Ipse, sed horificis iuxta tonat Aetna ruinis :
Interdumq; atram prorumpit ad aethera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla :
Attollitq; globos flammaram, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; viscera montis
Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq; exastuat imo.
Fama est, Enceladi semustum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentemq; insuper Aetnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis :
Et fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trimactiam, & cœlum subtexere fumo.
Noctem illam tecti filius immania monstra
Perferimus, nec, quæ sonitum det causa, videmus.
Nam neq; erant astrorum ignes, nec lucidus aethra
Siderea polus, obscuro sed nubila cœlo,
Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
Postera iamq; dies primo surgebat Eoo,
Humentemq; aurora polo dimouerat vmbra :
Cum subito è syluis, macie confecta suprema,
Ignoti noua forma viri, miserandaq; cultu
Procedit, supplexq; manus ad littora tendit.
Respicimus : dira illuuiæ, immissaq; barba,
Consertum regmen spinis : at cætera Grauius,
Et quondam patrijs ad Troiam missus in armis.
Ilique vbi Dardanos habitus, & Troia vidit
Arma procul : paulum aspectu conterritus basit,
Continuitq; gradum : mox sese ad littora praeceps

Cum fletu precibusq; tulit. Per sidera testor,
 Per superos, atq; hoc cœli spirabile lumen:
 Tollite me Teucri, quascunque abducite terras.
 Hoc sat erit. scio me Danaus è clasibus vnum,
 Et bello Iliacos fateor perisſe penates.
 Pro quo, si sceleris tanta est iniuria nostri,
 Spargite me in fluctus, vastoq; immergite ponto.
 Si pereo, manibus hominum perisſe iuuabit.
 Dixêrat: & genua amplexus, genibusq; volutans
 Hærebat. qui sit, fari, quo sanguine cretus,
 Hortamur. quæ deinde ageret fortuna, fateri.
 Ipse pater: dextram Anchises, haud multa moratus,
 Dat iuueni, atq; animum præsentî pignore firmat.
 Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur:
 Sum patria ex Ithaca, comes infelicæ Vlyſi,
 Nomine Achemenides, Troiam genitore Adamaſi
 Paupere (mansissetq; vimam fortuna) profectus.
 Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
 Immemores socij vasto Cyclopi in antro
 Deſeruere: domus sanie, dapibusq; cruentis
 Intus opacæ, ingens: ipse arduus, altaq; pulſat
 Sidera, (dij talem terris auertite peſtem)
 Nec visu facilis, nec dictu affabilis vlli:
 Visceribus miserorum, & sanguine veſcitur atro.
 Vidi egomet, duo de numero cùm corpora nostro
 Preſſa manu magna, medio reſupinus in antro,
 Frangeret ad saxum, sanieq; aſperſa natarent
 Limina: vidi, atro cùm membra fluentia tabo
 Manderet, & trepidi tremarent ſub dentibus artus.

Haud

Haud impune quidem: nec talia passus Vlysses.
Oblitusque sui est Ithacus discrimine tanto.

Nam simul expletus dapibus, vinoque sepultus,
Cervicem inflexam posuit, iacuitque per antrum
Immensum, saniem eructans ac frustra cruento
Per somnum commissa mero: nos magna precatis
Numina, sortiung, vices, una vndique circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torua solum sub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar.
Et tandem læti fociorum vlciscimur umbras.
Sed fugite, o miseri, fugite, atque ab litore funem
Rumpite.

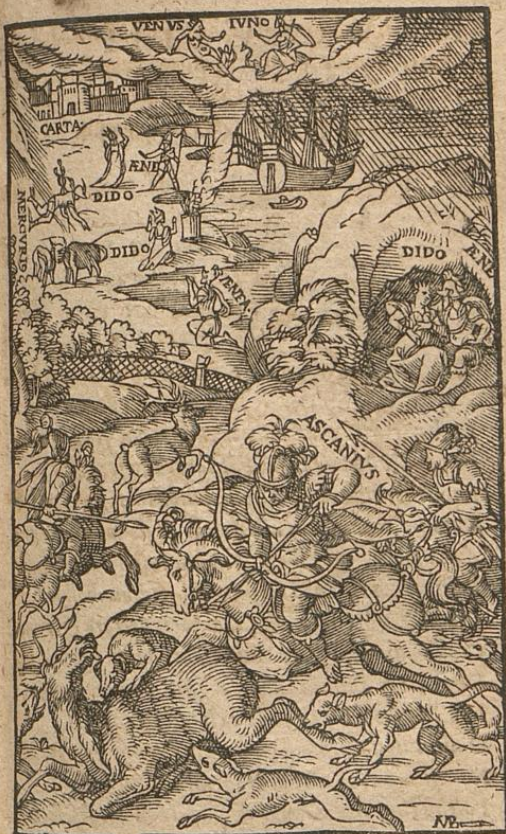
Nam qualis, quantusque cauo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque vbera prestat:
Centum alij curua hæc habitant ad littora vulgo
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia iam luna se cornua lumine complent,
Cum vitam in sylvas, inter deserta ferarum
Lustra domosque traho: vastosque ab rupe Cyclopes
Prospicio, sonitumque pedum vocemque tremisco.
Victum infelicem, baccas, lapidosaque corna
Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herba.
Omnia collustrans, hanc primum ad littora classem
Conspexi venientem: huic me, quæcumque fuisset,
Addixi. satis est gentem effugisse nefandam.
Vos animam hanc potius quocumque absumite letho.
Vix ea fatus erat, summo cum monte videmus
Ipsum inter pecudes vasta se mole mouentem

Pastorem Polyphemum, & littora nota petentem,
 Monstrū horrendū, informe, ingēs, cui lumē ademū,
 Trunca manum pinus regit, & vestigia firmat.
 Ianigera comitantur oues. ea sola voluptas,
 Solamenq; mali: de collo fistula pendet.
 Postquam altos tetigit fluctus, & ad aquora venit,
 Luminis effossi fluidum lauit inde cruorem,
 Dentibus infrendens, gemitu: graditurq; per aqua
 Iam medium, nec dum fluctus latera ardua tinxit,
 Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
 Supplice, sic merito: tacitūq; incidere funem:
 Verrimus & proni certantibus aquora remus.
 Sensit, & ad sonitum vocis vestigia torfit.
 Verū vbi nulla datur dextram affectare potestū,
 Nec potis Ionios fluctus equare sequendo,
 Clamorem immensum tollit, quo pontus, & omnes
 Intremuere vnda, penitusq; exterrita tellus
 Italia, curuisq; immugit aetna cauernis.
 At genus ē syluis Cyclopum, & montibus altis
 Excitum ruit ad portus, & littora complet.
 Cernimus astantes nequicquam lumine toruo
 Aetneos fratres, cælo capita alta ferentes.
 Concilium horrendum: quales cū vertice celsō
 Aëria quercus, aut conifera cyparissi
 Constituerant, sylua alta Iouis, lucisue Diana.
 Præcipites metus acer agit quocunq; rudentes
 Excutere, & ventis intendere vela secundis.
 Contrā, iussa monēt Heleni, Scyllā atq; Charybdim,
 Inter viramq; viam lati discrimine paruo,

Ni teneant cursus, certum est dare lintea retrò.
Ecce autem Boreas angusta à sede Pelori
Missus adest : viuo prateruehor ostia saxo
Pantagie, Megarosg, sinus, Tapsung, iacentem.
Talia monstrabat relegans errata retrorsum
Littora Achamenides, comes infelicis Vlysi.
Sicanio pratenta sinu iacet insula contra
Plemmyrium vndosum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis.
Numina magna loci iussi veneramur: & inde
Exupero prapingue solum stagnantis Elori.
Hinc altas cautes, proiectaq, saxa Pachyni
Radimus: & fati nunquam concessa moueri
Apparet Camarina procul, campi, Geloi,
Immanisq, Gela, fluuij cognomine dicta.
Ardus inde Agragas ostentat maxima longe
Mœnia, magnanimùm quondam generator equorũ.
Teg, datis linquo ventis palmosa Selinis,
Et vada dura lego saxis Lilybeia cecis.
Hinc Drepani portus, & illatibilis ora
Accipit: hic pelagi tor tempestatibus actus,
Heu genitorem, omnis cura casusq, leuamen,
Amitto Anchisen. hic me pater optime sessum
Deferis? heu tantis nequicquam erepte periclis?
Nec vates Helenus, cum multa borrenda moneret,
Hos mihi pradiexit luctus, non dira Celano.
His labor extremus, longarum hac meta viarum.

Hinc me digressum vestris deus appulit oris.
Sic pater Aeneas intentis omnibus vnus
Fata renarrabat diuinum, cursuq; docebat.
Conticuit tandem, factog; hic fine quieuit.

P. VIRGILII MA-
RONIS AENEIDOS
Liber quartus.

T regina graui iamdudum
saucia cura,
Vulnus alit venis & te
carpitur igni.
Multa viri virtus animi
multusq; recursat
Gentis honos: haerent in
pectore vulnus,

Verbaq; : nec placidam membris dat cura quietem
Postera Phœbea lustrabat lampade terras,
Humentemq; aurora polo dimouerat vmbra:
Cum sic vnanimem alloquitur malè sana sororem:
Anna soror, qua me suspensam insomnia terrent!
Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes!
Quem sese ore ferens! quam forti pectore & armis
Credo equidem (nec vana fides) genus esse deorum
Degeneres animos timor arguit. heu quibus ille
Lactatus fatis! qua bella exhausta canebat!
Si mihi non animo fixum immotumq; sederes,
Ne cui me vinco vellem sociare iugali:
Postquam primus amor deceptam morte sefellit:
Si non pertaesum thalami tectaq; fuisset:
Huic vni forsân potui succumbere culpa.
Anna (fatebor enim) miseri post fata Sichai

Coniun-

Coniugis, & sparsos fraterna cade penates,
Solut hic inflexit sensus, animumq; labantem
Impulit: agnosco veteris vestigia flamma.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotēs adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemq; profundam:
Antē pudor quam te violō, aut tua iura resoluo.
Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit: ille habeat secum, seruetq; sepulcro.
Sic effata, sinum lacrymis impleuit obortis.
Anna refert: O luce magis dilecta sorori
Solāne perpetua mœrens carpere iuuenta?
Nec dulces natos, Veneris nec pramia noris?
Id cinerem, aut manes credis curare sepultos?
Esso: egram nulli quondam flexere mariti:
Non Libya, non antē Tyro despectus Iarbas,
Ductoresq; alij, quos Africa terra triumphis
Dives alit: placitōne etiam pugnabis amorī?
Nec venit in mentem quorum confederis aruis?
Hinc Getula vrbes, genus insuperabile bello,
Et Numida infreni cingunt, & inhospita Syrtis:
Hinc deserta siti regio, lateq; furentes
Barcai, quid bella Tyro surgentia dicam,
Germaniq; minas?
Dijs equidem auspiciis reor, & Iunone secunda,
Huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
Quam tu vrbe soror hanc cernes! quæ surgere regna
Coniugio tali! Teucrum comitantibus armis
Punica se quantis attollet gloria rebus!

Tu

Tu modo posce deos veniam: sacriq; litatis,
 Indulge hospitio, caussa q; innecte morandi:
 Dum pelago desunt hyems, & aquosus Orion:
 Quassataq; rates, & non tractabile cælum.
 His dictis incensum animum inflammavit amor,
 Spemq; dedit dubia menti, soluitq; pudorem.
 Principio delubra adeunt, pacemq; per aras
 Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
 Legisera Cereri, Phœboq; patriq; Lyæo:
 Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia cura.
 Ipsa tenens dextra pateram pulcerrima Dido,
 Candentis vacca media inter cornua fundit:
 Aut ante ora deum pingues spaciatur ad aras,
 Instauratq; diem donis, pecudumq; reclusis
 Pectoribus inhians, spirantia consulit exta.
 Hæu vatum ignara mentes. quid vota furentem,
 Quid delubra iuuant? est mollis flamma medullis.
 Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.
 Vritur infelix Dido, totaq; vagatur
 Vrbe furens: qualis coniecta cerua sagitta,
 Quam procul incautam nemora inter Cresia fixit
 Pastor agens telis, liquitq; volatile ferrum
 Nescius: illa fuga sylvis saltusq; peragrat
 Dictæos: hæret lateri lethalis arundo.
 Nunc media Aeneam secum per mœnia ducit:
 Sidoniasq; ostentat opes, urbemq; paratam.
 Incipit effari, mediâq; in voce resistit.
 Nunc eadem labente die conuiuia querit:
 Itacosq; iterum demens audire labores

Exposit

Exposcit, pendetq; iterum narrantis ab ore.
Post, ubi digressi, lumenq; obscura vicissim
Luna premit, suadentq; cadentia sidera somnos:
Sola domo maret vacua, stratusq; relictis
Incubat: illum absens absentem audiq; videtq;
Aut gremio Afcantium, genitorum imagine capta,
Detinet, infandum si fallere possit amorem.
Non cœpta assurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet, portusue aut propugnacula bello
Tuta parant pendent opera interrupta, mineq;
Murorum ingentes, aquataq; machina cœlo.
Quam simul ac tali persensit peste teneri
Cara Iouis coniunx, nec famam ob stare furori,
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis
Tuq; puerq; tuus, magnum & memorabile nomen,
Vna dolo diuū si fœmina victa duorum est.
Nec me adeo fallit, veritam te mœnia nostra,
Suspectas habuisse domos Carthagini alta.
Sed quis erit modus? aut quò nunc certamine tãto?
Quin potius pacem æternam, pactosq; hymenæos
Exercemus? habes, tota quod mente petisti.
Ardet amans Dido, traxitq; per ossa furorem.
Communem hunc ergo populū, paribiq; regamus
Auspicijs: liceat Phrygio seruire marito,
Dotalesque tuæ Tyrios permittere dextra.
Olli (sensit enim simulata mente locutam,
Quò regnum Italia Libycas auerteret oras)
Sic contra est ingressa Venus: Quis talia demens
Abnuat?

Abnuat?

Abnuat? aut tecum malis contendere bello?
 Si modo, quod memoras, factum fortuna sequatur.
 Sed satis incerta feror, si Iuppiter vnā
 Esse velit Tyrijs urbem Troiaq; profectis,
 Misericordiae probet populos, aut fœdera iungi.
 Tu coniux: tibi fas animum tentare precando.
 Perge, sequar. tum sic excepit regia Iuno:
 Mecum erit iste labor: nunc qua ratione, quod in
 Conseri possit, paucis (aduerte) docebo.
 Venatum Aeneas vnaq; miserrima Dido
 In nemus ire parant, vbi primos crastinus ortus
 Extulerit Titan, radijsq; retexerit orbem.
 His ego nigrantem commissa grandine nimbū,
 Dum trepidant alae, saltusq; indagine cingunt,
 Desuper infundam, & tonitru cælum omne ciebi.
 Diffugient comites, & nocte tegentur opaca.
 Speluncam Dido dux & Troianus eandem
 Deuenient: adero, & tua si mihi certa voluntas,
 Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo.
 Hic Hymenaeus erit. Non aduersata petenti
 Annuit, atq; dolis risit Cytherea repertis.
 Oceanum interea surgens aurora reliquit:
 It portis iubare exortio delecta iuuentus.
 Retia rara, plaga, lato venabula ferro,
 Massyliq; ruunt equites, & odora canum vñ.
 Reginam thalamo cunctantem, ad limina primi
 Pœnorum expectant: ostroq; insignis & auro
 Stat sonipes, ac frenā ferox spumantia mandat.
 Tandem progreditur magna stipante caterva,

Sidoniam picto chlamidem circumdata limbo,
 Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
 Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
 Nec non & Phrygi comites, & latus lulus
 Incedunt. ipse ante alios pulcerrimus omnis
 Infert se socium Aeneas, atq; agmina iungit:
 Quale, ubi hybernæ Lyciam, Xanthiq; fluentæ
 Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo,
 Instauratq; choros: mistiq; altaria circum
 Cretesq; Dryopesq; fremunt, pidiq; Agathyrsi:
 Ipse ingit Cynibi graditur, molliq; fluentem
 Fronde premit crinem fingens, atq; implicat auro.
 Tela sonant humeris. Haud illo segnior ibat
 Aeneas: tantum egregio decus enitet ore.
 Postquæ altos ventum in montes, atq; inuia lustra:
 Ecce, fera saxi deiecta vertice capra
 Decurrere iugis: alia de parte, patentes
 Transmittunt cursu campos, atq; agmina cerui
 Pulverulenta fuga glomerant, mœtesq; relinquunt.
 At puer Ascanius medijs in vallibus acris
 Gaudet equo iamq; hos cursu, iam præterit illos:
 Spumantemq; dari pecora inter inertia votis
 Opiat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.
 Interea magno misceri murmure cælum
 Incipit: insequitur convulsa grandine nimbus.
 Et Tyrii comites passim, & Troiana iuventus,
 Dardaniusq; nepos Veneris, diuersa per agros
 Testa metu petière. Ruunt de montibus amnes.
 Speluncam Dido dux & Troianus eandem

Deue-

Deueniunt : prima & Tellus, & pronuba Iuno
 Dant signum : fulsere ignes, & conscius aether
 Connubij : summoq; vlularunt vertice Nymphae
 Ille dies : primus lethi, primusq; malorum
 Causa fuit. neq; enim specie, famae mouetur,
 Nec tam furtiuum Dido meditatur amorem :
 Coniugium vocat, hoc praetexit nomine culpam.
 Extemplò Libyæ magnas it fama per vrbes :
 FAMA, malum quo non aliud velocius ullum :
 Mobilitate viget, viresq; acquirit cundo.
 Parua metu primo, mox sese attollit in auras :
 Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit.
 Illam terra parens, ira irritata deorum,
 Extremam (vt perhibent) Cæo, Enceladoq; foras
 Progeniuit, pedibus celerem, & pernicibus alis :
 Monstrum horrendū, ingens : cui quot sunt corpora
 Tot vigiles oculi subter, (mirabile dictu) pluma
 Tot lingue, totidem ora sonant, tot subrigit auræ
 Nocte volat cæli medio, terræq; per vmbra,
 Stridens, nec dulci declinat lumina somno :
 Luce sedet custos, aut summi culmine testæ,
 Turribus aut altis, & magnas territat vrbes :
 Tam ficti prauiq; tenax, quam nuncia veri.
 Hac tum multiplici populos sermone replebat,
 Gaudens : & pariter facta atq; infecta canebat :
 Venisse Aeneam Troiano à sanguine cretum,
 Cui se pulcra viro dignetur iungere Dido.
 Nunc hyemem inter se luxu, quam longa, sonant
 Regnorum immemores, turpiq; cupidine captos.

Hæc passim dea sæda virum diffundit in ora.
Protinus ad regem cursus detorquet Iarbam,
Incenditq; animum dictis, atq; aggerat iras.
Hic Ammone satus, raptæ Garamantide nympha,
Templa Ioui centum, latæ immania regnis,
Centum aras posuit: vigilemq; sacrauerat ignem,
Excubias diuûm æternas: pecudumq; cruore
Pinguæ solum, & varijs florentia limina sertis.
Isq; amens animi, & rumore accensus amaro,
Dicitur ante aras, media inter numina diuûm,
Multa Iouem manibus supplex orasse supinis.
Iuppiter omnipotens, cui nunc Maurisia pictis
Gens epulata toris, Lencium libat honorem,
Aspicit hæc? an te, genitor, cum fulmina torques,
Nequicquam horremus? caciq; in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miscent?
Femina, quæ nostris errans in finibus, urbem
Exiguam præcio posuit, cui litus arandum,
Cumq; loci leges dedimus, connubia nostra
Reppulit, ac dominum Aenean in regna recepit.
Et nunc ille Paris cum semiuirò comitatu,
Meonia mentum mitra crinemq; madentem
Subnixus, raptò potitur: nos munera templi
Quippe tuis ferimus, famamq; fouemus inanem.
Talibus orantem dictis, arasq; tenentem
Audit omnipotens: oculosq; ad mœnia tor sit
Regia, & oblitos fama melioris amantes.
Tunc sic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
Vade, age nate, voca Zephyros: & labere pennis,

Dardaniumq; ducein (Tyria Carthagine qui
 Expectat, satisq; datas non respicit vrbes)
 Alloquere, & celereis defer mea dicta per aura
 Non illum nobis genitrix pulcherrima talem
 Promisit, Grauiumq; ideo bu vindicat armu:
 Sed fore, qui grauidam imperijs, belloq; fremens
 Italiam regeret, genus alto à sanguine Teucri
 Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.
 Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
 Nec super ipse sua molitur laude laborem:
 Ascensione pater Romanas inuidet arces?
 Quid struit? aut qua spe inimica in gente moratur
 Nec prolem Ausoniam, & Lauinia respicit arua
 Nantiget, hac summa est: hic nostri nuntius esto
 Dixerat. Ille patris magni parere parabat
 Imperio: & primum pedibus talaria necit
 Aurea, quæ sublimem alis, siue aquora supra,
 Seu terram, rapido pariter tum flamine portant.
 Tum virgam capit: hac animas ille euocat Orco
 Pallentes, alias sub tristia tartara mittit:
 Dat somnos, admitq; & lumina morte resignat.
 Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
 Nubila iamq; volas apicem, & latera ardua cernit
 Atlantis duri, cælum qui vertice fulcit:
 Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
 Piniferum caput, & vento pulsatur, & imbri:
 Nix humeros infusa regit: tum flumina mento
 Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba.
 Hic primum paribus nitens Cyllenius alis

Consistit

Constitit: hinc toto præcepit se corpore ad undas
Misti, ani simul, que circum litora, circum
Pisces scopulos humilis volat, æquora iuxta.
Haud aliter terras inter, cælumq; volabat.
Littus arenosum Libyæ, ventosq; secabat.
Materno veniens ab auro, Cyllenius proles.
Vt primum alatis tetigit magalia plantis,
Aeneam fundantem arces, ac tecta nouantem
Conspicit: atq; illi stellatus iaspide fulua
Ensis erat: Tyrioq; ardebat murice lena
Demissa ex humeris: diues que munera Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.
Contundit inuadit: Tu nunc Carthaginis alta
Fundamenta locas, pulcrumq; vxoris urbem
Extruis? heu regni, rerumq; oblite tuarum.
Ipse desum tibi me claro demittit Olympo
Regnator, cælum & terras qui numine torquet.
Ipse hæc ferre iubet celeres mandata per auras.
Quid seruis? aut qua spe Libycis teris ocia terris?
Si te nulla mouet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tua moliris laude laborem:
Ascium surgentem, & spes heredis Iuli
Respice: cui regnum Italia, Romanaq; tellus
Debentur. tali Cyllenius ore locutus,
Mortales visus medio sermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis euauit auram.
At vero Aeneas aspectu obmutuit amens,
Arctæq; horrore coma, & vox faucibus hæsit.
Ardet abire fuga, dulcesq; relinquere terras,

Attonitus tanto monitu, imperioq; deorum.
 (Heu quid agat? quo nunc reginam ambire sum
 Audeat assatu? quae prima exordia sumat)
 Atq; animum nunc hic celerem, nunc diuidi
 In partesq; rapit varias, perq; omnia versat.
 Hac alternanti potior sententia visa est:
 Mnesthea, Sergestumq; vocat, fortemq; Cloanthum
 Classem aptent taciti, socios ad litora cogant.
 Arma parent: & quae sit rebus caussa nouanda,
 Dissimulent, sese interea quando optima Dido
 Nesciat, & tantos rumpi non speret amores,
 Tentaturum aditus, & quae molliſſima fandi
 Tempora, quis rebus dexter modus, ocyus omnes
 Imperio leti parent, ac iussa facessunt.
 At regina dolos (quis fallere possit amantem?)
 Praesensit: motusq; excepit prima futuros,
 Omnia tutamens: eadem impia fama furenti
 Detulit, armari classem, cursumq; parari.
 Sedit inops animi, totamq; incensa per urbem
 Bacchatur: qualis commotis excita sacris
 Thyas, ubi audito stimulant Trieterica Baccho
 Orgia, nocturnusq; vocat clamore Citharon.
 Tandem his Aeneam compellat vocibus ultro:
 Dissimulare etiam sperasti perfide tantum
 Posse nefas? tacitusq; mea decedere terra?
 Nec te noster amor, nec te data dextera quondam
 Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
 Quinetiam hyberno moliris fidere classem,
 Et medijs properas Aquilonibus ire per altum,

Crudi

Crudelis. quid? si non arua aliena, domosq;
 Ignotas peteres, & Troia antiqua maneret,
 Troia per vndosum peteretur clasibus aquor?
 Mene fugi? per ego has lacrymas, dextrâq; tuâ te,
 (Quando aliud mihi iam misera nihil ipsa reliqui)
 Per connubia nostra, per inceptos hymenaeos,
 Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
 Dulce meum: miserere domus labentis, & istam
 Oro (si quis adhuc precibus locus) exue mentem.
 Te propter Libyæ gentes, Numidumq; tyranni
 Odere: insensæ Tyri: te propter eundem
 Eximius pudor, & qua sola sidera adibam,
 Famâ prior, cui me moribundam deseris hospes?
 Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat.
 Quid moror? an mea Pygmalion dum mœnia frater
 Destruat? aut captam ducat Getulus Iarbas?
 Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
 Ante fugam soboles: si quis mihi parvulus aula
 Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret:
 Non equidem omnino capta, aut deserta viderer.
 Dixerat, ille Iouis monitis immota tenebat
 Lumina, & obnixus curam sub corde premebat.
 Tandem pauca refert: Ego te, qua plurima fando
 Enumerare vales, nunquam regina negabo.
 Promeritam: nec me meminisse pigebit Elise,
 Dum memor ipse mei, dum spiritus hos reget artus.
 Pro re pauca loquar. nec ego hanc abscondere furto
 Speravi (ne finge) fugam: nec coniugis unquam
 Pretendi tædæ, aut hac in fœdera veni.

Me si fata meis paterentur ducere vitam
 Auspicijs, & sponte mea componere curas:
 Urbem Troianam primum, dulcesq; meorum
 Reliquis colerem, & Priami tecta alta manerem.
 Et recidua manu potuissem Pergama victi.
 Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo,
 Italiam Lycia iussere capeffere sortes.
 Hic amor, hac patria est si te Carthaginis arcu
 Phœnissam, Libycęq; aspectus detinet urbis:
 Que tandem Ausonia Teucros considerare terra
 Inuidia est? & nos fas extera querere regna.
 Me patris Anchisa, quoties humentibus umbrin
 Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt,
 Admonet in somnis, & turbida terret imago:
 Me puer Ascanius, capitiq; iniuria cari,
 Quem regno Hesperie fraudo & fatalibus aru.
 Nunc etiam interpres diuinum Ioue missus ab ipso
 (Testor vtrumq; caput) celeres mandata per aura
 Detulit: ipse deum manifesto in lumine vidi
 Intrantem muros, vocemq; his auribus hausi.
 Desine, meq; tuus incendere, teq; querelur
 Italiam non sponte sequor.
 Talia dicentem iam dudum auersa tuctur,
 Huc illuc voluens oculos, totumq; pererrat
 Luminibus tacitis, & sic accensa profatur:
Nec tibi diua parens, generis nec Dardanius avus
Perfide sed duris genuit re cauitibus horrens
Caucasus, Hyrcanag, admoxynt vbera tigris.
 Nā quid dissimulo? aut qua me ad maiora referat?

Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?
 Nū lacrymas vict? dedit? aut miseratus amātē est?
 Qua quibus antefera? iam iam nec maxima luno.
 Nec Saturnius hac oculis pater aspicit aequis.
 Nys^o Quam tuta fides eiectum litore, egentem.
 Excepi. & regni demens in parte locui:
 Amissam classem, socios a morte reduxi.
 Hui Furij incensa feror, nunc augur Apollo,
 Nunc Lycie sortis, nunc & Ione missus ab ipso
 Interpres diuū fert horrida iussa per auras.
 Scilicet i superis labor est: ea cura quietos
 Sollicit et neg, te teneo, neg, dicta refello.
 I, sequere Italiam ventis, pete regna per vnda.
 Spero equidem medijs (si quid pia numina possunt)
 Supplicia hausurum scopulis, & nomine Dido
 Sepe vocaturum sequar atris ignibus absens:
 Et, cum frigida mors anima seduxerit artus,
 Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe penas.
 Audiam, & hæc manes veniet mihi fama sub imos.
 His medium dictu sermonem abrumpit, & auras
 Aegra fugit: seg, ex oculis auertit & aufert,
 Inquens multa metu cunctantē, & multa parantē
 Dicere, suscipiunt famula, collapsaq, membra
 Marmoreo referunt thalamo, stratisq, reponunt.
 At pius Aeneas, quanquam lenire dolentem
 Solando cupit, & dictu auertere curas,
 Multa gemens, magnosq, animū labefactus amores
 Iussa tamen diuinū exequitur, classemq, reuisit.
 Tum verò Tencri incumbunt, & litore celsas

Deducunt toto naues: natat vincta carina:
Frondeſcentq; ferunt remos, & robora ſyluis
Infabricata, fuga ſtudio.
Migrantes cernas, totaq; ex vrbe ruentes.
Ac veluti ingentem formica ſarris acervum
Cum populant, hyemis memores, teſtoq; reponit
It nigrum campis agmen, praedamq; per herbas
Conuectant calle anguſto: pars grandia trudent
Obnixæ frumenta humeris: pars agmina cogunt,
Caſtigantq; moras: opere omnis ſenitæ ſeruet.
Quis tibi tunc Dido cernenti talia ſenſus?
Quoſue dabis gemitus, cum littora ſeruere late
Proſpiceres arce ex ſumma, totumq; videres
Miſceri ante oculos tantis clamoribus equor?
IMPROBE amor, quid non mortalia pectora
Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando
Cogitur, & ſupplex animos ſubmittere amor:
Ne quid in expertum, fruſtra moritura, relinquit
Anna, vides toto properari litore circum,
Vndiq; conuenere: vocat iam carbasus auras:
Puppibus & lati nauis impoſuere coronas.
Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,
Et perferre ſoror, potero: miſeræ hoc tamen vnum
Exequere Anna mihi. ſolam nam perfidus ille
Te colere, arcanos etiam tibi credere ſenſus:
Sola viri molleis aditus, & tempora noras.
I ſoror, atq; hoſtem ſupplex affare ſuperbum.
Non ego cum Danaû Troianam excindere gente
Aulide iuraui, claſſemue ad Pergamam miſi:

Nec patris Anchisæ cineres, manesue reuelli.
Cur mea dicta negat duras demittere in aures?
Quid ruit? extremum hoc misera det munus amati:
Expectet facilemque fugam, ventosque ferentes.
Non iam coniugium antiquum, quod prodidit, oro:
Nec pulcro ut Latio careat, regnumque relinquat.
Tempus inane peto, requiem spaciumque furori,
Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam: (miserere sororis)
Quam mihi cum dederis, cumulatam morte relinqua.
Talibus orabat, talesque miserrima stetus
Fertque refertque soror, sed nullis ille mouetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.
Fata obstant: placidasque viri deus obstruit aures.
Ac veluti annosam valido cum robore quercum
Alpini Borea nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruiere inter se certant: ite stridor, & alio
Conferunt terram concusso stipite frondes:
Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
Aethereas, tantum radice in tartara tendit:
Haud secus assiduus hinc atque hinc vocibus heros
Tunditur, & magno persentit pectore curas.
Mens immota manet: lacrymæ voluuntur inanes.
Tum verò infelix fati exterrita Dido
Mortem orat: tædet cæli conuexa tueri.
Quò magis inceptum peragat, lucemque relinquat:
Vidit, thuricremis cum dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latites nigrescere sacros,
Fusaque in obscenum se vertere vina cruorem.

Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.
 Præterea, fuit in tectis de marmore templum
 Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,
 Velleribus vineis, & festa fronde reuinctum.
 Hinc exaudiri voces, & verba vocantis
 Visa viri, nox cum terras obscura teneret:
 Solas, culminibus ferali carmine bubo
 Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.
 Multas, præterea vatum prædicta priorum
 Terribili monitu horrificant. agit ipse furem
 In somnis serus Aeneas: semperq; relinqui
 Sola sibi, semper longam incomitata videtur
 Ire viam, & Tyrios desertâ querere terra.
 Eumenidum veluti demens videt agmina Pæthæ,
 Et solem geminum, & duplices se ostendere Thebas,
 Aut Agamemnonius scænis agitatæ Orestes,
 Armatam facibus matrem & serpentibus atria
 Cum fugit, vlticesq; sedent in limine Diræ.
 Ergo, vbi concepit furias, euicta dolore,
 Decreuitq; mori: tempus secum ipsa, modumq;
 Exigit: & mæstam dictis aggressa sororem,
 Consilium vultu tegit, ac spem fronte serenat.
 Inueni germana viam (gratæ sorori)
 Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat amantem.
 Oceani sinem iuxta, solemq; cadentem,
 Vltimus Aethiopum locus est: vbi maximus Atlas
 Axem humero torquet, stellis ardentibus aptum.
 Hinc mihi Massyla gentis monstrata sacerdos,
 Hesperidum templi custos: epulasq; draconi

Quae dabit, & sacros seruabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, soporiferumq; papauer.
Hac se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit: ast alijs duras immittere curas:
Sistere aquam fluuijs, & vertere sidera retro.
Nocturnosq; ciet manes: mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.
Testor cara deos, & te germana, tuumq;
Dulce caput, magicas uiuat accingier arteis.
Tu feceris pyram tecto interiore sub auras
Erige: & arma viri, thalamo quae fixa reliquit
Impius, exuiasq; omneis, lectumq; iugalem,
Quo perijs, superimponas, abolere nefandi.
Cuncta viri monumenta iubet, monstratq; sacerdos.
Hac effata silet: pallor simul occupat ora.
Non tamen Anna nouis praeexere funera sacris
Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut grauiora timet quam morte Sichaei.
Ergo iussa parat.
At regina, pyra penetrati in sede sub auras
Erecta, ingenti, tectis, atq; ilice secta,
Intenditq; locum fertis, & fronde coronat
Funerea: super exuias, ensiq; relictum,
Effigiemq; toro locat, haud ignara futuri.
Stant ara circum: & crines effusa sacerdos
Tercium tonat ore deos, Erebumq; Chaosq;
Ter geminamq; Hecaten, tria virginis ora Dianae.
Spargerat & latices simulatos fontis Auernei,
Falcibus & messe ad lunam quoruntur ahenis.

Puben-

Pubentes herba, nigri cum lacte veneni.
 Queritur & nascentis equi de fronte renulsus,
 Et matri preceptus amor.
 Ipsa mola, manibusq; pijs altaria iuxta,
 Vnum exuta pedem vinculis, in veste recincta,
 Testatur moritura deos, & conscia fari
 Sidera: tum, si quod non aquo sedere ianites
 Cura numen habet, instumq; memorg; precatur.
 Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
 Corpora per terras, sylvaq; & seua quierant
 Aequora: cum medio voluuntur sidera lapsu,
 Cum tacet omnis ager, pecudes, pictaq; volucres,
 Quaq; lacus late liquidos, quaq; aspera dumis
 Rura tenent, somno posita sub nocte silenti
 Lenibant curas, & corda oblita laborum.
 At non infelix animi Phœnissa, nec vquam
 Soluitur in somnos, oculisue aut pectore noctem
 Accipit, ingeminant curæ: rursusq; resurgens
 Seuit amor, magnosq; irarum fluctuat aestus.
 Sic adeo insistit, secumq; ita corde volutat:
 En quid agam? rursusue procos irrita priores
 Experiar? Numidumq; petam connubia supplex,
 Quos ego sum toties iam dedignata maritos?
 Iliacas igitur classes, atq; vltima Teucrum
 Iussa sequar? quiâne auxilio iuuat antè leuatos?
 Et bene apud memores veteris stat gratia facti?
 Quis me autem (sic velle) sinet? rarbuzq; superba
 Irrisam accipiet? nesci, heu, perditâ, nec dum
 Laomedontæ sentis periuria gentis?

Quid

Quid tum? sola fugam autas comitabor ouenteis?
 An Tyrys, omniq; manu stipata meorum
 Insequar? & quos Sidonia vix vrbe reuelli,
 Rursus agam pelago, & ventis dare vela iubebō?
 Quin morere, vt marita es, ferroq; auerte dolorem.
 Tu lacrymis euicta meū, tu prima furentem
 Huius Germana malis oneras, atq; obijcis hosti.
 Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
 Degere, more fera? tales nec tangere curas?
 Non seruata fides cineri promissa Sicheo.
 Tantos illa suo rumpebat pectore questus.
 Aeneas, celsa in puppi, iam certus eundi,
 Carpebat somnos, rebus iam ritè paratis.
 Huic se forma Dei vultu redeuntis eodem
 Obtulit in somnis, rursusq; ita visa monere est:
 (Omnia Mercurio similis, vocemq; coloremq;
 Et crines flauos, & membra decora iuuentis)
 Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos?
 Nec, quae circumstent te deinde pericula, cernis,
 Demens? nec Zephyros audis spirare secundos?
 Illa dolos, dirumq; nefas in pectore versat,
 Certamori, varioq; irarum fluctuat aestu.
 Non fugis hinc praecipis, dum praecipitare potestas?
 Iam mare turbare trabibus, saeuasq; videbis
 Collucere faces, iam feruere littora flammis.
 Sit tibi huic attigerit terris aurora morantem.
 Eia age, tūpe moras. VARIUM & mutabile semē
 Femina, sic fatus, nocti se immiscuit atræ. (PET)
 Tum vero Aeneas, subitis exterritus umbris,

Corripit

Corripit è somno corpus, sociosq; fatigat:
 Precipites vigilare viri, & confidite transire:
 Soluite vela citi. Deus aethere missus ab alto,
 Festinare fugam, tortosq; incidere funes,
 Ecce iterum stimulat. sequimur te sancte, deorum
 Quisquis es, imperioq; iterum paremus ouante.
 Adsis ô placidusq; iuues. & sidera caelo
 Dextra feras. dixit, vaginaq; eripit ensen
 Fulmineum, strictoq; ferit retinacula ferro.
 Idem omnes simul ardor habet: rapiuntq; ruuntq;
 Littora deseruere: latet sub classibus aquor.
 Amixi torquent spumas, & coerulea verrunt.
 Et iam prima nouo spargebat lumine terras
 Tithoni croceum linquens aurora cubile.
 Regina è speculis vt primum albescere lucem
 Vidit, & equatis classem procedere velis,
 Littorag; & vacuos sensit sine remige portus:
 Terq; quaterq; manu pectus percussa decorum,
 Flauenteisq; abscissa comas: proh Iuppiter, ibi
 Hic, ait, & nostris illuserit aduena regnus?
 Non arma expedient? totaq; ex vrbe sequentur
 Diripientq; rates alij naualibus? ite,
 Ferte citi flammis, date vela, impellite remos.
 Quid loquor? aut vbi sum? quæ mentè insania mihi
 Infelix Dido, nunc te fata impia tangunt. (ait)
 Tum decuit, cum sceptrâ dabas: en dextra fidesq;
 Quem secum patrios aiunt portare penates:
 Quem subisse humeris confectum arate parentem.
 Non potui abreptum duellere corpus, & vnda
 Spargenti

Spargere? non socios? non ipsum absumere ferro
 Ascium? patriſq; epulandum apponere menſis?
 Verum auceps pugnae fuerat fortuna, fuisset:

Quem metui moritura? faces in castra tulſſem,
 Impleſſemq; ſoros flammis: natumq; patremq;
 Cum genere extinxem: memet ſuper ipſa dediſſem.

Sol, qui terrarum flammis opera omnia luſtras,
 Tuq; harum interpres cararum, & conſcia Iano,
 Nocturniſq; Hecate triuijs vlulata per vrbes,

Et Dira vltrices, & dii morientis Eliſe,
 Accipite hec: meritumq; malis auertite numen:

Et noſtras audite preces ſi tangere portus
 Infandum caput, ac terris adnare neceſſe eſt:

Et ſi fata Iouis poſcunt, hic terminus heret:
 At bello audacis populi vexatus & armis,

Emibus extorris, complexu auulſus Iuli,
 Auxilium imploret, videatq; indigna ſuorum

Tumera: nec, cum ſe ſub leges pacis iniqua
 Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur:

Sed cadat ante diem, mediq; inhumatus arenâ.

Hæc precor: hæc vocem extremâ cū ſanguine fudo.

Tum vos ô Tyrſi ſturpem, & genus omne faturum

Exercete odijs: cineriq; hæc mittite noſtro

Munera: nullus amor populis, nec ſœdera ſunt.

Exoriare aliquis noſtris ex oſibus ultor,

Qui face Dardanioſ ferroq; ſequare colonos,

Nunc, olim, quocunq; dabunt ſe tempore vires.

Tutiora ^{ſibi ſuis} lictoribus contraria, fluctibus vndaſ

Imprecor, arma armis pugnanti, ipſiq; nepotes.

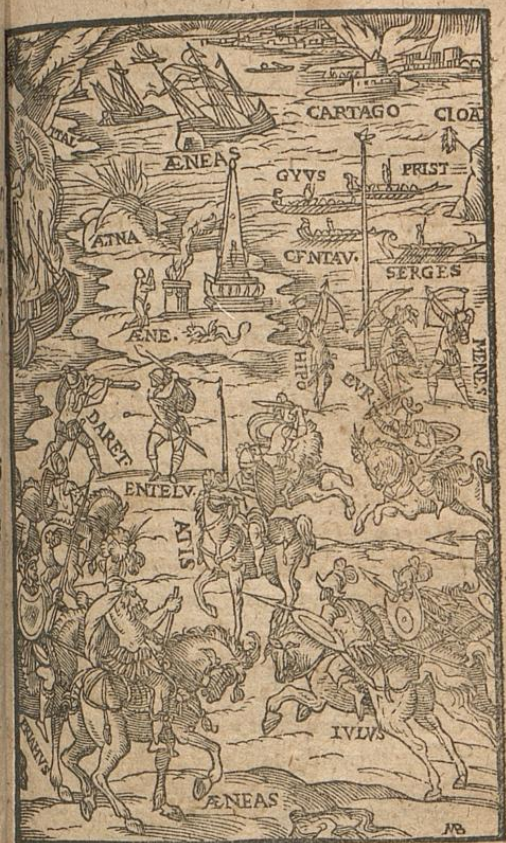
Hæc

Hæc ait: & partes animum versabat in omnia
 Inuisam quarens quamprimum abrumpere lucem
 Tum breuiter Barcen nutricem affata Sichei
 (Namq; suam patria antiqua cinis ater habebat)
 Annam, cara mihi nutrix, huc siste sororem:
 Dic corpus properet fluminali spargere lymphæ,
 Et pecudes secum, & monstrata piacula ducat:
 Sic veniat, tuq; ipsa pia tege tempora vitæ.
 Sacra Ioui Stygio, quæ ritè incepta parant,
 Perficere est animus, sinemq; imponere curæ:
 Dardanijq; rogam capitis permittere flammæ.
 Sic ait. illa gradum studio celerabat anili.
 At trepida, & cæptis immanibus effera Dido,
 Sanguineam voluens aciem, maculisq; trementi
 Intersusa genas, & pallida morte futura,
 Interiora domus irrumpit limina, & altos
 Conscendit furibunda rogos, ensemq; recludit
 Dardanum, non hos questum munus in usus.
 Hic, postquam Iliacas vestes, notumq; cubile
 Conspexit, paulum lacrymâ & mente morata
 Incubuitq; toro, dixitq; nouissima verba:
 Dulces exunia, dum fata, deusq; sinebant,
Accipite hanc animam, meq; hu exoluite curæ.
Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi:
Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
 Urbem præclaram statui: mea mœnia vidi:
 Ultra virum, pœnas inimico à fratre recepi.
 Felix, heu nimium felix, si litora tantum
 Nunquam Dardania tetigissent nostra carina.

Dixit: & os impressa toro, moriemur inulta?
 Sed moriamur, ait: sic sic iuuat ire sub umbras.
 Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
 Dardanius, & nostra secum ferat omnia mortis.
 Dixerat: atq; illam media inter talia ferro
 Collapsam aspiciunt comites, ensemq; cruore
 Spumantem, sparsasq; manus. it clamor ad alta
 Atria: concussam lacchatur fama per urbem. *Metaph. ab echina*
 Lamentis, gemituq; & fœmineo ululatu
 Testa fremunt: resonat magnis plangoribus æther:
 Non aliter, quàm si immixtis ruat hostibus omnis
 Carthago, aut antiqua Tyros: flammaq; furentes.
 Culmina perq; hominum voluantur, perq; deorum.
 Audijt exanimis, trepidoq; exterrita cursu,
 Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis.
 Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
 Hoc illud germana fuit? me fraude petebas?
 Hoc rogius iste mihi, hoc ignes araq; parabant?
 Quod primum deserta querar? comitemne sororem
 Spreuisti moriens? eadem me ad fata vocasses:
 Idem ambas ferro dolor atq; eadem hora tulisses.
 His etiam struxi manibus, patriosq; vocaui
 Voce deos, sic te vt posita crudelis abessem?
 Exinxti te, meq; soror, populumq; patresq;
 Sidonios, urbemq; tuam. date, vulnera lymphis
 Abluam, & extremus si quis super halitus errat,
 Ore legam. Sic fata, gradus euaserat altos:
 Semianimemq; sinu germanam amplexa fouebat,
 Cum gemitu, atq; atros siccabat veste cruores.

illa graues oculos conata attollere, rursus
Deficit: infixum stridet sub pectore vulnus.
Ter sese attollens, cubitoq; innixa, leuauit:
Ter reuoluta toro est, oculisq; errantibus alto
Quæsiuit cælo lucem, ingemuitq; reperta.
Tum Iuno omnipotens, longum miserata dolus
Difficilesq; obitus, Inimæ demisit Olympo,
Quæ luctantem animam, nexosq; resolveret.
Nam, quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoq; accensa furor,
Nondum illi flauum Proserpina vertice crimen
Abfulerat, Stygioq; caput damnauerat Orco.
Ergo Iris croceis per cælum roscida pennis,
Mille trahens varios aduerso sole colores,
Deuolat, & supra caput astitit: Hunc ego Divæ
Sacrum iussa fero, teq; isto corpore soluo.
Sic ait, & dextra crinem secat: omnia & vna
Dilapsus calor, atq; in ventos vita recessit.

P. VIRGILII M
RONIS AENEIDOS
LIBER V.

Nterea medium Aeneas
classe tenebat
Certe iter, fluctuq;
Aquilone secabat,
Mœnia respiciens, qui
infelicis Elise
Collucent flammis, qui
tum accenderit ignem

Causa latet: duri magno sed amore dolores
Polluto, notumq;, furens quid semina posuit,
Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt
Vt pelagus tenuère rates, nec iam amplius vlla
Occurrit tellus, cœlum vndiq;, & vndiq;, patet
Olli cœruleus supra caput astitit imber,
Noctē, hyemēq;, ferens, & inhorruit vnda tempestas
Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta:
Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nymphae
Quidne pater Neptūne paras? sic deinde locutus
Colligere arma iubet, validisq; incumbere remis
Obliquatq; sinus in ventum, ac talia satur:
Magnanime Aenea, non, si mihi Iuppiter autem
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere caelo
Mutati transuersa fremunt, & vespere ab æthere
Consurgunt venti, atq; in nubem cogitur ævis
Nec nos obniti contra, nec tendere tantum

Sufficimus. superat quoniam fortuna, sequamur :
Quoq; vocat, vertamus iter. nec littora longè
Fida reor fraterna Erycis, portusq; Sicanos :
Si modo ritè memor seruata remetior astra.
Tum pius Aeneas : Equidem sic poscere ventos
Laududum, & frustra cerno te tendere contra.
Electe viam velis. an sit mihi gravior vlla,
Quoq; magis fessas optem dimittere naueis,
Quam qua Dardanum tellus mihi seruat Acesten,
Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa ?
Hac vbi ducta, petunt portus : & vela secundi
Intendant Zephyri : fertur cita gurgite classis :
Et tandem lati notæ aduertuntur arena.
At procul excelsò miratus vertice montis
Aduentum, sociasq; rates, occurrit Acestes,
Horridus in iaculo, & pelle Libystidis vrsa :
Troia Criniso conceptum flumine mater
Quem genuit veterum non immemor ille parentū,
Gratatur reduces, & gaza latus Agresti
Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
Postea cùm primo stellas oriente fugârat
Clara dies : socios in cœtum littore ab omni
Aduocat Aeneas : tumuliq; ex aggere fatur.
Dardanide magni, genus alto à sanguine diuūm,
Annuus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo reliquias, diuiniq; ossa parentis
Condidimus terra, mœstasq; sacrauiumus aras,
Iamq; dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum,
Semper honoratum (sic dii voluistis) habeo.

L 3.

Hanc

Hunc ego, Getulis agerem si Syrtibus exul,
 Argolicou mari deprensus, & vrbe Mycenis:
 Annua vota tamen, solenneisq; ordine pompis
 Exequerer, strueremq; suis altaria donis.
 Nunc vltro ad cineres, ipsius & ossa parentis
 (Haud equidē sine mente, reor, sine numine diu)
 Assumus, & portus delati intramus amicos.
 Ergo agite, & cuncti latum celebremus honorem
 Poscamus ventos, atq; hac me sacra quoramus
 Vrbe velut posita templis sibi ferre dicatu.
 Bina bouum vobis Troia generatus Acestes
 Dat numero capita in naues: adhibete penates
 Et patrios epulis, & quos colit hospes Acestes.
 Præterea, si nona diem mortalibus alium
 Aurora extulerit, radijsq; retexerit orbem:
 Prima citæ Teucris ponam certamina classis:
 Quiq; pedum cursu valet, & qui viribus audax
 Aut iaculo incedit melior, leuibusq; sagittis:
 Seu crudo sedit pugnam committere castu:
 Cuncti asint, meritæq; expectent præmia palma.
 Ore fauete omnes, & cingite tempora ramis.
 Sic fatus, velat materna tempora myrto:
 Hoc Helmus facit, hoc aui maturus Acestes,
 Hoc puer Ascanius: sequitur quos cætera pueri.
 Ille è concilio multis cum millibus ibat
 Ad tumultum, magna medius comitante caterua.
 Hic duo ritè mero libans carchesia Baccho,
 Fundit humi: duo lacte nouo, duo sanguine sacro:
 Purpureosq; iacit flores, ac talia fatur:

Salve sanctæ parens iterum, saluete recepti
 Nequequam cineres, animæq, vmbraeq, paternæ.
 Non licuit fines Italos, fataliaq, arua,
 Nec tecum Ausoniū (quicunq, est) querere Tibrim.
 Dixerat hæc: adytis cūm lubricus anguis ab imis
 Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
 Amplexus placide tumulum, lapsusq, per aras:
 Cæruleæ cui terga nota, maculosus & auro
 Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
 Mille trahit varios aduerso sole colores.
 Obstupuit visu Aeneas: ille agmine longo
 Tandem inter pateras & leuia pocula serpens,
 Libavitq, dapes, rursusq, innoxius imo
 Successit tumulo, & depasta altaria liquit.
 Hoc magis inceptos genitori instaurat honores,
 Incertus geniumne loci, famulumue parentis
 Esse putet. cedit quinas de more bidentes,
 Totq, sues, totidem nigrantes terga iuencos,
 Vinaq, fundebat pateris, animamq, vocabat
 Anchisæ magni, manesq, Acheronte remissos.
 Nec non & socij, quæ cuiq, est copia, lati
 Dona ferunt: onerantq, aras, mactantq, iuencos.
 Ordine abena locant alij, fusiq, per herbam
 Subijciunt verubus prunas, & viscera torrent.
 Expectata dies aderat, nonamq, serena
 Auroræ Phaëthontis equi iam luce vehebant:
 Famaq, finitimos, & clari nomen Aceste
 Excierat: lato complerant littora cætu,
 Visari Aeneadas: pars & certare parati.

Munera principio ante oculos, circosq; locantur
 In medio: sacri tripodes, viridesq; corona,
 Et palme, precium victoribus, armaq; & ostro
 Perfusa vestes, argenti auriq; talenta:
 Et tuba commissos medio canit aggere ludos.
 Prima paxes ineunt grauib; certamina remis,
 Quattuor ex omni delecta classe carina.
 Velocem Mnestheus agit acri remige Pristin,
 Mox Italus Mnestheus, genus à quo nomine Min
 Ingentemq; Gyas ingenti mole Chimeram,
 Urbis opus: triplici pubes quam Dardana versu
 Impellunt, terno consurgunt ordine remi:
 Sergestusq;, domus tenet à quo Sergia nomen,
 Centauro inuehitur magna: Scyllaq; Cloanthum
 Cœrulea, genus vnde tibi Romane Cluenti.
 Est procul in pelago saxum, spumantia contra
 Littora, quod tumidis submersum tunditur olim
 Fluctibus, hyberni condunt vbi sidera Cori:
 Tranquillo silet, immotaq; attollitur vnda
 Campus, & apricis statio gratissima mergi.
 Hic viridem Aeneas frondenti ex ilice metam
 Constituit, signum nautis, pater: vnde reueriti
 Scirent, & longos vbi circumflectere cursus.
 Tum loca sorte legunt: ipsiq; in puppibus auro
 Ductores longè essulgent ostrog; decori,
 Cetera populea velatur fronde iuuentus,
 Nudatosq; humeros oleo perfusa nitescit.
 Considunt transtris, intentaq; brachia remis
 Intenti expectant signum: exultantiaq; haurit

Corda pauor pulsans, laudumq; arrecta cupido.
 Inde vbi clara dedit sonitum tuba, sinibus omnes
 (Haud mora) prosiluere suis: ferit athera clamor
 Nauticus: adductis spumant freta versa lacertis.
 Insidunt pariter sulcos, totumq; dehiscit
 Conuulsam remis, rostrisq; stridentibus aquor.
 Non tam praecipites biyugo certamine campum
 Corripuere, ruuntq; effusi carcere currus:
 Nec sic immixtis aurigae vndantia lora
 Concussere iugis, proniq; in verbera pendent.
 Tum plausu fremituq; virum, studiisq; fauentum
 Consonat omne nemus: vocemq; inclusa volutant.
 Littora, pulsati colles clamore resultant.
 Effugit ante alios, primusq; elabitur vndis
 Turba inter fremituq; Gyas: quem deinde Cloan-
 Consequitur, melior remis: sed pondere pinus (thus
 Tarda tenet. post hos aequo discrimine Pristis,
 Centaurisq; locum tendunt superare priorem.
 Et nunc Pristis abit: nunc victam praterit ingens
 Centaurus: nunc vna ambae, iunctisq; feruntur
 Frontibus, & longa sulcant vada falsa carina.
 Iamq; propinquabant scopulo, metamq; tenebant:
 Cum princeps, medioq; Gyas in gurgite victor
 Rectorem nauis compellat voce Menæten:
 Quid tantum mihi dexter abis? huc dirige cursum:
 Littus ama, & leuas stringat sine palmula cautes:
 Altum alij teneant. dixit: sed ceca Menates
 Saxa timens, proram pelagi detorquet ad vndas.
 Quid diuersus abis? iterum, pete saxa Menæte,

Q 5

Cum

Cum clamore Gyas reuocabat : & ecce, Cloanthum
 Respicit instantem tergo, & propiora tenentem.
 Ille inter nauemq; Gya scopulosq; sonanteis
 Radit iter laeum interior, subitusq; priorem
 Præterit, & metis tenet aquora tuta reliqua.
 Tum verò exarsit iuueni dolor ossibus ingens,
 Nec lacrymis caruere genæ : segnemq; Menatæ,
 Oblitus decorisq; sui, sociumq; salutis,
 In mare præcipientem puppi deturbat ab alta.
 Ipse gubernaculo rector subit, ipse magister :
 Hortaturq; viros, clauumq; ad litora torquet.
 At grauis, ut fundo vix tandem redditus imo est
 Iam senior, madidag; fluens in veste Menatæ,
 Summa petit scopuli, siccaq; in rupe resedit.
 Illum & labentem Teucris, & risere natantem :
 Et saluos vident reuomentem pectore fluctum.
 Hic læta extremis spes est accensa duobus,
 Sergesto, Mnestheoq;, Gyan superare morantem.
 Sergestus capit ante locum, scopulog; propinquat.
 Nec tota tamen ille prior præeunte carina,
 Parte prior, partem rostro premit amula Prisi.
 At media socios incedens naue per ipsos
 Hortatur Mnestheus : Nunc nunc insurgite remi,
 Hæcorei socij, Troiæ quos sorte suprema
 Delegi comites : nunc illas promite vires,
 Nunc animos, quibus in Getulis Syrtibus vsi,
 Ionioq; mari, Maleag; sequacibus vndis.
 Non iam prima peto Mnestheus, neq; vincere certo,
 (Quamquã, ô) sed superet, quib; hoc Neptunè dedisti.

Extremos pudeat rediſſe: hoc vincite ciues,
Et prohibete nefas. Olli certamine ſummo
Procumbunt: vaſtis tremit ictibus area puppis:
Subtrahiturq; ſolum. tum creber anhelitus arius,
Aridaq; ora quatit: ſudor fluit vndiq; riuis.
Attulit ipſe viris optatum caſus honorem.
Namq; furens animi, dum proram ad ſaxa ſuburget
Interior, ſpacioq; ſubit Sergeſtus iniquo:
Infelix ſaxis in procurrentibus haſit.
Concuſſa cautes, & acuto in murice remi
Obnixi crepuere, illiſq; prora pependit.
Conſurgunt nauta, & magno clamore morantur:
Ferrataq; ſudes, & acuta cuſpide comos
Expediunt, fractoſq; legunt in gurgite remos.
At latuſ Mneſtheus, ſucceſſuq; acrior ipſo,
Agmine remorum celeri, ventuq; vocatis
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
Qualis ſpelunca ſubito commota columba,
Cui domus & dulces latebroſo in pumice nidi,
Fertur in arua volans, plauſumq; exterrita pennæ
Dat teſto ingentem: mox ære lapſa quieto,
Radit iter liquidum, celeres neq; commouet alas:
Sic Mneſtheus, ſic ipſa fuga ſecat vltima Priſtus
Aequora: ſic illam fert impetus ipſe volantem.
Et primum in ſcopulo luſtantem deſerit alto
Sergeſtum, breuibuſq; vadis, fruſtraq; vocantem
Auxilia, & fractis diſcentem currere remis.
Inde Gyan, ipſamq; ingenti mole Chinarum
Conſequitur: cedit, quoniam ſpoliata magiſtro eſt.
Soluſ

Solus iamq; ipso superest in fine Cloanthus,
 Quem petit, & summis annixus viribus vrget.
 Tum verò ingeminat clamor cunctiq; sequentem
 Instigant studijs: resonat clamoribus ether.
 Hi, proprium decus & partū indignatur honorum
 Nō teneant, vitamq; volunt pro laude pacisci:
 Hos successus alit: possunt, quia posse videntur.
 Et fors aequatu cepissent premia rostru,
 Nō palmas ponto tendens vrasq; Cloanthus,
 Fudissetq; preces, duosq; in vota vocasset:
 Dij, quibus imperium pelagi, quorū aquora cum
 Vobis latus ego hoc candentem in litore taurum
 Constituam ante aras, voti reus: extaq; salsos
 Projiciam in fluctus, & vina loquentia fundam.
 Dixit: eumq; imis sub fluctibus audiit omnis
 Nereidum Phorcig; chorus, Panopeiaq; virgo:
 Et pater ipse manu magna Portunus euntem
 Impulit. illa Noto citius, volucrig; sagitta
 Ad terram fugit, & portu se condidit alto.
 Tum satius Anchisa, cunctis ex more vocatu,
 Victorem magna praconis voce Cloanthum
 Declarat: viridiq; aduelat tempora lauro:
 Muneraq; in naueis, ternos optare iuuenos,
 Vinaq; & argenti magnum dat ferre talentum.
 Ipsi praecipuos ductoribus addit honores:
 Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
 Purpura Meandro duplici Melibœa cucurrit:
 Intextusq; puer frondosa regius Ida
 Veloces iaculo cernuos cursuq; fatigat.

Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis.
Longæ palmas nequicquam ad sidera tendunt
Custodes: scuitq; canum latratus in auras.
At, qui deinde locum tenuit virtute secundum,
Leuibus huic hamis confertam, auroq; trilicem
Loricam (quam Demoleo detraxerat ipse
Victor, apud rapidum Simoënta, sub illo alto)
Donat habere viro, decus & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus Sagarisq; ferebant,
Multiplicem, connixi humeris: indutus at olim
Demoleus, cursu palantes Troas agebat.
Tertia dona facit, geminos ex ære labetas,
Cymbiaq; argento perfecta, atq; aspera signis.
Iamq; adeo donati omnes, opibusq; superbi,
Puniceis ibant euincti tempora tanijs:
Cum seuo è scopulo multa vix arte reuulsus,
Amisus remis, atq; ordine debilis vno,
Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat.
Qualis sæpe via deprensus in aggere serpens,
Aerea quem obliquum rota transit, aut grauis icla
Seminecem liquit saxo lacerumq; viator:
Nequicquam longos fugiens dat corpore tortus:
Parte veror, axdensq; oculis, & sibila colla
Ardus attollens: pars vulnere clauda retentat
Nexantem nodis, seq; in sua membra plicantem.
Tali remigio naus se tarda mouebat:
Vela facit tamen, & plenis subit ostia velis.
Sergestum Aeneas promisso munere donat,

Seruata

Seruatam ob nauem latus, sociosq; reductos.
 Olli serua datur, operum haud ignara Minerva,
 Cressa genus, Pholoë, geminiq; sub vbere nati.
 Hoc pius Aeneas misso certamine, tendit
 Gramineū in campum, quem collibus vndiq; cum
 Cingebant syluae: mediaq; in valle, theatri
 Circus erat, quò se multis cum millibus heros
 Confessu medium tulit, extructoq; resedit.
 Hic, qui fortè velint rapido contendere cursu,
 Inuitat precijs animos, & pramìa ponit.
 Vndiq; conueniunt Teucris, mistiq; Sicani:
 Nisus & Euryalus, primi.
 Euryalus, forma insignis, viridiq; iuuenta:
 Nisus, amore pio pueri. quos deinde secutus
 Regius egregia Priami de stirpe Diore.
 Hūc Salus simul, et Patron: quorū alter Acarnas,
 Alter ab Arcadia, Tegea de sanguine gentis.
 Tum duo Trinacrii iuuenes, Helymus, Panopeusq;
 Assueti syluis, comites senioris Acesta.
 Multi praeterea, quos fama obscura recondit.
 Aeneas quibus in medijs sic deinde locutus:
 Accipite hac animis, latasq; aduertite mentes:
 Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
 Gnosca bina dabo leuato lucida ferro
 Spicula, calatamq; argento ferre bipennem.
 Omnibus hic erit vnus honos: tres pramìa primi
 Accipient, flauaq; caput neclentur oliua.
 Primus equum phaleris insignem victor habeto:
 Alter Amazoniam pharetram, plenamq; sagittis

Threicijs

Threicijs : lato quam circum amplectitur auro
Baltheus, & tereti subnectit fibula gemma.
Tertius Argolica hac galea contentus abito.
Hac ubi dicta, locum capiunt : signoq; repente
Corripunt spacia audito, limenq; relinquunt
Effusi, nymphe similes : simul vltima signant.
Primus abit, longeq; ante omnia corpora Nisus
Emicat, & ventus, & fulminis ocyor alis.
Proximus huic, longo sed proximus interuallo,
Insequitur Salius : spacio post deinde relicto
Tertius Euryalus.
Euryalumq; Helymus sequitur: quo deinde sub ipso
Ecce volat, calcemq; terit iam calce Diore,
Incumbens humero : spacia & si plura supersint,
Transseat elapsus prior, ambiguumq; relinquat.
Iamq; fere spacio extremo, festiq; sub ipsum
Finem aduentabant : leui cum sanguine Nisus
Labitur infelix : cæsis vt forte iuuenis
Fusus, humum viridesq; super madefecerat herbas.
Hic iuuenis iam victor ouans, vestigia presso
Haud tenuit titubata solo : sed pronus in ipso
Concidit immundoq; fimo, sacroq; cruore.
Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum.
Nam sese opposuit Salio, per lubrica surgens.
Ille autem spissa iacuit reuoluitus arena.
Emicat Euryalus, & munere victor amici,
Prima tenet, plausuq; volat fremituq; secundo.
Post Helymus subit, & nunc tertia palma Diore.
Hic totum cauea confessum ingentis, & ora

Prima

Prima patrum magnis Salius clamoribus implet
 Ereptumq; dolo reddi sibi poscit honorem.
 Tutatur sautor Euryalum, lacrymaq; decora,
 Grator & pulcro veniens in corpore virtus
 Adiuuat, & magna proclamat voce Dioreas
 Qui subiit palma, frustra q; ad premia venit
 Ultima, si primi Salio reddantur honores.
 Tum pater Aeneas, vestra, inquit, munera volu
 Certa manent, pueri: et palma mouet ordine nro
 Me liceat casum miserari infantis amici.
 Sic fatus, tergum Getuli immane leonis
 Dat Salio, villis onerosum atq; vnguibus aurum.
 Hic Nisus, si tanta, inquit, sunt premia victis,
 Et te lapsorum miseret: quae munera Niso
 Digna dabis? primam merui qui laude coronatus
 Ni me, quae Salium, fortuna inimica tulisset.
 Et simul his dictis faciem ostendebat, & vdo
 Turpia membra fimo. risit pater optimus omni:
 Et clypeum efferrī iussit Didymaonis artes,
 Neptuni sacro Danais de poste refixum.
 Hoc iuuenem egregium praestanti munere dona
 Post, ubi confecti cursus, & dona peregit:
 Nunc, si cui virtus, animusq; in pectore praesent
 Assit & euinctis attollat brachia palmis.
 Sic ait: & geminum pugna proponit honorem:
 Victori velatum auro vittisq; iuuenem:
 Ensem, atq; insignem galeam, solatia victo.
 Nec mora: continuo vastis cum viribus effert
 Ora Dares, magnoq; virum se murmure tollit:

Solus qui Paridem solitus contendere contra:
 Idemq; ad tumulu, quo maximus occubat Hector,
 Victorem Buten immani corpore. (qui se
 Bebrycia veniens Anyci de gente ferebat)
 Perculit, & fulua moribundum extendit arena.
 Talis prima Dares caput altum in pralia tollit:
 Ostenditq; humeros latos, alternaq; iactat
 Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
 Quaritur huic alius: nec quisquam ex agmine tanto
 Audet adire virum, manibusq; inducere castus.
 Ergo alacris, cunctosq; putans excedere pugna
 Aenea stetit ante pedes: nec plura moratus,
 Tum laua taurum cornu tenet, atq; ita satur:
 Nate dea, si nemo audet se credere pugna,
 Qua finis standi? quo me decet vsq; teneri?
 Ducere dona iube. cuncti simul ore fremebant
 Dardanidae, reddiq; viro promissa iubebant.
 Hic grauis Entellum dictis castigat Acestes,
 Proximus vt viridante toro considerat herba:
 Entelle, heroum quondam fortissime frustra,
 Tantane tam patiens nullo certamine tolli
 Dona fines? vbi nunc nobis deus ille, magister
 Nequicquam memoratus Eryx? vbi fama per omnes
 Trinacriam? & spolia illa tuis pendentia tectis?
 Ille sub hac: Non laudis amor, nec gloria cessit.
 Pulsa metu: sed enim gelidus tardante senecta
 Sanguis hebet, frigentq; effete in corpore vires.
 Si mihi, qua quondam fuerat, quaq; improbus iste
 Exultat fidens, si nunc foret illa iuuenta;

R

Haud.

Haud equidem precio inductus pulcroq; iunctus
 Venissem: nec dona moror. sic deinde locutus,
 In medium geminos inmani pondere castus
 Proiecit: quibus acer Eryx in praelia suetus
 Ferre manum, duroq; intendere brachia tergo
 Obstupere animi: tantorum ingentia septem
 Terga bouum plumbo insuto, ferroq; rigebant.
 Ante omnes stupet ipse Dares, longeq; recusat.
 Magnanimusq; Anchisiades & pondus, & ipsa
 Huc illuc vinclorum immensa volumina versat.
 Tum senior tales referebat pectore voces:
 Quid? si quis castus ipsius & Hercules arma
 Vidisset, tristemq; hoc ipso in littore pugnam?
 Hec germanus Eryx quondam tuus arma gerens
 Sanguine cernis adhuc sparsosq; infecta cerebra.
 Haec magnum Alciden contra stetit: his ego sumus
 Dum melior vires sanguis dabat, amula nec dum
 Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
 Sed, si nostra Dares haec Troius arma recusat,
 Idq; pio sedet Aenea, probat autor Acestes:
 Aequemus pugnas. Erycis tibi terga remitto.
 Solue metus, & tu Troianos exue castus.
 Hec fatus, duplicem ex humeris reiecit amictum
 Et magnos membrorum artus, magna ossa, lacertis
 Exiit, atq; ingens media consistit arena.
 Tum fatus Anchisa castus pater extulit aquos,
 Et paribus palmas amborum innexuit armis.
 Constitit in digitos extemplo arrectus vireq;
 Brachiaq; ad superas interritus extulit auras.

Abduxere retro longe capita ardua ab ictu:
Ammiscentq; manus manibus, pugnamq; laceasant.
Ille, pedum melior motu, fretusq; iuuenta:
Hic, membris & mole valens: sed tarda trementi
Genua labant: vastos quatit eger anhelitus artus.
Multa viri nequicquam inter se vulnera tactant:
Multa cauo lateri ingemmant, & pectore vastos
Dant sonitus: erratq; aures, & tempora circum
Crebra manus: duro crepitant sub vulnere mala.
Stat grauis Entellus, nisusq; immotus eodem,
Corpore tela modo, atq; oculis vigilantibus exit.
Ille, velut celsam oppugnat qui molibus urbem,
Aut montana sedet circum castella sub armis:
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemq; pererrat
Arte locum, & varijs assultibus irritus viget.
Ostendit dextram insurgens Entellus, & alte
Extulit: ille ictum venientem à vertice velox
Praudidit, celeriq; elapsus corpore cessit.
Entellus vires in ventum effudit, & ultro
Ipse graui, grauiusq; ad terram pondere vasto
Concidit: ut quondā caua concidit, aut Erymantho,
Aut Ida in magna, radicibus eruta pinus.
Confurgunt studijs Teucris, & Trinacria pubes:
Il clamor caelo: primusq; accurrit Acestes,
Aequanimq; ab humo miserans attollit amicum.
At non tardatus casu, neq; territus heros,
Acriter ad pugnam redit, & vim suscitāt ira.
Tum pudor incendit vires, & conscia virtus:
Præcipitemq; Daren ardens agit aquore toto,

R 2

Nunc

Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra
 Nec mora, nec requies, quàm multa grandine
 Calminibus crepitant: sic densis ictibus heros
 Creber viraq; manu pulsar versatq; Daretā.
 Tum pater Aeneas, procedere longius iras,
 Et sauire animis Entellum haud passus acerbum
 Sed finem imposuit pugna: fessumq; Daretā
 Eripuit, mulcens dictis, ac talia satur:
 Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
 Non vires alias, conuersaq; numina sentis?
 Cede deo, dixi q; & praelia voce diremit.
 At illum fidi aequales, genua agra trahentem,
 Iactantemq; viroq; caput, crassumq; cruorem
 Ore reiactantem, mistosq; in sanguine dentes,
 Ducunt ad naues, galeamq; ensesq; vocati
 Accipiunt: palmam Entello, taurumq; relinquunt.
 Hic victor superans animis, tauroq; superbus,
 Nate dea, vosq; hæc, inquit, cognoscite Teucris
 Et mihi quæ fuerint iuuenili in corpore vires,
 Et quæ seruetis reuocatum à morte Daretā.
 Dixit, & aduersi contra stetit ora iuuenti,
 Qui donum astant pugna: duosq; reducta
 Librauit dextra media inter cornua castus,
 Arduus: effractosq; illisit in ossa cerebro.
 Sternitur, exanimusq; tremens procumbit humilis
 Ille super tales effudit pectore voces:
 Hanc tibi Eryx meliorē animam pro morte Daretæ
 Persoluo: hic victor castus, artemq; repono.
 Protinus Aeneas celeri certare sagitta

Innitat, qui forte velint, & premia ponit:
Ingentiq; manu malum de naue seresti
Ergit, & volucrum traiecit in fune columbam,
Quod tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
Conuenere viri: deiectamq; area sortem
Accepit galea: & primus clamore secundo
Hyracida ante omnes exit locus Hippocoontis.
Quem modo nauali Mnestheus certamine victor
Consequitur, viridi Mnestheus cinctus oliua.
Tertius Eurytion, tuus, o clarissime, frater,
Pandare: qui quondam iussus confundere sædus,
In medios telum ieristi primus Achinos.
Extremus galeaq; ima subsedit Acestes,
Ansus & ipse manu iuuenum tentare laborem.
Tum validus flexos incuruant viribus arcus
Pro se quisq; viri, & depromunt tela pharetris.
Primaq; per cælum neruo stridente sagitta
Hyracida iuuenis volucres deuerberat auris:
Et venit, aduersiq; insigitur arbore mali.
Intremuit malus: tremuitq; exterrita pennis
Ales, & ingenti sonuerunt omnia plausu.
Post acer Mnestheus adducto constitit arcu,
Alta petens, pariterq; oculos telumq; tenedit.
At ipsam miserandus auem contingere ferro
Non valuit: nodos & vincula linea rupit,
Queis innexa pedem malo pendebat ab alto.
Illa Notos atq; atra volans in nubila fugie.
Tum rapidus iamdudum arcu contenta parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocauit:

Iam vacuo latam caelo speculatus. & alii
 Plaudentem nigra figit sub nube columbam.
 Decidit exanimis, vitamq; reliquit in astru
 Aërys: fixamq; refert delapsa sagittam.
 Amissa solus palma superabat Aestes:
 Qui tamen athereas telum contorsit in auras,
 Ostentans artem pariter, arcumq; sonantem.
 Hic oculis subito obijciat magnosq; futuram
 Augurio monstrum. docuit post exitus ingens:
 Seraq; terrifici cecinerunt omina vates.
 Namq; volans liquidis in nubibus arsit arundo,
 Signavitq; viam flammis, tenuisq; recessit
 Consumpta in ventos: caelo ceu saepe refixa
 Transgurgum, crinemq; volantis sidera ducum.
 Attonitis haesere animus: superosq; precati
 Trimacry, Teucrig; viri: nec maximus omen
 Abnuat Aeneas: sed latum amplexus Aesthet.
 Muneribus cumulat magnis, ac talia satur:
 Sume pater (nam te voluit rex magnus Olympi
 Talibus auspicijs exortem ducere honorem)
 Ipsius Anchisae longaeui hoc munus habebis:
 Cratera impressum signis, quem Thracius olim
 Anchisae genitori, in magno munere, Cisseus
 Ferre sui dederat monumentum & pignus amoris.
 Sic satus, cingit viridanti tempora lauro:
 Et primum ante omnes victorem appellat Aesthet.
 Nec bonus Eurytion praelato invidit honori:
 Quamvis solus aem caelo deiecit ab alto.
 Proximus ingreditur domus, qui vincula rupit:

Extremus, volucris qui fixit arundine malum.
 At pater Aeneas, nondum certamine misso,
 Custodem ad sese, comitemq; impubis Iuli
 Epylum vocat. & sidam sit satur ad aurem:
 Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum
 Agmen habet secum, cursuq; instruxit equorum:
 Ducat auo turmas, & sese ostendat in armis:
 Dic, ait, ipse omnem longo decedere circo
 Infusum populum, & campos iubet esse patentes.
 Incedunt pueri, pariterq; ante ora parentum
 Frenati lucent in equis, quos omnis eunteis
 Trinacria mirata fremit, Troiaq; iuuentus.
 Omnibus in morem conssa coma pressa corona.
 Cornea bina ferunt praefixa hastilia ferro,
 Pars leues humero pharetras: in pectore summo
 Flexilis obtorti per collum circulus auri.
 Treu equitum numero turma, terniq; vagantur
 Ductores: pueri bis seni queng; secuti,
 Agmine partito fulgent, paribusc; magistris.
 Una acies iuuenum, ducit quam parvus ouantem
 (Nomen aui referens) Priamus, tua clara Polite
 Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis
 Pontat equus bicolor maculis: vestigia primi
 Alba pedis, frontemq; ostentans arduus albam.
 Alter, Atys: genus vnde Atyi duxere Latini.
 Parvus Atys, puerog; puer dilectus Iulo.
 Extremus, formaq; ante omnes pulcher Iulus.
 Sidonio est inuectus equo: quem candida Dido
 Esse sui dederat monumentum & pignus amoris.

Cetera Trinacrijs pubes senioris Aestha
Fertur equis.

Excipiunt plauso pauidos, gaudentq; tuentes
Dardanida, veterumq; agnoscunt ora parentum
Postquam omnem lati confessum oculosq; suorum
Lustrauiere in equis: signum clamore parati
Epytides longe dedit, insonuitq; flagello.
Olli discurrere pares, atq; agmina terni
Diductis soluere choris: rursusq; vocati
Conuertere vias, infestaq; tela tulere.
Inde alios incunt cursus, aliosq; recursus,
Aduersi: spacijs, alternosq; orbibus orbes
Impediunt, pugnaq; cient simulacra sub armis.
Et nunc terga fugae nudant, nunc spicula verum
Insensi: facta pariter nunc pace feruntur.
Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textus cecis iter, ancipitemq;
Mille vijs habuisse dolum: qua signa sequendi
Falleret indeprensus & irremeabilis error:
Haud aliter Teucrium nati vestigia cursu
Impediunt, texuntq; fugas & praelia ludo:
Delphinum similes, qui per maria humida nando
Carpathium, Libycumq; secant, luduntq; per undas
Hunc more, hos cursus, atq; haec certamina primo
Ascanius, longam muris cum cingeret Albam,
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos:
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
Albani docuere suos: hinc maxima porro
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem.

Troia

Troiaq; nunc, pueri, Troianum dicitur agmen.
 Hac celebrata remus sancto certamina patri.
 Hic primum fortuna fidem mutata nouauit.
 Dum varijs tumulo referunt solennia ludis,
 Irim de cælo misit Saturnia Iuno
 Ilacum ad classem: ventosq; aspirat eunti,
 Multa mouens, nec dum antiqui saturata dolorem.
 Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
 Nulli visa, cito decurrit tramite virgo.
 Conspicit ingentem concursum, & litora lustrat:
 Desertosq; videt portus, classemq; relictam.
 At procul in sola secreta Troades acta
 Amissum Anchisen flebant: cunctaq; profundum
 Pontum aspectabant flentes: heu, tot vada fessis,
 Et tantum superesse maris, vox omnibus vna,
 Urbem orant, tædet pelagi perferre laborem.
 Ergo inter medias sese, haud ignara nocendi,
 Coniicit, & faciemq; deæ, vestemq; reponit.
 Fit Beroë, Ismarij coniunx longæque Dorycli,
 Cui genus, & quondam nomen, natiq; fuissent:
 Ac sic Dardanidum mediam se matribus infert:
 O misera, quas non manus, inquit, Achaica bello
 Traxerit ad lethum, patria sub incenibus: ô gens
 Infelix, cui te exitio fortuna reseruat?
 Spem a post Troia excidium iam vertitur æstu,
 Cum freta, cum terras omnes, tot inhospita saxa,
 Sideraq; emensa ferimur: dum per mare magnum
 Italiam sequimur fugientem, & volumur vndis.
 Hic Erycis fines fraterni, atq; hospes Acestes.

R s

Quid

Quid prohibet muros iacere, & dare ciuihus vili
 O patria, & rapti nequequam ex hoste penates,
 Nullane iam Troia, dicentur incenia? nusquam
 Hectorcos amnes, Xanthum & Simoënta, videli
 Quin agite, & mecum infaustas exurite puppes.
 Nam mihi Cassandra per somnum, vatus imago
 Ardentes dare visa faces, hic querite Troiam,
 Hic domus est, inquit, vobis nunc tempus agi res.
 Nec tantis mora prodigijs. en quattuor ara
 Neptuno: Deus ipse faces animumq; ministrat.
 Hac memorans, prima insensum vi corripit ignem
 Sublataq; procul dextra connixa coruscat,
 Et iacit. arrectae mentes, stupefactaq; corda
 Iliadum. hic una e multis, qua maxima natu,
 Pyrgo, tot Priami natorum regia nuptix:
 Non Beroë vobis, non hac Rhoeia, matres,
 Est Dorycli coniux. diuini signa decoris,
 Ardentesq; notate oculos: qui spiritus illi,
 Qui vultus, vocisq; sonus, vel gressus eunti.
 Ipsa egomet dudum Beroën digressa reliquit
 Aegram, indignantem tali quod sola careret
 Munere, nec meritos Anchisa inferret honores.
 Hac effata.
 At matres primo ancipites, oculisq; malignis
 Ambigua, spectare rates, miserum inter amorem
 Praesentis terrae, fatiq; vocantia regna:
 Cum dea se paribus per caelum sustulit alio,
 Ingentemq; fuga secuit sub nubibus arcum.
 Tam vero attonita monstru, actaq; furor

Conclat

Conclamant, rapiuntq; focis penetrabilibus ignem:
Pars spoliant aras, frondem ac virgulta, facesq;
Coniungunt: furit immixtus Vulcanus habenis
Transra per, & remos, & pictas abiectae puppes,
Nuncius Anchise ad tumultum cuneosq; theatra
Incensus persert naues Eumelus: & ipsi
Respiciunt atram in nubio volitare fauillam.
Primus & Ascanius, cursus ut latus equestres
Ducebat, sic acer equo turbata petiuit
Castra: nec exanimis possunt retinere magistri.
Qua furor iste nouus? quid nunc, quid tenditis, inquit.
Heu misera ciues? non hostem, inimicaq; castra
Arguunt, vestras spes virutis, en ego vester
Ascanius, galeam ante pedes proiecit inanem.
Qua ludo indutus belli simulacra ciebat.
Accelerat simul Aeneas, simul agmina Teucrum.
At illa diuersa metu per litora passim
Diffugiunt, syluasq; & sicubi concaua furtim
Saxa perunt, piget incepti, lucusq; suosq;
Mutata agnoscunt: excussaq; pectore Iuno est.
Sed non iccirco flamma, atq; incendia vires
Indomitas posuere: vdo sub robore viuit
Suppa vomens tardum fumum: lentusq; carinas
Est vapor, & toto descendit corpore pestis.
Nec vires heroum, infusaq; flumina profunt.
Tum prius Aeneas humeris abscondere vestem,
Auxilioq; vocare deos, & tendere palmas:
Iuppiter omnipotens, si nondum exosus ad vnum
Troianos, si quid pietas antiqua labores

Respicit

Respicit humanor: da flammam euadere classis
 Nunc pater, & tenues Teucrum res eripe letbo,
 Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
 (Si mereor) demitte: tuaq; hic obrue dextra,
 Vix hac ediderat, cum, effusis imbribus, aera
 Tempestas sine mora furit: tonitruq; tremiscent
 Ardua terrarum! & campi: ruit aethere toto
 Turbidus imber aqua, densiq; nigerrimus aestri
 Implenturq; super puppes, semivista madescunt
 Robora: restinctus donec vapor omni, & omnes,
 Quattuor amissus, seruata a peste carinae.
 At pater Aeneas casu concussus acerbo,
 Nunc huc ingentes, nunc illuc pectore curas
 Mutabat: versans, Siculisne resideret aruis,
 Oblitus fatorum: Italasne capesseret oras.
 Tum senior Nautes, vnum Tritonia Pallas
 Quem docuit, multa q; insignem reddidit artem
 Hac responsa dabat, vel quae portenderet ira
 Magna deum, vel quae fatorum posceret ordo.
 Isq; his Aeneam solatus vocibus inquit:
 Nate dea, quò fata trahunt retrabuntq;, sequamur
 Quicquid erit, superanda omnis fortuna ferendo
 Est tibi Dardanius diuina stirpis Acestes:
 Hunc cape consilij socium, & coniunge volentes
 Huic trade, amissis superant qui nauibus, & quae
 Pertasum magni incepti, rerumq; inarum est:
 Longeuosq; senes, ac fessas aquore matres:
 Et quicquid tecum inualidum, metuensq; periculis
 Delige: & his habeant terru, sine mania festis.

urbem appellabunt permissio nomine Aesciam.
Talibus incensus ductus senioris amici:
Tum vero in curas animus diducitur omniū:
Et nox atra polam bigis subuecta tenebat:
Visa dehinc cælo facies delapsa parentis
Anchisa, subito tales effundere voces:
Nate, mihi vita quondam (dum vita manebat)
Cave magis, nate Iliacis exercite fati:
Imperio Iovis huc venio, qui clavisibus ignem
Depulit, & cælo tandem miseratus ab alto est.
Consilij pare, quæ nunc pulcherrima Nautes
Dat senior: lectos iuvenes, fortissima corda,
Defer in Italiam, gens dura, atq; aspera cultu,
Debellanda tibi Latio est. Ditis tamen antè
Infernas accede domos, & Aeterna per alta
Congressus pete nate meos: non me impia namq;
Tartara habent, tristesq; umbræ: sed amœna piorum
Concilia, Elysiumq; colo. huc casta Sibylla
Nigrarum multo pecudum te sanguine ducer.
Tum genus omne tuū, et, quæ dentur mœnia, disces.
Longq; vale: torquet medios nox humida cursus:
Et me saevus equis oriens afflavit anhelus.
Dixerat, & renueis fugit, ceu fumus, in auræ.
Aeneas, quò deinde ruis? quò proripis? inquit:
Quem fugis? aut quis te nostris complexibus arcei?
Hic memorans, cimerem & sopitos suscitât ignes:
Pergameumq; larem, & cana penetralia Vestæ
Tæte pio, & plena supplex veneratur acerra.
Exemplo socios, primumq; accersit. Aescien:

Et:

Et Iouis imperium, & cari praecepta parentis
 Edocet, & quae nunc animo sententia consistit
 Haud mora consilij: nec iussa recusat Aescles:
 Transcribunt vrbi matres, populūq; volentem
 Deponunt: animos nil magnae laudis egentes.
 Ipsi transra nouant, flammisq; ambesā reponunt
 Robora nauigij: aptant remosq; rudentesq;
 Exigui numero, sed bello viuā virtus.
 Interea Aeneas urbem designat aratro:
 Sortiturq; domos: hoc, illum, & haec loca, Troia
 Esse iubet. gaudet regno Troianus Aescles:
 Indicitq; forum, & patribus dat iura vocatis.
 Tunc vicina astris Erycino in vertice sedes
 Fundatur Veneri Idalia: tamuloq; sacerdos,
 Et lucus latē sacer additur Anchiseo.
 Iamq; dies epulata nouem gens omnis, & aris
 Factus honos: placidi strauerunt aequora ventis:
 Creber & aspirans rursus vocat Anster in altum.
 Exoritur procurua ingens per litora fletus:
 Complexi inter se noctemq; diemq; morantur.
 Ipsa iam matres, ipsi, quibus aspera quondam
 Visa maris facies, & non tolerabile numen,
 Ire volunt, omnemq; suga perferre laborem.
 Quos bonus Aeneas dictis solatur amicu,
 Et consanguineo lacrymans commendat Aescles
 Treis Eryci vitulos, & tempestatibus agnam
 Cadere deinde iubet, soluiq; ex ordine funes.
 Ipse caput tonsa folij cunctis oliua,
 Stans procul in prora, patet am tener, exa; salis
 Petri

Pericit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Prosequitur surgens à puppi ventus euntes:
Certatim socj feriunt mare, & equora verrunt.
At Venus interea Neptunum exercita curis
Alloquitur, talesq; effundit pectore questus:
Iunonis grauis ira, & inexaturabile pectus
Cogunt me, Neptune, preces descendere in omne:
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat, vlla:
Nec Iouis imperio, sativæ infra quiescit.
Non media de gente Phrygum exedisse nefandis
Vrbem odij satis est: nec poenam traxisse per omne
Reliquias Troia: cineres, atq; ossa perentis
Insequitur. causas tanti sciat illa furoris.
Ipse mihi nuper Libycis tu testis in undis
Quam molem subita excierit, maria omnia caelo
Miscuit, Aeolijs nequicquam freta procellis:
Irregnis hoc ausa tuis.
Pro scelus: ecce etiam, Troianis matribus actis,
Exussit fœde puppes, & classe subegit
Amisssa socios ignota inquirere terra.
Quod superest, oro: liceat dare tuta per undas
Vela tibi: liceat Laurentem attingere Tybrim:
Et concessa peto: si dant ea mania Parca.
Tum Saturnius hac domitor maris edidit alti:
Fu omne est Cytherea meis te fidere regnis,
Vnde genus duci: merui quoq;: sepe furores
Compressi, & rabiem tantam coeliq; marisq;
Nec minor in terris (Xanthum, Simoentaq; restor)
Antea mihi cura tui. cum Troia Achilles

Exani-

Exanimata sequens impingeret agmina muri,
 Millia multa daret letho: generentq; replen
 Amnes: nec reperire viam, atq; euoluere posset
 In mare se Xanthus: Pelide tunc ego forti
 Congressum Aeneam, nec dñs, nec viribus aequi,
 Nube caua eripui: cuperem cum vertere ab mo
 Structa meis manibus periura moenia Troie.
 Nunc quoq; mens eadē perstat mihi: pelle timor
 Tutus, quos optas, portus accedat auerni:
 Vnus erit tantum, amissum quem gurgite quat
 Vnum pro multis dabitur caput.
 His vbi leta dea permulsi pectora dictis,
 Iungit equos curru genitor, spumantiaq; addit
 Frena ferū, manibusq; omneis effundit habena.
 Caruleo per summa leuis volat aquora curru:
 Subsidunt vnde, tumidumq; sub axe tonanti
 Sternitur aquor aquis: fugiunt vasto aethere nati
 Tum varia comitum facies, immania Cete,
 Et senior Glauci chorus, Inousq; Palæmon,
 Tritonesq; citi, Phorcig; exercitus omnis.
 Laua tenent Thetis & Melite, Panopeaq; virgo,
 Nesea, Spiog;, Thaliaq;, Cymodoceq;.
 Hic patris Aeneas suspensam blanda vicissim
 Gaudia pertentant mentem: iubet ocyus omnes
 Attolli malos, intendi brachia velis.
 Vnā omnes ferēre pedem: pariterq; sinistros,
 Nunc dextros soluere sinus: vnā ardua torquent
 Cornua, detorquentq;: ferunt sua flumina clas
 Princeps autē omnes densum Palinurus agelat
 Agnat

egmen: ad hunc alij cursum contendere iussi.

lanq̃, ferè mediam cœlo nox humida metam

Contigerat: placida laxarant membra quiete

Sub remis fusi per dura sedilia nauta:

Cum leuis æthereis delapsus Somnus ab astris

Æra dimouit tenebrosam, & dispulit umbras,

Te Palinure petens, tibi tristia somnia portans

Insonit: puppiq̃, deus confedit in alia,

Phorbanti similis: fuditq̃, has ore loquelas:

Inside Palinure, ferunt ipsa equora classem:

Aequata spirant aura: datur hora quieti:

Pone caput, fessosq̃, oculos surare labori.

Ipsè ego paulisper pro te tua munera inibo.

Cui vix attollens Palinurus lumina fatur:

Mène salis placidi vultum, fluctusq̃, quietos

Ignorare inbes? mène huic considerare monstro?

Aeneam credam quid enim fallacibus Ausiris,

Et cœli rories deceptus fraude sereni?

Talia dicta dabat, clauumq̃, affixus & hærens

Nusquam amittebat, oculosq̃, sub astra tenebat.

Ecce, Deus ramum Lethæo rore madentem,

Vix soporatum Strygia, super viraq̃, quassat *soporatum*

Tempora, cunctantiq̃, natantia lumina soluit *Tempora, cunctantiq̃, natantia lumina soluit*

Vix primos inopina quies laxauerat artus:

Et superincumbens, cum puppis parte reuulsa, *superincumbens, cum puppis parte reuulsa*

Cumq̃, gubernaculo liquidas protecit in undas *Cumq̃, gubernaculo liquidas protecit in undas*

Precipitem, ac socios nequicquam sæpe vocantem. *Precipitem, ac socios nequicquam sæpe vocantem*

Ipsè volans, tenues se sustulit ales in auras.

Currit iter tutum non secius equore classis,

§

Promissisq̃,

Promissiqꝫ patris Neptuni interrita fertur.
Iamqꝫ adeo scopulos Sirenum aduecta subibat,
Difficiles quondam, multorumqꝫ, opibus albos:
Tum rauca asiduo longè sale saxa sonabant:
Cum pater amisso fluitantem errare magistro
Sensit: & ipse ratem nocturnis rexit in vultu,
Multa gemens, casuqꝫ, animum concussus amici.
O nimium caelo, & pelago confise sereno,
Nudus & ignota Palinure iacebis arena.

P. VIRGILII MA
RONIS AENEIDOS
Liber sextus.

Ic fatur lacrymans cel-
sig, immittit habena,
Et tandem Euboicu Co-
marum allabitur oru.
Obuertunt pelago pro-
tum dente tenaci
Anchora fundabat naven-
& littora curua

Prætexunt puppes. iuuenum manus emicat ardens
Littus in Hesperium: querit pars semina flammæ,
Abstrusa in venis silicis: pars densa ferarum
Tecta rapit, sylvas: inuentaq; flumina monstrat.
At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
Præsidet, horrendaq; procul secreta Sibyllæ,
Antrū immane, petit: magnā cui mentē, animūq;
Delius inspirat vates, aperitq; futura.
Iam subeunt Triuia lucos, atq; aurea tecta.
Dædalus (vi fama est) fugiens Minoia regna,
Præpetibus pennīs ausus se credere cælo,
Insuetam per iter gelidas enauit ad Arctos,
Chalcidicāq; leuis tandem super astitit arce.
Redditus hu primū terris, tibi Phæbe sacrauit
Remigium alarum: posuitq; immānia templa.
In foribus, lethum Androgeo: tum pendere pœna

Cæci

Cecropide iussi (miserum) septena quotannis
 Corpora natorum: stat ductis sortibus urna.
 Contra elata mari respondet Gnosia tellus.
 Hic crudelis amor tauri, suppositaq; furto
 Pasiphaë: mistumq; genus, prolesq; bisformis,
 Minotaurus inest, Veneris monumenta nefanda.
 Hic labor ille domus, & inextricabilis error.
 Magnum regina sed enim miseratus amorem
 Dadalus, ipse dolos tecti, ambagesq; resoluit,
 Caca regens filo vestigia, tu quoq; magnam
 Partē opere in tanto (sinceret dolor) icare haberes.
 Bū conatus erat casus effingere in auro:
 Bū patria cecidēre manus, quin protinus omnia
 Perlegerent oculis, ni iam præmissus Achates
 Afforet, atq; vnā Phœbi Triviaq; sacerdos,
 Deiphobe, Glauci, satur quæ talia regi:
 Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit:
 Nunc grege de intacto septem mactare iuuenctos
 Præstiterit, totidem lectas de more bidentes.
 Talibus affata Aeneam (nec sacra morantur
 Iussa viri) Teucros vocat alta in templa sacerdos.
 Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum,
 Quod lati ducunt aditus centum, ostia centum:
 Unde ruunt totidem voces, responsa Sibyllæ.
 Ventum erat ad limen, cum virgo, poscere fata
 Tempus, ait: deus ecce deus, cui talia santi
 Ante fores, subito non vultus, non color vnus,
 Non comæ mansere comæ: sed pectus anhelum,
 Et rabie fera corda tument: maiorq; videri,

Nec mortale sonans, afflata est numine quando
 Iam propiore dei. Cessas in vota precesq;
 Tros, ait, Aenea? cessas? nec enim ante debiscem
 Attonita magna ora domus. Et talia fata
 Conticuit. gelidus Teucris per dura cucurrit
 Ossa tremor: sudusq; preces ^{prope Aenea} ~~res~~ pectore ab imo.
 Phoebe, graues Troia semper miserate labores,
 Dardana qui Paridis direxisti tela manuq;
 Corpus in Aeacide: magnas obeuntia terras
 Tot maria intraui ducere: ^{pro castris} ~~penitusq;~~ ^{pro vi} ~~repositas~~ ^{pro vi} ~~sting~~
 Massylum gentes, praeientaq; Syrtibus arua;
 Iam tandem Italia fugientis ^{pro conuulsa} ~~prendimus~~ ^{pro Chendius} ~~oris.~~
 Hic Troiana tenui fuerit fortuna secuta.
 Vos quoq; Pergameae iam fas est parcere genti,
 Dijq; deaq; omnes, quibus obstitit Ilium, & ingem
 Gloria Dardania. tuq; o sanctissima vates,
 Praescia venturi, da (non indebita posco
 Regna meis fati) ^{pro la} ~~lato~~, considere Teucros,
 Errantesq; deos, agitatq; numina Troia.
 Tum Phoebo, & Trivia solido de marmore templi
 Instituiam, festosq; dies de nomine Phœbi.
 Te quoq; magna manent^{te} regni penetralia nostrae.
 Hic ego namq; tuas sortes, arcanaq; fata
 Dicta mee genti ponam: lectosq; sacrabo
 Alma viros. folijs tantum ne carmina manda:
 Nec turbata volent rapidus ludibria ventis.
 Ipsa canas, oro. finem dedit ore loquendi.
 At Phœbi nondum patiens immanis in antro
 Bacchatur vates, magnum si pectore posuit

Exit

Excussisse deum. tanto magis ille fatigat
O: rabidum fera corda domans, singitq; premendo.
Ostra iamq; domus patuere ingentia centum
Sponte sua, vaiuq; serunt responsa per auras.
O tandem magnus pelagi defuncte periclus:
Sed terra grauiora manent. in regna Lauini
Dardanida venient (mitte hanc de pectore curam)
Sed non & venisse volent. bella, horrida bella,
Et Tybrim multo spumantem sanguine cerno.
Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
Defuerint: alius Latio iam partus Achilles,
Natus & ipse dea. nec Teucrus addita Iuno
Vsqum aberit, cum tu supplex in rebus egenus,
Quas gentes Italum, aut quas non oraueris vrbes!
Causa mali tanti coniunx iterum hospita Teucris,
Externiq; iterum thalami.

TV NE cede malis, sed contra audentior ito,
Qua tua te fortuna sinet. via prima salutis,
(Quod minime reru) Graia pandetur ab vrbe.
Talibus ex adyto dictis, Cumae Sibylla
Horrendas canit ambages, antroq; remugit,
Obscuris vera inuoluens. ea frena furenti
Concutit, & stunulos sub pectore vertit Apollo.
Vt primum cessit furor, & rabida ora quierunt,
Incipit Aeneas heros: Non vlla laborum,
O virgo, noua mi facies, inopinatus surgit:
Omnia praecepti, atq; animo inecum ante peregi.
Vnum oro (quando hic inferni ianua regu
Dicitur, & tenebrae palus Acheronte resuso)

S *

Ire

Ire ad conspectum cari genitoris & ora
 Contingat: doceas iter, & sacra ostia pandas.
 Illum ego per flammas, & mille sequentia tela,
 Eripui his humeris, medioq; ex hoste recepi:
 Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
 Atq; omnes pelagiq; minas coeliq; ferebat,
 Invalidus, vires ultra, sortemq; senecta.
 Quin, ut te supplex peterem, & tua limina adire.
 Idem orans mandata dabat. natiq; patrisq;
 Alma precor, miserere: potes namq; omnia: tu
 Nequicquam lucis Hecate praefecit Avernus.
 Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus,
 Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris:
 Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
 Itq; reditq; viam toties. quid Thesea? magnum
 Quid memorem Alciden? & mi genus ab Ioue summi
 Talibus orabat dictis, arasq; tenebat.
 Tunc sic orsa loqui vates: Sate sanguine divum,
Haec Tros Auchisiade, FACILIS descensus Avernus.
 Noctes atq; dies patet atri ianua Ditis:
 Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auras
 Hoc opus, hic labor est: pauci quos aequus amant
 Iuppiter, aut ardens euexit ad aethera virtus.
 Dīs geniti, potuere. tenent media omnia sylva,
 Cocytusq; sinu labens circumfluit atro.
 Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,
 Bui Stygios innare lacus, hui nigra videre
 Tartara, & insano iuuat indulgere labori:
 Accipe, qua peragenda prius. latet arbore opata

Adreus, & folijs, & lento vimine ramus,
Iunoni inferna dictus sacer: hunc tegit omnis
Lucus, & obscurus claudunt conuallibus umbræ.
Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos quam quis decerpserit arbore factus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit. primo auulsu non deficit alter
Aureus, & simili frondescent virga metallo.
Ergo altè vestigia oculis, & ritè repertum
Carpe manu. namq; ipse volens, facilisq; sequetur,
Si te fata vocant: aliter, non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.
Præterea, iacet exanimum tibi corpus amici,
(Heu nesci) totamq; incestat funere classem,
Dum consulta petis, nostroq; in limine pendes.
Sedibus hunc refer ante suis, & conde sepulcro.
Duc nigrae pecudes: ea prima piacula sunt.
Sic demum lucus Stygius, regna inuia viuis,
Aspicias. dixit, pressosq; obmutuit ore.
Aeneas mæsto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum: cacosq; volutat
Euentus animo secum: cui fidus Achates
Il comes, & paribus curus vestigia figit.
Multa inter sese vario sermone serebant,
Quæ socium exanimū vates, quod corpus humandū
Diceret. atq; illi Misenum in litore sicco,
Vi venère, vident, indigna morte peremptum:
Misenum Aeoliden, quo non præstantior alter
Aere ciete viros, Martemq; accendere cantu.

S S

Hæc eris.

Hæctoris hic magnè fuerat comes: Hæctora circum
 Et lituo pugnas insignis obibat & hasta.
 Postquam illum victor vita spoliavit Achilles,
 Dardanio Aeneæ sese fortissimus heros
 Addiderat socium, non inferiora secutus.
 Sed tum, fortè caua dum personat aquora concha
 Demens, & cantu vocat in certamina diuos:
 Aemulus exceptum Triton (si credere dignum est)
 Inter saxa virum spumosa immerberat vnda.
 Ergo omnes magno circum clamore fremebant,
 Præcipue pius Aeneas. tum iussa Sibylla,
 Haud mora, festinant flentes, aramq; sepulcri
 Congerere arboribus, cæloq; educere certant.
 Itur in antiquam syluam, stabula alta ferarum:
 Procumbunt piceæ, sonat icta securibus ilex,
 Fraxineæq; trabes: cuneis & fissile robur
 Scinditur: aduoluunt ingentes montibus ornos.
 Nec non Aeneas, opera inter talia, primus
 Hortatur socios, paribusq; accingitur armis.
 Atq; hæc ipse suo tristi cum corde volutat,
 Aspectans syluam immensam: & sic ore precatur:
 Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
 Ostendat nemore in tanto: quando omnia verè
 Heu nimium de te vates, Misene, locuta est.
 Vix ea fatus erat, gemina cum forte columba
 Ipsa sub ora viri cælo venère volantes,
 Et viridi sedère solo. tum maximus heros
 Maternas agnoscit aues, lætusq; precatur:
 Este duces, o, si qua via est: cursumq; per auras

Dirigit

Dirigite in lucos, vbi pinguem diues opacat
Ramus humum. rug. ô dubijs ne defice rebus
Alma parens. Sic effatus vestigia presit,
Observans qua signa ferant, quod tendere pergant.
Pascentes illa tantum prodire volando,
Quantum acie possent oculi servare sequentum.
Inde, vbi venêre ad fauces graueolentis Auerni,
Tollunt se celeres: liquidumq; per aëra lapsa,
Sedibus optatis gemina super arbore sidunt:
Discolor vnde auri per ramos aura refulsit.
Quale solet syluis brumali frigore viscum
Fronde virere noua, quod non sua seminat arbos,
Et croceo sætu teretes circumdare truncos:
Talis erat species auri frondentis opaca
Illice: sic leni crepitabat bractea vento.
Corripit extemplò Aeneas, avidusq; refringit
Cunctantem, & vatis portat sub testâ Sibyllæ.
Nec minus interea Misenum in litore Teucris
Flebant, & cimeri ingrato suprema ferebant.
Principio pinguem tædis, & robore secto
Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupressos
Constituunt: decorantq; super fulgentibus armis.
Pars calidos latices & aliena vndantia flammis
Expediunt, corpusq; lauant frigentis, & vngunt.
Fit gemitus: tum membra toro desleta reponunt:
Purpureasq; super vestes, volamina nota,
Coniungunt: pars ingenti subiêre pheretro
Triste ministerium, & subiectam more parentum

Anerse

Auerſi tenuère ſacem. congeſta cremantur
 Thurea dona, dapes, ſuſo crateres oliuo.
 Poſtquam collapſi cineres, & flamma quieuit:
 Reliquias vino, & bibulam lauère ſauillam:
 Oſſaq; lecta cado textit Chorineus abeno.
 Idem ter ſocios pura circumtulit vnda,
 Spargens rore leui, & ramo felicit oliuæ:
 Luſtrauitq; viros, dixitq; nouiſſima verba.
 At pius Aeneas ingenti mole ſepulcrum
 Imponit, ſuaq; arma viro, remumq; tubamq;
 Monte ſub ærio, qui nunc Miſerius ab illo
 Dicitur, æternumq; tener per ſecula nomen.
 Huſ actus, properè exequitur præcepta Sibylla.
 Spelunca alta fuit, vaſtoq; immanis hiatus,
 Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumq; tenebris:
 Quam ſuper haud vlla poterant impune volanti
 Tendere iter pennis: talis ſeſe halitus atris
 Faucibus effundens ſupera ad conuexa ferebat:
 Vnde lacum Graij dixerunt nomine Aornon.
 Quattuor hic primùm nigrantes terga iuuentui
 Conſtituit, frontiꝝ inuergit vincta ſacerdos:
 Et ſummas carpens media inter cornua ſeta,
 Ignibus imponit ſacris libamina prima,
 Voce vocans Hecaten, coeloq; Ereboq; potentem.
 Supponunt alij cultros, repidumq; cruorem
 Suſcipiunt pateris. ipſe atri velleris agnam
 Aeneas matri Eumenidum, magnaꝝ ſorori
 Enſe ferit, ſterilemꝝ tibi Proſerpina vaccam.
 Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras:

Es ſol-

Et solida imponit taurorum viscera flammis,
Pingue superq; oleum fundens ardentibus extis.
Ecce autem, primi sub lumina soli & ortus,
Sub pedibus mugire solum, & iuga caepa moueri
Sylvarum: visq; canes vlulare per vmbra,
Aduentante dea. Procul, ô procul este profani,
(Conclamat vates) totoq; abstulite luto:
Tuq; inuade viam, vaginaq; eripe ferrum.
Nunc animis opus Aenea, nunc pectore firmo.
Tantum effata furens antro se immisit aperto.
Ille ducem haud timide videntem passibus aequat.
Dij, quibus imperiû est animarum, vmbraq; silentes,
Et chaos, & Phlegethon, loca nocte silentia late,
Sit mihi fas audita loqui, sit numine vestro
Pandere res alta terra & caligine merfas.
Ibant obscuri sola sub nocte per vmbra,
Perq; domos Ditis vacuas, & inania regna.
Quale per incertam lunam sub luce maligna
Est iter in syluis, vbi cælum condidit vmbra
Iuppiter, & rebus nox abstulit atra colorem.
Vestibulum ante ipsum, primûq; in faucibus Orci,
Luctus & vltices posuere cubilia Cura:
Pallentesq; habitant Morbi, tristiq; Senectus,
Et Metus, & malesuada Fames, & curpi Egestas,
(Terribiles visu formæ) Lethumq; Laborq;
Tum consanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia: mortiferumq; aduerso in lumine Bellum:
Fretiq; Eumenidum thalami, et Discordia demens,
Viperæum crinem vitæ inmixta cruentis.

In medio ramos, annosaq; brachia pandit
 Vlnus opaca, ingens: quam sedem somnia vulgi
 Vana tenere ferunt, folijsq; sub omnibus haerent.
 Multaq; praeterea variarum monstra ferarum:
 Centauri in foribus stabulant, Scyllaeq; bifformes,
 Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lerna,
 Horrendum stridens, flammisq; armata Chimera,
 Gorgones, Harpyiaeq;, & forma tricorporum vna
 Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
 Aeneas, strictamq; aciem venientibus offert:
 Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas
 Admoneat voltare caua sub imagine formae,
 Irruat, & frustra ferro diuerberet umbras.
 Hinc via, Tartarei quae fert Acherontis ad vltima
 Turbidus hic caeno, vastaq; voragine gurgis,
 Aestuat, atq; omnem Coccyto eructat arenam.
 Portitor has horrendas aquas & flumina ferat
 Terribili squalore Charon: cui plurima memento
 Canices inculta iacet: stant lumina flamma:
 Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
 Ipse ratem conto subigit, velisq; ministrat,
 Et ferruginea subnectit corpora cymba;
 Iam senior: sed cruda deo viridumq; senectus.
 Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
 Matres atq; viri, defunctaq; corpora vita
 Magnanimum heroum, pueri, innuptaq; puella
 Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum.
 Quam multa in syluis autumn frigore primo
 Lapsa cadunt folia: aut ad terram gurgite alto

contem. am. f. 11
 itaque

Qu

Quam multa glomerantur aues, vbi frigidus annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.
Stabant orantes, primi transmittere cursum:
Tendebantq; manus ripæ vltioris amore.
Nauita sed tristis nunc hos, nunc accipit illos:
Ast alios longè summos arcet arena.
Aeneas (miratus enim, motusq; tumultu)
Dic, ait, ô virgo, quid vult concursus ad amnem?
Quidue petunt anima? vel quo discrimine ripas
He linquunt? illæ remis vada liuida verrunt?
Olli sic breuiter fata est longæua sacerdos:
Anchisa generate, deûm certissima proles:
Cocytî stagna alta vides, Stygiamq; paludem,
Dj cuius iurare timent, & fallere numen.
Hac omnis, quæ cernis, inops, inhumataq; turba est:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit vnda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluentes,
Transportare prius, quàm sedibus ossa quierunt.
Centû errant annos, volitantq; hæc littora circum.
Tum demum admissi stagna exoptata reuifunt.
Constitit Anchisa satius, & vestigia pressit,
Multa putans, sortemq; animo miseratus iniquam.
Cernit ibi mæstos, & mortis honore carentes,
Linceasq; Lycia ductorem classis Orontem:
Quos simul à Troia ventosa per aquora vectos
Obtruit Austro, aqua inuoluens nauemq; viresque.
Ecce, gubernator sese Palinurus agebat,
Qui Libycæ nuper cursu, dum sidera seruat,
Exciderat puppi, medj effusus in vnda,

Hanc

Hunc ubi vix multa mœstum cognouit in vmbra,
 Sic prior alloquitur: Quis te Palmure deorum
 Eripuit nobis, mediog³ sub equore merfit?
 Dic age: namq³ mihi fallax haud ante reperit,
 Hoc vno responso animum delusit Apollo:
 Qui fore te ponto incolumem, finesq³ canebat
 Venturum Ausonios. En hæc promissa fides est:
 Ille autem: Nec te Phœbi cortina fefellit,
 Dux Anchisiade: nec me deus equore merfit.
 Namq³ gubernaculum multa vi sorte reuulsum,
 Cui datus hærebam custos, cursusq³ regebam,
 Precipitans, traxi mecum. maria aspera iuro,
 Non vllum pro me tantum cepisse timorem,
 Quàm tua ne, spoliata armis, excussa magistra,
 Desiceret tantis navis surgentibus vnda.
 Treu Notus hybernæ immensa per æquora noctes
 Vexit me violentus aqua, vix lumine quarto
 Prospexi Italiam, summa sublimis ab vnda.
 Paulatim adnabam terræ, & iam tuta tenebam:
 Ni gens crudelis madida cum veste grauatum,
 Prensantemq³ vncis manibus capita aspera manu
 Ferro inuasisset, prædamq³ ignara putasset.
 Nunc me fluctus habet, versantq³ in littore venti.
 Quod te per cæli iucundum lumen, & auras,
 Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli,
 Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
 Inÿce (namq³ portas) portusq³ require Velino:
 Aut tu, si qua via est, si quam tibi diua creatrix
 Ostendit, (neq³ enim, credo, sine numine diuinum
 Flumen

Flumina tanta paras Stygiamq; innare paludem)
Da dextram misero, & tecum me tolle per undas,
Sedibus vi saltē placidū in morte quiescam.
Talia fatus erat, cœpit cū talia vates:
Vnde hæc ô Palinure tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas, amnemq; seuerum
Eumenidum aspicias? ripamue iniussus abibis?
Desine fata deū flecti sperare precando.
Sed cape dicta memor, duri solatia casus.
Nam tua finitimi, longē lateq; per vrbes
Prodigijs acti cœlestibus, ossa piabunt:
Et statuent tumulum, & tumulo solennia mittent:
Aeternumq; locus Palinuri nomen habebit.
His dictis cura emota, pulsusq; parumper
Corde dolor tristi: gaudet cognomine terra.
Ergo iter inceptū peragunt, flauioq; propinquant.
Nauita quos iam inde vi Stygia prospexit ab unda
Per taciturnum nemus ire, pedemq; aduertere ripæ:
Sic prior aggreditur dictis, atq; increpat vtrō:
Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
Enne age quid venias, iam istinc & cōprime gressū.
Vntrarum hic locus est, somni, noctisq; sopora.
Corpora viua nefas Stygia vectare carina.
Nec verò Alciden me sum letatus euntem
Accepisse lacu: nec Thesea, Pirithoumq;:
Dij quanquam geniti, atq; inuicti viribus essent.
Tartareum ille manu custodem in vincula petiuit,
Ipsum a solio regis traxitq; tremementem:
Hi dominam, Ditis thalamo deducere adorti.

T

Quæ

Quae contra breuiter fata est Amphrysia vates:
 Nulla hic insidia tales: (abstiste moueri)
 Nec vim tela ferunt. licet ingens ianitor auti
 Aeternum latrans exangues terreat umbras:
 Casta licet patrii seruet Proserpina limen.
 Troius Aeneas, pietate insignis & armis,
 Ad genitorem, imas Erebi descendit ad umbras.
 Si te nulla mouet tantae pietatis imago:
 At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)
 Agnoscat, tumida ex ira tum corda residunt.
 Nec plura his. ille admirans venerabile donum
 Fatalis virga, longo post tempore visum,
 Caeruleam aduertit puppim, ripaeq; propinquat.
 Inde alias animas, quae per iuga longa sedebant,
 Deturbat, laxatq; forps simul accipit alaeo
 Ingentem Aeneam. gemit sub pondere cyma
 Sutilis, & multam accepit rimosa paludem.
 Tandem trans fluuium incolumes, vatemq; vironem
 Informi limo, glaucaq; exponit in vluu.
 Cerberus hac ingens latratu regna trifauci
 Personat, aduerso recubans immanis in antro.
 Cui vates horrere videns iam colla colubris,
 Melle soporatam, & medicatus frugibus ossam
 Obij. it. ille fame rabida tria guttura pandens,
 Corripit obiectam, atq; immania terga resoluens
 Fusus humi, totoq; ingens extenditur antro.
 Occupat Aeneas aditum, custode sepulcro,
 Euaditq; celer ripam irremediabilis vnde.
 Continuo audite voces, vagitus & ingens?

Infantumq; anima flentes in limine primo:
 Quos dulcis vitæ exortes, & ab ubere raptos
 Abstulit atra dies, & funere merfit acerbo.
 Hos iuxta falso damnati crimine mortis.
 Nec verò hæc sine sorte data, sine indice sedes:
 Quæstor Minos urnam mouet ille silentum
 Conciliumq; vocat, viasq; & crimina discit.
 Proxima deinde tenent mæsti loca, qui sibi letum
 Infantes perferere manu, lucemq; perosi
 Proicere animas. quam vellent athere in alto
 Nunc & pauperiem, & duros perferre labores!
 Fata obstant, tristiq; palus inamabilis unda
 Alligat, & nouies Styx interfusa coërcet.
 Ne procul hinc partem fusi monstrantur in cinerem
 Lugentes campi: sic illos nomine dicunt.
 Hic, quos durus amor crudeli tæbe peredit,
 Secreti celant calles, & myrtea circum
 Sylua tegit: cura non ipsa in morte relinquunt.
 Hu Phædræm Procrinq; loci, mæstamq; Eriphilem;
 Crudeli nati monstrantem vulnera cernit:
 Enadnenq; & Pasiphaën. hu Laodomia
 It comes, & iuuenis quondā, nunc femina, Cæneus;
 Rursus & in veterem fato reuoluta figuram.
 Inter quas Phœnissa, recens à vulnere, Dido
 Erabat sylua in magna. quam Troius heros
 Vt primum iuxta stetit, agnouitq; per umbram
 Obscuram. (qualem primo qui surgere mense
 Aut videt, aut vidisse putat, per nubila lunam)
 Demisit lacrymas, dulciq; affatus amore est:

Infelix Dido : verus mihi nuntius ergo
 Venerat, extinctam, ferroq; extrema secutam.
 Funeris, heu, tibi causa fui. Per sidera iuro,
 Per superos, & si qua fides tellure sub ima est:
 Inuitus regina tuo de litoris cessi.
 Sed me iussa deum, quae nunc has ire per ymbræ
 Per loca senta situ cogunt, noctemq; profundam
 Imperijs egere suis: nec credere quivi,
 Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
 Siste gradum, teq; aspectu ne subtrahe nostro.
 Quæ fugis? extremū sato quod te alloquor, hostis.
 Talibus Aeneas ardentem, & torua iuuentem
 Lenibat dictis animum, lacrymasq; ciebat.
 Illa solo fixos oculos aersa tenebat:
 Nec magis incæpto vultum sermone mouetur,
 Quàm si dura silex, aut steter Marpesia cautes.
 Tandem proripuit sese, atq; inimica refugit.
 In nemus umbriferum: coniunx ubi pristinus illi
 Respondet curis, aquatq; Sichæus amorem.
 Nec minus Aeneas, casu perculsus iniquo,
 Prosequitur lacrymans longè, & miseratus euntem.
 Inde datum molitur iter. tamq; arua tenebat
 Vltima, quæ bello clari secreta frequentant.
 Hic illi occurrit Tydeus, hic inclytus armis
 Parthenopæus, & Adrausti pallentis imago.
 Hic multum fleti ad superos, belloq; caduci
 Dardanide. quos ille omnes longo ordine cernens
 Ingemuit: blaucumq; Medontaq; Therisilochumq;
 Treis Antenoridas, Cereriq; sacrum Polydorumq;

Idemq; etiam curtus, etiam arma tenentem.
Circumstant animæ dextra læuq; frequentes.
Nec vidisse semel satis est: iuuat vsq; morari,
Et conferre gradum, & veniendi discere causas.
At Danaum procures, Agamemnoniaq; phalanges,
Vt videre virum, fulgentiaq; arma per umbras,
Ingenti trepidare metu: pars vertere terga,
Ceu quondam petiere rates: pars tollere vocem
Exiguam: inceptus clamor frustratur hiantes.
Atq; hic Priamiden, laniatum corpore toto,
Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora:
Ora, manuq; ambas, populataq; tempora raptis
Auribus, & truncas inhonesto vulnere nares.
Vix adeo agnouit pauitantem, & dira regentem
Supplicia: & notus compellat vocibus ultro:
Deiphobe armipotēs, genus alto à sanguine Teucris,
Quis tam crudelis optauit sumere poenas?
Cui tantum de te licuit? mihi fama suprema
Nocte tuli, fessum vasta te cæde Pelasgum
Precubuisse super confusa stragis acruum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in litore inancem
Constitui, & magna manes ter voce vocaui.
Nomen, & arma locum seruant: te amice nequius
Conspicere, & patria decedens ponere terra.
Atq; hic Priamides: Nihil ô tibi amice relictum est:
Omnia Deiphobo soluisi, & funeris umbræ.
Sed me facta mea, & scelus exitiale Lacanæ
Hic misere malis: illa hæc monumenta reliquit.
Namq; vt supremam falsa inter gaudia noctem

Egerimus nostri: & nimium meminisse necesse est
 Cum fatalis equus saltu super ardua venit
 Pergama, & armatum peditem grauis attulit
 Illa chorum simulans euantis Orgia circum.
 Ducebat Phrygias flammam media ipsa tenebat
 Ingentem, & summa Danaos ex arce vocabat.
 Tum me confectum curis, somnoq; grauatum
 Infelix habuit thalamus pressitq; iacentem.
 Dulcis & alta quies, placidaq; similima moris.
 Egregia interea coniux arma omnia tectis
 Emouet, & fidum capiti subduxerat ensem:
 Intra tecta vocat Menelaum, & limina pandit.
 Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
 Et famam extinguere veterum sic posse malorum.
 Quid morer? irrumpunt thalamo comes additurque
 Hortator scelerum Aeolides. Diu talia Graius
 Instaurate, pio si poenas ore reposco.
 Sed te qui viuum casus, age fere vicissim,
 Attulerint: pelagiae venis erroribus actus?
 An monitu diuinum? an quae te fortuna fatigat,
 Vt tristis sine sole domos, loca turbida, adires?
 Hac vice sermonum roseis aurora quadrigis
 iam medium aethereo cursu traiecerat axem:
 Et fors omne datum traherent per talia tempora
 Sed comes admonuit, breuiterq; affata Sibylla est:
Nox ruit, Aenea, nos flendo ducimus horas.
 Hic locus est, parteis ubi se via findit in ambas.
 Dexterâ, quae Ditis magni sub mœnia tendit:
 Hæc iter Elysium nobis: at laua malorum.

Exercent pœnas, & ad impia Tartara mittit.
 Diophobus contra: Ne saui magna sacerdos,
 Discedam, explebo numerum, reddarq; tenebrâ.
 Idceus, i, nostrum: melioribus vtere satû.
 Tantum effatus, & in verbo vestigia torfit.
 Respicit Aeneas subitò, & sub rupe sinistra
 Munia lata videt, triplici circumdata muro:
 Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
 Tartareus Phlegethon, torquetq; sonantia saxa.
 Porta aduersa ingens, solidoq; adamante columna,
 Vix vi nulla virum, non ipsi excindere ferro
 Cœlicole valeant. stat ferrea turris ad auras:
 Tisiphoneq; sedens, palla succincta cruenta,
 Vestibulum insonnis seruat noctesq; diesq;.
 Hinc exaudiri gemitus, & saeva sonare
 Verbera: tum stridor ferri, tractaq; catena.
 Constitit Aeneas, strepitumq; exterritus hausit.
 Quæ scelerum facies? ô virgo effare: quibusue
 Vrgentur pœnæ? quis tantus plangor ad auras?
 Tum vates sic orsa loqui: Dux incolæ Teucrûm,
 Nulli fas casto sceleratum insistere limen.
 Sed me, cum lucis Hecate præfecit Aulernis,
 Ipsa deum pœnas docuit, perq; omnia duxit.
 Gnosius hæc Rhadamanthus habet durissima regna:
 Castigatq; auditq; dolos, subigitq; fateri,
 Quæ quis apud superos, furro letatus inani,
 Disulit in seram commissâ piacula mortem.
 Continuo fonteis vlix accincta flagello
 Tisiphone quatit insultans: toruosq; sinistra

T †

Intem.

Intentans angueis, vocat agmina seuu sororum,
 Tum demum horrifono stridentes cardine sacre
 Panduntur porta. Cernus custodia qualis
 Vestibulo sedeat? facies qua limina seruet?
 Quinquaginta atris immanis hiatibus Hydra
 Saurior intus habet sedem. tum Tarrarus ipse
 Bis patet in praeceptum tantum, tenditq; sub ymra
 Quantus ad athercum celi suspectus Olympum,
 Hic genus antiquum terra, Titania pubes,
 Fulmine deiecti, fundo voluuntur in imo.
 Hic & Aloadas geminos, immania vidi
 Corpora: qui manibus magnum rescindere caelo
 Aggreffi, superisq; Iouem detrudere regnu.
 Vidi & crudeleis dantem Salmonea penas,
 Dum flammis Iouis & sonitus imitatur Olympi.
 Quattuor hic inuectus equis, & lampada quasq;
 Per Graium populos, mediaq; per Elidis vrbes
 Ibat ouans, diuimq; sibi poscebat honorem,
 Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
 Aere, & cornipedum cursu simularat equorum.
 At pater omnipotens densa inter nubila telum
 Contorsit, (non ille faces, nec fumea tedis
 Lumina) precipitemq; immani turbine adegit.
 Nec non & Tityon terra omnipotentis aluminum
 Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
 Porrigitur: rostroq; immanis vultur obunco
 Immortale iecur tundens, secundaq; panis
 Viscera, rimaturq; epulis, habitatq; sub alto
 Pectore: nec fibris requies datur vlla renatu.

Quid memorem Lapithas, Ixiona, Pirithoum?
 Quos super atra silex iam iam lapsura cadenti
 Imminet a similes: lucent genialibus altis
 Aurea fulcra toris, epulaeque ante ora parata
 Regifico luxu. Furiarum maxima iuxta
 Accubat, & manibus prohibet contingere mensas,
 Exurgitque facem attollens, atque intonat ore.
 Hic, quibus inuisi fratres, dum vita manebat,
 Pulsatusque parens, & fraus innexa clienti:
 Aut qui diuitijs soli incubuere reperti,
 Nec partem posuere suus, (qua maxima turba est)
 Quique ob adulterium cæsi, quique arma secuti
 Impiæ, nec veriti dominorum fallere dextras:
 Inclusi poenam expectant, ne quare doceri,
 Quam poenâ, aut quâ forma viros fortunaue meritis.
 Saxum ingens voluunt alij, radijsque rotarum
 Districti pendente: sedet, aeternumque sedebit
 Infelix Theseus: Phlegyasque miserrimus omneis
 Admonet, & magna testatur voce per umbras:
 DISCITE iusticiam moniti, & non temnere diuos. **MS**
 Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem
 Imposuit: fixit leges precio, atque refixit
 Hic thalamum inuasit nata, veritosque hymeneos.
 Ausi omnes immane nefas, ausoque periti.
 Non, mihi si lingua centum sint, oraque centum,
 Ferrea vox, omnes scelerum comprehendere formas.
 Omnia poenarum percurrere nomina possem.
 Hæc ubi dicta dedit Phœbi longæua sacerdos,
 Sed iam age carpe viam, & susceptum perferce munus:

Acceleremus, ait. Cyclopum educta camini
 Moenia conspicio, atq; aduerso fornice portar;
 Hac ubi nos praecepta iubent deponere dona.
 Dixerat: & pariter gressi per opaca viarum,
 Corripiunt spacium medium, soribusq; propinquum
 Occupat Aeneas aditum, corpusq; recenti
 Spargit aqua, ramumq; aduerso in limine figit.
 His demum exactis, perfecto munere Diue,
 Deuenere locos letos, & amena vireta
 Fortunatorum nemorum, sedesq; beatas.
 Largior hic campos aether, & lumine vestit
 Purpureo: solemq; suum, sua sidera norunt.
Pars in graminetis exercent membra palastris:
Contendunt ludo, & sulua luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt,
 Nec non Threicius longa cum veste sacerdos
 Obloquitur numeris septem discrimina vocum:
 Iamq; eadem digitis, iam pectine pulsat eburno.
 Hic genus antiquum Teucris, pulcerrima proles,
 Magnanimi heroës, nati melioribus antris,
 Illuq; Assaracusq; & Troia Dardanius autor.
 Arma procul, currusq; virum mirantur inanes.
 Stant terra deuixa hasta, passimq; soluti
 Per campos pascuntur equi: quae gratia currum,
 Armorumq; suis viuis, quae cura nitentis
 Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.
 Conspicit, ecce, alios dextra laeuq; per herbam
 Vescantes, laetumq; choro Peana canentes,
 Inter odoratum lauri nemus: vnde superne

Platium

plurimus Eridani per sylvam voluitur annis.
 Hic manus, ob patriam pugnando vulnera passi:
 Quisq; sacerdotes casti, dum vita manebat:
 Quisq; p̄ vates, & Phæbo digna locuti:
 Inuentas aut qui vitam excoluere per arteis:
 Quisq; sui memores alios fecere merendo.
 Omnibus his niuea cinguntur tempora vitæ.
 Quos circumfusus sic est affata Sibylla:
 Muscum ante omnes: medium nam plurima turba
 Hunc habet: atq; humeris extantem suspicit altis:
 Dicite felices anima, tuq; optime vates,
 Qua regio Anchisen, qui habet locus illius ergo
 Venimus, & magnos Erebi tranauimus annes.
 Atq; huic responsum paucis ita reddidit heros:
 Nulli certa domus: lucis habitamus opacis:
 Riparumq; toros, & prata: recentia riuus
 Incolimus: sed vos (si fert ita corde voluntas)
 Hoc superate iugum: & facili iam tramite sistam.
 Dixit, & ante tulit gressum, camposq; nitentis
 Desuper ostentat: dehinc summa cacumina relinquē.
 At pater Anchises penitus conualle virenti
 Inclusas animas, superūmq; ad lumen ituras,
 Lustrabat studio recolens: omnemq; suorum
 Ferte recensibat numerum, claroq; nepotes,
 Fataq; fortunāq; virū, moresq; manusq;
 Ipsq; vbi tendentem aduersum per gramina vidit
 Aenean, alacris palmas vitasq; tetendit:
 Effususq; genis lacrymæ, & vox excidit ore:
 Venisti tandem, tuāq; expectata parentis.

Vicia

Vicit iter durum pietas : datur ora tueri
 Nate tua , & notas audire & reddere voces.
 Sic equidem ducebam animo , rebarq; futurum,
 Tempora dinumerans : nec me mea cura fefellit.
 Quas ego te terras , & quanta per aquora velles
 Accipio ! quantis iactatum nate periculis !
Quam metus , ne quid Libyæ tibi regna nocerem !
 Ille autem : Tua me, genitor, tua tristis imago
 Sæpius occurrens , hæc limina tendere adiegit.
 Stant sate Tyrrheno classes. da iungere dextram
Da genitor : regq; amplexu ne subtrahere nostros.
Sic memorans , largo fletu simul ora rigabat.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum :
 Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
 Par leuib; ventis , volucrig; simillima somno.
 Interea videt Aeneas in valle reducta
 Seclusum nemus , & virgulta sonantia sylvis,
 Lethæumq; , domos placidas qui prænatat, amum.
 Hunc circum innemera gentes, populiq; volabant.
 Ac veluti in pratis , vbi apes æstate serena
 Floribus insidunt varijs , & candida circum
 Lilia funduntur : strepit omnis murmure campum.
 Horrescit visu subito , caussasq; requirit
 Inscius Aeneas : quæ sint ea flumina porro,
 Quæ viri tanto complerint agmine ripas.
 Tum pater Anchises : Anima, quibus altera sat
 Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam,
 Securos latites & longa obliuia potant.
 Has equidem memorare tibi , atq; ostendere coram.

Iam pridem hanc prolem cupio enumerare meorum:
Quò magis Italia mecum letere reperta.
O pater, an ne aliquas ad cœlū hinc ire putandū est
sublimis animas? iterumq; ad tarda reuerti
Corpora? qua lucis miseris tam dira cupido?
Dicam equidem, nec te suspensum nate tenebo,
Suscipit Anchises, atq; ordine singula pandit.
Principio cœlum, ac terras, camposq; liquentes,
Lucentemq; globum Luna, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit: totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumq; genus, vitæq; volantum,
Et qua marmoreo fert monstra sub aquore pontus.
Igneus est ōllis vigor & cœlestis origo
Semminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq; hebetant artus, moribundaq; membra.
Hinc metuūt, cupiuntq; dolent, gaudetq; nec auras
Respiciunt, clausa tenebris, & carcere cæco.
Quin, & supremo cum lumine vita relinquit,
Non tamen omne malū miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes: penitusq; necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumq; malorum
Supplicia expendunt, alia panduntur inanes
Suspense ad ventos: alijs sub gurgite vasto
Infestum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quæq; suos patimur manec: exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci lata arua tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe

Concre-

Concretam exemit labem, purumq; reliquit
 Aethereum sensum, atq; aurai simplici ignem.
 Has omnes, ubi mille rotam voluere per annos
 Lerheum ad fluium deus euocat agmine magni
 Scilicet immemores supera ut conuexa reuisant
 Rursus, & incipiant in corpora velle reuerri.
Dixerat Anchises: natumq; unaq; Sibyllam
 Conuentus trahit in medios; turbamq; sonantem
 Et tumultum capit, vnde omnes longo ordine positi
 Aduersos legere, & venientum discere vultus.
 Nunc age, Dardaniam prolem qua deinde sequamur
 Gloria, qui mancant Itala de gente nepotes,
 Illustres animas, nostrumq; in nomen ituras,
 Expediam dictis, & te tua fata docebo.
 Ille (vides?) pura iuuenis qui nititur hasta,
 Proxima sorte tenet lucus loca: primus ad auram
 Aethereas Italo commissus sanguine surget;
 Syluius, Albanum nomen, tua posthuma proles:
 Quem tibi longaeuo serum Laetitia coniunx
 Educet syluis regem, regumq; parentem:
 Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.
 Proximus ille, Procas, Troiana gloria gentis,
 Et Capys, & Numitor: & qui te nomine reddet,
 Syluius Aeneas, pariter pietate vel armis
 Egregius, si vnquam regnandam acceperit Albam.
 Qui iuuenes quantas ostendant, aspice, vires:
 At, qui umbrata gerunt ciuili tempora quercu,
 Ni tibi Nomentum, & Gabios, vrbeinq; Fidenam,
 Hi Collatinas imponent montibus arces,

Pomilius

Pomētiōs, Castrumq; Inui, Bolamq;, Coramq;.
 Hac tam nomina erūt, uunc sunt sine nomine terræ.

Quin & auo comitem sese Mauortius addet
 Romulus, Assarici quem sanguinis Ilia mater
 Educet. viden' vt gemina stant vertice cristæ?

Et pater ipse suo superum iam signat honore?

En huius, nasc, auspicijs illa inclita Roma;

Imperium terris, animos equabit Olympo:

Septemq; vna sibi muro circumdabit arces:

Felix prole virum: qualis Berecynthia mater

Innebitur curru Phrygiæ turræ per vrbes,

Lata delm partu, centum complexa nepotes,

Omnes cœlicolas, ouineis supera alta tenentes.

Hæc geminæ nunc flecte acies. hæc aspice gentem;

Romanosq; tuos. hic Caesar, & omnis Iuli.

Progenies, magnum cœli ventura sub axem.

Hic vir, hic est, tibi quem promitti sapius audis,

Augustus Caesar, diuûm genus: aurca condet

Secula qui rursus Latio, regnata per arua

Saturno quondam: super & Garamantas & Indos

Proferet imperium. iacet extra sidera tellus,

Extra anni, Solisq; vias, vbi cœlifer Atlas

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum:

Huius in aduentu iam nunc & Cassia regna

Responsis horrent diuûm, & Meotica tellus,

Et septemgemini turbant trepida ostia Nili.

Nec verò Alcides tantum telluris obuiat,

Exerit aripedem ceruam licet, aut Erymanthi

Placuit nemora, & Lernam tremefecerit arcu:

Nec

Nec qui pampineis victor iuga flectit habenâ
 Liber, agens celsò Nyssa de vertice tigreu.
 Et dubitamus adhuc virtutem extendere factu!
 Aut metus Ausonia prohibet consistere terra!
 Quis procul ille autem ramis insignis olivâ
 Sacra ferens? nosco crines, incanaq; menta
 Regis Romani: primus qui legibus urbem
 Fundabit, Curibus parvis, & paupere terra
 Missus in imperium magnum. cui deinde subibit
 Ocia qui rumpet patriâ, residesq; movebit
 Tullus in arma viros, & iam desueta triumphu
 Agmina. quem iuxta sequitur iactantior Ancus,
 Nunc quoq; iam nimium gaudēs popularibus ausi
 Vis & Tarquinius reges, animamq; superbam
 Vltoris Bruti, fascesq; videre receptos?
 Consul is imperium hic primus, seuasq; secures
 Accipiet: natoq; pater, nova bella mouentes,
 Ad pœnam, pulcra pro libertate, vocabit
 Infelix. utcunq; ferent ea fata minores,
 Vincet amor patriâ, laudumq; immensa cupido.
 Quin Decios, Drusosq; procul, seuumq; securi
 Aspice Torquatam, & referentem signa Camillum
 Illa autem paribus quas fulgere cernis in armis,
 Concordes animæ nunc, & dum nocte premuntur,
 Heu quantum inter se bellum, si lumina vita
 Attigerint, quantas acies, stragemq; ciebunt!
 Aggeribus socer Alpinis, atq; arce Monæci
 Descendens, gener aduersis instructus Eois.
 Ne, pueri, ne tanta animis assuescite bella,

Non patria validas in viscera vertite vires.
Tuq; prior, tu parce, genus qui ducis Olympo:
Proice tela manu sanguis meus.
Ille triumphata Capitolia ad alta Corinbo
Victor aget currum, caesis insignis Achivis.
Eruct ille Argos, Agamemnoniasq; Mycenae:
Ipsumq; Aeaciden, genus armipotentis Achilli,
Vltim auos Troiae, templa & temerata Minervae.
Quis te, magne Cato, tacitū, aut te Cossae relinquat?
Quis Gracchi genus? aut geminos, duo fulmina belli,
Scipiadae, cladem Libya? paruoq; potentem
Fabricium? vel te sulco Serrane serentem?
Quod fessam rapitis Fabij? tu Maximus ille es,
Vnus qui nobis cunctando restituit rem.
~~Exiūdent alij spirantia mollis ara:~~
Credo equidem, viros ducent de marmore vultus:
Orabunt causas melius, coeliq; meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos Romane memento,
(Ha tibi erunt artes) paci q; imponere morem:
Parcere subiectis, & debellare superbos.
Sic pater Anchises: atq; hac mirantibus addit:
Aspice, ut insignis spolijs Marcellus opimis
Ingreditur, victorq; viros supereminet omnes.
Hic rem Romanam, magno turbantē tumultu,
Sistet eques: sternet Paeonos, Gallumq; rebellem:
Tertiaq; arma patri suspendet capta Quirino.
Atq; hic Aeneas (vnā namq; ire videbat
Aegaeum forma iuuenem, & fulgentibus armis:

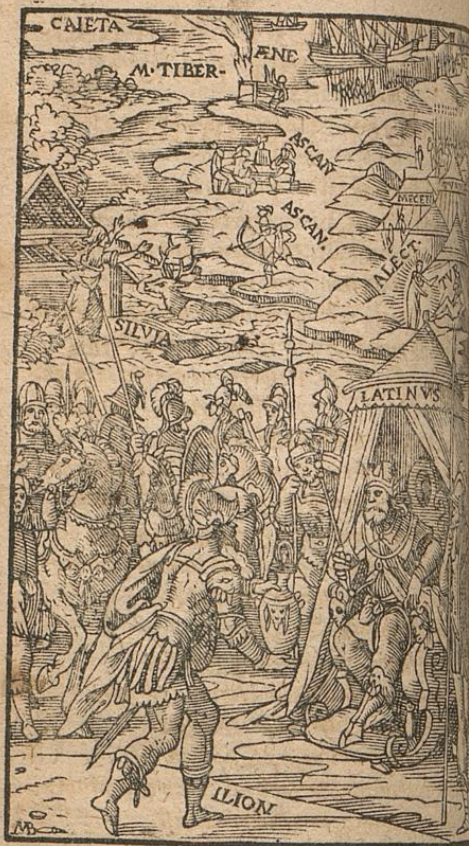
Sed fons lata parum, & deiecto lumina valde
 Quis, pater, ille, virum, qui sic comitatur euntem
 Filius? an'ne aliquis magna de stirpe nepotus?
 Quis strepitus circa comitum! quamvis instat
 Sed nox atra caput tristi circumuolat pulchrum.
 Tum pater Anchises lacrymis ingressus obortus
 O nate, ingentem luctum ne quere tuorum.
 Ostendent terris hunc tantum fata, neq. ultra
 Esse sinent, nimium vobis Romana propago
 Visa potens, superi, propria hac si dona iussent.
 Quantos ille virum magnam Mauortis ad vrim
 Campus ager gemitus! vel qua Tyberine videbis
 Funera, cum tumulum praterlabere recentem!
 Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
 In tantum spe tollet auos: nec Romula quondam
 Vllo se tantum tellus iactabit alumno.
 Heu pietas, heu prisca fides, inuitaq. bello
 Dextera, non illi quisquam se impune tulisset
 Obuius armato, seu cum pedes iret in hostem,
 Seu fumantis equi foderet calcaribus arcos.
 Heu miserrande puer, si qua fata aspera rumpas,
 Tu Marcellus eris, manibus date lilia plenis:
 Purpureos spargam flores: animamq. nepotis
 His saltem accumulem donis, & fungar inani
 Munere. Sic tota passim regione vagantur
 Aeris in campis latis, atq. omnia lustrant.
 Quae postquam Anchises natum per singula ducit
 Incenditq. animum fama venientis amore:
 Exim' bella viro memorat, quae deinde gerenda:

LANT

AB

Laurentisq; docet populos, vberiq; Latini:
 Et quo queng, modo fugiatq; feratq; laborem.
 Sunt gemina somni porta: quarum altera fertur
 Cornea, qua veris facilis datur exitus umbris:
 Altera, candenti perfecta nitens elephanto:
 Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia manes.
 Hic ubi tum natam Anchises, vnaq; Sibyllam
 Prosequitur dictis, portaq; emittit elurna:
 Ille viam sesat ad naues, sociosq; reuulsit.
 Tum se ad Caieta recto fert litore portum.
Anchora de prora iaciunt: stant litore puppes.

P. VIRGILII MARO-
NIS AENEIDOS

Liber septimus.

V quoque litoribus nostris,
Aeneia nutrix,
Aeternam moriens famam
Caetera dedisti:
Et nunc servat honos sedem
iuus: ossaq; nomen
Hesperia in magna (si qua
est ea gloria) signat.

At pius exequijs Aeneas ritē solutus,
Aggere composito tumuli, postquam alta quierunt
Aequora, tendit iter velis, portumq; relinquit.
Aspirant auras in noctem: nec candida cursum
Luna negat: splendet tremulo sub lumine pontus.
Proxima Circae raduntur litora terra:
Dives inaccessos ubi Solus filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus, iraq; leonum
Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum:
Setigeriq; sues, atq; in praeseptis ursi
Saeure, ac forma magnorum ululare luporum:
Quos, hominum ex facie, dea sera potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.

V s

Que

Quae ne monstra pii paterentur talia Troes,
 Delati in portus, neu litora dira subirent:
Neptunus ventis impleuit vela secundis,
 Atq; sugam dedit, & prater vada seruida venit,
 Iamq; rubescibat radijs mare, & arthere ab alta
Aurora in roseis fulgebat lutea bigis:
 Cum venti posuere, omnisq; repente resedit
 Flatus, & in lento luctantur marmore tonsae:
 Atq; hic Aeneas ingentem ex aquore lucum
 Prospicit: hunc inter fluuius Tyberinus amano,
 Vorticibus rapidis, & multa flauus arena
 In mare prorumpit. varia circumq; supraq;
 Assueta ripis volucres, & fluminis alueo,
Aethera mulcebant cantu, lucosq; volabant.
 Flectere iter socys, terraq; aduerrere prora
 Imperat: & latus fluuius succedit opaco.
 Nunc age, qui reges, Erato, quae tempora rerum,
 Quis Latio antiquo fuerit status, aduena classem
 Cum primum Ausonys exercitus appulit oru.
 Expediam: & prima reuocabo exordia pugnae.
 Tu vatem, tu diua mone. dicam horrida bella:
 Dicam acies, actosq; animis in funera reges,
 Tyrrhenamq; manum, totamq; sub arma coactam
 Hesperiam. maior rerum mihi nascitur ordo:
 Maius opus moueo. Rex arua Latinus, & vrbes
 Iam senior longa placidas in pace regebat.
 Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marita
 Accipimus. Fauno Picus pater: isq; parentem
 Te Saturnus refert: tu sanguinis vltimus autor.

Filius huius, fato diuūm, prolesq; virilis
 Nulla fuit: primaq; oriens erepra iuuenta est.
 Sola domum & tantas seruabar filia sedes,
 Iam matura viro, iam plenis nubilis annis. 13
 Multi illam magno ē Latio, totaq; petebant
 Ausonia: petit ante alios pulcerrimus omnes
 Turnus, quis atauisq; potens: quem regia coniunx
Adiungi generum miro properabat amore:
 Sed varijs portenta desim terroribus obstant.
 Laurus erat tecti medio in penetralibus altis,
 Sacra comam, multosq; metu seruata per annos:
 Quam pater inuentā, primas cūm conderet arces,
 Ipse ferebatur Phœbo sacrasse Latinus,
 Laurentusq; ab ea nomen posuisse colonis.
 Huius apes sumum dense (mirabile dictu)
 Stridore ingenti, liquidum trans athera vecta,
 Obsedere apicem, & pedibus per mutua nexis
 Examen subito ramo frondente pependit.
 Continuo vates, Externum ceruimus, inquit,
 Aduentare virum, & partes petere agmen easdem
 Partibus ex iisdem, & summa dominarier arce.
 Præterea, castis adolet dum altaria tedi,
 Et iuxta genitorem astat Lauinia virgo:
 Visa (nefas) longius comprehendere crinibus ignem,
 Atq; omnem ornatum flamma crepitante cremari &
 Regalesq; accensa comas, accensa coronam
 Insignem gemmis: tum fumida lumine fuluo
 Inuolui, ac totis Vulcanum spargere testis.
 Id vero horrendum, ac visu mirabile ferri,

Namq; fore illustrem fama satiq; canebam
 Ipsam: sed populo magnum portendere bellum
 + At rex sollicitus monstris, oracula Fauni
 Fatidici genitoris adit, lucosq; sub alta
 Consulit Albunea: nemorum qua maxima sacra
 Fonte sonat, seuanq; exhalat opaca Mephim.
 Hinc Itala gentes, omnisq; Oenotria tellus
 In dubijs responsa petunt. huc dona sacerdos
 Cum tulit, & casarum ouium sub nocte silenti
 Pellibus incubuit stratis, somnosq; petiit:
 Multa modum simulacra videt volitantia miris,
 Et varias audit voces, fruiturq; deorum
 Colloquio, atq; iuis Acheronta affatur Auerni.
 Hic & tum pater ipse petens responsa Latinus,
 Centum lanigeras mactabat rite bidentes:
 Atq; harum effulsus tergo, stratisq; iacebat
 Velleribus: subita ex alto vox reddita luco est:
 Ne pete connubijs natam sociare Latinis,
 O mea progenies: thalamis neu crede paratis.
 Externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferant, quorumq; a stirpe nepotes
 Omnia sub pedibus, qua sol vtrumq; recurrens
 Aspicit Oceanum, vertiq; regiq; videbunt.
 Haec responsa patris Fauni, monitusq; silenti
 Nocte datos, non ipse suo premit ore Latinus:
 Sed circum late volitans iam fama per vrbes
 Ausonias tulerat: cum Laomedontia pubes
 Graminco ripa reliquit ab aggero classem.
 Aeneas, primiq; duces, & pulcer Iulus

Corpora sub ramis deponunt arboris alta:

Instituuntq; dapes, & adorea liba per herbas
Subiiciunt epulis. (sic Iuppiter ipse monebat)

Et Cereale solum pomis agrestibus augent.

Consumtis hic forte alijs, vt vertere morsus

Exiguam in Cererem penuria adegit edendi:

Et violare manu, malusq; audacibus orbem

Fatalis crusti, patulus nec parcere quadris:

Hec, etiam mensas consumimus, inquit Iulus.

Nec plura, alludens. ea vox audita laborum

Prima tulit finem primamq; loquentis ab ore

Eripuit pater, ac stupefactus numine presit.

Continuo, Salue fati mihi debita tellus,

Vosq; ait, o fidi Troie saluete penates:

Hic domus, hac patria est. genitor mihi talia namq;

(Nunc repeto) Anchises fatorum arcana reliquit: M

Cum te nate fames ignota ad litora vectum

Accisis coget dapibus consumere mensas:

Tum sperare domos defessus, ibiq; memento

Prima locare manu, moliriq; aggere tecta.

Hac erat illa fames: hac nos suprema manebant.

Exitij positura modum.

Quare agite, & primo lati cum lumine solis,

Qua loca, quique habeant homines, vbi moenia gentis,

Vestigemus, & a portu diuersa petamus.

Nunc pateras libate Ioui, precibusq; vocate

Anchisen genitorem, & vina reponite mensis.

Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo

Implicat, & Geniumq; loci, primamq; deorum

V S

Tellu-

Tellurem, Nymphasq; & adhuc ignota precatur
 Flumina: tum Noctem, Noctūq; orientia signa,
 Idæūq; Iouem, Phrygiāq; ex ordine matrem
 Inuocat, & duplices Cæloq; Ereboq; parentes.
 Hic pater omnipotens ter cælo clarus ab alto
 Intonuit, radijsq; ardentem lucis & auro
 Ipse manu quatens ostendit ab æthere nubem.
 Dicitur hic subito Troiana per agmina rumor,
 Aduenisse diem, quo debita mœnia condant.
 Certatim instaurant epulas: atq; omine magna
 Crateras lati statuunt, & vina coronant.
 Postera cum prima lustrabat lampade terras
 Orta dies, urbem, & fines, & littora gentis
 Diuersi explorant. hæc, fontis stagna Numici,
 Hunc, Tybrim fluium: hic fortes habitare Latini
 Tum satus Anchisa, delectos ordine ab omni
 Centum oratores augusta ad mœnia Regis
 Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes:
 Donaq; ferre viro, pacemq; exposcere Tencris,
 Haud mora: festinant iussi, rapidisq; feruntur
 Passibus: ipse humili designat mœnia fossa,
 Moliturq; locum: primasq; in littore sedes,
 Castrorum in morem, pinnis atq; aggere cingit.
 Itaq; iter emens, turres ac tecta Latinorum
 Ardua cernebant iuuenes, murosq; subibant.
 Ante urbem pueri, & primeuo flore iuuentus
 Exercentur equis, dominantq; in puluere currus:
 Aut acreis tendunt arcus: aut lenta lacertis
 Epicula contorquent, cursuq; ictuq; lacerant.

Cum prouectus equo longaeui regis ad aures.
 Nunciatus, ingentis ignota in veste reportat
 Aduenisse viros. ille intra tecta vocari
 Imperat, & solio medius consedit auito
 Tectum augustum, ingens, centū sublimis columnis,
 Vrbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
 Horrendum syluis, & religione parentum.
 Hinc sceptrum accipere, & primos attollere fasces.
 Regibus omen erat: hoc illis curia templum:
 Haec sacra sedes epulis: hic ariete casore *fronem* *Perth*
 Perpetuis solui patres considerare mensis.
 Quin etiam veterum effigies ex ordine aurum
 Antiqua ex cedro, Italusq;, paterq;, Sabinus,
fronem curiam seruans sub imagine falcem:
 Saturnusq;, senex, lanig, bifrontis imago,
 Vestibulo astabant: alijq;, ab origine reges,
 Martia qui ob patriam pugnando vulnera passi.
 Multaq;, praeterea sacris in postibus arma,
 Capiui pendentes curru, curuaq;, secures,
 Et crista capitum, & portarum ingentia claustra,
 Spiculaq;, clypei, erepta, rostra carini.
 Ipse Quirinali lituo paruaq;, sedebat
 Succinctus trabea, laeuaq;, ancile gereba
 Picus, equum domitor: quē capta cupidine continet
 Aurea percussum virga, versumq;, venenus,
 Picit autem Circe, sparsitq;, coloribus alas
 Tali intus templo diuū, patriaq;, Latinus
 Sede sedens, Teucros ad sese in tecta vocauit,
 Atq;, hac ingressu placido prior edidit ore:

Disce

Dicite Dardanide (neq; enim nescimus & vitem
 Et genus: auditq; aduertitis equore cursum)
 Quid petitis? qua caussa rates, aut cuius egentis
 Littus ad Ausonium tot per vada cœrula vexat
 Sive errore via, seu tempestatibus acti,
 (Qualia multa mari nauta patiuntur in alto)
 Fluminis intrastis ripas, portuq; sedetu:
 Ne fugite hospitium, nèue ignorate Latinos,
 Saturni gentem, haud vinclo nec legibus aquam
 Sponte sua, veteruq; dei se more tenentem.
 Atq; equidem memini (fama est obscurior annis)
 Auruncos ita ferre senes: his ortus ut ager
 Dardanus, Idea Phrygiæ penetravit ad vrbes,
 Threiciamq; Samū, quæ nunc Samoithracia ferit.
 Hinc illum Corinî Tyrrhena ab sede profectum,
 Aurea nunc solio stellantis regia cœli
 Accipit, & numerum diuorum altaribus auget.
 Dixerat: & dicta Ilioneus sic voce secutus
 Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
 Attra subegit hyems vestrus succedere terru:
 Nec fidus regione via, litusue fefellit:
 Consilio hanc omnes, animuq; volentibus vrben
 Afferimur, pulsi regnu, quæ maxima quondam
 Extremo veniens sol aspiciebat Olympo.
 Ab Ioue principium generis: Ioue Dardana pulcr
 Gaudet avo: rex ipse Iovis de gente supremæ
 Troius Aeneas tua nos ad limina misit.
 Quanta per Ideos, sauis effusa Mycenis,
 Tempestas ierit campos, quibus actus vterq;

Europa

Europa, atq; Asia satis concurrerit orbis:
 Audisti, & si quem tellus extrema refuso
 Submouet Oceano, & si quem extenta plagarum
 Quattuor in medio dirivuit plaga solis iniqui.
 Diluvio ex illo tot vasta per aquora vecti,
 Dñs sedem exiguan patrijs, litte q; rogamus
 Innocuum, & cunctis vndanq; auramq; patentem.
 Non erimus regno indecores: nec vestra fereur
 Fama levis, tantiq; abolest et gratia facti:
 Nec Troiam Ausonios gremio excepisse pigebit.
 Fata per Aeneae iuro, dextramq; potentem,
 Sive fide, seu quis bello est expertus & armis:
 Multi nos populi, multa (ne temne, quod vltro
 Praferimus manibus vitas, ac verba precantum)
 Et petiere sibi, & voluere adiungere gentes.
 Sed nos fata deum vestras exquirere terras
 Imperijs egere suis, hinc Dardanus ortus,
 Huc repetit: iussuq; ingemibus vrget Apollo
 Tyrrhenū ad Tybrin, & fontis vada sacra Numici.
 Dat tibi praterea fortuna parua prioris
 Munera, reliquias Troia ex ardente receptas.
 Hoc, pater Anchises auro libabat ad aras:
 Hoc, Priami gestamen erat, cum iura vocatis
 More daret populi: sceptrumq; sacerq; tias:
 Iliadumq; labor, vestes,
 Talibus Ithone dictis, defixa Latinus
 Obtutu tenet ora, soloq; immobilis haeret,
 Iuventus voluens oculos, nec purpura regem
 Palla mouet, nec sceptrum mouent Priameia tantum,
 Quan-

Quantum in contrubio nata thalamoq; moram
 Et veteris Fauni voluit sub pectore sortem.
 Hunc illum fatis externa a sede profectum
 Portendi generum, paribusq; in regna vocari
 Auspicjs: hinc progeniem virtute futuram
 Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem.
 Tandem latus ait: *Dij nostra incœpta secunde*
Auzuriumq; suum: dabitur Troiane quod opto.
 Munera nec sperno, non vobis, rege Latino,
 Diuitis vber agri, Troieque opulencia deerit.
 Ipse modò Aeneas (nostri si tanta cupido est:
 Si iungi hospitio properat, sociusq; vocari)
 Adueniat, vultus neue exhorrescat amicos.
 Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni
 Vos contra regi mea nunc mandata referte.
 Est mihi nata, viro gentis quam iungere nostra
 Non patrio ex adyto sortes, non plurima cælo
 Monstra sinunt: generos externis affore ab oris,
 (Hoc Latio restare canunt) qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferant. hunc illum poscere fata
 Et reor, & si quid veri mens augurat, opto.
 Hac effatus, equos numero pater eligit omni.
 Stabant ter centum nitidi in præsepibus altis:
 Omnibus extemplo Teucris iubet ordine duci
 Instratos ostro alipedes pictisq; tapetis.
 Aurea pectoribus demissa monilia pendunt:
 Tecti auro, fuluum mandant sub dentibus aurum.
 Absenti Aeneas currum, geminosq; iugales
 Sentine ab æthereo, spiranteis naribus ignem:

illorum

Illeum de gente, patri quos Dadala Circe
 Supposita de matre, notos furata, creauit.
 Talibus Aeneada donis, dictuq; Latini
 Sublimes in equis redeunt, pacemq; reportant.
 Ecce autem, Inachijs sese referebat ab Argis
 Sana Iouis coniux, aurasq; inuicta tenebat:
 Et latum Aeneam, classemq; ex aethere longè
 Dardaniam Siculo prospexit ab usq; Pachyno.
 Moliri iam recta videt, iam fidere terra,
 Deseruisse rates. stetit acri fixa dolore.
 Tum quassans caput, hac effudit pectore dicta:
 Heu stupem inuisam, & fati contraria nostris
 Fata Phrygum. num Sigae occumbere campis?
 Non capis potuere capi? num incensa cremauit
 Troia viros? medias acies, mediosq; per ignes
 Inuenere viam. an, credo, mea numina tandem
 Fessa iacent: odijs aut exaturata quieui.
 Quin etiam patria excussos infesta per undas
 Ausa sequi, & profugis toto me opponere ponto.
 Absumta in Teucros vires cœliq; maruq;
 Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
 Profuit? oprato conduntur Tybridis alueo,
Securi pelagi atq; mei. Mars perdere gentem
 Immanem Lapithum valuit: concessit in iras
 Ise delum antiq; genitor Calydonæ Diane: (rente?)
 (Quod scelus aut Lapithis tantum, aut Calydone me-
 Alt ego, magna Iouis coniux, nil linquere inausum
 Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
 Vincor ab Aenea. quod si mea numina non sunt,
 Magna

Magna satis, dubitem haud equidē implorare
 Fletere si nequeo superos, Acheronta mouebo.
 Non dabitur regnis (esto) prohibere Lavinia,
 Atq; immota manet satis Lavinia coniunx:
 At trahere, atq; moras tantis licet addere rebus
 At licet amborum populos excindere Regum.
 Hac gener atq; socer coëant mercede suorum.
 Sanguine Troiano & Rutulo dotabere virgo:
 Et Bellona manet te pronuba. nec face tantum
 Cisseus pragnans igneis enixa iugales:
 Quin idem Veneri partus suus, & Paris alter,
Funestaq; iterum recidiua in Pergama tada.
 Hac vbi dicta dedit, terras horrenda petiit:
 Luctificam Aleto dirarum ab sede sororum,
 Inferniq; ciet tenebris: cui tristia bella,
 Iraq; insidiaq; & crimina noxia cordi.
 Odit & ipse pater Pluton. odere sorores
 Tartarea monstrum: tot sese vertit in ora:
 Tam seua facies: tot pullulat atra colubru.
 Quam luno his acuit verbu, ac talia satur:
 Hunc mihi da proprium virgo sata Nocte laborum
 Hanc operam, ne noster honos, infractae cecidit
 Fama loco: neu connubijs ambire Latinum
 Aeneada possint, Italosue obsidere fines.
 Tu potes vnanimis armare in praelia fratres,
 Atq; odijs versare domos: tu verbera restu,
 Funereasq; inferre faces. tibi nomina mille,
 Mille nocendi artes: facundum concute pedum
 Disijce compositam pacem: sere crimina bella:

Arma velit, poscatq; simul, rapiatq; inuentus.
 Exin, Gorgoneis Alekto infecta venenis,
 Principio Latium & Laurentis tecta tyranni
 Celsa petit, taciturnq; obsedit limen Amatae. *In mystry*
 Quam super aduentu Teucrâni, Turniq; hymenais
 Fœminea ardentem curaq; iraq; coquebant.
 Haic dea cœruleis vnum de crinibus anguem
 Coniicit inq; sinum præcordia ad intima subdit:
 Oho Pirithoia domû monstro permisceat omnem.
 Ille inter vestes & tania pectora lapsus,
 Voluit attactu nullo, falliq; furentem, *Quia non*
 Percreant, inspirans animam, sit tortile collo
 Aurum ingens coluber, sit longa tania vitæ,
 Innectiq; comas, & membris lubricaerrat.
 At, dum prima lues vdo sublapsa veneno,
 Pertinetat sensus, atq; osibus implicat ignem:
 Nec dum animus toto percepit pectore flammam:
 Mollis & solito matrum de more locutus est,
 Multa super nata lacrymans Phrygîsq; hymenais.
 Exhibuisse datur ducenda Lauinia Teucrû,
 O genitor? nec te miseret nataq; tuîq;
 Nec matris miseret, quâ primo Aquilone relinquet
 Perfidus, alta petens, abducta virgine, prado?
 At non sic Phrygius penetrat Lacedæmona pastor,
 Ladæanq; Helenam Troianas vexit arces?
 Quid tua sancta fides? quid cura antiqua tuorum?
 Et consanguineo toties data dextera Turno?
 Si gener externa petitur de gente Latina:
 Idq; sedet, Fauniq; premunt te iussa parentis:

Omnem equidem sceptris terram, qua liberam
 Disidet, externam reor, & sic dicere diuor.
 Et Tur no (si prima domus reperatur origo)
 Inachus Acrisiusq; patres, mediaq; Mycena.
 His vbi nequicquam dictis experta, Latini
 Contra stare videt: penitusq; in viscera lapsa
 Serpentis furiale malum, totamq; pererrat:
 Tum vero infelix, ingentibus excita monstri,
 Immensam sine more furit lymphata per vrbem.
 Ceu quondam torto volitans sub verbere turba
 Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Ingentis ludo exercent: ille actus habena
 Curuatus fertur spacijs: stupet inscia turba,
 Impubesq; manus, mirata volubile luctum:
 Dant animos plage. non cursu segnior illo
 Per medias vrbes agitur, populosq; feroces.
 Quin etiam in syluas, simulato numine Bacchi
 (Maus adorta nefas, maioremq; orsa furorem)
 Euolat, & natam syndonosis montibus abdit,
 Quod thalamum eripiat Teucris, tadasq; moeretur.
 Euohe Bacche, siemens, solum te virgine dignum
 Vociferans. etenim molles tibi sumere thyrsos,
 Te lustrare choros sacrum tibi pascere crimine.
 Fama volat: sursumq; accensas pectore matris
 Idem omnes simul ardor agit, noua querere tellus.
 Deserere domos: ventus dant colla comasq;
 Atq; alia tremulis vlulatibus aethera complent,
 Pampineasq; gerunt incincta pellibus hastas.
 Ipsa inter medias flagrantem feruida pinum

Sufficit

Infinet, ac nata Turnig, canit hymenaeos,
Sanguineam torquens aciem: toruumq, repente
Clamat, Io matres audite vbi quaq, Latina.
Si qua pijs animis manet infelix Amata
Gratia, si iuris materni cura remordet:
Soluite crimales vitas, capite Orgia mecum.
Talem inter sylvas, inter deserta serarum
Reginam Alectostimulus agit vndiq, Bacchi.)
Postquam visa satis primos acuisse furores,
Consiliuq, omnemq, domum vertisse Latini:
Protinus hinc fuscis tristis dea tollitur alis
Audaci Rutuli ad muros: quam dicitur urbem
Acrifoneus Danae fundasse colonis,
Præcipiti delata Noro. locus Ardea quondam
Dicitur auis, & nunc magnum manet Ardea nomen.
Sed fortuna fuit. tellus hic Turnus in alis
Iam mediam nigra carpebat nocte quietem.
Alecto toruam faciem, & surialia membra
Exiit: in vultus sese transformat auiles,
Et frontem obscenam rugis arat: induit albos
Cum vitæ crimes: tum ramum innectit oliuæ.
Fit Calybe Iunonis anus, templiq, sacerdos,
Et iuueni ante oculos hu se cum vocibus offert:
Turne, tot incassum fusos patiêre labores?
Et tua Dardanij transcribi sceptrâ colonis?
Rex tibi coniugum, & quasitas sanguine dotes
Abnegat, externuq, in regnum quaritur heres.
I nunc, ingratis offer te irrisse periclis:
Tyrhenæ, sterne acies: tege pace Latinos.

Hac adeo tibi me, placida cum nocte iaceret,
 Ipsa palam fari omnipotens Saturnia iussit.
 Quare age, & armari pubem, porrigere, moueri
 Letus in arma para: & Phrygios, qui flumine pro
 Consedere duces, pictasque exure carinas.
 Coelestem vis magna iubet rex ipse Latinus,
 Ni dare coniugium, & dicto parere fateatur,
 Sentiat, & tandem Turnum experiat in armis
 Hic iuuenis, vatem irridens, sic orsa vicissim
 Ore refert: Classes inuictas Tybridis vndam,
 Non, vi rere, meas effugit nuncius aureus,
 (Ne tantos mihi finge metus) nec regia Iuno
 Immemor est nostri.
 Sed te victa sita, verique effeta senectus,
 O mater, curis nequicquam exercet, & arma
 Regum inter falsa vatem formidine ludit:
 Cura tibi diuinæ effigies & templa tueri:
 Bella viri, pacemque gerant, quæ bella gerenda
 Talibus Aleto dictus exarsit in iras.
 At iuueni oranti subitus tremor occupat artum:
 Dirigere oculi: tot Erinnyes sibilat hydra,
 Tantaque se facies aperit: tum flammæ torquent
 Lumina, cunctantem, & quærentem dicere plura
 Reppulit, & geminos erexit crinibus angues,
 Verberaque insonuit, rabidoque hæc addidit ore:
 En ego victa sita, quam veri effeta senectus
 Arma inter regum falsa formidine ludit
 (Respice ad hæc) assum dirarum ab sede sororum,
 Bella manu leibumque gero.

sic effata, facem iuueni coniecit, & atro
 Lumine fumantem fixit sub pectore tadas.
 Olli somnum ingens rupit pavor, ossaq; & artus
 perfundit toto proruptus corpore sudor.
 Arma amens fremit, arma toro tectusq; requirit:
 Sani amor ferri, & scelerata insania belli,
 Ira super magno veluti cum flamma sonore
 Virgea suggeritur costis vndantis aheni: *Non desine*
 Exultantq; aestu latices, furit intus aqua vis,
 Fumidus atq; alie spumis exuberat amnis:
 Nec iam se capit vnda, volat vapor ater ad auras
 Ergo iter ad regem, polluta pace, Latinum
 indicit primis iuuenum, & iubet arma parari,
 Tutari Italiam, detrudere sinibus hostem:
 Se satis ambobus Teucrusq; venire Latinusq;
 Hac vbi dicta dedit, diuosq; in vota vocauit:
 Certatim sese Rutuli exhortantur in arma.
 Hunc decus egregium forma mouet, atq; iuuenta:
 Hunc atque reges, hunc clavis dextera facti.
 Dum Turnus Rutulo animis audacibus implet.
 Aletho in Teucros Stygijs se concitat alis,
 Arte noua speculata locum, quo littore pulcer
 Insidijs, cursuq; feras agitabat Iulus.
 Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
 Obicit, & noto nares contingit odore,
 Vi ceruum ardentes agerent, qua prima malorum
 Caussa fuit, belloq; animos accendit agrestes.
 Ceruus erat forma praestanti, & cornibus ingens,
 Tyrrhida pueri quem matris ab ubere raptum

Nutribant, Tyrrhusq; pater, cui regia parent
 Armenta, & late custodiri credita campi.
 Assuetam imperijs soror omni Sylua cura,
 Molibus intexens ornabat cornua sertis,
 Pectabatq; ferum, puroq; in fonte lauabat.
 Ille manum patiens, mensq; assuetus herili,
 Errabat syluis, rursusq; ad limina nota
 Ipse domum fera quamuis se nocte ferebat.
 Hunc procul errantem rapida venantis Iuli
 Commouere canes, fluuium cum forte secundo
 Deslueret, ripaq; aestus viridante leuaret.
 Ipse etiam eximia laudis successus amore
 Ascensus, curuo direxit spicula cornu:
 Nec dextra erranti deus absuit: actaq; multo
 Perq; veterum sonitu perq; illa venit arundo.
 Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit,
 Successitq; gemens stabulis: questuq; cruentum,
 Atq; imploranti similis, tectum omne repleuit.
 Sylua prima, soror, palmis percussa lacertos,
 Auxilium vocat, & duos conclamat agrestes.
 Olli (pestis enim tacitis latet aspera syluis)
 Improvisi assunt, hic torre armatus obusto,
 Stipitis hic grauidi nodis: quod cuiq; reperitum est
 Rimantistelum ira facit, vocat agmina Tyrrhus,
 Quadrifidam quercum cuneis ut forte coactis
 Scindebat, raptaspirans inmane securi.
 At saeva è speculis tempus dea nacta nocendi,
 Ardua tecta petit, stabuli & de culmine summo
 Pastorale caput signum, cornuq; recuruo

Tartaream intendit vocem: qua protinus omne
 Contremuit nemus, & sylva insonuere profunda.
 Audite & Triuia longe lacus: audite amnis
 Sulphurea Nar albus aqua, fontesq; Velini:
 Et trepida matres pressere ad pectora natos.
 Tum vero ad vocem celeres, quâ buccina signum
 Brea dedit, raptis concurrunt vndiq; telis
 Indomiti agricole. nec non & Troia pubes
 Ascanio auxilium castris effundit apertis.
 Divexere acies: non tam certamine agresti,
 Suppitiibus duris agitur, sudibusq; praustis:
 Sed ferro ancipiti decernunt: atraq; laetè
 Horrescit stridis seges ensibus: araq; fulgent
 Sole lacebata, & lucem sub nubila tactant.
 Fluctus vii primo coepit cum albescere vento,
 Paulatim sese tollit mare, & altius vndas
 Erigit, inde imo consurgit ad aethera fundo.
 Hic iuvena primam ante aciem stridente sagitta,
 Natorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almon
 Sternitur. basit enim sub gutture vulnus, & vda
 Vocis iter, tenuemq; inclusit sanguine vitam. *Exstincti*
 Corpora multa virum circa, seniorq; Galeus.
 Dum paci medium se offert, iustissimus vnus
 Qui fuit, Ausonissq; olim ditissimus arua.
 Quing. greges illi balantum, quina redibant *Qui vnusq;*
 Armenta, & terram centum vertebat aratri.
 Atq; ea per campos aquo dum Marte geruntur:
 Promissi dea facta potens, vbi sanguine bellum
 Inlavit, & primæ commisit funera pugna:

Deserit Hesperiam, & cœli conuexa per auras
 Iunonem victrix affatur voce superba:
 En perfecta tibi bello discordia tristi:
 Dic in amicitiam coeant, & fœdera iungant:
 Quandoquidem Ausonio respersi sanguine Teucri
 Hoc etiam his addam: tua si mihi certa voluntas
 Finitimas in bella feram rumoribus vrbes:
 Accendamq; animos insani Martis amore,
 Vndiq; ut auxilio veniant: spargam arma per agros
 Tum contra luno: Terrorum & fraudis abundantia
 Stant belli causæ: pugnatur cominus armis,
 Quæ fors prima dedit, sanguis nouus imbuunt auras
 Talia connubia, & tales celebrant hymenæos
 Egregium Veneris genus & rex ipse Latinus.
 Te super ætheriâs errare licentius auras
 Haud pater ipse velit, summi reguator Olympi.
 Cede locis: ego, si qua super fortuna laborum est,
 Ipsa regam. talis dederat Saturnia voces.
 Illa autem attollit stridentes anguibus alas,
 Coccyiq; petit sedem super ardua linquenti
 Est locus Italia in medio, sub montibus altis,
 Nobilis, & fama multus memoratus in oris,
 Ansancti valles: densis hunc frondibus atrum
 Vrget vtringq; latus nemoris: medioq; fragosus
 Dat sonitum saxus, & torto vertice torrens.
 Hic specus horrendum, & seui spiracula Diti
 Monstrantur: ruptoq; ingens Acheronte vorago
 Pestiferas aperit fauces: quæ condita Erinyi,
 Inuisum nomen, terras cœlumq; leuabat.

in
 animo

Nec minus interea extremam Saturnia bello
 Imponit regina manum: ruit omnis in urbem
 Pastorum ex acie numerus: caesosq; reportant:
 Almonem puerum, sedatig; ora Galefi:
 Implorantq; deos, obtestanturq; Latinum.
 Turnus adest, medioq; in crimine, cadis & ignis
 Terrorem ingeminat: Teucrosq; in regna vocari,
 Stirpem admisceri Phrygiam, se limine pelli.
 Tum, quorum attonita Baccho nemora auiæ matres
 Insultant thyasis (neg, enim leue nomen Amata)
 Vndiq; collecti coeunt, Martemq; fatigant.
 Ilicet infandum cuncti contra omnia bellum,
 Contra fata deum, peruerso numine poscunt.
 Cartatim regis circumstant tecta Latini.
 Ille, velut pelagi rupes immota, resistit:
 Vi pelagi rupes, magno veniente fragore,
 Qua sese, multis circum latrantibus vndis,
 Mole tenet: scopuli nequicquam & spumea circum
 Saxa fremunt, lateriq; illisa refunditur alga.
 Verum, vbi nulla datur cacum exuperare potestas
 Consilium, & sena natus lunonis eunt res:
 Multa deos, aurasq; pater testatus inanes,
 Frangimur heu factus, inquit, ferimurq; procella.
 Ipsi has sacrilego pendetis sanguine pœnas,
 O miseri: te Turne nefas, te triste manebit
 Supplicium, votiq; deos venerabere seris.
 Nam mihi parva quies, omniq; in limine portus,
 Funere felici spoliis, nec plura locutus,
 Sepsi se tectis, rerumq; reliquit habenas.

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes
 Albana coluere sacrum, nunc maxima rerum
 Roma colit, cum prima mouent in praelia Martem:
 Siue Getis inferre manu lacrymabile bellum,
 Hircanisue, Arabisue parant, seu tendere ad Indas
 Auroramq; sequi. Parthosq; reposcere signa.
 Sunt gemine belli portae (sic nomine dicunt)
 Religione sacra, & seu formidine Martis.
 Centum aerei claudunt vectes, aeternaq; ferri
 Robora: nec custos absistit limine Ianus:
 Has, vbi certa sedet patribus sententia pugnae,
 Ipse, Quirinali trabea, cinctusq; Gabino
 Insignis, referat stridentia limina Consul:
 Ipse vocat pugnas: sequitur tum cetera pubes,
 Aereaq; assensu conspirant cornua rauco.
 Hoc & tum Aeneas indicere bella Latini
 More iubebatur, tristisq; recludere portas.
 Abstulit tactu pater, auersusq; refugit
 Fœda ministeria, & cecis se condidit umbris.
 Tum regina deum caelo delapsa, morantes
 Impulit ipsa manu portas, & cardine verso
 Belli ferratos rupit Saturnia postes.
 Ardet inexcita Ausonia atq; immobilis ante.
 Pars pedes ire parat campis: pars, arduus altum
 Puluerulentus equis furit: omnes arma requirunt.
 Pars leues clypeos & spicula lucida tergent
 Aruina pingui, subiguntq; in core secures:
 Signaq; ferre iuuat, sonitusq; audire tubarum.
 Quinq; adeo magna positis incudibus vrbes.

Tela nouant, Atina potens, Tyburq; superbum,
Ardea, Crustumeriq; & turrigere Antennae.
Tegmina tuta cauant capitum, flectuntq; salignae
Vimbonum crates: alij thoracae ahenos,
Aut leues ocreas lenio ducunt argento.
Vomeris huc & falcis honos, huc omnis aratri
Cessit amor, recoquunt patrios fornacibus enses.
Classica iamq; sonant, in bello tessera signum.
Hic galeam testis trepidus rapit: ille frementes
Ad inga cogit equos: clypeumq; auroq; trilicem
Loricam induitur, fidoq; accingitur ense.
Pandite nunc Heliconae deae, cantusq; mouete.
Qui bello exciti reges, quae quenq; secuta
Complerint campos acies: quibus Itala iam tunc
Floruertit terra alma uiris, quibus arserit armis.
Et meministi enim diua, & memorare potestis:
Ad nos vix tenuis fama perlabitur aura.
Primus imit bellum Tyrrhenis asper ab oris
Contemtor diuim Mezentius, agminaq; armat.
Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
Lausus, equum domitor, debellatorq; ferarum,
Ducit Agillina nequicquam ex vrbe secutos
Mille viros: dignus patris qui latior esset
Imperij, & cui pater haud Mezentius esset.
Post hos insignem palma per gramina currum
Vittoreq; ostentat equos, sacus Hercule pulcro
Pulcer Auentinus: clypeoq; insigne paternum,
Centum angues, cinctamq; gerit serpentib. hydram.

Colla

Collis Auentini silua quem Rhea sacerdos
 Furtiuum partu sub luminis edidit oras,
 Mistra deo mulier: postquam Laurentia videt,
 Geryone extincto, Tyrrynthius attingit arua,
 Tyrrhenosq; boues in flumine lauti Iberas.
 Pila manu, sauosq; gerunt in bella dolores:
 Et tereti pugnant mucrone, veruq; Sabello.
 Ipse pedes regmen torquens immane leonis,
 Terribili impexum seta, cum dentibus albis,
 Indutus capiti, sic regia tecta subibat,
 Horridus, Herculeosq; humeros innexus amictu.
 Tum gemini fratres Tyburtia moenia linquunt,
 Fratrū Tyburti dictam cognomine gentem:
 Catillusq; acerq; Coras, Argiua iuuentus.
 Et primam ante aciem densa inter tela feruntur:
 Ceu duo nubigenae, cum vertice montis ab alto,
 Descendunt Centauri, Omalen, Othrymque, mirantem
 Linquentes: cursu rapido dat euntibus ingens
 Sylua locum, & magno cadunt virgulta fragori.
 Nec Praenestina fundator desuit vrbs,
 Vulcano genitum pecora inter agrestia regem,
 Inuentumq; focus, omnis quem credidit atq;
 Caculus, hunc legio late comitatur agrestis,
 Quisq; altum Praeneste viui, quisq; arua Gabina
 lunonis, gelidumq; Anienem, & roscida riuus
 Hernica saxa colunt: quos diues Anagnina pascat,
 Quos Amasene pater, non illis omnibus arma,
 Nec clypei, currisue sonant, pars maxima gladio
 Liuentis plumbi spargit: pars specula gestat

Bina manu : fuluosq; lupi de pelle galeros
Tegmen habet capiti : vestigia nuda sinistri
Instituere pedu : crudus tegit altera pero.
At Messapus equum domitor, Neptunia proles,
Quem neq; fas igni cuiquam, nec sternere ferro,
Iampridem resides populos, desuetaq; bello
Agmina in arma vocat subito; ferrumq; retractat.
Hi Fescenninas acies, aquosq; Faliscos,
Hi Soractis habent arces, Flauiniaq; arua,
Et Cymini cum monte lacum, lucosq; Capenos.
Ibant equati numero, regemq; canebant.
Ceu quondam niuei liquida inter nubila cygni,
Cum sese è pastu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos : sonat amnis, & Asia longe
Pulsa palus.
Nec quiquam aratas acies ex agmine tanto
Miseri putet : aeriam sed gurgite ab alto
Vigere volucrum rancarum ad littora nubem.
Ecce Sabinorum prisco de sanguine, magnum
Agmen agens Clausus, magniq; ipse agminis instar,
Claudia nunc à quo diffunditur, & tribus, & gens
Per Latium, postquàm in partem data Roma Sabinis.
Vna ingens Amiterna cohors, prisciq; Quirites,
Etruri manus omnis, oluiferaq; Mutusca :
Qui Nomentum urbem, qui rosea rura Velini,
Qui Tetrica horrentis rupes, montemq; Seuerum,
Cassieriamq; colunt, Forulosq; & flumen Himelle :
Qui Tyberim, Fabarimq; bibunt : quos frigida misit
Nursia, & Horrea classes, populiq; Latini :
Quosq;

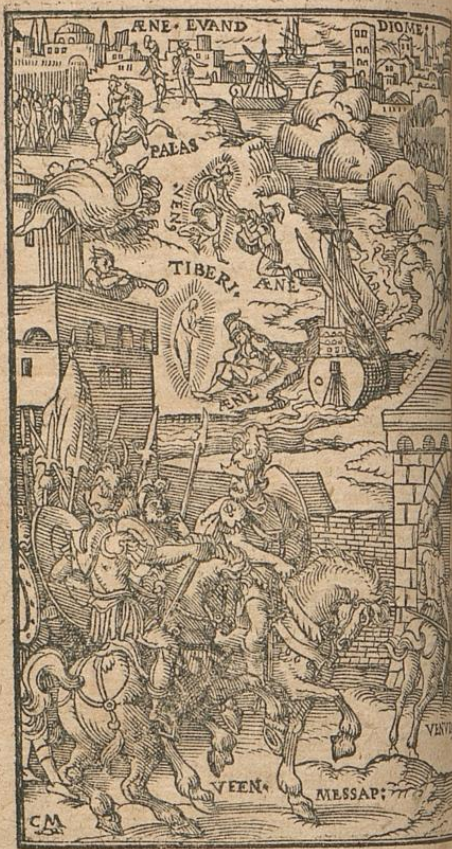
Quosq; secans infaustum interluit Allia nomen.
 Quam multi Libycæ voluuntur marmore fluctus.
 Sæuis ubi Orion hybernus conditur unda:
 Vel cum sole novo densa torrentur arista,
 Aut Hermi campo, aut Lycia flauentibus armis.
 Scuta sonant, pulsusq; pedum tremit excita tellus.
 Hinc Agamemnonius, Troiani nominis hostis,
 Currus iungit Hælus equos, Turnosq; feroces
 Mille rapit populos: vertunt felicia Baccho
 Mæstica qui rastra, & quos de collibus altis
 Aurunci misere patres, Sidicinaq; iuxta
 Aequora: quiq; Cales linguunt: amniq; vadit
 Accola Vulturii, pariterq; Saticulus asper,
 Oscorumq; manus: teretes sunt acilides illi
 Tela: sed hac lento mos est aptare flagello.
 Laeus cetra regit, falcati cominus enses.
 Nec tu carminibus nostris indictus abibis
 Oebale: quem generasse Telon Sebeide Nympha
 Fertur, Teleboûm Capreas cum regna tenera
 Iam senior. patrijs sed non & filius aruis
 Contentus, latè iam dum ditione premebat
 Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarum:
 Quiq; Rufas Batulumq; tenent, atq; arua Celæ
 Et quos malisera despectant monia Bella,
 Teutonico ritu soliti torquere catenas:
 Tegmina queis capitum raptus de subere cortex,
 Aeratq; micant pelta, micat æreus ensis.
 Et te montosa misere in prælia Nurse,
 Vfsens, insignem fama, & felicibus armis.

Horrida praeipue cui gens, assuetaq; multo
 Venatu nemorum, duris Aegiuicola glebis.
 Armati terram exercent, semperq; recentes
 Conuectare iuuat pradae, & viuere rapto.
 Quin & Marrubia venit de gente sacerdos, *Edm. Mar*
 Fronde super galeam & felici comtus oliua, *fern*
 Archippi regu missu, fortissimus Umbro.
 Vipereo generi, & grauter spirantibus hydris;
 Spargere qui somnos cantuq; manuq; solebat;
 Mulcebatq; iras, & morsus arte leuabat.
 Sed non Dardania medicari cuspidis ictum
 Eualuit: neq; eum iuuere in vulnera cantus
 Somniferi, & Mafis quasita in montibus herbae.
 Te uenit Angitia, vitrea te Fucinus vnda,
 Te liquidi fleuere lacus.
 Ibat & Hippolyti proles pulcerrima bello
 Virbius, insignem quem mater Aricia misit
 Eductum Aegeria lucis, Hymettia circum
 Littora: pinguis vbi & placabilis ara Diana.
 Namq; ferunt fama Hippolytum, postq; arte nouerit
 Occiderit, patriasq; explevit sanguine poenas,
 Turbatus distractus equis, ad sidera rursus
 Aetherea, & superas caeli venisse sub auras,
 Peony reuocatum herbis, & amore Diane.
 Tum pater omnipotens, aliquem indignatus ab um-
 Mortalem infernis ad lumina surgere vita, *(vri)*
 Ipse repertorem medicina talis & artis,
 Fulmine Phoeigenam Stygias detruxit ad vndas.
 At Triuia Hippolytum secretis alma recondit
 Sedibus

Sedibus, & Nymphæ Aegeriæ, nemoriq; relegat.
 Solus ubi in sylvis Italus ignobilis ævum
 Exigeret, versosq; ubi nomine Virbius esset.
 Unde etiam Trivia templo luci q; sacratu
 Cornipedes arcentur equi: quod litore curram
 Et iuuenem monstros pauidi effudere marini.
 Filius ardenteis haud secius aquore campi
 Exercebat equos, curruq; in bella ruebat.
 Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
 Vertitur, arma tenens, & toto vertice supra st.
 Cui triplici crinita iuba galea alta Chymaram
 Sustinet, Aetneos efflantem faucibus igneus.
 Tum magis illa fremens, & tristibus effera flammis
 Quam magis effuso crudeſcunt sanguine pugna.
 At leuem clypeum sublatis cornibus Io
 Auro insignibat, iam setis obſita, iam bos,
 Argumentum ingens, & custos virginis Argus,
 Calataq; amnem fundens pater Inacchus vna,
 Inſequitur nimbus peditum, clypeataq; totis
 Agmina densantur campis, Argiuaq; pubes,
 Auruncq; manus, Rutuli, veteresq; Sicani,
 Et Sacrana acies, & picti ſcuta Labici:
 Qui ſaltus Tyberine tuos ſacrumq; Numici
 Littus arant, Rutuloſq; exercent vomere colles,
 Circumq; ingum, queis Iuppiter Anxurus ævum
 Præſidet, & viridi gaudens Feronia luco.
 Quâ Saturæ iacet atra palus, gelidusq; perennis
 Quærit iter valles, atq; in mare conditur Vſenti.
 Hos ſuper aduenit Volſcæ de gente Camilla,

Agmen agens equitum, & florentis are cateruas,
Bellatrix. non illa colo, calathisque Minerva
Famineas assueta manus, sed praelia virgo
Dura pati, cursuq; pedum praeuerrere ventos.
Illa vel intacta segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu lasisset aristas:
Vel mare per medium, fluctu suspensa iumentis,
Ferret iter, celeres nec tingeret equore plantas.
Illam omnis tectis agruq; effusa iuuentus,
Turbaq; miratur matrum, & prospectat euntem
Attonitus inbians animus: vt regius ostro
Vclut honos leueis humeros, vt sibula crinem
Auro internectat, Lyciam vt gerat ipsa pharetram,
Et pastorem praefixa cuspide myrtum.

P. VIRGILII MA-
RONIS AENEIDOS

Liber octauus.

T belli signum Laurentis
Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepue-
runt cornua cantu:
Vig³ acreis concussit equos,
vig³ impulit arma:
Extemplo turbati animi,
simul omne tumultu

Coniurat trepido Latium, seuitq³ iuuentus
Eflera. ductores primi Messapus, & Vsens,
Contemtorq³ deum Mezentius, vndiq³ cogunt
Auxilia, & latos vastant cultoribus agros.
Mititur & magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium: & Latio consistere Teucror,
Aduectum Aeneam classi, victosq³ penates
Inferre, & satis regem se dicere posci,
Edoceat: multasq³ viro se adiungere gentes
Dardanio, & lare Latio increbescere nomen.
Quid struat his cepris: quem, si fortuna sequatur,
Euentum pugnis cupiat: manifestius ipsi,
Quam Turno regi, aut regi apparere Latino.
Talia per Latium: quae Laomedontius heros
Cuncta videns, magno curarum fluctuat aestu:
Atq³ animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc:

T 2

L3

In partesq; rapit varias, perq; omnia versat.
Sicut aqua tremulum labrus ubi lumen athenis
Sole percussus, aut radiantis imagine luna,
Omnia peruolitat late loca: iamq; sub auras
Erigitur, summiq; ferit laquearia tecti.

4 Nox erat, & terras animalia fessa per omnes,
Alituum pecudumq; genus sopor altus habebat.
Cum pater in ripa gelidq; sub aethere axe
Aeneas, tristi turbatus pectora bello,
Procubuit, seramq; dedit per membra quietem.
Huic deus ipse loci fluuius Tyberinus ameno,
Populas inter semor se attollere frondes
Visus. eum tenuis glauco velabat amictu
Carbasus, & crines umbrosa tegebat arundo.
Tum sic assari, & curas his demere dictus:
O sate gente desum, Troianam ex hostibus urbem
Qui reuehis nobis, aeternaq; Pergama seruas,
Expectate solo Laurenti, aruiq; Latini:
Hic tibi certa domus, certi (ne absiste) penates:
Neu belli terrere minis. tumor omnis, & ira,
Concessere deum.

Iamq; tibi (ne vana putes hac fingere somnum)
Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus,
Triginta caputum foetus enixa, iacebit
Alba solo recubans, albi circum vbera nati.
Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum:
Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis,
Ascanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano. Nunc quae ratione, quod impetum
Expedit

Expedias victor, paucis, aduerte, docebo.
 Arcades hic oris (genus à Pallante profectum,
 Qui regem Euandrum comites, qui signa secuti)
 Delegere locum, & posuere in montibus urbem,
 Pallantis proavi de nomine, Pallanteum.
 Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina:
 Hos castris adhibe socios, & fœdera iunge.
 Ipse ego te ripis & recto flumine ducam,
 Aduersum remis superes subuectus ut annem.
 Surge age nate dea, primusq; cadentibus astris,
 Iunoni fer ritè preces, iramq; minasq;
 Supplicibus supera votis. mihi victor honorem
 Persolues: ego sum, pleno quem flumine cernis
 Stringentem ripas, & pingua culta secantem,
 Cœruleus Tybris, cœlo gratissimus annus.
 Hic tibi magna domus, celsis caput urbibus exit.
 Dixit: deinde lacu fluuius se condidit alto,
 Ima petens, nox Aeneam somnusq; reliquit.
 Surgit, & atheri spectans orientia solis
 Lumina, ritè caui vndam de flumine palmis
 Sustulit, ac tales effudit ad athera voces: (est.
 Nympha Laurentes, Nympha, genus annibus vnde
 Tuq; ô Tybri, tuo genitor cum flumine sancto,
 Accipite Aeneam, & tandem arcete periculis.
 Quo te cunq; lacus miserantem incommoda nostra
 Fonte tenet, quocunq; solo pulcerrimus exis:
 Semper honore meo, semper celebrare donis,
 Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum:
 Aspice tandem, & propius tua numina firmes.

Sic memorat : geminasq; legit de classe biremes,
 Remigioq; aptat : socios simul instruit armis.
 Ecce autem, subitum atq; oculis mirabile monstro
 Candida per syluam cum fœtu concolor albo
 Procubuit, vridiq; in littore conspicitur sua :
 Quam pius Aeneas, tibi enim, tibi maxima laus
 Mactat, sacra ferens, & cum grege sistit ad ara
 Tybris ea fluuium, quàm longa est, nocte tumens.
 Lenij, & tacita refluens ita substitit vnda:
 Mitus vt in morem stagni, placidaq; paludis
 Sterneret aquor aquis, remo vt luctamen abesse
 Ergo iter inceptum celerant rumore secundo.
 Labitur vincta vadis abies : mirantur & vnda,
 Miratur nemus insuetum fulgentis longè
 Scura virum fluuiio, pictasq; innare carina.
 Olli remigio noctemq; diemq; fatigant:
 Et longos superant flexus, varijq; reguntur
 Arboribus: viridesq; secant placido aquore syluam.
 Sol medium caeli conscenderat igneus orbem,
 Cum muros, arcemq; procul, & rara domorum
 Tecta vident, qua nunc Romana potentia celsa
 Aequauit : tum res inopes Euandrus habebat.
 Ocyus aduertunt proras, vrbisq; propinquam.
 Fortè die solennem illo rex Arcas honorem
 Amphitryoniade magno, diuisq; ferebat.
 Ante urbem in luco. Pallas huic filius vna,
 Vna omnes iuuenum primi, pauperq; senatus,
 Thura dabant, tepidusq; cruor fumabat ad aras.
 Vt celsas videre rates, atq; inter opacum

Allabi nemus, & tacitis incumbere remis:
 Terrentur visu subito, cunctiq; relictæ
 Consurgunt mensis. audax quos rumpere Pallas
 Sæva verat, raptosq; volat telo obuius ipse:
 Et procul è tumulto Iuuenes, quæ causâ subegit
 Ignotas tentare vias? quò tenditis? inquit.
 Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an ar-
 Tum pater Aeneas puppi sic satur ab alta. (ma-
 Paciferaq; manu ramum prætendit olivæ:
 Troiungas, ac tela vides inimica Latinæ:
 Quos illi bello profugos egere superbo,
 Euandrum petimus. ferte hac, & dicite lectos
 Dardania venisse duces, sociâ arma rogantes.
 Obstupuit tanto percussus nomine Pallas:
 Egredere ô quicumq; es, ait, coramq; parentem
 Alloquere, ac nostris succede penatibus hospes.
 Accepitq; manu, dextramq; amplexu inhaesit.
 Progreßi subeunt luco, fluviumq; relinquunt.
 Tum regem Aeneas dictis affatur amicis:
 Optime Graiugenûm, cui me fortuna precari,
 Et vitæ comptos voluit prætendere ramos:
 Non equidè extimui, Danaûm q; ductor, & Arcas.
 Quodq; à stirpe fores geminis coniunctus Aridæ:
 Sed mea me virtus, & sancta oracula diuûm,
 Cognatiq; patres, tua terris dedita fama,
 Coniungere tibi, & satis egere volentem.
 Dardanus, Iliacæ primus pater vrbs & autor,
 Electra (vt Grai perhibent) Atlantiðe cretus,
 Aduehitur Teucros: Electram maximus Atlas

Edidit, aethereos humero qui sustinet orbes.
 Vobis Mercurius pater est, quem candida Maïa
 Cyllenes gelido conceptum vertice fudit.
 At Maïam (auditis si quicquam credimus) Atlas
 Idem Atlas generat, cœli qui sidera tollit.
 Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.
 Hu fretus, non legatos, neq; prima per artem
 Tentamenta tui pepigi: meme ipse, meumq;
 Obieci caput, & supplex ad limina veni.
 Gens eadem, qua te, crudeli Daunïa bello
 Insequitur: nos si pellant, nihil abfore credam.
 Quin omnē Hesperia penitus sua sub iuga mittat.
 Et mare, quod supra, teneant, quodq; alluit iugum.
 Accipe, daq; fidem. sunt nobis fortia bello.
 Pectora, sunt animi, & rebus spectata iuuentutis.
 Dixerat Aeneas: ille os, oculosq; loquentis
 Iamdudum, & totum lustrabat lumine corpus.
 Tunc sic pauca refert: Vi te fortissime Teucrum
 Accipio, agnoscoq; libens! vt verba parens,
 Et vocem Anchisæ magni, vultumq; recorder.
 Nam memini Hesperiones visentem regna sororis
 Laomedontiaden Priamum Salamina petentem,
 Protinus Arcadiæ gelidos inuisere fines.
 Tum mihi prima genas vestibat flore iuventa:
 Mirabarq; duces Teucros, mirabar & ipsum
 Laomedontiaden: sed cunctis altior ibas
 Anchises. mihi mens iuuenili ardebat amore
 Compellare virum, & dextræ coniungere dextram
 Accesti, & cupidus Phœnei sub mœnia duxi.

Ille mihi insignem pharetram, Lyciasq; sagittas,
 Discedens, chlamydemq; auro dedit intertextam,
 Frenaq; bina, meus qua nunc habet, aurea, Pallas.
 Ergo & quā petitis, iuncta est mihi fodere dextra:
 Et, lux cum primum terris se crassina reddet,
Auxilio latos dimittam, opibusq; iuuabo.

Interea sacra hac (quando huc venistis amici)
 Annua, qua differe nefas, celebrate fauentes
 Nobiscum: & iam nunc sociorum assuescite mensis.

Hac ubi dicta: dapes iubet & sublata rapenti
 Pocula: gramineoq; viros locat ipse sedilibus *scripsit*
 Præcipuumq; tero, & villosi pelle leonis

Accipit Aeneam, solioq; inuitat acerno.
 Tum lecti iuuenes certatim, araq; sacerdos
 Viscera tosta ferunt taurorum, onerantq; canistris

Dona laborata Cereris, Bacchumq; ministrant.
 Vescitur Aeneas simul & Troiana iuuenis

Perpetui tergo bouis & lustralibus extis.
Postquam exempta fames, & amor cōpressus edendiq; *scripsit*
 Rex Euandrus ait: Non hac solennia nobis *scripsit*

Hæc ex more dapes, hanc tanti numinis aram
 Vana superstitio, veterumque ignara deorum

Imposuit. sacris, hospes Troiane, periclis
 Seruati facimus, meritosq; nouamus honores.

Iam primum sacris suspensam hanc aspice rupem,
 Disiecta procul ut moles, desertaq; montis

Stat domus, & scopuli ingentem traxere ruinam.
 Hic spelunca fuit vasto submota recessu,

Semihominis Caci: facies quam dira tegebat,

Solis inaccessam radijs : semperq; recenti
 Cade tepebat humus, foribusq; affixa superbia
 Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
 Huic monstro Vulcanus erat pater, illius atro
 Ore vomens ignes, magna se mole ferebat.
 Attulit & nobis aliquando optantibus etas
 Auxilium, aduentumq; dei, nam maximus vltus
 Tergemini nece Geryonis, spolijsq; superbus
 Alcides aderat, taurosq; hac victor agebat
 Ingentes : vallemq; boues, annemq; tenebant,
 At furys Caci mens effera, ne quid mansum,
 Aut intentatum scelerisue doliue fuisset :
 Quattuor a stabulis praestanti corpore tauros
 Auerit, totidem forma superante iuuenta.
 Atq; hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
 Cauda in speluncam tractos, versisq; viarum
 Indicys raptos, saxo occultabat opaco.
 Quarentem nulla ad speluncam signa ferebant.
 Interea cum iam stabulis saturata moueret
 Amphitryoniades armenta, abiturumq; daretur:
 Discessu mugire boues, atq; omne querelis
 Impleri nemus, & colles clamore relinqui :
 Reddidit vna bouum vocem, vastoq; sub antra
 Mugit, & Caci spem custodica fefellit.
 Hic verò Alcide furys exarserat atro
 Felle dolor, rapit arma manu, nodumq; gradualum
 Robur, & aëry cursu petit ardua montu.
 Tum primum nostri cacum videre iumentum,
 Turbatumq; oculis, fugit ilicet ocyor Euro,

speluncamq; petit, pedibus timor addidit alas.
 Vt sese inclusit, raptuq; immane catenis
 Deiecit saxum, ferro quod & arte paterna
 Pendebat, fultuq; emunxit obice postes:
 Ecce furens animis aderat Tirynthius, oronemq;
 Accessum lustrans, huc ora ferebat & illuc,
 Dentibus infrendens: ter totum feruidus ira
 Lustrat Auentini montem: ter saxea tentat
 Limina nequicquam: ter fessus valle refodit.
 Stabat acuta silex, praeclisis vndiq; saxis,
 Spelunca dorso insurgens, altissima visu,
 Dirarum nidus domus opportuna volucrum.
 Hanc, vt prona iugo laeuum incumbebat ad amnem
 Dexter in aduersum nitens concussit, & imis
 Ausam soluit radicibus. inde repente
 Impulsi: impulsu quo maximus insonat aethere
 Dissultant ripae, refluitq; exterritus amnis.
 At specus, & Caci detecta apparuit ingens
 Regia, & umbrosa penitus patuere cauerna.
 Non secus, ac si qua penitus vi terra dehiscens
 Infernas raseret sedes, & regna recludat
 Pallida, dijs inuisa, superq; immane barathrum
 Cernatur, trepidentq; immisso lumine manes.
 Ergo insperata deprensam in luce repente,
 Inclusumq; cauo saxo, atq; insueta rudentem,
 Desuper Alcides telu premit: omniaq; arma
 Aduocat, & ramis, vastiq; molaribus instat.
 Ille autē (neg. enim fuga iam super vlla periculi est)
 Raucibus ingentem fumum (mirabile dictu)

Euomitis.

Euomit, inuoluitq; domum caligine caca,
 Prospectum eripiens oculis: gremiatq; sub an-
 tum fumiferam noctem, commixtus igne tenebris.
 Non tulit Alcides animis, seq; ipse per ignem
 Praecipiti iccit saltu, quā plurimus undam
 Fumus agit, nebulaq; ingens specus afluat atra.
 Hic Cacum in tenebris incendia vana vomens
 Corripit in nodum complexus, & angit inde
 Elisos oculos, & siccum sanguine guttur.
 Panditur extemplo foribus domus atra reuulsa:
 Abstractaq; boues, abiurataq; rapina
 Caelo ostenduntur: pedibusq; informe cadaver
 Protrahitur. nequeunt expleri corda tuenda
 Terribiles oculos, vultum, villosaq; setis
 Pectora semiferi, atq; extinctos faucibus ignis.
 Ex illo celebratus honos: laeti, minores
 Seruauere diem: primusq; Potitius antea,
 Et domus Herculei custos Pinaria sacri,
 Hanc aram lucro statuit, quae maxima semper
 Dicitur nobis, & erit quae maxima semper.
 Quare agite o iuvenes, tantarū in munere laeta
 Cingite fronte comas, & pocula porgete dextra,
 Communemq; vocate deum, & date vina relictum.
 Dixerat: Herculeia bicolor cum populus vincta
 Velauitq; comas, folijsq; innexa pependit.
 Et sacer impleuit dexteram scyphus, ocyus amens
 In mensam laeti libant, diuosq; precantur.
 Deuexo interea propior fit vesp̄er Olympo:
 Iamq; sacerdotes, primusq; Potitius, ibant,

Pellibus in morem cincti, flammisq; ferebant.
 Insaurant epulas, & mensa grata secunda
 Dona ferunt, cumulantq; oneratis lancibus aras.
 Tum Sali ad cantus, incensa altaria circum,
 Populeis assunt euincti tempora ramis.
 Hic iuuenum chorus, ille senum, qui carmine laudes
 Hercules & facta ferunt: vi prima nouerca
 Monstra manu, geminosq; premens eliserit angues:
 Vi bello egregias idem discerit vrbes,
 Troiamq; Oechaliamq;: vt duos mille labores
 Rege sub Eurytheo, factis Iunonis iniqua,
 Pertulerit. tu nubigenas inuicte bimembres,
 Hylaeumq; Pholunq; manu, tu Cresia matas
 Prodigia, & vastum Nemeae sub rupe leonem.
 Te Stygij tremuere lacus: te ianitor Orci,
 Ossa super recubans antro semesa cruento.
 Nec te vlla facies, non terruit ipse Typhæus
 Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
 Lerneus turba capitum circumstetit anguis.
 Saluae vera Iouis proles, decus addite diuis:
 Et nos, & tua dexter adi pede sacra secundo
 Talia carminibus celebrant: super omnia Caci
 Speluncam adiungunt, spirantemq; ignibus ipsum.
 Consonat omne nemus strepitu, collesq; resulant.
 Exin se cuncti diuinis rebus ad urbem
 Perfecti referunt. ibat rex obsitus auro:
 Et comitem Aeneam iuxta, natumq; tenebat,
 Ingrediens, varioq; viam sermone leuabat.
 Minatur, facileq; oculos fert omnia circum

Aeneas

Aeneas capiturq; locus, & singula latus
 Exquiratq; auditq; virum monumenta priorum.
 Tum rex Euandrus, Romana conditor arcu:
 Hac nemora indigena Fauni, Nymphaq; tenebant
 Gensq; virum truncis & duro robore nata:
 Quis neq; mos, neq; cultus erat: nec iungere taurum
 Aut componere opes norant, aut parcere partu.
 Sed rami, atq; asper victu venatus alebat.
 Primus ab ethereo venit Saturnus Olympo,
 Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.
 Is genus indocile, ac dispersum montibus altis
 Composuit, legesq; dedit: Latiumq; vocari
 Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
 Aureaq; (vt perhibent) illo sub rege fuere
 Secula: sic placida populos in pace regebat.
 Deterior donec paulatim, ac decolor atq;
 Et belli rabies, & amor successit habendi.
 Tum manus Ausonia, & gentes venere Sicanae,
 Sapius & nomen posuit Saturnia tellus.
 Tum reges, asperq; immani corpore Tybris,
 A quo post Itali fluvium cognomine Tybrim
 Diximus: amisit verum vetus Albula nomen.
 Me, pulsum patria, pelagiq; extrema sequentem,
 Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum
 His posuere locis: matrisq; egere tremenda
 Carmentis nympha monita, & deus autor Apollo.
 Vix ea dicta: dehinc progressus, monstrat & aram,
 Et Carmentalem Romano nomine portam,
 Quam memorat nympha priscam Carmentis honorem.

Vitis fatidica: cecinit qua prima futuros
 Arcadas magnos, & nobile Pallanteum.
 Hinc lucum ingentem (quem Romulus acer Asylum
 Retulit) & gelida monstrat sub rupe Lupercal,
 Parrhasio dictum Panos de more Lycai.
 Nec von & sacri monstrat nemus Argileti:
 Testaturq; locum, & lethum docet hospitis Argi.
 Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitolia ducit,
 Aurea nunc, olim sylvestribus horrida dumis.
 Iam tum religio pauidos terrebat agrestes
 Dura loci: iam tum sylvam, saxumq; tremebant.
 Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem,
 (Quis deus, incertū est) habitat deus: Arcades ipsū
 Credunt se vidisse Iovem, cum saepe nigrantem
 Arida concuteret dextra, nimboq; cerneret.
 Hec duo præterea disiectis oppida muris,
 Reliquias veterumq; vides monumenta virorum.
 Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit urbem:
 Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
 Talibus inter se dictis ad recta subibant
 Pauperū Euandri: pasumq; armenta videbant,
 Romanoq; foro, & lautis inggere Carinis.
 Ventum ad sedes: hæc, inquit, limina victor
 Alcides subiit: hæc illum regia cepit.
 Aude hospes contemnere opes, & te quoq; dignum
 Finge deo, rebusq; veni non asper egenus.
 Dixit: & angustis subter vestigia recti
 Ingentem Aeneam duxit: stratumq; locauit,
 Effulsit folijs, & pelle Libystidis vrsa.

Non

Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.
 At Venus haud animo nequicquam exterrita matrem
 Laurentumque, minus & duro mora tumultu,
 Vulcanum alloquitur: thalamoque, hac coniugis atri
 Incipit, & dictis diuinum aspirat amorem.
 Dum bello Argolici vastabant Pergama reges
 Debita, casurasque inimicis ignibus arces:
 Non vllum auxilium miseris, non arma rogauit
 Artis, opusque tua: nec te, carissime coniunx,
 Incasumme tuos volui exercere labores:
 Quamuis & Priami deberem plurima natum,
 Et durum Aenea fleuissem saepe laborem.
 Nunc, Iouis imperijs, Ratumque constitit oris.
 Ergo eadem supplex venio, & sanctum mihi nomen
 Arma rogo, genitrix nato. te filia Nerei,
 Te potuit lacrymis Tithonia flectere coniunx.
 Aspice qui coeant populi, quae moenia clausis
 Ferrum acuant portus, in me, excidiumque meorum.
 Dixerat: & niueis hinc atque hinc diua lacertis
 Cunctantem amplexu molli fouet. ille repente
 Accepit solitam flammam: notusque medullas
 Intrauit calor, & labefacta per ossa cucurrit.
 Non secus, atque olim tonitru cum rupta corusco
 Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
 Sensi. leta dolis, & ferma conscia coniunx.
 Tum pater aeterno satur deuictus amore:
 Quid causas petis ex alto? fiducia cessit.
 Quod tibi diua mei? similis si cura fuisset,
 Tum quoque, fas nobis Teucros armare fuisset.

Nec pater omnipotens Troiam, nec fata vetabam
 Dare, decemq; alios Priamum superesse per annos.
 Et nunc si bellare paras, atque hac tibi mens est:
 Quicquid in arte mea possum promittere cura,
 Quod fieri ferro, liquidoque potest electro:
 Quantum igneis, animaq; valent: absiste precando
 Viribus indubitare tuis. ea verba locutus,
 Optatus dedit amplexus, placidumq; petiuit
 Coniugis infusus gremio per membra soporem.
 Inde, ubi prima quies, medio iam noctu abacta
 Curriculo, expulerat somnum, ceu scemina primum;
 Cui tolerare colo vitam tenuiq; Minerva
 Impositum cinerem, & sopitos suscitavit ignes,
 Noctem addens operi: famulasq; ad lumina longo
 Exeret penso, castum ut servare cubile
 Coniugis, & possit paruos educere natos.
 Haud secus Ignipotens, nec tempore segnior ille
 Mollibus è stratu opera ad fabrilia surgit.
 Insula Sicanium iuxta latus, Aeoliamq;
 Exigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
 Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
 Antra Aetnae tonant, validiq; incudibus ictus
 Auditi referunt gemitum, striduntq; cavernis
 Stridit Chalybum: & fornacibus ignis anhelat:
 Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.
 Hoc tunc Ignipotens caelo descendit ab alto.
 Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
 Brontesq;, Steropesq;, & nudus membra Pygmaeon.
 Illa informatum manibus iam parte polita

Z

Fulmen

Fulmen erat (toto genitor quae plurima colo
 Deiecit in terras) pars imperfecta manebat.
 Treis imbris torti radios, treis nubes aquosa
 Addiderant: Rutuli treis ignis, & alius Ausuri.
 Fulgores nunc terrificos, sonitumq; metumq;
 Miscebant operi, flammisq; sequacibus iras.
 Parte alia Marti currumq; rotasq; volucres
 Instabant, quibus ille viros, quibus excutit vibris.
 Aegidamq; horrificam, turbatae Palladis arma,
 Certatim squamis serpentum, auroq; polibant:
 Connexosq; angues, ipsamq; in pectore diua
 Gargona, desecto vertentem lumina collo.
 Tollite cuncta, inquit, caeptosq; auferte labores
 Aeneae Cyclopes, & huc aduertite mentem.
 Arma acri facienda viro: nunc viribus vsus,
 Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra:
 Precipitate moras. nec plura effatus: at illi
 Ocyus incubuere omnes, pariterq; laborem
 Sortiti: fluit as riuus, aurigq; metallum:
 Vulnificusq; chalybs vasta fornace liquecit.
 Ingentem clypeum informant, vnum omnia contra
 Tela Latinorum, septenosq; orbibus orbes
 Impediant. alij ventosis foliibus auras
 Accipiant, redduntq;: alij stridentia tingunt
 Aera lacu, gemit impositis incudibus antrum.
 Illi inter sese multa vi brachia tollunt
 In numerum, versantq; tenaci forcipe massam.
 Hac pater Aeolijs properat dum Lemnius oris,
 Euandrum ex humili tecto lux suscitât alma,

Et matutini volucrum sub culmine cantus.
Conspicit senior, tunicaq; inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis:
Tum lateri, atq; humeris Tegea cum subligat ense,
Demissa ab leua panthera terga retorquens.
Nec non & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumq; canes comitantur herilem.
Hospitis Aeneae sedem, & secreta petebat,
Sermonum memor, & promissi muneris heros.
Nec minus Aeneas se matutinus agebat.
Filius huic Pallas, olli comes ibat Achates.
Congressi iungunt dextras, medijq; residunt
Aedibus, & licito tandem sermone fruuntur.
Rex prior haec:

Maxime Teucrorum ductor, quo sospire nunquam
Res equidem Troia victas, aut regna fatebor:
Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
Exiguae vires. hinc Tusco claudimur amni:
Hinc Rutulus premit, & murum circumsonat armis.
Sed tibi ego ingentes populos, opulentaq; regna
Iungere castra paro: quam fors inopina salutem
Ostendat, fatis huc repositentibus assers.
Haud procul hinc saxo colitur funduta vetusto
Vibis Agyllina sedes: vbi Lydia quondam
Gens bello praclara iugu insedit Hetruscis.
Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
Imperio, & sauis tenuit Mezenius armis.
Quid memorem infandas cades? quid facta tyranni
Estra? dii capiti ipsius, generiq; referuent.

Z 2

Mortua

Mortua quinetiam iungebat corpora viuis,
 Componens manibusq; manus, atq; oribus ora,
 (Tormenti genus) & sanie taboq; fluentes
 Complexu in misero, longa sic morte necabat.
 At sese tandem cines, infanda furentem
 Armati circumstunt, ipsunq; domunq;
 Obruncant socios: ignem ad fastigia iactant.
 Ille inter cedes Rutulorum elapsus in agros
 Confugere, & Turni defendier hospitii armis.
 Ergo omnis furijs surrexit Hetruria iussu:
 Regem ad supplicium presenti Marte reposcunt.
 Hu ego te Aenea ductorem millibus addam:
 Toto namq; fremunt condensa litore puppes,
 Signaq; ferre iubent, retinet longaeus aruspex
 Fata canens: O Aeonia delecta iuuentus
 Flos veterum, virtutq; virum, quos iustus in hostem
 Fort dolor, & merita accendit Mezentii ira:
 Nulli fas Italo tantam subiungere gentem:
 Externos oprate duces, tum Heirusca resedit
 Hoc acies campo, monitus exterrita diuinum.
 Ipse oratores ad me regniq; coronam
 Cum sceptro misit, mandatq; insignia Tarchon,
 Succedam castris, Tyrrhenaq; regna capessam.
 Sed mihi tarda gelu, seclug; effoeta senectus
 Inuidet imperium, seraq; ad sortis vires.
 Gnatum exhortarer, ni mistus matre Sabella,
 Hinc partem patriae traheret: tu, cuius & annis,
 Et generi fatum indulget, quem numina poscum,
 Ingredere, o Teucrium atq; Italum fortissime ducem.

Hanc tibi præterea, spes & solatia nostri,
 Pallanta adiungam: sub te tolerare magistro
 Militiam, & græue Martis opus, tua cernere facta
 Assuetat, primis & te miretur ab annis.
 Arcades huic equites bis centum, robora pubis
 Lætæ, dabo: totidemq; suo tibi nomine Pallas.
 Vix ea fatus erat, defixiq; ora tenebant
 Aeneas Anchisiades & fidus Achates:
 Multaq; dura suo tristi cum corde putabant:
 Ni signum cælo Cytherea dedisset aperto.
 Namq; improvisè vibratus ab æthere fulgor
 Cum sonitu venit: & ruere omnia visa repenti.
 Tyrrheniq; tuba mugire per æthera clangor.
 Suspiciunt iterum atq; iterum fragor intonat ingens. *Scandit
 in cæsum Diem*
 Arma, inter nubem, cæli in regione serena,
 Per sudum rutilare vident, & pulsa tonare.
 Obstupere animis alij: sed Troius heros
 Agnouit sonitum, & diua promissa parentis.
 Tum memorat: Ne verò hospes, ne quare profectò,
 Quem casum portenta ferant: ego poscor Olympo.
 Hoc signum cecinit missuram diua creatrix,
 Si bellum ingrueret, Vulcaniaq; arma per auras
 Laturam auxilio.
 Hæc quanta miseris cedes Laurentibus instant?
 Quas penas mihi Turne dabu! quæ multa sub undas
 Scuta virum, galeasq; & fortia corpora volues
 Tybri pater! poscant acies, & fœdera rumpant.
 Hæc ubi dicta dedit, folio se tollit ab alto:
 Et primum Herculeis sopitas ignibus aras

Excitat : hesternumq; larem, paruosq; penates
 Latius adit : mactat lectas de more bidentes
 Euandrus pariter, pariter Troiana iuuentus.
 Posthinc ad naueis graditur, sociosq; reuifit :
 Quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
 Praestantes virtute legit : pars caetera prona
 Fertur aqua, segnisq; secundo defluit amni,
 Nuncia ventura Ascanio rerumq; patrisq;
 Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus aqua :
 Ducunt exortem Aeneas, quem filius leonis
 Pellis obit totum, praefulgens vnguibus aureis.
Fama volat parua subitò vulgata per urbem,
 Ocyus ire equites Tyrrheni ad litora regis.
 Vota metu duplicant matres, propiusq; periclo
 It timor, & maior Martus iam apparet imago.
 Tum pater Euandrus dextram complexus eunus,
 Haeret inexpectum lacrymans, ac talis satur :
O mihi praeteritos referat si Iuppiter annos :
 (Qualis eram, cum primam aciem Praneſte sub iſſa
 Straui, ſcutorumq; incendi victor acervos :
 Et regem hac Herulum dextra ſub tartara miſi :
 Naſcenti cui treis annos Feronia mater,
 Horrendum dictu, dederat : terna arma mouenda,
 Ter leſto ſternendus erat : cui tum tamen omne
 Abſtulit hac animas dextra, & totidē exiit armu.
 Non ego nunc dulci amplexu diuelleret vſquam
 Nate tuo : neq; finitimus Mezentius vnquam
 Huic capiti inſultans, tot ferro ſaua dediſſet
 Funera, tam multis viduaſſet ciuibus urbem.

At vos o superi, & diuinum tu maxime rector
 Iuppiter, Arcadij queso miserescite regis,
 Et patrias audite preces, si numina vestra
 Incolumem Pallanta mihi: si fata reseruant:
 Si visurus eum viuo, & venturus in vnus:
 Vitam oro: patiar quenuis durare laborem.
 Sio aliquem infandum casum fortuna minaris:
Nunc a nunc liceat crudelem abrumper vitam.
Dum cura ambigua, dum spes incerta futuri,
 Dum te, care puer, mea sola & sera voluptas,
 Complexu teneo: grauior ne nuncius aures
 Vulneret. hac genitor digressu dicta supremo
 Fundebat, famuli collapsum in tecta ferebant.
 Longq; adeo exierat portis equitatus apertis,
 Aeneas inter primos, & fidus Achates:
 Inde alij Troia procures: ipse agmine Pallas
 In medio, chlamyde & pictis conspectus in armis.
 Qualis vbi Oceani peresus Lucifer vnda,
 (Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes)
 Extulit os sacrum caelo, tenebrasq; resoluit.
 Stant pauidae in muris matres, oculisq; sequuntur
 Puluerem nubem, & fulgentis are cateruas.
 Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
 Armati tendunt: ut clamor, & agmine facto
Quadrupedante putre sonitu quatit ungula campu.
 Est ingens gelidum lacus prope Caritis amnem,
 Religione patrum late sacer, vndiq; coiles
 Inclusera caui, & nigra nemus abiete cingunt.
 Syluano fama est, veteres sacrasse Pelasgos,

Aruorum pecoriq; deo, lucumq; diemq;
 Qui primi fines aliquando habuere Latinos.
 Haud procul hinc Tarcho, & Tyrrheni tuta tenella
 Castra locis: celsiq; omnis de collo videri
 Iam poterat legio, & latis tendebat in arui.
 Hac pater Aeneas, & bello lecta iuuentus
 Succedunt, fessiq; & equos, & corpora curam.
 At Venus aethereos inter dea candida nimbo,
 Dona ferens aderat, natumq; in valle reducta
 Vt procul è gelido secretum flumine vidit:
 Talibus affata est dictis, seq; obrulit vltro.
 En perfecta mei promissa coniugis arte
 Munera: ne mox, aut Laurenteis, nate, superles,
 Aut acrem dubites in pralia poscere Turnum.
 Dixit: & amplexus nati Cytherea petiuit:
 Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.
 Ille dea donis, & tanto letus honore,
 Expleri nequit, atq; oculos per singula voluit.
 Miraturq;, interq; manus & brachia versat
 Terribilem cristis galeam, flammamq; vomentem,
 Fatiferumq; ense, loricam ex ære rigentem,
 Sanguineam, ingentem: qualis cum cœrula nubes
 Solis inar descendit radijs, longeq; resulget.
 Tum leueis ocreas electro, auroq; recocto,
 Hastamq;, & clypei non enarrabile textum,
 Illic res Italas, Romanorumq; triumphos,
 Haud vatam ignarus, venturique, inscius eni,
 Eec erat Ignipotens: illic genus omne futura
 Stirps ab Ascanio, pugnataq; in ordine bella.

Pecerat & viridi sætam Mauortis in antro
 Procuſſiſſe lupam, geminos huic vbera circum
 Ludere pendentes pueros, & lambere matrem
 Impavidos: illam tereti ceruice reflexam
 Mulcere alternos, & corpora fingere lingua.
 Nec procul hinc Romæ, & raptas ſine more Sabinæ
 Conſeſſu cauea, magnis Circenſibus actis,
 Adſideram, ſubitoq; nouum conſurgere bellum
 Romulidis, Tatiog; ſeni, Curibusq; ſeueris.
 Poſt ydem inter ſe poſito certamine reges
 Armati, Iouis ante aras, paterasq; tenentes
 Stabant, & caſa iungebant ſœdera porca.
 Haud procul inde, citæ Metium in diuerſa quadrigæ
 Diſtulerant (at tu dictus Albæ maneres)
 Raptabatq; viri mendacis viſcera Tullus
 Per ſilvæ, & ſparſi rorabant ſanguine vepres.
 Nec non Tarquinium eiectum Porſenna iubebat
 Accipere, ingentiq; urbem obſidione premebat.
 Aeneadæ in ferrum pro libertate ruebant.
 Ibum indignanti ſimilem, ſimilemq; minanti
 Aſpiceres, pontem auderet quod vellere Cocles,
 Et ſluuium vinclis innaret Clælia ruptis.
 In ſummo cuſtos Tarpeia Manlius arcis
 Stabat pro templo, & Capitolia celsa tenebat:
 Romuleoq; recens horrebat regia culmo.
 Atq; hic auratis volitans argenteus anſer
 Porcibus, Gallos in limine aſſeſſe canebat:
 Galli per dumos aderant, arcemq; tenebant,
 Deſenſi tenebris, & dono noctis opaca.

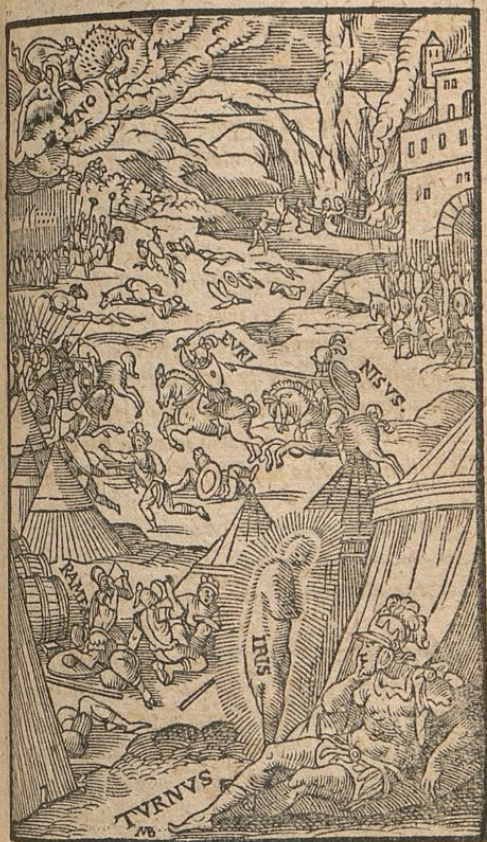
Aurea caesareis ollis, atq; aurea vestis:
 Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla
 Auro innectuntur: duo quisq; Alpina coruscant
 Gasa manu, scutus protecti corpora longis.
 Hinc exultantes Salios, nudosq; Lupercos,
 Lanigerosq; apices, & lapsa ancylia caelo
 Extuderat: casta ducebant sacra per urbem
 Pientis matres in mollibus. hinc procul additi
 Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis:
 Et scelerum penas, & te Catilina minaci
 Pendentem scopulo, furiarumq; ora trementem:
 Secretosq; pios: his dantem iuxta Catonem.
 Hac inter tumidi late maris ibat imago
 Aurea, sed fluctu spumabant caerulea cano:
 Et circum argento clari Delphines in orbem
 Aequora verrebant caudis, assumq; secabant.
 In medio classes aratas, Actia bella
 Cernere erat: totumq; instructo Marte videres
 Feruere Leucaten, auroq; effulgere fluctus.
 Hinc Augustus agens Italos in praelia Caesar
 Cum patribus, populoq; penatibus & magnis diis
 Stans celsa in puppi: geminas cui tempora flammis
 Leta vomunt, patriumq; aperitur vertice sidus.
 Parte alia, ventis & diis Agrippa secundis
 Arduus, agmen agens: cui, belli insigne superbum,
 Tempora navali fulgent rostrata corona.
 Hinc ope barbarica variisq; Antonius armis
 Victor ab aurora populus & litore rubro
 Aegyptum, vi esq; Orientis, & ultima secum

Bastra vehit : sequiturq; (neas) Aegyptia coniunx.
 Vna omnes ruere, ac totum spumare reductis
 Consulsum remus rostrisq; stridentibus aequor.
 Atq; petunt : pelago credas innare reuulsa
 Cycladas, aut montes concurrere montibus altos.
 Tanta mole viri ruritis puppibus instant.
 Stuprea flamma manu, telusq; volatile ferram
 Spargitur : arua noua Neptunia caede rubeunt.
 Regina in medijs patrio vocat agmina fistro :
 Nec dum etiam geminos à tergo respicit angues.
 Omnipotentemq; deum monstra, & latrator Anubis,
 Contra Neptunū, & Venerem, contraq; Mineruam
 Tela tenent : sauit medio in certamine Mauors,
 Calatus ferro, tristesq; ex aethere Dira,
 Et scissa gaudens vadis Discordia palla:
 Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
 Aëlius hac cernens arcum intendebat Apollo
 Desuper : omnis eo terrore Aegyptus, & Indi,
 Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei.
 Ipsa videbatur ventis Regina vocatis
 Vela dare, & laxos iam iamq; immittere funes.
 Illam inter cades pallentem morte futura
 Ecce rat ignipotens, vndis & Lapyge ferri :
 Contra autem magno mœrentem corpore Nilum,
 Pendentemq; sinus, & tota veste vocantem
 Ceruleum in gremium lachryosq; flumina victos.
 At Caesar triplici inuectus Romana triumpho
 Mœnia, dijs Italis votum immortale sacrabat,
 Maxima tercentum totam delubra per urbem.

Leticia

Læticia ludiq; viâ, plausuq; fremebant :
 Omnibus in templis matrum chorus : omnibus aras
 Ante aras terram casti strauere iuuenti.
 Ipse sedens niueo candentis limine Phœbi,
 Dona recognoscit populorum, aptatq; superbia
 Postibus. incedunt victa longo ordine gentes,
 Quam varia linguis, habitu tam vestis, & armis.
 Hic Nomadam genus, & distinctos Mulciber Apus
 Hic Lelegas, Carasq; sagittiferosq; Gelonos
 Finxerat. Euphrates ibat iam mollior vndis:
 Extremiq; hominum Morini, Rhennuq; bicornis,
 Indomitq; Daci, & pontem indignatus Araxes,
 Talia per chypeum Vulcani dona parentis
 Miratur: rerumq; ignarus imagine gaudet,
 Astollens humero samamq; & fata nepotum.

P. VIRGILII MA-
RONIS AENEIDOS

Liber nonus.

Tq; ea diuersa penitus dom
parte geruntur,
Irim de cælo misit Saturnia
luno

Audacem ad Turnum, lucu
dum fortè parentis
Pylumni Turnus sacra
valle sedebat.

Ad quem sic roseo Thaumantias ore locuta est:
Turne, quod optanti diuim promittere nemo
Auderet, voluenda dies en^{detulit} vltro.
Aeneas, vrbe, & socijs, & classe relictâ,
Sceptra Palatini, sedemq; petiuit Euandri.
Nec satis: extremas Corui penetrauit ad vrbes:
Lydorumq; manum, collectos armat agrestes. (tur
Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poscere cur-
Rumpe moras omneis, & turbata arripe castra.
Dixit: & in cælum paribus se sustulit alijs,
Ingentemq; fuga secuit sub nubibus arcum.
Agnouit iuuenis, duplicesq; ad sidera palmas
Sustulit, ac tali fugientem est voce secutus:
Iri decus cæli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? vnde hac tam clara repente

Tempestas? video medium discindere cœlum,
 Palantesq; polo stellas. sequor omnia tanta,
 Quisquis in arma vocas. & sic effatus ad vnam
 Procepsit, summoq; hausit de gurgite lymphas,
 Multa deos orans, oneravitq; æthera votis:
 Iamq; omnis campus exercitus ibat apertus,
 Diues equitum, diues pictis vestis & auri.
 Messapus primas acies, postrema coercens *agantem et*
 Tyrrhide iuvenes: medio dux agmine Turnus *menelag*
 Venitur, arma tenens, & toto vertice supra est:
 Ceu septem surgens sedatis annibus altus
 Per tactum Ganges, aut pingui flumine Nilus,
 Cum refuit campus, & iam se condidit alueo.
 Hic fabram nigro glomerari pulvere nubem
 Prospiciunt Teucri, ac tenebras insurgere campis.
 Primas ab aduersa conclamat mole Caius:
 Quis globus, ô ciues, caligine voluitur atra!
 Erte citi ferrum, date tela, scandite muros:
 Hostis adest. cia ingenti clamore per omnes
 Condunt se Teucri portas, & mœnia complent.
 Namq; ita discedens praeceperat optimus armis
 Aeneas, si qua interea fortuna fuisset,
 Ne struere auderent acies, neu credere campo:
 Castra modò, & tutos seruarent aggere muros.
 Ergo, etsi conferre manum pudor iraq; monstrat,
 Obiiciunt portas tamen, & praecepta facessunt:
 Armatisq; cauis expectant turribus hostem.
 Turnus, ut ante volans tardum praeceperat agmen
 Vixit lectis equitum comitatus, & vrbi

Impro-

Improvisus adest : maculis quem Thracius albi
 Portat equus, cristaq; tegit galea aurea rubra.
 Equus erit mecum, iuvenes, qui primus in hostem
 En, ait, & iaculum intorquens emittit in auras,
 Principium pugna : & campo sese arduus infert.
 Clamore excipiunt socii, fremituq; sequuntur
 Horrissono, Teucrum mirantur inertia corda,
 Non a quo dare se campo, non obuia ferre
 Arma viros, sed castra fouere. huc turbidus atq; latus
 Lustrat equo muros, aditumq; per aua querit.
Ac veluti pleno lupus insidiatus ouili,
Cum frenit ad caulas, ventos perpressus & imbre,
Nocte super media, tuti sub matribus agni
Balatum exercent : ille asper & improbus ira
Sauit in absentes, collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & sicca sanguine fauces :
 Haud aliter Rutulo muros & castra tuenti
 Ignescunt ira, & duris dolor ossibus ardet.
 Qua tentet ratione aditus, & qua via clausos
 Excutiat Teucros vallo, atq; effundat in aquor.
 Classsem, qua lateri castrorum adiuncta latebat,
 Aggeribus septam circum, & fluuiialibus undis,
 Inuadit : sociosq; incendia poscit ouantes :
 Atq; manum pinu flagranti feruidus implet.
 Tam vero incumbunt, vrget praesentia Turni,
 Atq; omnis facibus pubes accingitur atrii.
 Disipuere focos : piceum fert fumida lumen
 Teda, & commistam Vulcanus ad astra favillam.
 Quis deus, o Muse, tam seua incendia Teucris

Avertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
 Dicite, prisca fides facta, sed fama perennis,
 Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
 Aeneas classem, & pelagi petere alta parabat.
 Ipsa deum fertur genetrix Berecynthia magnum
 Veribus his affata Iouem: da nato petenti,
 Quod tua cara parens domito te poscit olympo.
 Picea sylua mihi multos dilecta per annos,
 Lucus in arce fuit summa, quo sacra ferebant,
 Nigra picea, trabibusq; obscurus acernis.
 Has ego Dardanio iuueni, cum clasis egeret,
 Lata dedi: nunc sollicitam timor anxius vrget.
 Solue metus, atq; hoc precibus sine posse parentem,
 Ne cursu quassata vlllo, neu turbine venti
 Vincantur: prosit nostris in montibus ortas.
 Filius huic contra torquet qui sidera mundi:
 O genitrix, quod fata vocas? aut quid petis istis?
 Mortaline manu facta immortale Carina
 Eni habeant? certusq; incerta pericula lustret
 Aeneas? cui tanta deo permissa potestas?
 Imò ubi defuncta, finem poriusq; tenebunt
 Ausonios, olim quacumq; euaserit vndis,
 Dardanumq; ducem Laurentia vexerit arua,
 Mortalem eripiam formam, magniq; iubebo
 Aequoris esse deas: qualis Nereia Doto,
 Et Galatea secant spurmantem pectore pontum.
 Dixerat: idq; ratum Stygij per flumina fratris,
 Per pice torrentes atraq; voragine ripas,
 Annuit, & totum nutu tremefecit olympum.

Int. 10. Act. 1.3

106 Aa

Ergo

107

Ergo aderat promissa dies, & tempora Parca
 Debita complerant, cum Turni iniuria matrem
 Admonuit, sacris ratibus depellere tadas.
 Hic primum noua lux oculis effulsit, & ingens
 Visus ab aurora caelum transcurrere nimbis,
 Idaiq; chori: tum vox horrenda per auras
 Excidit, & Troiam Rutulorumq; agmina complat.
 Ne trepidate meas Teucris defendere naues,
 Neſſe armate manus: maria ante exurere Turni,
 Quam sacras dabitur pinus. vos ne ſoluite,
 Ite dea pelagi: genitrix iubet. & ſua quoq;
 Continuo puppes abrumpunt vincula ripis,
 Delphumq; modo demerſis aquora roſtris
 Iſſa petunt, hinc virgineae (mirabile monſtrum)
 Reddunt ſe totidem facies, pontog; feruntur:
 Quot prius eratae ſteterant ad littora prora:
 Obſtupuerunt animis Rutuli: conterritus ipſe
 Turbatus Meſſapus equis, cunctatur & annis
 Rauca ſonans, reuocatq; pedem Tyberinus ab alui:
 At non audaci ceſſit fiducia Turno:
 Vltro animos tollit dictis, atq; increpat vltro:
 Troianos hac monſtra petunt: his Iuppiter ipſe
 Auxilium ſolitum eripuit. non tela nec ignes
 Expectant Rutulos, ergo maria inuia Teucris,
 Nec ſpes vlla ſugae, rerum pars altera adempta eſt:
 Terra autem in manibus noſtris, tot millia gentes
 Arma ferunt Itale, nil me fatalia terrent,
 Si qua Phryges pra ſe iactant reſponſa deorum,
 Sat ſatis Veneriq; datum eſt, teigere quod arua

Fertilia Ausonia Troës, sunt & mea contra
 Fata mihi, ferro sceleratam excindere gentem,
 Coniuge præcepta, nec solos tangit Atridas
 Iste dolor, solusq; licet capere arma Mycenis.
 Sed perisse semel satius est, peccare fuisse
 Ante satius, penitus modò non genus omne perosos
 Famineum: quibus hæc medijs fiducia valli,
 Fossarumq; mora, leti discrimina parua
 Dant animos: an non viderunt mœnia Troia
 Neptuni fabricata manu. considerare in ignes?
 Sed vos ô lecti, ferro quis scindere vallum
 Apparat? & mecum inuadit trepidantia castra?
 Non armis mihi Vuleani, non mille carinis *En. 8. 12.*
 Est opus in Teucros, addant se protinus omnes
 Hetrusci socios: tenebras, & inertia furta
 Palladij caesis summa custodibus arcis
 Ne timeant: nec equi cæca condemur in aluo:
 Luce palam certum est igni circumdare muros,
 Haud sibi cum Danaïs rem, saxo, & pube Pelasga
 Esse putent, decimū quos distulit Hector in annum.
 Nunc adeo melior quoniam pars acta diei est,
 Quod superest, leti bene gestis corpora rebus
 Procurate viri, & pugnam sperate parati.
 Interea vigilum excubijs obsidere portas
 Cura datur Messapo, & mœnia cingere flammis.
 Bis septem Rutuli, muros qui milite seruent,
 Delecti: ast illos centeni quemq; secuti
 Purpurei cristis iuuenes, auroq; corusci
 Discurrunt, variantq; vices, fusiq; per herbam

Indulgent vino, & vertunt crateras abenos:
Collucet ignes, noctem custodia ducit
Insonnem ludo.

Hac super è vallo prospectant Troës, & armis
Alta tenent: nec non trepidi formidine portas
Explorant, pontesq; & propugnacula iungunt,
Tela gerunt: instant Mnestheus, acerq; Decestor:
Quos pater Aeneas, si quando aduersa vocarent,
Rectores iuuenum, & rerum dedit esse magistrum.
Omnis per muros legio sortita periculum
Excubat, exercetq; vices, quod cuiq; tuendum est.
Nisus erat porta custos, acerrimus armis
Hyrtacides: comitem Aenea quem miserat Ida
Venatrix, iaculo celerem leuibusq; sagittis:
Et iuxta comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Aeneadum, Troiana nec induit arma,
Ora puer prima signans intonsa iuuenta.
His amor vnus erat, pariterq; in bella ruebant:
Tunc quoq; communi portam statione tenebant.
Nisus ait: dyne hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an sua cuiq; deus sit dira cupido?
Aut pugna aut aliquid iamdudum innadere magnum
Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete est.
Cernis, quæ Rutulos habeat fiducia rerum:
Lumina rara micant: somno, vinoq; soluti
Procubuerè: silent latè loca: percipe porro
Quid dubitem, & quæ nunc animo sententia surgat
Aeneam acciri omnes, populosq; patresq;
Exposcunt, multiq; viros, qui certa reportent.

Si tibi, quæ posco, promittunt : (nam mihi facti
 Fama sat est) tumulto videor reperire sub illo
 Posse viam ad muros & moenia Pallantea.
 Obstupuit magno laudum percussus amore
 Euryalus, simul his ardentem affatur amicum :
 Mene igitur socium summus adiungere rebus
 Nisæ fugis ? solum te in tanta pericula mittam ?
 Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes
 Argolicum terrorem inter Troiaq; labores
 Sublatum erudijt, nec tecum talia gessi,
 Magnanimum Aeneam & fata extrema secutus.
 Est hic, est animus lucis contemtor : & istum
 Qui vita bene credat emi, quod tendis, honorem.
 Nisus ad hæc : equidem de te nil tale verebar :
 Nec fas : non ita me referat tibi magnus ouantem
 Iuppiter, aut quicumq; oculus hæc aspicit æquis.
 Sed si quis (quæ multa vides discrimine tali)
 Si quis in aduersum rapiat casuue deuote,
 Te superesse velim : tua vita dignior ætas.
 Si qui me raptum pugna, precioſe redemptum
 Mandet humo solita, aut, si qua id fortuna vetabit,
 Absenti ferat inferias, decoratq; sepulcro.
 Neu matri misera tanti sim causa doloris :
 Quæ te sola puer, multis è matribus ausa,
 Prosequitur, magni nec mœnia curat Aceſta.
 Ille autem : causas ne quicquam nectis inanes,
 Nec mea iam mutata loco sententia cedit.
 Acceleremus, ait, vigiles simul excitat. illi
 Succedunt, seruantq; vices. statione relicta

Ipse comes Niso graditur, regemq; requirunt.
 Cetera per terras omneis animalia somno
 Laxabant curas, & corda oblita laborum:
 Ductores Teucrum primi, & delecta iuuentus,
 Consilium summis regni de rebus habebant:
 Quid facerent, quisue Aenea iam nuncius esset.
 Stant longis annixi hastis, & scuta tenentes,
 Castrorum, & campi medio, tum Nisus, & via
 Euryalus, confestim alacres admittit orant:
 Rem magnam, preciumq; mora fore, primus laeta
 Accepit trepidos, ac Nisum dicere iussit.
 Tunc sic Hyrtacides: audite o mentibus aquis
 Aeneadae, neue hac nostris spectentur ab annis
 Qua ferimus. Rutuli somno vinoq; sepulti
 Conticuere: locum insidijs conspeximus ipsi,
 Qui patet in biuio porta, quae proxima ponto,
 Interrupti ignes, aterq; ad sidera sumus
 Erigitur, si fortuna permittitis uti,
 Quaesitum Aenean ad moenia Pallantea:
 Mox hic cum spolijs, ingenti cade peracta,
 Affore cernetis, nec nos via fallit euntem,
 Vidimus obscuris primam sub vallibus urbem,
 Venatu assiduo & totum cognouimus annum.
 Hic annis grauis atq; animi maturus Alethes:
 Djs patry, quorum semper sub numine Troia est,
 Non tamen omnino Teucros delere paratis.
 Cum tales animos iuuenum, & tam certa tulistu
 Pectora, sic memorans humeros dextraiq; tenet
 Amborum, & vultum lacrymis atq; ora rigabat.

Qua vobis, qua digna, viri, pro talibus ausis
 Premia posse rear solui? pulcherrima primum
 Dū, moresq; dabitū vestri, tum cetera reddet
 Aditum pius Aeneas, atq; integer eni
 Ascanius, meriti tanti non immemor unquam.
 Imo ego vos, cui sola salus gentiore reducto,
 Excipit Ascanius, per magnos Nise penates,
 Assaraciq; Larem, & cana penetratā Vestē,
 Obtestor, (quacūq; mihi fortuna, fidesq; est,
 In vestris pono gremijs) reuocate parentem:
 Reddite conspectum: nihil illo triste recepto.
 Bina dabo argento perfectā, atq; aspera signa
 Pecula, deuicta genitor qua capit Arisba:
 Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
 Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
 Si verò capere Italiam, sceptruq; potiri
 Contigerit victori, & praeda ducere sortem:
 Vidisti quo Turnus equo, quibus ibat in armis
 Aureus? ipsum illum clypeum, cristasq; rubentes
 Excipiam sorti, iam nunc tua praemia Nise.
 Præterea bis sex genitor lectissima matrum
 Corpora, captiuosq; dabit, suaq; omnibus arma.
 Insuper id campi, quod rex habet ipse Latinus.
 Te verò, mea quem spacijs propioribus atas
 Insequitur, venerande puer, iam pectore toto
 Accipio, & comitem casus complector in omnis.
 Nulla meis sine te quaeretur gloria rebus,
 Seu pacem seu bella geram: tibi maxima rerum
 Verborumq; fides. contra quem talia satur

Euryalus, me nulla dies tam fortibus ausis
 Dissimilem arguerit: tantum: fortuna secunda
 Aut aduersa cadat. sed te super omnia dona,
 Vnum oro: genitrix Priami de gente vetusta
 Est mihi, quam miseram tenuit non illa tellus
 Mecum excedentem, non moenia regis Acesta.
 Hanc ego nunc ignara huius, quodcumq; periculi est,
 Inq; salutatam linquo (nox, & tua testis
 Dexteræ) quod nequea lacrymas perferre parentis.
 At tu, oro, solare inopem, & succurre relicta:
 Hanc sine me spem ferre tui: audentior ibo
 In casus omnes. perculsa mente dederunt
 Dardanida lacrymas, ante omnes pulcer Iulus,
 Atq; animum patria strinxit pietatis imago.
 Tum sic affatur:
 Spondeo digna tuis ingentibus omnia captis.
 Namq; erit ista mihi genitrix, nomenq; Creusa
 Solum defuerit: nec partum gratia talem
 Parua manet, casus factum quicumq; sequitur.
 Per caput hoc iuro, per quod pater antè solebat:
 Que tibi polliceor reduci, rebusq; secunda:
 Hæc eadem matrig; tua, generiq; manebunt.
 Sic ait illacrymans: humero simul exiit enseni
 Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
 Gnosius, atq; habilem vagina aptarat eburna.
 Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisq; leonis
 Exuvias, galeam fidus permutat Alethes.
 Protinus armati incedunt. quos omnis euntes
 Primorum manus ad portas inueniuntq; senumq;

v. l. g. o. r.
 v. l. p. c. r. l. a

Prosequitur votis, nec non & pulcer Iulus,
 Ante annos animumq; gerens curamq; virilem,
 Multa patri portanda dabat mandata, sed aura
 Omnia discerpunt, & nubibus irrita donant.
 Egredi superant fossas, noctuq; per vimbram
 Castra mimica petunt: multus tamen ante futuri
 Exitio: passim vino somnoq; per herbam
 Corpora fusa vident, arreptos litore currus,
 Inter lora rotasq; viros, simul arma iacere,
 Una simul. prior Hyrtacides sic ore locutus:
 Euryale audendum dextra: nunc ipsa vocat res.
 Hac iter est: tu, ne qua manus se attollere nobis
 A tergo possit, custodi, & consule longè:
 Hac ego vasta dabo, & lato te limite ducam.
 Sic memorat, vocemq; premit: simul ense superbum
 Rhannetem aggreditur, qui sorte tapetibus altis
 Extructus, toto proslabat pectore somnum,
 Rex idem, & regi Turno gratissimus augur.
 Sed non augurio potuit depellere pestem.
 Treu iuxta famulos temerè inter tela iacentes,
 Armigerumq; Rhemi premit, aurigamq; sub ipsis
 Natus equis, ferroq; secat pendentia colla.
 Tum caput ipsi aufert domino, truncumq; relinquit,
 Sanguine singultantem, atro tepefacta cruore
 Terra, toriq; madent. nec non Lamyrumq; Lamūq;
 Et iuvenem Serranum, illa qui plurima nocte
 Luserat insigni facie, multoq; iacebat
 Membra deo victus, felix si protinus illum
 Aequasset nocti ludum, in lucemq; tulisset.

Impastus ceu plena leo per ouilia turbans,
 (Suadet enim vesana fames) mandatq; trahitq;
 Molle pecus, murumq; metu, fremitu ore cruento:
 Nec minor Euryali cades, incensus & ipse
 Perfurit, ac multam in medio sine nomine plebem,
 Fadumq; Hebesumq; subit, Rhœthumq; Abarumq;
 Ignaros: Rhœtum vigilantem, et cuncta videntem.
 Sed magnū metuens, se post cratera tegebat,
 Pectore in aduerso totum cui cominus ensē
 Condidit assurgenti, & multa morte recepit.
 Purpureā vomit ille animā, & cum sanguine missa
 Vina refert moriens, hic furto feruidus instat.
 Iamq; ad Messapi socios tendebat, vbi ignem
 Descendere extremum, & religatos ritē videbat
 Carpere gramen equos, breuiter cum talia visus:
 (Sensit enim nimia cade, atq; cupidine ferri)
 Absistamus, ait: nam lux inimica propinquat:
 Poenarum exhaustum satis est: via facta per hostes.
 Multa virū solido argento perfecta relinquunt,
 Armāq; craterasq; simul, pulcrosq; tapetas.
 Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
 Cingula, Tyburri Remulo ditissimus olim
 Qua mittit dona hospitio, cum iungeret abens,
 Cadicus: ille suo moriens dat habere nepoti.
 Post mortem, bello Rutuli, pradaq; potiti.
 Hæc rapit, atq; humeris nequicquam fortibus aptat.
 Tum galeam Messapi habilem, cristisq; decoram
 Induit. excedunt castris, & tuta capeffunt.
 Interea præmissi equites ex vrbe Latina,

Cetera dum legio campis instructa moratur,
 Vant, & Turno regi responsa ferebant:
 Ter centum, scutati omnes, Volscente magistro.
 Iamq; propinquabant castris, muroq; subibant:
 Cum procul hos laeno flectentes limite cernunt,
 Et galea Euryalum sublustri noctis in umbra
 Prodidit immemorem, radijsq; aduersa refulsit.
 Haud temerè est visum, cõclamat ab agmine Volscès:
 Stato viri, quæ caussa via? quid estis in armis?
 Quomodo tenetis iter? nihil illi tendere contra,
 Sed celerare fugam in sylvas, & fidere nocti.
 Obiciunt equites sese ad diuortia nota
 Hinc atq; hinc, omnemq; aditum custode coronant.
 Sylua fuit latè dumis atq; ilice nigra
 Horrida, quam densi complerant vndiq; sentes:
 Rara per occultos ducebat semita calles.
 Euryalum tenebrae ramorum onerosaq; præda
 Impediunt, fallitq; timor regione viarum.
 Nisus abijt, iamq; imprudens euaserat hostes,
 Atq; lacos, qui post Alba de nomine dicti
 Albani: tum rex stabula alta Latinus habebat.
 Vi stetit, & frustra absentem respexit amicum:
 Euryale infelix, quæ te regione reliqui?
 Quæne sequar? rursus perplexum iter omne reuoluens
 Fallacis sylua, simul & vestigia retrò
 Obseruata legit, dumisq; silentibus errat.
 Audit equos, audit strepitum, & signa sequentum.
 Nec longum in medio tempus, cum clamor ad aures
 Retinet, ac videt Euryalum, quem iam manus omnis

Fraude loci, & noctis, subito turbante tumultu,
 Oppressum rapit, & conantem plurima frustra.
 Quid faciat? qua vi iuuenem, quibus audeat artem
 Eripere? an sese medios moriturus in hostes
 Inferat? & pulcrum properet per vulnera mortis
 Ocius adducto torquens hastile lacerto,
 Suspiciens altam lunam, sic voce precatur:
 Tu dea, tu praesens nostro succurre labori,
 Astrorum decus, & nemorum Latonia custos:
 Si qua tuis vnquam pro me pater Hyrtacus aru
 Dona tulit, si qua ipse meis venatibus auxi,
 Suspendiue tholo, aut sacra ad fastigia fixi:
 Hunc sine me turbare globū, et rege tela per auras
 Dixerat: & toto connixus corpore ferrum
 Coniicit, hasta volans noctis diuerbat umbras
 Et venit aduersi in tergum Sulmonis, ibiq;
 Frangitur, ac fixo transit praecordia ligno.
 Voluitur ille vomens calidum de pectore flumen
 Frigidus, & longis singultibus illa pulsatur
 Diuersi circumspiciunt: hoc acrior idem
 Ecce aliud summa telum librabat ab aure.
 Dum trepidant, it hasta Tago per tempus vitruum,
 Stridens, traiecitq; hasit tepefacta cerebro.
 Sauiat atrox Volscens, nec teli conspicit vsquam
 Autorem, nec quod se ardens immittere possit.
 Tu tamen interea calido mihi sanguine penam
 Per solues amborum, inquit, simul ense recluso
 Ibat in Euryalum: tunc verò exterritus, amens
 Conclamat Nisus: nec se celare tenebris

Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem.
 Me me, assu[m] qui feci, in me conuertue ferrum
 Rutuli: mea fraus omnis: nihil iste, nec ausus,
 Nec potuit: cælum hoc, & conscia sidera testor,
 Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
 Talia dicta dabat. sed viribus ensis adactus.
 Transadigit costas, & pectora candida rumpit.
 Voluit Euryalus letho, pulchrosq[ue] per artus
 Ruer, inq[ue] humeros cervix collapsa recumbit.
 Purpureus veluti cum flos succisus aratro
 Languescit moriens, lassoue papauera collo
 Demisere caput: pluuia cum sorte grauantur.
 At Nisus ruit in medios, solumq[ue] per omnes
 Volcentem petit, in solo Volcente moratur:
 Quē circū glomerati hostes, hinc cominus atq[ue] hinc
 Proturbant: instat non segnius, ac rotat ense[m]
 Fulmineum, donec Rutuli clamantis in ore
 Condidit aduerso, & moriens animam abstulit hosti.
 Tum super exanimem sese proiecit amicum
 Consoffus, placidaq[ue] ibi demum morte quieuit.
 Fortunati ambo: si quid mea carmina possunt,
 Nulla dies vnquam memori vos eximet aeo:
 Dum domus Aeneæ Capitoli immobile saxum
 Accolet, imperiumq[ue] pater Romanus habebit.
 Victores prada Rutuli, spolijsq[ue] potiti,
 Volcentem exanimem flentes in castra ferebant.
 Nec minor in castris luctus, Rhannete reperto
 Exangui, & primis vna tot caede peremtis,
 Ferratq[ue] Namaq[ue]: ingens concursus ad ipsa
 Corpora,

Corpora, seminecesq; viros tepidaq; recentem
 Cede locum. & plenos spumanti sanguine riuos,
 Agnoscunt spolia inter se, galeamq; nitentem
 Messapi, & multo phaleras sudore receptas.
 Et iam prima nouo spargebat lumine terras
 Tuhoni croceum linquens aurora cubile:
 Iam sole infuso, nam rebus luce reiectis,
 Turnus in arma viros, armis circumdatus ipse
 Suscitatur: arataq; acies in praelia cogit
 Quisq; suas: varijsq; acuunt rumoribus iras.
 Quin ipsa arrectus (visu miserabile) in hastis
 Praefigunt capita, & multo clamore sequuntur,
 Euryali, & Nisi.

Aeneadae duri murorum in parte sinistra
 Opposuerunt aciem (nam dextra cingitur ammi)
 Ingentesq; tenent fossas, & turribus altis
 Stant mæsti: simul ora virum praefixa videbant,
 Nota nimis miseris, atq; fluentia tabo.
 Interea pauidam volitans pennata per urbem
 Nuncia fama ruit, matrisq; allabatur aures
 Euryali, ac subitus misera calor ossa reliquit:
 Excusi manibus radij reuolutaq; pensa.
 Euolat infelix, & semineo vlulatu
 Scissa comam, muros amens, atq; agmina cursu
 Prima petit: non illa virum, non illa pericli,
 Telorumq; memor: caelum dehinc questibus implet:
 Hunc ego te Euryale aspicio? tunc ille senecta
 Sera mea requies? potuisti linquere solam
 Crudelis? nec te sub tanta pericula missum

Mari extremum misera data copia matri?
 Huius terra ignota canibus date prada Latinis,
 Almiusq; iaces: nec te tua funera mater
 Produxi, pressit oculos, aut vulnera laui,
 Vixte regens, tibi quam noctes festina, diesq;
 Vixebam, & tela curas solabar aniles.
 Quo sequar? aut que nunc artus, auulsaq; membra,
 Et summo lacerum tellus habet? hoc mihi de te
 Nate refers? hoc sum terraq; mariq; secuta?
 Egre me, si qua est pietas, in me omnia tela
 Coniicite o Rutuli, me primum absumite ferro:
 Aut tu magne pater diuinum miserere, tuoque
 Iamsum hoc detrude caput sub tartara telo:
 Quando alter neque crudeliem abrumpere vitam.
 Hoc fletu concussi animi, maestusq; per omnes
 In gemitu: torpent infracta ad praelia vires.
 Illam incendensem luctus, Idæus, & Actor
 Lionei monitu, & multum lacrymantis Iuli
 Corripunt, interq; manus sub tecta reponunt.
 At tuba terribilem sonitum procul are canoro
 Incepit, sequitur clamor, cœlumq; remugit.
 Accelerant acta pariter testudine Volsci,
 Et fossas implere parant, ac vellere vallum.
 Querunt pars aditum, & scalis ascendere muros;
 Quæ rara est acies, interlucetq; corona
 Non tam spissa viris: telorum effundere contra
 Omne genus Teucri, ac duris derrudere contus,
 Assueti longo muros defendere bello.
 Saxa quoq; infesto voluebant pondere, si quæ

S' i

Possent

Possent testam aciem perrumpere, cum tamē omnes
 Ferre libet subter densa testudine casus.
 Nec iam sufficiunt: nam quæ globus imminet ingi-
 Immanem Teacri molem voluuntq; ruuntq; :
 Quæ strauit Rutulos latè, armorumq; resolu-
 Tegmina: nec curant cæco contendere Marte
 Amplius, audaces Rutuli, sed pellere vallo
 Missilibus certant.

Parte alia, horrendus visu, quassabat Hetruscum
 Pinum, & fumiferos infert Mezentiis ignes.
 At Messapus equum domitor, Neptunia proles,
 Rescindit vallum, & scalas in mœnia poscit.
 Vos, ô Calliope, precor, aspirate canenti,
 Quas ibi cum ferro strages, qua funera Turnus
 Ediderit, quem quisq; virum demiserit Orco:
 Et mecum ingentes oras euoluite belli:
Et meministi enim diuæ, & memorare potestis.
 Turris erat vasto suspectu, & pontibus altis,
 Opportuna loco: summis quam viribus omnes
 Expugnare Itali, summaq; euertere opum vi
 Certabant, Troës contra defendere saxis,
 Perq; cauas densi tela intorquere fenestras.
 Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,
 Et flammam affixit lateri, quæ plurima vento
 Corripuit tabulas, & postibus hæsit adefis.
 Turbati trepidare intus, frustra, malorum
 Velle fugam, dum se glomerant, retroq; residunt
 In partem, quæ peste caret: tum pondere turri
 Procubuit subito, & cælum tonat omne fragore:

demineces ad terram, immani mole secuta,
 Confixiq; suis telis, & pectora duro
 Transfossi ligno veniunt. vix vnus Helenor,
 Et Lycus elapsi, quorum primaeuus Helenor,
 Maconio regi quem serua Lycimnia furim
 Sulsulerat, vetitissq; ad Troiam miserat armis,
 Ense leuis nudo, parmaq; inglorius alba.
 Vbi se Turni media inter millia vidit,
 Hinc acies atq; hinc acies astare Latinas:
Verax, quae densa venantum septa corona
Contratela furit, seseq; haud nescia morti
Impicit, & saltu supra venabula fertur:
 Haud aliter iuuenis medios moriturus in hostes,
 Irruit, & quâ tela videt densissima, tendit.
 At pedibus longè melior Lycus, inter & hostes
 Inter & arma fuga muros tenet, altaq; cerrat
 Prendere tecta manu, sociumq; attingere dextras.
 Quem Turnus pariter cursu, teloq; secutus
 Increpat his victor: nostrâne euadere demens
 Sperasti te posse manus? simul arripit ipsum
 Pendentem, & magna muri cum parte reuellit.
 Quatu vbi aut leporè, aut candenti corpore cygnû
 Sustulit, alta petens, pedibus Iouis armiger vncu:
 Quasitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à stabulis rapuit lupus, vndiq; clamor
 Tollitur: inuadunt, & fossas aggere complent.
 Ardentes tadas alij ad fastigia iactant.
 Mioncus saxo, atq; ingenti fragmine montis
 Lucetium porta subeuntem, igneq; ferentem,

Ematbiona Liger, Chorinaum sternit Asla,
 Hic iaculo bonus, hic longe fallente sagitta.
 Ortygium Caneus, victorem Canea Turnus,
 Turnus Ilyn, Cloniumq;, Dioxiptum, Promulsum
 Et Sagarim, & summis stantem pro turribus Idae
 Priernum Capys. hunc primo leuū hasta Tiberi
 Sirinxerat: ille manum proiecto regimine demens
 Ad vulnus tulit: ergo alis allapsa sagitta,
 Et leuo infixa est lateri manus, abditaq; intus
 Spiramenta anima lethali vulnere rapti.
 Stabat in egregijs Arcentus filius armis,
 Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus ibidem,
 Insignis facie: genitor quem miserat Arcus,
 Eductum Martis luco, Simethia circum
 Flumina, pinguis vbi, & placabilis ara Palici.
 Stridentem fundam, positis Mecentius armis,
 Ipse ter adducta circum caput egit habenas:
 Et media aduersi liquefacto tempora plumbo
 Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.
 Tum primum bello celerem intendisse sagittam
 Dicitur, ante seras solitus terrere fugaces
 Ascanius, sortemq; manu fudisse Numanum,
 Cui Remulo cognomen erat, Turniq; minorem
 Germanam nuper thalamo sociatus habebat.
 Is primam ante aciem, digna atq; indigna relictis
 Vociferans, tumidusq; nouo praeordia regno
 Ibat, & ingenti sese clamore ferebat.
 Non pudet obsidione iterum, valloq; teneri
 Ea capiti Phryges? & morti praeendere muros?

En, qui nostra sibi bello connubia poscunt.
 Qui deus Italiam, quæ vos dementia adigit?
 Non hic Atridæ, nec fandi victor Vlysses.
 Durum à stirpe genus, natos ad flumina primùm
 Deserimus, sanosq; gelu duramus, & vndis.
 Venatu inuigilant pueri, siluasq; fatigant:
 Fletere ludus equos, & spicula tendere cornu.
 At patiens operum, paruq; assueta iuuentus,
 Aut rastro terram domat, aut quatit oppida bello.
 Omne auum ferro teritur, versaq; iuuentum
 Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
 Debilitat vires animi, mutatq; vigorem:
 Canicem galea premimus, semperq; recentes
 Consectare iuuat pradas, & viuere rapto.
 Vobis picta croco, & fulgenti murice vestis;
 Desidia cordi: iuuat indulgere choreis,
 Et tunice manicas, & habent redimicula mitra.
 O verè Phrygia (neq; enim Phryges) ite per alta
 Dindyna, vbi assueti biforem dat tibia cantum.
 Tympana vos, buxusq; vocat Berecynthia matris
 Idæ: sinite arma viris, & cedite ferro.
 Talia iactantem dictis, ac dira canentem
 Non tulit Ascanius, neruoq; obuersus equino
 Contendit telum, diuersaq; brachia ducens,
 Constitit ante Iouem, supplex per vota precatus:
 Iuppiter omnipotens audacibus annue cæptis.
 Ipse tibi ad tua templa feram solennia dona,
 Et statuam ante aras aurata fronte iuuentem
 Candentem, pariterq; caput cum matre ferentem:

Iam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.
 Audijt, & cœli genitor de parte serena
 Intonuit laeum, sonat vna leuifer arcus,
 Et fugit horrendum stridens elapsa sagitta,
 Perq; caput Remuli venit, & caua tempora feri
 Traicit. I, verbis virtutem illude superbis.
 Bis capti Phryges hac Riuulus responsa remittunt.
 Hac tantum Ascanius. Teucri clamore sequuntur.
 Leticiaq; fremunt, animosq; ad sidera tollunt.
 Aetherea dum fortè plaga cernitur Apollo
 Desuper Ausonias acies, vrbeinq; videbat
 Nube sedens, atq; his victorem affatur Iulum:
 Maeste noua virtute puer, sic itur ad astra,
 Djs genite, & geniturse deos, iure omnia bella
 Gente sub Assarici fato ventura resident.
 Nec te Troia capit. simul hac effatus, ab alto
 Aethere se mittit, spirantes dimouet auras,
 Ascanium petit. forma dum vertitur oris
 Antiquum in Buten. hic Dardanio Anchisa
 Armiger antè fuit, fidusq; ad limina custos:
 Tum comitem Ascanio pater addidit. ibat Apollo
 Omnia longæuo similis, vocemq; coloremq;
 Et crines albos, & seua sonoribus arma.
 Atq; his ardentem dictis affatur Iulum:
 Sit satis Aeneade telis impune Numanum
 Oppetisse tuis: primam hanc tibi magnus Apollo
 Concedit laudem, & paribus non inuidet armis:
 Cetera parce puer bello. sic orsus Apollo
 Mortales, medio aspectus sermone reliquit.

Et procul in tenuem ex oculis euauit auram.
 Agnouere deum proceres, diuinagq; tela
 Dardanida, pharetramq; fuga sensere sonantem.
 Ergo audium pugna, dictus ac numine Phœbi,
 Alcanium prohibent: ipsi in certamina rursus
 Succedunt, animasq; in aperta pericula mittunt.
 In clamor totis per propugnacula muris:
 Intendunt acres arcus, armenta^q; torquent.
 Sternitur omne solum telis. tum scuta, cauaq;
 Dant sonitum fluctu galeæ. pugna aspera surgit.
 Quantus ab occasu veniens pluuialibus Hædus
 Verberat imber humi, quam multo grandine nimbi
 In vada præcipitant, cum Iuppiter horridus Austris,
 Torquet aquosam hyemem, & celo caua nubila rum-
 Pandus, & Biriæ Idæo Alcanore creti, (pit.
 Quos Iouis eduxit lupo siluestris Hiera,
 Abietibus iuuenes patrijs, & montibus æquos,
 Portam, qua ducis imperio commissa, recludunt
 Freti armis, ultroq; inuitant mœnibus hostem.
 Ipsi intus dextra, ac laua pro torribus astans
 Armati ferro, & cristis capita alta corusci:
 Quales æræ Liquetia flumina circum,
 Sive Padi ripis, Athesim seu propter amœnum,
 Consurgunt gemina quercus, in tonsaq; celo
 Attollunt capita, & sublimi vertice nutant.
 Irrumpunt, aditus Rutuli ut videre patentes.
 Continuo Quercens, & pulcer Equicolus armis,
 Et præcepti animi Tmarus, & Mauortius Hamon,
 Agminibus totis aut versi terga dedere,

Aut ipso porta posuere in limine vitam.
 Tum magis increscunt animis discordibus ira:
 Et iam collecti Troës glomerantur eodem,
 Et conferre manum, & procurrere longius audent.
 Ductori Turno diuersa in parte furenti,
 Turbantiq; viros, perfertur nuncius, hostem
 Feruere cade noua, & portas praeberè patentem.
 Deserit inceptum, atq; immani concitus ira
 Dardaniam ruit ad portam, fratresq; superbo:
 Et primum Antiphaten (is enim se primus agbat)
 Thebana de matre nothum Sarpedonũ alii,
 Coniecto sternit iaculo: volat Itala cornus
 Aëra per tenerum, stomachoq; infixã sub altum
 Pectus abit: reddit specus atris vulneris undam
 Spumantem, & fixo ferrum in pulmone tepest.
 Tũ Meropẽ, atq; Erymãtha manu, tũ sternit Aphidẽ.
 Tũ Bitian ardentẽ oculis, animuq; frementẽ: (nam
 Non iaculo (neq; enim iaculo vitam ille dedisset)
 Sed magnũ stridens contorta phalarica venit
 Fulminis acta modo: quam nec duo taurea terga,
 Nec duplici squama lorica fideli & auro
 Sustinuit. collapsa ruunt immania membra.
 Dat tellus gemitũ, & clypeum super intonat ingens.
 Quale in Euboico Batiarum litore quondam
 Saxea pila cadit, magnũ quam molibus autẽ
 Constructam iaciunt ponto: sic illa ruinam
 Prona trahit, penitusq; vadis illisa recumbit.
 Miscunt se maria, & nigra attolluntur arena.
 Tum sonitu Prochyta alia tremis, duræq; cabile

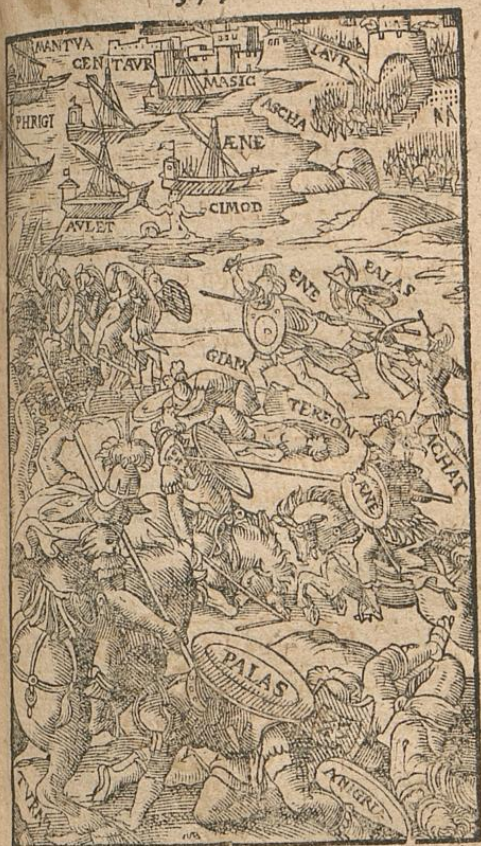
Iuvare totius imperijs imposita Typhæo.
 Hic Mars armipotens animum virescens Latinis
 Addidit, & stimulos acres sub pectore vertit:
 Immisitq; fugam Teucro, atrumq; timorem.
 Vindictæ conveniunt, quoniam data copia pugna:
 Bellatorq; animo deus incidit.
 Pandarus vi fuso Germanum corpore cernit,
 Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res:
 Portam vi multa converso cardine torquet.
 Obnixus latu humeris, multosq; suorum
 Manibus exclusos duro in certamine linqvit.
 At alios secum includit, recipitq; ruentes
 Dicens, qui Rutulum in medio non agmine regem
 Vidisti irrumpentem, ultroq; inclusisti vrbi,
 Immanem veluti pecora inter inertia Tigrim.
 Continuo nova lux oculis effulsit, & arma
 Horrendum sonuere: tremunt in vertice crista
 Sanguinea, clypeosq; micantia fulgura mittit:
 Agnoscunt faciem inuisam, atq; immania membra
 Turbati subito Aeneada. tum Pandarus ingens
 Emicat, & mortis fraterna servidus ira,
 Effatur: non hæc dotalis regia Amata,
 Nec muris cohibet patrijs media Ardea Turnum.
 Castra inimica vides: nulla hinc exire potestas.
 Olli subridens sedato pectore Turnus:
 Incipe, si qua animo virtus, & confere dextram:
 Hic etiam inuentum Priamo narrabis Achillem.
 Dixerat, ille rudem nodus & cortice crudo
 Interquet, summis annixus viribus, hastam.

Excepere aura vulnus : Saturnia Iuno
 Detorsit veniens : portaq; insigitur hasta.
 At non hoc telum, mea quod vi dextera versat,
 Effugies : neq; enim is teli, nec vulneris autor.
 Sic ait, & sublatum altè confurgit in ensen,
 Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
 Diuidit, impubesq; immani vulnere malas.
 Fit sonus, ingenti concussa est pondere tellus,
 Collapsos artus atq; arma cruenta cerebro
 Sternit humi moriens : atq; illi partibus equi
 Huc caput, atq; illuc humero ex utroq; pendit.
 Diffugiunt versi trepida formidine Troës.
 Et, si continuò victorem ea cura subisset,
 Rumpere claustra manu, sociosq; immittere portis
 Vltimus ille dies bello gentiq; fuisset.
 Sed furor ardentem cadisq; insana cupido
 Egrot in aduersos.
 Principio Phalerim, & succiso poplite Gygen
 Excipit : hinc raptas fugientibus ingerit hastas
 In tergum (Iuno vires animamq; ministrat)
 Addit Halyn comitem, & confixum Phegea patris
 Ignaros deinde in muris, Martemq; cientes,
 Alcandrumq; Haliumq; Noëmonaq; Prytanimq;
 Lyncea tendentem contra, sociosq; vocantem
 Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
 Occupat, huic vno eiektum comminus ictu
 Cum galea longè iacuit caput. inde ferarum
 Vastatorem Amycum, quo non felicior alter
 Vngere tela manu, ferrumq; armare veneno,

Clytium Aeoliden, & amicū Cretea Musis:
 Cretea Musarū comitem: cui carmina semper
 Et cithara cordi, numerosq; intendere nerus:
 Semper equos, atq; arma virūm, pugnasq; canebat.
 Tandem ductores, audita cade suorum,
 Conveniunt Teuceri, Mnestheus, acerq; Sereſtus.
 Palantesq; vident socios, hostemq; receptum.
 Et Mnestheus: quō deinde fugā? quō tenditū? inquit,
 Quos alios muros, quae iam vltra mœnia habetis?
 Vnus homo, & vestris, ô ciues, vndiq; septus
 Aggeribus, tantas strages impune per urbem
 Ediderit? iuuenum primos tor miserit Orco?
 Non infelicis patria, veterumq; deorum,
 Et magni Aeneae segnes miseretq; pudetq;
 Talibus accensi firmantur, & agmine densa
 Consistunt. Turnus paulatim excedere pugna,
 Et suūm petere, ac partem, quae cingitur anni.
 Acris hoc Teuceri clamore incumbere magno,
 Et glomerare manum, seu sauum turba leonem
 Cum telu premis insensis: at territus ille
 Aſper acerba tuens retrō rediā: & neq; terga
 Ira dare, aut virtus patitur: nec tendere contrā,
 Ille equidem hoc cupiens, potis est per tela virosq;
 Haud aliter retrō dubius vestigia Turnus
 Improperatā refert, & mens exaſuat ira.
 Quin etiam bis tum medios inuaſerat hostes,
 Bis conſerſa fuga per muros agmina vertit.
 Sed manus è caſtris properē coit omnis in vnum:
 Nec contrā vires audet Saturnia Iuno

Sufficere : aëriam cœlo nam Iuppiter Irim
 Demisit, germana haud mollia iussa ferentem :
 Ni Turnus cedat Teucriorum mœnibus altis.
 Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum,
 Nec dextra valet : iniectis sic vndiq; reli
 Obruitur. strepit assiduo caua tempora circum
 Tinnitu galea, & saxis solida æra satiscunt,
 Discussq; rubra capiti : nec sufficit umbo
 Ictibus : ingeminant hastæ & Troes, & ipse
 Fulminis Mnestheus : tum toto corpore sudor
 Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
 Flumen agit : fessos quatit ager anhelitus æquus.
Tum demum praeceps saltu sese omnibus armis
In fluvium dedit. ille suo cum gurgite flauo
 Accepit venientem, ac mollibus extulit undas,
 Et latum socijs abluta cade remisit.

P. VIRGILII MAR-
TONIS AENEIDOS

Liber decimus.

Anditur interea domus
niventis Olympi:
Conciliūq; vocat diuon
ter atq; hominum res:
Sideream in sedem: terra
vnde arduus omnis
Castrag; Dardaniūq; ag-
elat, populosq; Latini.

- 5 Confidunt totis bipatentibus: incipit ipse.
Cœlicole magni, quia nam sententia vobis
Versa retrò? tantūq; animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
10 Quæ contra vetitum discordia? quis metus aut hor-
Aut hos arma sequi, forumq; lacerare suasti?
Adueniet iustum pugna (ne accersite) tempus,
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exilium magnum, atq; Alpē immitteret apertæ.
Tum cœtare odijs, tum res rapuisse licebit.
15 Nunc finite, & placidum leti componite sædus.
Iuppiter hac paucis. at non Venus aurea comita
Pauca refert:
O pater, ô hominum, diuinūq; æterna potestas,
(Namq; aliud quid sit, q; iam implorare queamus)
Cernis vt insultent Rutuli, Turnusq; feratur

Per medios insignis equis, tumidusq; secundo
 Marte ruat, non clausa tegunt iam mania Teucros.
 Quin intra portas, atq; ipsis praelia miscent
 Aggeribus murorum, & inundant sanguine fosse.
 Aeneas ignarus abest, nunquã mne leuari
 Obsidione fines? muris iterum imminet hostis
 Nascentis Troiae, nec non exercitus alter:
 Atq; iterum in Teucros Aetolis surget ab Arpis
 Tydides: equidem credo mea vulnera restant,
 Et tua progenies mortalia demoror arma.
 Si sine pace tua, atq; inuito numine Troës
 Italiam petiere, luant peccata, neq; illos
 Inueris auxilio: sin tot responsa secuti,
 Oge superi, Manesq; dabant: cur nunc tua quisquã
 Flectere iussa potes? aut cur noua condere fata?
 Quid repetam exustas Erycinò in histore classes?
 Quid tempestatum regem ventosq; furentes
 Aeolia exitis? aut actam nubibus Irim?
 Nunc etiam manes (hac intentata manebat
 Sors rerum) mouet: & superis immissa repente
 Aleo, medias Italium bacchata per vrbes.
 Nil super imperio moueor sperauimus ista,
 Dum fortuna fuit: vincant, quos vincere manu.
 Si nulla est regio, Teucris quam det tua coniunx,
 Dura, per euersa, genitor, fumantia Troia
 Excidia obrestor: liceat dimittere ab armis
 Incolumem Ascanium, liceat superesse nepotem.
 Aeneas sanè ignotus iactetur in vndis,
 Et quancumq; viam dederit fortuna, sequatur:

Hunc

Hunc regere, & dira valeam subducere pugna,
 Est Anathus, est celsa mihi Paphos, atq; Cybete,
 Idaliæq; domus. positis inglorius armis
 Exigat hic æuam, magna ditione iubeto
 Carthago premat Ausoniam: nihil viribus inde
 Obstabit Tyrijs. quid pestem euadere belli
 Inuit, & Argolicos medium fugisse per ignes?
 Totq; maris, vastaq; exhausta pericula terra,
 Dum Latium Teucris, recidinaq; Pergama quatit!
 Non satius cineres patria insedisse supremis,
 Atq; solum, quo Troia fuit? Xanthum, & Simoëna
 Redde oro misera, iterumq; reuoluere casus
 Da pater Iliacos Teucris. tum Regia Iuno
 Acta furore graui: Quid me alta silentia cogit
 Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?
 Aenean hominum quisquam, diuinumq; subegit
 Bella sequi, aut hostem regi se inferre Latino?
 Italiam petiji satis autoribus: esto,
 Cassandra impulsus furijs. num linquere castra
 Hortati sumus? aut vitam committere ventis?
 Num puero summam belli, num credere muros?
 Tyrrhenamue fidem, aut gentes agitare quietas?
 Quis deus in fraudem, qua dura potentia nostra
 Egit? vbi hic Iuno, demissa hæc nubibus Iru?
 Indignum est Italos Troiam circumdare flammis
 Nascentem, & patria Turnum consistere terra!
 Cui Pilemnus auus, cui diua Venilia mater.
 Quid, face Troianos atra vim ferre Latini?
 Arua aliena iugo premere, atq; auertere prada!

Quid

Quid soceros legere, & gremijs adducere pactas?
 Pacem orare manu, praefigere puppibus arma?
 Tu potes Aeneam manibus subducere Graiū,
 Proq; viro nebulam, & ventos obtendere inanes,
 Et potes in toridem classem conuerti Nymphas.
 Nos aliquid Rutulos contra iuuisse nefandum est?
 Aeneas ignarus abest, ignarus & absit.
 Est Paphos, Idaliūq; tibi, sub alta Cythera.
 Quid grandaebellis urbem, & corda aspera tentas?
 Nōne tibi fluxas Phrygia res vertere fundo
 Conamur? nos? an miseros qui Troas Achiui
 Obiecit? quae causa fuit consurgere in arma
 Europamq;, Asiamq;, & foedera soluere furto?
 Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?
 Aut ego tela dedi? fouine cupidine bella?
 Tunc decuit metuisse tuus, nunc sera querelis
 Haud iustu assurgis, & irrita iurgia iactas.
 Talibus orabat Iuno: cunctiq; fremebant
 Caecicola assensu vario: ceu flamina prima,
 Cum depressa fremunt syluis, & caca volutant
 Murmura, venturos nautis prodeuntia ventos.
Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas,
 Iussit. eo dicente deū domus alta silescit,
 Et tremefacta solo relius, silet arduus aether.
 Tū Zephyri posuere, premit placida aquora pontus.
Accipite ergo animus, atq; haec mea figite dicta.
 Quandoquidem Ansonios coniungi foedere Teucris
 Haud licitum est, nec vestra capiti discordia finem:
 Qua cuiq; est fortuna hodie, quā quisq; secat spem,
 Tros

Tros Rutulique suat, nullo discrimine habebat:
 Seu fati Italiae, castra obsidione tenentur,
 Sive errore malo Troia, monitisque, sinistris:
 Nec Rutulos soluo: sua cuique exorsa laborem
Fortunamque ferent. rex Iuppiter omnibus idem.
 Fata viam inuenient. Stygi per flumina fratris,
 Per pice torrentes, atraque voragine ripas.
 Annuat, & totum nutu tremefecit Olympum.
 Hic finis fandi. solio tum Iuppiter aureo
 Surgit, coelicola medium quem ad lumina ducunt.
 Interea Rutuli, portis circum omnibus, instant
 Sternere cade viros, & moenia cingere flammis.
 At legio Aeneadam vallis obfessa tenetur.
Nec spes vlla fuga: miseri stant turribus altis
 Nequicquam, & rara muros cinxere corona.
 Iasius Imbrasides, Hicetaoniusque Thymetes,
 Assaracique duo, & senior cum Castore Tybrius,
 Prima acies. hos germani Sarpedonus ambo,
 Et clarus, & Hemon Lycia comitantur ab alia.
 Fert ingens toto connixus corpore saxum,
 Haud partem exiguum montis, Lyrnessius Agamemnon:
 Nec Clytio genitora minor, nec fratre Mnestibron.
Hi iaculis, illi certant defendere saxis
 Moliri, ignem, nernoque aptare sagittas.
 Ipse inter medios Veneris iustissima cura,
 Dardanius caput ecce puer detectus honestum.
 (Qualis gemma micat, fuluum quae diuidit aurum,
 Aut collo decus, aut capiti: vel quale per artum
 Inclusum buxo, aut Oricia terebintho

Inceit ebur :) fusos cervix cui lactea crines
 accipit, & molli subnectit circulus auro.
 Te quoq; magnanima viderunt Ismare gentes
 vulnera dirigere, & calamos armare veneno,
 Mæonia generose demo : vbi pingua cula
 Exercentq; viri, Pactolusq; irrigat auro.
 Affuit & Mnestheus, quem pulsi pristina Turni
 Aggere muroꝝ sublimem gloria tollit :
 Et Capys, hinc nomen Campana ducitur vrbi.
 Illi inter sese duri certamina belli
 Consulant : media Aeneas freta nocte secabat.
 Namq; vt ab Euandro castris ingressus Hetruscu,
 Regem adit, & regi memorat nomenq; genusq;
 Quidue petat, quiduo ipse ferat : Mezentius arma
 Qua sibi conciliet : violentaq; pectora Turni
 Edocet : humanis qua sit fiducia rebus
 Admonet : immisceatq; preces. haud sit mora, Tarcho
 Iungit opes, fœdusq; ferit. tum libera satis.
 Classẽ conscendit iussis gens Lydia diuinũ,
 Externo commissa duci. Aeneia puppis
 Prima tenes, rostro Phrygios subiuncta leones,
 Imminet Ida super, profugũ gratissima Teucris.
 Hic magnus sedet Aeneas, secumq; volutat
 Exentus belli varios : Pallasq; sinistro
 Affixus lateri : iam querit sidera opaca
 Noctu iter, iam, qua passus terraq; mariq;
 Pandite nunc Heliconæ deæ, cantusq; mouete,
 Que manus interea Thuscis comiteur ab oris
 Aenean, armetq; rates, pelagõq; vehatur.

Masicus erata princeps secat aquora Tigri:
 Sub quo mille manus iuuenum, qui magna Classis
 Quicq, vrbem liquere Cosas: quous tela sagitta,
 Corymbiq, leues humeris, & letifer arcus.
 Vna totius Abas: huic totum insignibus armis
 Agmen, & aurato fulgebat Apolline puppis.
 Sexcentos illi dederat Populonia mater
 Expertos belli iuuenes: ast Ilia trecentos,
 Insula, inexhaustis Chalybum generosa metallis.
 Tertius, ille hominum diuinumq, interpres Asslar,
 Cui pecudum fibra, cæli cui sidera parent,
 Et lingua volucrum, & prasagi fulminis ignis:
 Mille rapit densos acie, atq, horrentibus hastis.
 Hos parere iubent Alpheæ ab origine Pise,
 Vrbis Hetrusca solo. sequitur pulcerrimus Astur:
 Astur equo fidens, & versicoloribus armis.
 Tercentum adiiciunt: (mens omnibus vna sequenda)
 Qui Carète domo, qui sunt Minionis in arui:
 Et Pyrgi veteres, intempestaq, Grauisca.
 Non ego te, Ligurum ductor, fortissime bello,
 Transferim, Cycne, & paucis comitate Cupano:
 Cuius olorina surgunt de vertice penna,
 Crimen amor vestrum, formaq, insigne paternum.
 Namq, ferunt, luctu Cycnum Phaëtontis amati,
 Populeas inter frondes, vmbraeq, sororum
 Dum canit, & mœstum musa solatur amorem,
 Canentem molli pluma duxisse senectam,
 Linquentem terras, & sidera voce sequentem.
 Filius aequales comitatus classe catervas

regentem remis Centaurum promouet: ille
bistat aque, saxumq; undâ immane minatur
ardens, & longâ sulcat maria alta carinâ.
Ille etiam patris agmen ciet Ocnus ab oris,
Fœdica Manibus, & Thusci filius amnis:
Qui muros, matrisq; dedit tibi Mantua nomen,
Mantua diues auis: sed non genus omnibus vnum.
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni:
Ipsa caput populis, Thusco de sanguine vires.
Hinc quoq; quingentes in se Mezentius armat,
Quos patre Benaco, velatus arundine glaucha
Mincius infesta ducebat in aquora pinu.
Ii graui Auletes: centenaq; arbore fluctum
Verberat assurgens: spumant vada marmore verso:
Hunc velut immanis Triton, & cœrula concha
Exterrens freta: cui lăterum tenuis hispida nauti
Frons hominem praefert, in Pristin desinit aluius:
Spumea semifero sub pectore murmurat vnda.
Tot lecti procures ter denis nauibus ibant
Subsidio Troia, & campos salis are secabant.
Iamq; dies cœlo concesserat, almaq; curru
Nocturno Phœbe medium pulsabat Olympum:
Aeneas (neg, enim membris dat cura quietem)
Ipse sedens clauumq; regit, veluq; ministrat.
Atq; illi medio in spacio chorus ecce suarum
Occurrit comitum, Nymphae: quas alma Cybelê
Numen habere maris, Nymphasq; è nauibus esse
Iusserat, innabant pariter, fluctusq; secabant:
Quot prius arata steterant ad littora prora.

Agnoscunt longè regem, lustrantq; chorei:
 Quarum quæ sandi doctissima Cymodorea,
 Ponè sequens, dextra puppim tenet, ipsaq; anxi
 Eminent, ac lena tacitis subremigat unda.
 Tum sic ignarum alloquitur: Vigilasne deum
 Aenea? vigila, & velis immitte rudentes.
 Nos sumus Idæa sacro de vertice pinus,
 Nunc pelagi Nymphæ, classis tua, perfidus ut
 Precipites ferro Rutulus, flammæq; premetat:
 Rupibus inuita tua vincula, teq; per aquor
 Querimus, hanc genitrix faciem miserata refert.
 Et dedit esse deas, æuamq; agitare sub undâ:
 At puer Ascanius muro, fossiq; tenetur
 Tela inter media, atq; horrentes Marte Latinas.
 Iam loca iussa tenet forti permisus Hetrusco
 Arcas eques. medias illis opponere turmas,
 Ne castris iungant, certa est sententiâ Turno.
 Surge age, & aurora socios veniente vocari
 Primus in arma iube, & clypei cape, quæ dedit ipse
 Inuictum Ignipotens, atq; cras amblyt auro.
 Crastina lux, mea si non irrita dicta putari,
 Ingenteis Rutulæ spectabit cadis acervos.
 Dixerat, & dextra discedens impulit altam
 (Faud ignara modi) puppim: fugit illa per undas,
 Ocyor & iaculo, & ventos equante sagitta.
 Inde alia celerant cursus, stupet inscius ipse
 Tros Anchisiades animus: tamen omne tollit.
 Tum breuiter supera aspectans conuexa precatur:
 Alma parens Idæa deûm, cui Dindyma cordi,
 Turni

Torreratq; vrbes, bijugiq; ad frena leones
 Tibi nunc pugna princeps, tu ritē propinques
 Agurium. Phrygiusq; asiū pede diua secundo.
 Tantum effatus : & interea reuoluta ruebat
 Natura iam luce dies, noctemq; fugarat.
 Principio socijs edicit, signa sequantur,
 Atq; animos aptent armis, pugnaq; parent se.
 Jamq; in conspectu Teucros habet, & sua castra
 Stans celsa in puppi, clypeum tum deinde sinistra
 Exultat ardentem. clamorem ad sidera tollant
 Daridæ e muris, spes addita suscitāt iras.
 Tela manu iaciunt : quales sub nubibus aris
 Strymonia dant signa grūes, atq; æthera tranant
 Cum sonitu, fugiantq; notos clamore secundo.
 At Rutulo regi, ducibusq; ea mira videri
 Ausonjs, donec versas ad litora puppes
 Respiciunt, totumq; allabi clasibus aquor.
 Ardet apex capiti, cristiq; a vertice flamma
 Funditur, & vastos vomit aureus ignes :
 Non secus, ac liquida si quando nocte Cometa
 Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor :
 Ille sitim, morbosq; ferens mortalibus ægru,
 Nascitur, & laeo contristat lumine cœlum.
 Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
 Littora præripere, & venientem pellere terra.
 Ilud animos tollit dictis atq; increpat vltro.
 Quid votū optastis, adest, perfringere dextra.
 Inmanibus Mars ipse viri : nunc coniugis esto
 Quisq; sua, testiq; memor : nunc magna reserto

Facta patrum, laudes: vltro occurramus ad vnda.
 Dum trepidi, egressiq; labant vestigia prima.
 Audentes fortuna inuast.
 Hac ait: & secum versat, quos ducere contra,
 Vel quibus obsessos possit concedere muros.
 Interea Aeneas socios de puppibus altis
 Pontibus exponit. multi seruare recursu
 Languentis pelagi, & breuib; se credere salu.
 Per remos alij. speculatus littora Tarchon,
 Quà vada non sperat, nec fracta remurmurat vnda.
 Sed mare inoffensum crescenti allabitur aestu,
 Aduertit subito proras, socioq; precatur:
 Nunc o leuata manus validu incumbite remis:
 Tollite, ferte rates: inimicam fundite rostru
 Hanc terram, sulcumq; sibi premat ipsa carina,
 Frangere nec tali puppes statione recuso,
 Arrepta tellure semel. Quae talia postquam
 Effatus Tarchon, socij consurgere tonsis,
 Spumantesq; rates aruis inferre Latinu,
 Donec rostra tenent siccum, & sedere carina
 Omnes innocuae, sed non puppis tua Tarchon.
 Namq; inflicta vadis dorso dum pendet iniquo,
 Anceps, sustentata diu, fluctusq; fatigat,
 Soluitur, atq; viros medijs exponit in vndis.
 Fragmina remorum quos, & fluitantia transita
 Impediunt, retrahitq; pedes simul vnda relabens.
 Nec Turnum segnis retinet mora: sed rapit acer
 Totam aciem in Teucros, & contra in litore sistit.
 Signa canunt. primus turmas inuasit agrestiu
Aeneas

Aeneas, omen pugnae: stratūitq; Latinos,
 Occiso Therone, virūm qui maximus ultro
 Aeneam petiit: huius gladio, perq; area scuta,
 Per tunicam squallentem auro, latus haurit apertū.
 Inde Lycam ferit, exectum iam matre perempta,
 Et tibi Phoebe sacrum, casus euadere ferri
 Cui licuit paruo. nec longē Cissea durum,
 Immanemq; Gyan, sternentes agmina claua,
 Deiecit leibo. nihil illos Herculis arma,
 Nil valide iuuere manus, genitorq; Melampus
 Alcida comes, vsq; graueus dum terra labores
 Praebuit, ecce, Pharo voces dum iactat inertes,
 Intorquens iaculum, clamantis sistit in ore.
 Tu quoq; flauentem prima lanugine malas
 Dum sequeris Chyrium felix, noua gaudia, Cydon,
 Dardania stratus dextra, securus amorum,
 Qui iuuenum tibi semper erant, miserande iaceres:
 Nō fratrum stipata cohors foret obuia, Phorci
 Progenies, septem numero, septenag; tela
 Coniungunt: partim galea, clypeog; resultant
 Irrita: deflexit partim stringentia corpus
 Alma Venus. fidum Aeneas affatur Achaten:
 Suggere tela mihi (non vllum dextera frustra
 Torserit in Rutulos) steterant quae in corpore Graiū.
 Iliacis campis, tum magnam corripit hastam,
 Et iacit, illa volans clypei transuerberat ara
 Meonis: & thoracā simul cum pectore rumpit.
 Huic frater subit Alcanor, fratremq; ruentem
 Suspendat dextra, trajecto missa lacerto.

Protinus hasta fugit, seruatq; cruenta tenorem.
 Dexterâq; ex humero nervis moribunda pendet.
 Tum Numitor, iaculo fratris de corpore rapto
 Aeneam petijt, sed non & figere contra
 Est licitum. magniq; femur perstrinxit Achaea.
 Hic Curibus, fidens primaus corpore, Lausus
 Aduenit, & rigida Dryopen ferit eminus hasta.
 Sub mentum grauius pressa, pariterq; loquenti
 Vocem animumq; rapit traiecto gutture, at illa
 Fronte ferit terram, & crassum vomit ore cruorem.
 Treis quoq; Threicios, Borea de gente supremâ,
 Et treis, quos Idas pater, & patria Ismara mittit,
 Per varios sternit casus. occurrit Halesus,
 Auruncâq; manus subit & Neptunia proles,
 Insignis Messapus equis: expellere tendunt
 Nunc hi, nunc illi, certatur limine in ipso
 Ausonia. magno discordes aethere venti
 Prælia ceu tollunt, animis, & viribus æquâ.
 Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedit.
 Anceps pugna diu, stant obnixi omnia contra:
 Haud aliter Troiana acies, aciesq; Latina
 Concurrunt: hæret pedes, densusq; viro vir.
 At parte ex alia, qua saxa rotantia lævè
 Intulerat torrens, arbustaq; diruta ripis,
 Arcades insuetos acies inferre pedestreiu
 Vt vidit Pallas Latio dare terga sequaci:
 Aspera quævis natura loci dimittere quando
 Suasit equos: vnum quod rebus restat egenis,
 Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amari.

Quid fugitis socij? per vos & fortia facta,
 Per datus Euandri nomen, deuictaq; bella,
 Spemq; meam, patria qua nunc subit emula laudis.
Edue ne pedibus: ferro rumpenda per hostes
Est via, qua globus ille virum densissimus urget:
 Hac vos & Pallanta ducem patria alta reposcit.
 Numina nulla premunt: mortali vrgemur ab hoste
 Mortales: totidem nobis animaq; manusq;
 Ecce maris magno claudit nos obice pontus:
 Deest iam terra fuga: pelago Troiamne petemus?
 Hac ait: & medius densos prorumpit in hostes.
 Obuius huic primum satis adductus iniquis
 Fit Lagos: hunc magno vellit dum pondere saxum,
 Intorto figit telo, discrimina costis
 Per medium qua spina dedit, hastamq; receptas
 Osibus harentem quem non super occupat Hubon.
 Ille quidem hoc sperans: nam Pallas ante ruentem,
 Dum furis, incautum crudeli morte sodalis
 Excipit, atq; enssem tumido in pulmone recondit.
 Hinc Helenum petit, & Rhoiti de gente vetusta
 Anchemolus, thalamos ausum incestare nouerca.
 Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis,
 Daucia, Laride: Tymberg; simillima proles,
 Indiscreta suis, gratusq; parentibus error.
 At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas.
 Nam tibi, Tymbre, caput Euandrius abstulit ensis:
 Te decisa suum Laride dextera querit:
 Semianimesq; micant digiti, ferrunq; retractant.
 Arcades accensos monitu, & praeclara tuentes

Facta viri, mistus dolor, & pudor armat in hostes.
 Tum Pallas bijugis fugientem Rhœtea prater
 Trajicit: hoc spacium, tantumq; mora fuit illo:
 Illo namq; procul validam direxerat hastam,
 Quam medius Rhœteus intercepti, optime Teucri,
 Tu fugiens, fratremq; Tyren: currusq; volutus
 Cedit semianimis Rutulorum calcibus arua.
 Ac velut optato ventis astate coortis,
 Dispersa immittit silvis incendia pastor:
 Correptis subito medijs, extenditur vna
 Horrida per latos acties Vulcania campos:
 Ille sedens victor flammis despectat ouanteu:
 Non aliter socium virtus coit omnis in vnum,
 Teg; inuat Palla. sed bellus acer Halesus
 Tendit in aduersos, seq; in sua colligit arma.
 Hic mactat Ladona, Pheretag; Demodocumq;
 Strymonio dextram fulgenti diripit ense
 Elatam in iugulum: saxo ferit ora Thoantis,
 Ossaq; dispergit cerebro permista cruento.
 Fata canens silvis genitor calarat Halesum:
 Vt senior letbo canentia lumina soluit,
 Insecere manum Parca, telisq; sacrarunt
 Euandri. quem sic Pallas petit ante precatus:
 Da nunc Tybri pater ferro, quod misile libro,
 Fortunam, atq; viam duri per pectus Halesi.
 Hac arma, exuiusq; viri tua quercus habebis.
 Audijt illa deus, dum texit Imaonia Halesus,
 Arcadio infelix telo dat pectus inermem.
 At non cade viri tanta perterrita Lausus,

Pars ingens belli, finit agmina. primus Abantem
 Oppositum interimit, pugna nodumq; moramq;
 Sternitur Arcadia proles, sternuntur Hetrusci,
 Et vos o Graijs imperdita corpora Teucris.
 Agmina concurrunt ducibusq; & viribus aequi:
 Extremi addensant acies: nec turba moueri
 Tela manusq; finit. hinc Pallas instat & vrget:
 Hinc contra Lausus: nec multum discrepat atas:
 Egregij forma, sed quis fortuna negarat
 In patriam reditus. ipsos concurrere passus
 Haud tamen inter se magni regnator Olympi.
 Mox illos sua farsae manent maiore sub hoste.
 Interea soror alma monet succurrere Lauso
 Turnum, qui volucris curru medium secat agmen.
 Vi vidit socios, tempus desistere pugna:
 Solus ego in Pallanta feror: soli mihi Pallas
 Debetur: cuperem, ipse parens spectator adesset.
 Hac ait: & socij cesserunt aequore iusso.
 At Rutulum abscessu inuenis, tum iussa superba
 Miratus, stupet in Turno: corpusq; per ingens
 Lumina voluit: obuiq; truci procul omnia visu:
 Talibus & dictis it contra dicta tyranni:
 Aut spolijs ego iam raptis laudabor opimis,
 Aut letho insigni: sorti pater aequus utriq; est:
 Tolle minas, fatus, medium procedit in aquor:
 Frigidus Arcadibus cor in praecordia sanguis.
 Desiluit Turnus bijugis, pedes apparat ire
 Cominus. utq; leo, specula cum vidit ab alta
 Stare procul campis meditantem praetia taurum,

Aduolat.

Aduolat : haud alia est Turni venientis imago.
 Hunc ubi contiguum misse fore credidit hasta
 Ire prior Pallas, si quâ fors adiunget ausum
 Viribus imparibus, magnumq; ita ad aethera saltum
 Per patris hospitium, & mensas, quas advena adagi
 Te precor Alcide, captis ingentibus assu :
 Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta,
 Victoremq; ferant morientia lumina Turni.
 Audijt Alcides iuuenem, magnumq; sub imo
 Corde premit gemitum, lacrymasq; effudit inania
 Tum genitor natum dictis affatur amicis :
 Stat sua cuiq; dies : breue & irreparabile tempus
 Omnibus est vita : sed famam extendere factis,
 Hoc virtutis opus. Troia sub moenibus alta
 Tot nati cecidere deum : quin occidit vna
 Sarpedon mea progenies : etiam sua Turnum
 Fata vocant, metasq; dati peruenit ad eui.
 Sic ait, atq; oculos Rutulorum rejcit arui.
 At Pallas magnus emittit viribus hastam,
 Vaginasq; caua fulgentem diripit enses.
 Illa volans, humeri surgunt quâ tegmina summa,
 Incidit, atq; viam clypei molita per ora,
 Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
 Hic Turnus ferro praefixum robur acuto
 In Pallanta diu, librans, iacit, atq; ita fatur :
 Aspice num mage sit nostrum penetrabile telum.
 Dixerat : ac clypeum, tot ferri teryga, tot arui,
 Cum pellis toties oheat circumdata tauri,
 Vibranti cuspide medium transuerberat ictu :

Loricæq; moras, & pectus perforat ingens.
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum:
Vna eademq; via sanguis animusq; sequuntur.
Corruit in vulnus, sonitum super arma dedere,
Et terram hostilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus super assistens, sic ore profatur:
Arcades hæc, inquit, memores mea dicta referte
Euandro: qualem meruit, Pallanta remitto.
Quisquis honos tumuli, quicquid solamæ humidi est
Largior, baud illi stabunt Aeneia paruo
Hospitia: & læuo pressit pede, talia fatus,
Exanimum, rapiens immania pondera balthei.
Impressumq; nefas: vna sub nocte iugali
Cæsa manus iuuenum fœdè, thalamiq; cruenti,
Quæ bonus Eurytion multo calauerat auro.
Quo nunc Turnus ouat spolio, gaudetq; potius.
Nescia mens hominum fatis, sortisq; futura,
Et seruare modum rebus sublata secunda.
Turno tempus erit, magno cum optauerit exitum
Intactum Pallanta, & cum spolia ista, diemq;
Oderit, at socij multo gemitu lacrymisq;
Impositum scuto referunt Pallanta frequentes.
O dolor, atq; decus magnum redituro parenti:
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert,
Cum tamen ingentes Rutulorum linquas acervos.
Nec iam fama mali tanti, sed certior autor
Aduolat Aeneæ tenui discrimine lethi
Esse suos: tempus versis succurrere Teucris.
Proxima quæq; metui gladio: latumq; per agmen

Ardens

Ardens limitem agit ferro, te, Turne, superbam
 Cade noua, querens. Pallas, Euander, in ipſi
 Omnia ſunt oculis: menſa, quas aduena primū
 Tunc adiit, dextraq; data. Salmone creator
 Quattuor hic iuuenes, totidem, quos educat uſque
 Viuentes rapit, infernis quos inmolat vmbri,
 Captiuoq; rogi perfundat ſanguine flammæ.
 Inde Mago procul inſenſam cum tenderet haſtam
 Ille aſtu ſubit, ac tremebunda ſupernolat haſta,
 Et genua amplectens eſſatur talia ſupplex:
 Per patrios manes, Et ſpes ſurgentis Iuli
 Te precor, hanc animam ſerues natoq; patriq;
 Eſt domus alta: iacent penitus deſoſſa talenta
 Calati argenti, ſunt auri pondera facti,
 Infectiq; mihi. non hic victoria Teucriū
 Verſitur: haud anima vna dabit diſcrimina tanta.
 Dixerat: Aeneas contra cui talia reddit:
 Argenti atq; auri memoras quæ multa talenta,
 Gnatis parce tuis: belli commercia Turnus
 Suſtulit iſta prior, iam tum Pallente perempto.
 Hoc patris Anchife manes, hoc ſentit Iulus.
 Sic ſatus, galeam leua tenet: atq; reflexa
 Cervice orantis capulo tenus abdidit enſem.
 Nec procul Aemonides Phœbi Triuiq; ſacerdot;
 Inſula cui ſacra redimibat tempora vitta,
 Totus collucens veſte, atq; inſignibus armis:
 Quem congreſſus agit campo, lapſumq; ſuperſtans
 Immolat, ingentiq; vmbra regit. arma Sereſius
 Lecta reſert humeris, tibi rex Gradiue trophæum.
 Inſtaur

Instaurant acies, Vulcani stirpe creatus
 Caculus, & veniens Marforum montibus Vmbro.
 Dardanides contra furit. Anxurus ense sinistram;
 Et totum clypei ferro deiecerat orbem.
 Dixerat ille aliquid magnum: vimq; affore verbo
 Crediderat, cœloq; animum fortasse ferebat:
 Caniciemq; sibi, & longos promiserat annos:
 Tarquins exultans contra fulgentibus armis,
 Syicola Faulo Dryope quem nympa creatat.
 Obuiis ardenti sese obtulit: ille reducta
 Loricam, clypeiq; ingens onus impedit hasta.
 Tum caput orantis nequicquam, & multa parantem
 Dicere, deturbat terra, truncumq; repente
 Pruoluens, super hac inimico pectore satur:
 Iffice nunc metuende ræce: non te optima mater
 Condet humi, patrioſe onerabit membra sepulcro:
 Alitibus linquere feris: aut gurgite mersum
 Vnda feret, piscesq; impasti vulnera lambent.
 Protinus Anthem, & Lycam, prima agmina Turni;
 Persequitur, fortemq; Numæ, fuluumq; Camerrem,
 Magnanimo Volſcente satum: ditissimus agri
 Qui fuit Auſonidum, tacitis regnauit Amyclis.
 Aegæon qualis, centum cui brachia dicunt,
 Centenasq; manus, quinquaginta oribus ignem,
 Pectoribusq; arſiſſe: Iouis cum fulmina contra
 Tot paribus streperet clypeis, tot stringeret enses:
 Sic toto Aeneas deſcunt in aquore victor:
 Ut ſemel intepuit mucro. quin ecce Nyphæi
 Quadringens in equos, aduerſaq; pectora tendit.

Atq;

Atq; illi longè gradientem, & dira fremementem
 Ut videre, metu versi, retroq; ruentes,
 Effunduntq; ducem, rapiuntq; ad littora curru.
 Interea bijugis insert se Lucagus albis
 In medios, fraterq; Liger: sed frater habentis
 Flectit equos: strictum rotat acer Lucagus enses.
 Haud tulit Aeneas tanto seruiore furentem,
 Irruit, aduersaq; ingens apparuit hasta.

Cui Liger:

Non Diomedis equos, non currum cernis Achillem,
 Aut Phrygia campos: nunc belli finis, & ante
 His dabitur terris. vesano talia late
 Dicta volant Ligeri: sed non & Troius heros
 Dicta parat contra: iaculum nam torquet in hostem
 Lucagus, ut pronus pendens in verbera telo
 Admonuit bijugos, proiecto dum pede lauo
 Aptat se pugna: subit oras hasta per imas
 Fulgentis clypei: tum lauum perforat inguen.
 Excussus curru moribundus voluitur arui.
 Quem pius Aeneas dictis affatur amaris:
 Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equorum
 Prodidit, aut vana vertè ex hostibus umbra,
 Ipse rotis saliens iuga deseris. hac ita fatum,
 Arripuit bijugos. frater tendebat inermes
 Infelix palmas, curru delapsus eodem.
 Per te, per qui te talem genuere parentes,
 Vir Troiane, sine hanc animam, & miserece precibus.
 Pluribus oranti Aeneas: haud talia dudum
 Dicta dabis: morere, & fratrem ne desere frater

Tum latebras animæ, pectus mucrone recludit.
 Talia per campos edebat funera ductor
 Dardanius, torrentis aqua, vel turbinis atri
 More furens, tandē erumpunt, & castra relinquunt
 Ascanius puer, & nequicquam obfessa iuuentus.
 Iunonem interea compellat Iuppiter ultro :
 O germana mihi, atq; eadem gratissima coniunx,
 Vi rebare, Venus (nec te sententia fallit)
 Troianas sustentat opes : non viuida bello
 Dextra viris, animusq; serox, patiensq; pericli.
 Cui Iuno submissa : Quid ô pulcerrime coniunx
 Sollicitas agram, & tua tristia dicta timentem ?
 Si mihi, quæ quondam fuerat, quamq; esse decebat,
 Vis in amore foret : non hoc mihi namq; negares
 Omnipotens, quin & pugna subducere Turnum,
 Et Dauuo possem incolumem seruare parenti.
 Nunc pereat, Teucruq; pro det sanguine pœnas.
 Ille tamen nostra deducit origine nomen,
 Pylæumq; illi quæritus pater, & tua larga
 Sæpe manu, multiq; oneravit limina donis.
 Cui rex ætherei breuiter sic fatur Olympi :
 Si mora præsentis laibi, tempusq; caduco
 Oratur inueni, meq; hoc ita ponere sentis :
 Tolle fuga Turnum, atq; instantibus eripe satis.
 Hactenus indulgisse vacat, sin altior istis
 Sub precibus repia vlla latet, totumq; moueri,
 Mutarile putas bellam, spes pascis inaneus.
 Cui Iuno illacrymans : Quid si, quod voce grauaris,
 Mente dares, atq; hac Turno rata maneret ?

D d

Nunc

Nunc manet insontem grauis exitus, aut ego peri
 Vana feror: quod ut ô potius formidine falsa
 Ludar, & in melius tua, qui potes, orsa reflectas.
 Hæc ubi dicta dedit, cælo se protinus alto
 Misit, agens hyemem nimbo succincta per auras,
 Iliacamq; aciem, & Laurentia castra petiuit.
 Tum æca nube caua tenuem sine viribus vultum
 In faciem Aeneæ (visu mirabile monstrum)
 Dardanij ornat telis, clypeumq; inbasq;
 Diuini asimulat capitis: dat mania verba,
Dat sine mente sonum, gressusq; effingit euntis.
 Morte obita quales fama est volitare figuras,
 Aut quæ sopitos deludunt somnia sensus.
 At primas læta ante acies exultat imago,
 Irritatq; virum telis, & voce laceffit.
 Instat cui Turnus stridentemq; eminus hastam
 Coniicit: illa dato vertit vestigia tergo.
 Tum verò Aenean auersum ut cedere Turnus
 Credidit, atq; animo spem turbidus hausit inani.
Quò fugis Aeneas? thalamos ne desere pactos:
 Hac dabitur dextra tellus quaesita per undas.
 Talia vociferans sequitur, strictumq; cornicat
 Mucronem, nec ferre videt sua gaudia venit.
 Forte ratis celsi coniuncta crepidine saxi,
 Exposita stabat scalis, & ponte parato:
 Qua rex Clusinis aduectus Osinus oris.
 Huc sese trepida Aeneas fugientis imago
 Coniicit in latebras: nec Turnus sequior instat,
 Exuperatq; moras, & pontes transiit altos.

Vix proram attigerat, rumpit Saturnia funem,
 Anulſamq; rapit reuoluta per aquora nauem.
 Illam autem Aeneas abſentem in pralia poſcit:
 Obuia multa virum demittit corpora morti.
 Tunc leuis haud vltra latebras iam querit imago,
 Sed ſublime volans nubi ſe immiſcuit atra:
 Cum Turnum medio interea fert aquore turbo.
 Reſpicit ignarus rerum, ingratusq; ſalutis,
Et duplices cum voce manus ad ſidera tendit:
 Omnipotens genitor tanton' me crimine dignum
 Duxiſti? & tales voluiſti expendere penas?
 Quò feror? vnde abij? qua me fuga, quemue redu-
 Laureſne iterum muros, aut caſtra videbo? (cet?
 Quid manus illa virum, qui me, meaſq; arma ſecuti?
 Quosq; (nefas) omnes inſanda in morte reliqui?
 Et nunc palantes video, gemitumq; cadentum
 Accipio? quid agam? aut qua iam ſatis ima dehifcat
Terra mihi? vos o potius miſereſcite venti:
 In rupes, in ſaxa (volens vos Turnus adoro)
 Ferte ratem, ſeu iſq; vadis immitte Syrtis:
 Quò neq; me Rutuli, neq; conſcia fama ſequatur.
 Hac memoras, animo nunc huc, nunc fluctuat illuc:
 An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
 Induat, & crudum per coſtas exigat enſem:
 Fluctibus an iaciat medijs, & littora nando
 Curua petat, Teucrûmq; iterum ſe reddat in arma.
 Ter conatus vtramq; viam, ter maxima luno
 Continuit, iuuenemq; animo miſerata repreſit.
 Labitur alta ſecans fluctuq; aſtuq; ſecundo,

Et patris antiquam Dauni deferitur ad urbem.
 At Iouis interea monitis Mezentius ardens
 Succedit pugna, Teucrosq; inuadit ouantes.
 Concurrent Thyrræna acies, atq; omnibus vni,
 Vni odijq; viro, telisq; frequentibus instant.
 Ille, velut rupes, vastum qua prodit in aquor,
 Obuia ventorum furijs, expositaq; ponto,
 Vim cunctam, atq; minas perfert, calig. mariq;
 Ipsa immota manet. prolem Dolicaonis Helrum
 Sternit humi, cum quo Latagū, Palnumq; fugat:
 Sed Latagum saxo, atq; ingenti fragmine monti
 Occupat, os, faciemq; aduersam: poplite Palnum
 Succiso, volui segnem finit, armaq; Laufo
 Donat habere humerus, & vertice figere cristas.
 Nec non Euantem Phrygium, Paridūq; Momanti
 Aequalem, comitemq;: vna quem nocte Theano
 In lucem genitori Amyco dedit. & face pregnant
 Cisseu regina Parim creat: vrbe paterna
 Occubat: ignarum Laurens habet ora Mimanti.
 Ac velut ille canum morsu de montibus alius
 Actus aper (multos Vesulus quem pinifer amos
 Defendit, multosq; palus Laurentia) silua
 Pastus arundinea, postquam inter retia ventum est,
 Substitit, infremuntq; ferox, & inhorruit armos:
 Nec cuiquam irasci, propiusq; accedere vitium,
 Sed iaculis, tutisq; procul clamoribus instant:
 Haud aliter, iuste quibus est Mezentius ira,
 Non vlli est animus stricto concurrere ferro,
 Missilibus longè, & vasto clamore laceffunt.

Ille autem impavidus partes cunctatur in omnes,
 Dentibus infrendens, & tergo decutit hastas.
 Venerat antiquis Coryri de sinibus Acron,
 Graius homo, infectos linquens profugus hymenaeos.
 Hunc ubi miscentem longè media agmina vidit,
 Purpureum pennis, & pacta coniugis ostro:
 Impastus stabula alia leo ceu saepe peragrans,
 (Suadet enim vesana fames) si forte fugacem
 Conspexit capreã, aut surgentè in cornua ceruum:
 Gaudet hians immane, comasq; arrexit, & heret
 Visceribus super accumbens: laui improba teter
 Ora cruor:
 Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.
 Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
 Tundit humum expirans, infractaq; tela cruentat.
 Atq; idem fugientem haud est dignatus Oroden
 Sternere, nec iacta cacum dare cuspide vulnus:
 Obuius aduersosq; occurrit, seq; viro vir
 Contulit, haud furto melior, sed fortibus armis.
 Tum super abiectum posito pede nixus & hasta,
 Pars belli haud temnenda viris, iacet altus Orodes.
 Conclamant socij latum Paana secuti.
 Ille autem expirans: Non me, quicumq; es, inulto,
 Victor, nec longum letabere: te quoq; fata
 Prospectant paria, atq; eadem mox arua tenebis.
 Ad quem subridens mista Mezentius ira:
 Nunc morere: ast de me diuim pater, atq; hominũ
 Viderit. hoc dicens eduxit corpore telum. (rex
 Olli dura quies oculos, & ferreus vrget

D d 3

Somnus,

Somnus: in eternam clauduntur lumina noctem,
 Cadiceus Alcatheum obruncat, Sacrator Hydaspe,
 Partheniumq; Rapo, & pradurum viribus Oris:
 Messapus Cloniumq; Lycaniumq; Ericaten;
 Illam, infrenis equi lapsu tellure iacentem,
 Hunc, peditem pedes, & Lycius processerat Agi:
 Quem tamen haud expers Valerius virtutis aura
 Deiecit, Atronium Salius, Saliumq; Nealces,
 Insignis iaculo, & longè fallente sagitta.
 Iam grauius aequabat luctus, & mutua Maiora
 Funera: cadebant pariter, pariterq; ruebant
 Victores, victiq; neg; his fuga nota, nec illi.
 Dî Iouis in tectis iram miserantur inanem
 Amborum, & tantos mortalibus esse labores.
 Hinc Venus, hinc contrâ spectat Saturnia Iuno.
 Pallida Tisiphone media inter millia sauit.
 At verò ingentem quatiens Mezentius hastam
 Turbidus ingreditur campo: quam magnus Orion,
 Cum pedes incedit medi per maxima Nerei
 Stagna, viam scindens, humero supereminet vnda:
 Aut summus referens annosam montibus ornum,
 Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit:
 Talis se vastu insert Mezentius armis.
 Huic contrâ Aeneas, speculatus in agmine longo,
 Obuius ire parat. manet imperterritus ille,
 Hostem magnanimum opperiens, & mole sua stat:
 Atq; oculis spacium emensus, quantum satis basta,
 Dextrâ mihi deus, & telum, quod missile libro,
 Nunc asint: voueo praeconis corpore raptus

Indutium

Indatum spoljs, ipsum te Lausæ trophæum
Aeneæ dixit, stridentemq; eminus hastam
Icit: at illa volans clypeo est excussa, proculq;
Egregium Anthorem latus inter & ilia figit:
Herulis Anthorem comitem, qui missus ab Argis
Hæserat Euandro, atq; Itala confederat vrbe.
Sternitur infelix alieno vulnere, cælumq;
Asspicit, & dulces moriens reminiscitur Argos.
Tum pius Aeneas hastam iacit: illa per orbem
Aere cauum triplici, per linea terga, tribusq;
Transijt intextum tauris opus, imaq; sedit
Inguine: sed vires haud pertulit. oxyfus ensem
Aeneas viso Tyrrheni sanguine letus
Eripit à femore, & trepidanti feruidus instat.
Ingemuit cari grauitè genitoris amore,
Vt vidit Lausus, lacrymaq; per ora voluta.
Hic mortis dura casum, tuaq; optima facta,
Si qua fidem tanto est operi latura vetustas,
Non equidem, nec te iuuenis memorande silebo.
Ille pedem referens, & inutilis, inq; ligatus
Cedebat, clypeoq; inimicum hastile trahebat.
Proripuit iuuenis, seseq; immiscuit armis.
Iamq; assurgens dextra, plagamq; ferentis
Aeneas subijt mucronem, ipsumq; morando
Sustinuit. socij magno clamore sequuntur,
Dum genitor nati parua protectus abiret:
Telaq; conjiciunt, proturbantq; eminus hostens
Missilibus. furit Aeneas, tectusq; tenet se.
Ac velut effusa si quando grandine nimbi

Precipitant, omnis campis diffugit arator,
 Omnis & agricola, & tuta latet arce viator,
 Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi,
 Dum pluit in terris, vt possint sole reducto
 Exercere diem: sic obrutus vndiq; reli
 Aeneas, nubem belli, dum detonet, omnem
 Sustinet, & Lausum increpitat, Lausq; minatur.
 Quid moriture ruis? maioraq; viribus audes?
 Fallit te incautum pietas tua. nec minus ille
 Exultat demens: saeva iamq; altius ira
 Dardanio surgunt ductori, extremaq; Laus
 Parca fila legunt: validum namq; exigit ensen
 Per medium Aeneas iuuenem, totumq; recondit,
 Transiit & parmam mucro, leuia arma minaci,
 Et tunicam, molli mater quam neuerat auro,
 Impleuitq; sinum sanguis: tum vita per aurum
 Concessit moesta ad manes, corpusq; reliquit.
 At verò, vt vultum vidit morientis, & ora,
 Ora modis, Anchisades pallentia miris:
 Ingemuit miserans grauitèr, dextramq; tetendit:
 Et mentem patria subiit pietatis imago.
 Quid tibi nunc miserande puer, pro laudibus istis,
 Quid pius Aeneas tanta dabit indole dignum?
 Arma, quibus letatus, habes tua: teg; parentum
 Manibus, & cineri (si qua est ea cura) remitto.
 Hoc tamen infelix miseram solabere mortem:
 Aenea magni dextra cadis. increpat vltro
 Cunctantes socios, & terra subleuat ipsum
 Sanguine turpantem comptos de more capillos.

Interea genitor Tyberini ad fluminis undam
 Vulnere siccabat lymphæ, corpusq; leuabat
 Arboris accliuus trunco: procul ærea ramis
 Dependet galea, & prato grauiæ arma quiescunt.
 Stant lecti circum iuuenes: ipse æger, anhelans
 Colla fouet, fusus propexam in pectore barbam.
 Multa super Lauso rogitat, multosq; remittit,
 Qui reuocent, mæstiq; ferant mandata parentis.
 At Lausum socij exanimum super arma ferebant
 Flentes, ingentem, atq; ingenti vulnere victum.
 Agnouit longè gemitum præsaga mali mens:
Canicem immundo deformat puluere, & ambas
Ad cælum tendit palmas, & corpore inhareret.
 Tantiæne me tenuit viuendi nate voluptas,
 Vt pro me hostili paterer succedere dextra
 Quem genui? tuæne hæc genitor per vulnera serior.
 Morte tua viuens? heu nunc misero mihi demum
 Exilium infelix, nunc altè vulnus adactam.
 Idem ego nate tuum maculaui crimine nomen,
 Pulsus ob inuidiam solio, sceptriq; paternis.
 Debueram patriæ pœnas, odijsq; meorum
Omnes per mortes animam fontem ipse dedisse:
 Nunc viuo, neq; adhuc homines, lucemq; relinquo:
 Sed linquam, simul hæc dicens, attollit in agrum
 Se semur: & quanquam vis alto vulnere tardat,
 Hand deiectus equum duci iubet. hoc decus illi,
 Hoc solamen erat: bellis hoc victor abibat
 Omnibus, alloquitur mœrentem, & talibus inquit:
 Rhæbe diu (res si qua diu mortalibus vlla est)

Viximus: aut hodie victor spolia illa cruenta,
 Et caput Aeneae referes, Lausq; dolorum
 Ultor eris mecum: aut, aperit si nulla viam via,
 Occumbes pariter: neq; enim fortissime credo
 Iussa aliena pati, & dominos dignabere Teucrum.
 Dixit: & exceptus tergo consueta locauit
 Membra, manusq; ambas iaculis oneravit acutis,
 Aere caput fulgens, cristaq; hirsutus equina.
 Sic cursum in medios rapidus dedit: assuat ingens
 Imo in corde pudor, mistoq; insania luctu,
 Et furij agitur amor, & conscia virtus.
 Atq; hic Aeneam magna ter voce vocauit.
 Aeneas agnouit eum, latuq; precatur:
 Sic pater ille deum faciat, sic altus Apollo:
 Incipias conferre manum.
 Tantum effatus, & infesta subit obuius hasta.
 Ille autem: quid me erepto sauisime nato
 Terres? haec via sola fuit, qua perdere posset.
 Nec mortem horremus, nec diuum parcimus ulli.
 Desine, iam venio moriturus, & haec tibi porta
 Dona prius, dedit, telumq; intorsit in hostem.
 Inde aliud super atq; aliud figitq; volatq;
 Ingenti gyro: sed sustinet aureus umbo.
 Ter circum astantem laeuos equitauit in orbis,
 Tela manu iaciens: ter secum Troius heros
 Immanem arato circumfers regmine siluam.
 Inde ubi tot traxisse moras, tot spicula tadet
 Vellere, & vrgetur pugna congressus iniqua:
 Multa mouens animo, iam tandem erumpit, et inter
 Bellato-

Bellatoris equi caua tempora conjicit hastam.
 Tollit se arrectum quadrupes, & calcibus auras
 verberat, effusumq; equitem super ipse secutus
 implicat, electoq; incumbit cernuus armo.
 Clamore incendunt cælum Troësq; Latiniq;
 Aduolat Aeneas, vaginaq; eripit ensem:
 Et super hac, Vbi nunc Mezentius acer? & illa
 Effera vis animi? contra Tyri henus, vt auras
 suspiciens, hausit cælum, mentemq; recepit:
 Hostis amare, quid increpit as, mortemq; minaris?
 Nullum in cade nefas: nec sic ad prælia veni:
 Nec tecum meus hæc pepigit mihi fœdera Lausus.
 Vnus hoc per (si quæ est victis venia hostibus) oro:
Corpus humo patiare tegi. scio acerba meorum
 Circumstare odia: hunc (oro) defende furorem,
 Et me consortem nati concede sepulcro.
 Hæc loquitur: iuguloq; haud inscius accipit enseus.
 Vndantq; animam diffundit in arma cruore.

ing
Con
Ne
Ed
Tel
Per
Sal
Tw
Tu
Mo
Qu
Pr
Ne
Ar
No

VIRGILII MA-
RONIS AENEIDOS

Liber vndecimus.

Ceanum interea surgens
aurora reliquit.

Aeneas (quanquā & socijs
dare tempus humandu,
Præcipitant cura, turbataq;
funerè mens est)

Vora desim primo victor
soluebat Eo.

ingentem quercum, decisis vndiq; ramis,
Constituit tumulo, fulgentiaq; induit arma,
Mezenti ducis exuias, tibi magne trophaeum
Bellipotens: aptat rorantes sanguine cristas,
Telasq; trunca viri, & bis sex thoraca petiitum;
Perfossunq; locis: clypeumq; ex ære sinistra
Subligat, atq; ensen collo suspendit eburnum:
Tum socios (namq; omnis eum stipata tegebat
Turba ducum) sic incipiens hortatur ouanteis:
Maxima res effecta, viri: timor omnis abesto,
Quod superest. hæc sunt spolia, & de rege superbo
Primitiæ: manibusq; meis Mezentiis hic est.
Nunc iter ad regem nobis, murosq; Latinos.
Arma parate animis, & spe præsumite bellum:
Ne qua mora ignaros (vbi primum vellere signa

Annus

Annuerint superi, pubemq; educere castris)
 Impediat, segnesq; metu sententia tardet.
 Interea socios, inhumatq; corpora terra,
Mandemus: qui solus honos Acheronte sub imis
Ita, ait, egregias animas, qua sanguine nobis
 Hanc patriam peperere suo, decorate supremis
 Muneribus: mactamq; Euandri primus ad vltim
 Mittatur Pallas: quem non virtutis egentem
Abstulit atra dies, & funere merfit acerbo.
 Sic ait illacrymans, recipitq; ad limina gressum,
 Corpus vbi exanimi positum Pallantis Aetes
 Seruabat senior, qui Parrhasio Euandro
 Armiger ante fuit: sed non felicibus aequè
 Tum comes auspicijs caro datus ibat alumno.
 Circum omnis famulûmq; manus, Troianaq; totius
 Et mæsta Iliades crinem de more soluta.
 Ut verò Aeneas soribus sese intulit altis,
 Ingentem gemitum tursis ad sidera tollunt
 Pectoribus, mæstosq; immugit regia luctu.
 Ipse caput niuei vultum Pallantis, & ora
 Ut vidit, lauiq; patens in pectore vulnus
 Cuspide Ausonia, lacrymis ita fatur obortu:
 Tène, inquit, miserande puer, cum lata veniret,
 Inuidit fortuna mihi? ne regna videres
 Nostra, neq; ad sedes victor veherere paterni
 Non hac Euandro de te promissa parenti
 Discedens dederam, cum me complexus euntem
 Mitteret in magnum imperium: metuenq; moueret
 Acreis esse viros, cum dura praelia gente.

Et non

Et nunc ille quidem spe multum captus inani,
 Forti & vota facit, cumulatq; altaria donis:
 Non inueni exanimum, & nil iam caelestibus vllis
 Debetem, vano mœsti comitamur honore.
 Infelix nati funus crudele videbis.
 Illi nostri reditus, expectatq; triumphus:
 Haec mea magna fides. at non Euandre pudendū
 Vulneribus pulsū aspicias: nec sospite dirum
 Optabis nato funus pater. hei mihi quantum
 Praesidium Ausonia, & quantum tu perdis Iule!
 Haec ubi desleunt, tolli miserabile corpus
 Imperat: & toto lectos ex agmine mittit
 Mille viros, qui supremum comitemur honorem,
 Interfinitq; patris lacrymis: solatia luctus
 Exigua ingentis, misero sed debita patri.
 Haud segnes alij crates, & molle pheretrum
 Arbutis texunt virgis, & vimine querno:
 Extructosq; toros obtentu frondis inumbrant.
 Ibi inueni agresti sublimem in stramine ponunt:
 Qualem virgineo demissum pollice florem,
 Seu mollis viola, seu languentis hyacinthi,
 Cui neq; fulgor adhuc, nec dum sua forma recepsit,
 Non iam mater alit tellus, viresq; ministrat.
 Tum geminas vestes, ostroq; auroq; rigentes,
 Extulit Aeneas: quas illi lata laborum
 Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
 Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.
 Harum vnam iuueni, supremum mœstes honorem,
 Induit: arsurasq; comas obnubit amictu.

Multaq;

Multaq; præterea Laurentis præmia pugna
 Aggerat. & longo prædæ iubet ordine duci.
 Addit equos, & tela, quibus spoliauerat hostem.
 Vinxerat & post terga manus, quos mutet vultus.
 Inferias, caso sparsuros sanguine flammæ:
 Indutosq; iubet truncos hostilibus armis
 Ipsos ferre duces, inimicq; nomina figi.
 Ducitur infelix auro confectus Acetes,
 Pectora nunc sædans pugnis, nunc ungibus ora:
 Sternitur & toto proiectus corpore terra,
 Ducunt & Ruulo perfusos sanguine currus.
 Post bellator equus, positus insignibus, Aethon
 It lacrymans, guttisque humectat grandibus ora.
 Hastam alij galeamq; ferunt: nam cætera Troia
 Victor habet. tū mæsta phalanx, Teucrig; sequitur.
 Tyrrheniq; duces, & versis Arcades armis.
 Postquam omnis longè comitum processerat ordo,
 Substitit Aeneas, gemitusq; hæc addidit alto:
 Nos alias hinc ad lacrymas, eadem horrida bella
 Fata vocant. salve æternum mihi maxime Pallæ,
 Aeternumq; vale. nec plura effatus ad altos
 Tendebat muros, gressumq; in castra ferebat.
 Iamq; oratores aderant ex vrbe Latina
 Velati ramis oleæ, veniamq; rogantes:
 Corpora per campos, ferro quæ fusa iacebant,
 Redderet, ac tumulo sineret succedere terra:
 Nullum cum victis certamen, & æthere casu:
 Parceret hospitibus quondam, soceriq; vocat.
 Quos bonus Aeneas, haud aspernanda precantes,

Prosp.

prosequitur venia: & verbis hac insuper addit:
 Quam nam vos tanto fortuna indigna Latini
 implicuit bello, qui nos fugiatis amicos!
 Accenne axanimis, & Martis sorte peremtis
 oratio! equidem & viuis concedere mallet.
 Nec veni, nisi fata locum sedemq; dedissent:
 Nec bellum cum gente gero. rex nostra reliquit
 Hospitia, & Turni potius se credidit armis.
 Atque huic Turno fuerat se opponere morti.
 Si bellum finire manu, si pellere Teucros
 apparui, hic decuit mecum concurrere telis.
 Vixet, cui vitam deus, aut sua dextra dedisset.
 Nunciat, & miseris supponite ciuibus ignem.
 Dixerat Aeneas. omnes obstupere silentes,
 Conuersiq; oculos inter se, atq; ora tenebant.
 Tam senior, semperq; odijs, & crimine Drances
 Insensus iuueni Turno, sic ore vicissim
 Orsa refert: O fama ingens, ingentior armis
 Vir Troiane, quibus caelo te laudibus equem!
 Iusticia ne prius mirer, belline laborum!
 Nos vero hac patriam grati referemus ad urbem:
 Et te, si qua viam dederit fortuna, Latino
 Iungemus regi: quera tibi foedera Turnus.
 Quam & fatales murorum attollere moles,
 Saxaq; subnectare humeris Troiana inuabit.
 Dixerat hac: vnoq; omnes eadem ore fremebant.
 Huic senos pepigere dies, & pace sequestra
 Per siluas Teucris, mistiq; impune Latini
 Errauere ingis. ferro sonat alta bipennis

E e

Fraxinus

Fraxinus: euertunt actas ad sidera pinus:
 Robora nec cuneis, & olentem scindere cedrum,
 Nec plaustris cessant vectare gementibus ornati,
 Et iam fama volans tanti praeuincia luctus,
 Euandrum, Euandriq; domos, & moenia complens,
 Qua modò victorem Latio Pallanta ferebat.
 Arcades ad portas ruere, & de more vetusta
 Funereas rapuere faces: lucet via longo
 Ordine flammarum, & late discriminat agros.
 Contrà turba Phrygum veniens plangentia iugis
 Agmina: quae postquam matres succedere rectis
 Viderunt, maestam incendunt clamoribus viam.
 At non Euandrum potis est vis vlla tenere,
 Sed venit in medios: pheretro Pallanta reposita
 Procumbit super, atq; haeret lacrymansq; gementis.
 Et via vix tandem voci laxata dolore est:
 Non haec ô Palla dederis promissa parenti,
 Cautius vt saeuo velles te credere Marti.
 Haud ignarus eram, quantum noua gloria in armis,
 Et praedulce decus primo certamine posset.
 Primitia iuuenis misera, bellig; propinqui
 Dura rudimenta, & nulli exaudita deorum
 Vota, precesq; meae: tuq; ô sanctissima coniunx,
 Felix morte tua, neq; in hunc seruata dolorem.
 Contrà ego viuendo vici mea fata, superstes
 Restarem vt genitor. Troium socia arma secutum
 Obruerent Rutuli: relictam animam ipse dedissem,
 Atq; haec pompa domum me, non Pallanta, referret.
 Nec vos arguerim Tenecri, nec foedera, nec quas

Iamque hospitio dexteras: fors ista senecta
 Debita erat nostrae. quod si immatura manebat
 Mors natum, castis Volscorum millibus, ante
 Ducentem in Latium Teucros, cecidisse iuuabit.
 Quam ego non alio digner te sumere Palla,
 Quam pius Aeneas, & quā magni Phryges, et quā
 Tyrrheniq; duces, Tyrrhenū exercitus omnis.
 Magna trophaea ferunt, quos dat tua dextera letho.
 Tu quoq; nunc stares, immanis truncus in armis,
 Esset par etas, & idem si robur ab annis,
 Turne, sed infelix Teucros quid demoror armis?
 Vadite, & hac memores regi mandata referte. *Apostropha*
 Quod vitam moror inuisam, Pallante perempto, *Eneae.*
 Dextera caussa tua est: Turnum gnatoq; patriq;
 Quam debere vides: meritis vacat hic tibi solus,
 Fortunaq; locus: non vitæ gaudia quero, *Pallanti.*
 Nec fas, sed gnato manes perferre sub imos.
 Aurora interea miseris mortalibus almam
 Extulerat lucem, referens opera atq; labores:
 Iam pater Aeneas, iam curuo in littore Tarchon
 Constituerē pyras: huc corpora quisq; suorum
 More tulere patrum: subiectiq; ignibus atris *masaram.*
 Conditur in tenebras altum caligine cœlum.
 Ter circum accensos cincti fulgentibus armis *Aeneas et Da-*
 Decurrere rogos: ter maestum funeris ignem *chon.*
 Instruere in equis, ululatusq; ore dedere. *Phryges et Tro-*
 Spargitur & tellus lacrymis, sparguntur & arma.
 Italo clamorq; virum, clangorq; tubarum. *Aeneas.*
 Hinc alij spolia occisis direpta Latinis

Conjiciunt igni, galeas, ensesq; decoros,
 Frenaq; seruentesq; rotas: pars munera nota
 Ipsorum clypeos, & non felicia tela.
 Multa bouum circa maectantur corpora morti:
 Setigerosq; sues, raptasq; ex omnibus agros
 In flammam iugulant pecudes. tum littore tot
 Ardentes spectant socios, semiusq; seruant
 Busta: neq; auelli possunt, nox humida donec
 Inuertit caelum stellis fulgentibus aptum.
 Nec minus & miseri diuersa in parte Latini
 Innumeras struxere pyras, & corpora partim
 Multa virum terra infodiunt, auectaq; partim
 Finitimos tollunt in agros, vrbig; remittunt.
 Cetera, confusaq; ingentem cadis acervum,
 Nec numero, nec honore crebriant: tunc vndiq; vbi
 Certatim crebris collucet ignibus agri.

Sic Tertia lux gelidam caelo dimouerat ymbra:
 Maerentes altum cinerem, & confusa ruebant
 Ossa socii, tepidoq; onerabant aggere terra.
 Iam verò in tectis praedinitis vrbe Latini
 Praecipuus fragor, & longè pars maxima luctus.
 Hic matres, miseraeq; nurus, hic cara sororum
 Pectora maerentum, pueriq; parentibus orbi,
 Dirum execrantur bellum, Turniq; hymenaei:
 Ipsum armis, ipsumq; iubent discernere ferro,
 Qui regnum Italia, & primos sibi poscat honores.
 Ingrauat haec saeuus Drances, solumq; vocati
 Testatur, solum posci in certamina Turnum.
 Multa simul contra varijs sententia dictu

Pro Turno, & magnum regina nomen obumbrat.
 Multa virum meritis sustentat fama trophæis.
 Illos inter motus medio flagrante tumultu,
 Ecce super mœsti magni Diomedis *ab vrbe Arpi. plā. nō.*
 Legati responsa ferunt: nihil omnibus actum *tantū.*
 Tantorum impensis operum: nil dona, nec aurum,
 Nec magnas valuisse preces: alia arma Latinus
 Querenda, aut pacem Troiano à rege petendum.
 Deficit ingenti luctu rex ipse Latinus.
 Fatalem Aeneam manifesto numine ferri
 Admouet ira Deūm, tumuliq; ante ora recentes.
 Ergo concilium magnum, primosq; suorum
 Imperio accitos, alta intra limina cogit.
 Olli conuenere, fluuntq; ad regia plenis
Testa vijs. sedet in medijs & maximus auo,
 Et primus sceptris, haud leta fronte, Latinus.
 Atq; hic legatos Aetola ex vrbe remissos,
 Qua referant, fari iubet: & responsa reposcit
 Ordine cuncta suo. Tunc facta silentia linguis,
 Et Venulus dicto parens, ita fariet inquit:
 Vidimus o cives Diomedem, Argiuaq; castra,
 Atq; iter emensi casus superauimus omneis,
 Contigimusq; manum, qua concidit Iliæ tellus. *Diomedes.*
 Ille urbem Argyripam patria cognomine gentis
 Victor, Gargani condebat Iapygis agris.
 Postquam introgressi, & coram data copia fandi,
 Munera praeferimus, nomen patriamq; docemus:
 Qui bellum intulerint, qua caussa attraxerit Arpos. *Troiani*
 Auditis ille hac placido sic reddidit ore:

O fortunata gentes, Saturnia regna,
 Antiqui Ausonii, que vos fortuna quietos
Sollicitat, suadetq; ignota laceffere bella!
 Quicunq; Iliacos ferro violauimus agros,
 (Mitto ea, quae muris bellando exhausta sub altis
 Quos Samonis premit ille viros) infanda per ortum
 Supplicia, & scelerum poenas expendimus omnes,
 Vel Priamo misera manus. scit triste Minerva
 Sidus, & Euboica cautes, vltroq; Caphareum
 Militia ex illa diuersum ad litus adacti,
 Atreides Proici Menelaus ad vsq; columnas
 Exulat, Aetnaos vidit Cyclopes Ulysses.
 Regna Neoptolemi referam, versosq; penates
 Idomenei? Libicoe habitantes litoribus Laetoli
 Ipse Mycenaus, magnorum ductor Achinum,
 Coniugis infanda prima intra limina dextra
 Oppetijt: deuicta Asia subsegit adulter,
 Inuidisse deos, patrijs vt redditus oris,
 Coniugium optatum, & pulcrâ Calydona videtur
 Nunc etiam horribili visu portenta sequuntur:
 Et socij amissi petierunt aethera pennae,
 Fluminibusq; vagantur, aues (heu dira meorum
 Supplicia) & scopulos lacrymosis vocibus implent
 Hac adeo ex illo mihi iam speranda fuerunt
 Tempore, cum ferro caelestia corpora demens
 Appetj, & Veneris violauit vulnere dextram.
 Ne verò, ne me ad tales impellite pugnas,
 Nec mihi cum Teucris vllum post eruta bellum
 Pergama, nec veterum memini, latorum malorum.

Munera, quæ patrîs ad me portatis ab oris,
 Verrite ad Aeneam. steterimus tela aspera contra,
 Continuumq; manus: experto credere, quantus
 In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.
 Si duo præterea tales Idea tulisset Troiana.
 Terra viros, ultro Inachia venisset ad urbes græcas.
 Dardanius, & versis ingeret Græcia satus.
 Quicquid apud duræ cessatum est mœnia Troia,
 Hectoris Aeneaq; manu victoria Graiûm
 Hæsit, & in decimum vestigia rettulit annum.
 Ambo animis, ambo insignes præstantibus armis:
 Hic pietate prior. cœant in fœdera dextra,
 Quæ datur: est, armis concurrunt arma, caute.
 Et responsa simul quæ sint, rex optime regum
 Audisti, & quæ sit magno sententia bello.
 Vix ea legati: varius per ora cucurrit
 Ausonidum turbata fremor: ceu, saxa morantur
 Cum rapidos amnes, clauso sit gurgite murmur,
 Vicinæq; fremunt ripæ crepitantibus undis.
 Ut primum placati animi, & trepida ora quierunt,
 Præfatus diuos, solio rex insit ab alto:
 Antè equidem summa de re statuisse, Latini,
 Et vellem, & fuerat melius: non tempore talis
 Cogere concilium, cum muros obsidet hostis.
 Bellum importunum, ciues, cum gente decorum,
 Inuitusq; viris gerimus: quos nulla fatigant
 Prælia, nec victi possunt abssistere ferro.
 Spem, si quam accitis Aetoliûm habuistis in armis,
 Ponite: spes sibi quisq; sed, hæc quæ angusta, videtis.

Cetera qua rerum iaceant percussa ruina,
 Ante oculos, interq³ manus sunt omnia vestrae.
 Nec quenquam incuso. potuit quae plurima viti
 Esse, fuit: toto certatum est corpore regni.
 Nunc adeo, quae sit dubia sententia menti,
 Expediam, & pauci (animos adhibete) docebo.
 Est antiquus ager Thusco mihi proximus amni,
 Longus in occasum, fines super usq³ Sicani.
 Arunci, Rutuliq³ serunt, & vomere duos
 Exercent colles, atq³ horum asperissima pascunt.
 Hec omnis regio, & celsi plaga pinea montis
 Cedat amicitia Teucrorum, & foederis aquas
 Dicamus leges, sociosq³ in regna vocemus.
 Confidant, si tantus amor, & mania condant,
 Sin alios fines, aliamq³ capeffere gentem
 Est animus, possuntq³ solo decedere nostro:
 Bis denas Italo texamus robore naues,
 Seu plures complere valent. iacet omnis ad vulas
 Materies: ipsi numerumq³ modumq³ carinis
 Præcipiant: nos ara, manus, naualia demus.
 Præterea, qui dicta ferant, & foedera firmant,
 Centum oratores prima de gente Latinos
 Ire placet, pactisq³ manu prætere ramos:
 Munera portantes, eborisq³ auriq³, talenta,
 Et sellam regni, trabeamq³, insignia nostri.
 Consulite in medium, & rebus succurrite sese.
 Tum Drances idem insensus, quem gloria Turri
 Obliqua inuidia, stimulisq³ agitabat amari,
 Largus opum, & lingua melior: sed frigida bello

Dextera

Dextera, consilij habitus non sutilis autor,
 Seditione potens (genus huic materna superbum
 Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat)
 Surgit, & his onerat dictis, atq; aggerat iras:
 Rem nulli obscuram, nostræ nec vocis egentem,
 Consulis ô bone rex. cuncti se scire fatentur,
 Quid fortuna ferat populi, sed dicere mussant.
 Det libertatem sandi, statusq; remittat,
 Cuius ob auspiciu infastum, moresq; sinistros,
 (Dicæ equidẽ, licet arma mihi mortemq; minetur)
 Lumina tot cecidisse ducum, totamq; videmus
 Condidisse urbem luctu, dum Troia tentat
 Castra, fuga fidens, & cœlum territat armis.
 Vnum etiam donis istis, quæ plurima mitti
 Dardanidis diciq; iubes, vnum optime regum
 Adijcias, nec te vllius violentia vincat:
 Quin gnatam egregio genero, dignusq; hymenæis
 Des pater, & pacem hanc æterno fœdere iungas.
 Quod si tantus habet mentes & pectora terror,
 Ipsum obtestemur, veniamq; oremus ab ipso:
 Cedat ius proprium regi, patriaq; remittat.
Quid miseros toties in aperta pericula ciues
Proicis? ô Latio caput horum & caussa malorum.
Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes,
 Turne, simul pacis solum inuiolabile pignus.
 Primus ego, inuisum quem tu tibi singis, & esse
 Nil moror, en supplex venio: miserere tuorum:
 Pone animos, & pulsus abi. sat funera fusi
 Vidimus, ingentes & desolauimus agros.

Ec 5

Ant

Aut, (si fama mouet, si tantum pectore robur
 Concipis, & si adeo dotalis regia cordi est)
Aude, atq. aduersum fidens fer pectus in hostem
 Scilicet, ut Turno contingat regia coniux,
Nos, anime viles, inhumata inflatq. turba,
Sternamur campis: etiam tu, si qua tibi vis,
 Si patrij quid Martus habes, illum aspice contra,
Qui vocat.
 Talibus exarsit dictis violentia Turni:
 Dat gemitum, rumpitq. has uno pectore voces:
 Larga quidem semper Drance tibi copia fondi,
 Tunc cum bella manus poscunt, patribusq. voca
 Primus ades, sed non replenda est curia verba,
 Qua tuto tibi magna volant, dum distinet hostem
 Agger murorum, nec inundant sanguine fessa,
 Proinde tona eloquio, solitum tibi: meq. timore
 Argue tu Drance, tot quando stragis aceruos
 Teutorum tua dextra dedit, passimq. trophaea
 Insignis agros: possit quid vunda virtus,
Experiare licet. nec longè scilicet hostes
 Quarendi nobis: circumstant vndiq. muros.
 Imus in aduersos? quid cessas? an tibi Mauros
 Ventosa in lingua pedibusq. fugacibus istu
 Semper erit?
 Pulsus ego? aut quisquam merito, foedissime, pulum
 Arguet? Iliaco tumidum qui crescere Tybrim
 Sanguine, & Euandri totam cum stirpe videlicet
 Procubuisse domum, atq. exutos Arcadas armu
 Haud ita me experti Bitias, & Pandarus ingenti

Et quos mille die victor sub tartara misit,
 Inclusus muris, hostiliq; aggere septus.
 Nulla salus bello? (capiti caue talia demens
 Dardanio, rebusq; tuis) proinde omnia magna
 Nec cessa turbare metu, atq; extollere vires
 Gentis his victæ: contra premere arma Latini.
 Nunc et Myrmidonū procures Phrygia arma tremi-
 Nunc & Tydides, & Larissæus Achilles: sciunt,
 Amnis & Adriacas retrò fugit Ausidus undas.
 Vel cum se pauidum contra mea iurgia fingit
 Artificis scelus, & formidine crimen acerbatur.
 Nunquam animâ talē dextra hac (absiste moueri)
 Amittes: habiter tecum, & sit pectore in isto.
 Nunc ad te, & tua, magne pater, consulta reuertor.
 Si nullam nostris vltra spem ponis in armis:
 Si tam deserti sumus, & semel agmine verso,
 Funditus occidimus, nec habet fortuna regressum:
 Oremus pacem, & dexteras tendamus inermes.
 (Quamquam ô, si solita quicquam virtutis adesset,
 Ille mihi ante alios, fortunatusq; laborum,
 Egregiusq; animi, qui, ne quid tale videret,
 Procubuit moriens, & humum semel ore momordit)
 Sin & opes nobis, & adhuc intacta iuuentus,
 Auxilioq; vrbes Itale populiq; supersunt:
 Sin & Troianis cum multo gloria venit
 Sanguine, sunt illis sua funera, parq; per omnia
 Tempestas: cur indecoros in limine primo
 Descimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
 Multa dies, variusq; labor mutabilis anni

Retulia

Rettulit in melius: multos alterna reuolvens
 Lufit, & in folido rurſus fortuna locauit.
 Non erit auxilio nobis Aetolus, & Arpi?
 At Meſſapus erit, felixq; Tolumnius, & quos
 Tot populi miſere duces. nec parua ſequitur
 Gloria delectos Latio, & Laurentibus agris.
 Eſt & Volſcorum egregia de gente Camilla,
 Agmen agens equitum, & florentis ara cateruæ.
 Quod ſi me ſolum Teucri in certamina poſcon,
 Idq; placet, tantumq; bonus communibus obſis:
 Non adeo has exoſa manus victoria fugi,
 Vt tanta quicquam pro ſpe tentare recuſem.
Ibo animis contra, vel magnum præſtet Achillem
Factaq; Vulſani manibus paria induat arma
Ille licet: vobis animam hanc, ſoceroq; Latino,
 Turnus ego, haud vlli veterum virtute ſecundus,
 Deuqueo. ſolum Aeneas vocat? & vocet, oro.
 Nec Drances potius, ſiue eſt hac ira deorum,
 Morte luat: ſiue eſt virtus & gloria, tollat.
 illi hac inter ſe dubijs de rebus agebant
 Certantes: caſtra Aeneas, aciemq; monebat.
 Nuncius ingenti per regia teſta tumultu
 Ecce ruit, magniq; urbem terroribus implet:
 Inſtructos acie Tyberino a flumine Teucros,
 Tyrrhenamq; manum totis descendere campi.
 Extemplo turbati animi, concuſſaq; vulgi
 Peſtora, & arreſta ſtimulis haud mollibus ira.
 Arma manu trepidi poſcunt, ſemit arma iuuentus
 Flent mæſti, muſſantq; patres. hic vndiq; clamor
 Diſſeſſat

Dissensu magnus vario se tollit in auras :
 Haud secus atq; alto in luco cum forte ceterua
 Concedere animum, piscosoue amne Padusa
 Dant fontum rauci per stagna loquacia cygni.
 Iam, ait, o ciues, arrepto tempore, Turnus,
 Cogite concilium, & pacem laudate sedentes :
 Illi armis in regna ruunt, nec plura locutus,
 Corripuit sese, & rectis citus extulit alis.
 Tu Voluse armari Volschorum edice manipulis :
 Dic, ait, & Rutulos equites Messapus in armis,
 Etzum fratre Coras latia diffundite campis.
 Pars aditus vrbis firment, turresq; capebant :
 Cetera, qua iusso, mecum manus inserat arma.
 Iacet in muros tota discurretur vrbe.
 Concilium ipse pater, & magna incepta Latinus
 Deserit, ac tristi turbatus tempore differt :
 Multaq; se incusat, qui non acceperit ultro
 Dardanum Aeneam, generumq; asciuerit vrbis.
 Praedidit alij portas, aut saxa, sudesq;
 Subuectant : belli dat signum rauca cruentum
ruccina : tunc muros varia cinxere corona
 Matrona, pueriq; : vocat labor vltimus omnes.
 Nec non ad templum, summasq; ad Palladi arces
 Subuebitur, magna matrum regina ceterua,
 Dona ferens, iuxtaq; comes Lauinia virgo,
 Cassa mali tanti, atq; oculos deiecta decoros.
 Succedunt matres, & templum thure vaporant,
 Et mactas alto fundunt de limite voces :
 Arripotens belli praeses, Tritonia virgo,

Frangere

Frange manu telum Phrygi prædonis, & ipsum
 Pronum sterne solo, portusq; effunde sub altis.
 Cingitur ipse furens certatum in prælia Turmæ:
 Iamq; adeo Rutulum thoraca indutus, abenti
 Horrebat squamis, surasq; incluserat auro,
 Tempora nudus adhuc, lateriq; accinxerat enses.
 Fulgebatq; alta decurrens aureus arce:
 Exultatq; animis, & spe iam præcipit hostem.
 Qualis, ubi abruptis fugit præsepia vincula
 Tandem liber equus, camposq; potius aperto,
 Aut ille in pastus, armenta q; tendit equarum,
 Aut assuetus aqua, persundi flumine noto
 Emicat, arrectusq; fremitu ceruicibus altè
 Luxurians, luduntq; iuba per colla, per artus.
 Obuia cui Volscorum acie comitante Camilla
 Occurrit, portusq; ab equo regina sub ipsis
 Desluit: quam tota cohors imitata, relicto
 Ad terram defluxit equis. Tum talia satur:
 Turne, sui merito si qua est fiducia sorti,
 Audeo, & Aeneadum promitto occurrere turme,
 Solaq; Tyrrhenos equites ire obuia contra.
 Me sine prima manu tentare pericula belli:
 Tu pedes ad muros subsiste, & mœnia serua.
 Turnus ad hæc, oculos horrenda in virgine fixos
 O, decus Italia, virgo, quas dicere grates,
 Quasius referre parem? sed nunc (est omnia quibus
 Iste animus supra) mecum partire laborem:
 Aeneas (ut fama fidem, missiq; reportant
 Exploratores) equitum leuia improbus arma

Premisit, quaterent campos : ipse ardua montis
Per deserta, iugo properans adueniat ad urbem.
Porta pato belli conuexo in tramite siluae,
Vbi nias armato obsidam milite fauces.
Tu Tyrrbenum equitem collatis excipe signis:
Tecum acer Messapus erit, turmaq; Latina,
Tiburtiq; manus : ducis & tu concipe curam.
Sic ait : & paribus Messapum in praelia dictis
Hortatur, sociumq; duces, & pergit in hostem.
Est curuo anfractu vallis accommoda fraudi
Armorumq; doli, quam densis frondibus atrum
Viget vring, latus, tenuis qua semita ducit,
Angusta, serunt fauces, adunq; maligni.
Hanc super, in speculi summoq; in vertice montis
Planities ignota iacet, tutiq; receptus :
Seu dextra, leuaq; velis occurrere pugna,
Sine instare iugis, & grandia voluere saxa.
Huc iuuenis nota fertur regione viarum,
Arripuitq; locum, & situs insedit iniquis.
Velocem interea superis in sedibus Opim,
Vnam ex virginibus socijs sacra, caterua
Compellabat, & has tristi Latonia voces
Ore dabat : Graditur bellum ad crudele Camilla,
O virgo, & nostris nequicquam cingitur armis,
Cara mihi ante alias : neq; enim nouus iste Diana
Venit amor, subitaq; animum dulcedine mouit.
Pulsus ob inuidiam regno, viresq; superbas,
Prinerno, antiqua Metabus cum excederet vrbe,
Infantem, fugiens media inter praelia belli,
Sustulit

Sasulit exilio comitem, matrisq; vocavit
 Nomine Casinilla, mutata parte Camillam.
 Ipse sinu praese portans, iuga longa petebat
 Solorum nemorum: tela undiq; sena premebat.
 Et circumfuso volitabant milite Volsci.
 Ecce, fuga medio, summis Amasenus abundat
 Spumabat ripis (tantus se nubibus imber
 Ruperat) ille innare parans, infantis amore
 Tardatur, carogq; oneri timet: omnia secum
 Versanti, subito, vix hac sententia sedit.
 Telum immane manu valida quod sorte gaudet
 Bellator, solidum nodis, & robore cotto,
 Huic natam, libro & siluestri subere clausam,
 Implicat, atq; habilem media circumligat hoste.
 Quam dextra ingenti librans, ita ad athera iacet:
 Alma, tibi hanc, nemorum cultrix Latonia vixit,
 Ipse pater famulam voueo. tua prima per aurum
 Tela tenens supplex hostem fugit: accipe, si fas,
 Diua tuam, quae nunc dubijs committitur auri.
 Dixit: & adducto contortum hastile lacerto
 Immittit: sonuere vnda, rapidum super amnem,
 Infelix fugit in iaculo stridente Camilla.
 At Metabus, magna propius iam virgente catena,
 Dat sese fluuiio, atq; hastam cum virgine victor
 Gramineo, donum Trivia, de cespite vellit.
 Non illum tectis villa, non mœnibus vrbes
 Accipere: (neq; ipse manus feritate dedisset)
 Pastorem & solis exegit montibus aequum.
 Hic natam in dumis, interq; horrentia lustra,

armentalis equæ mammas, & lacte ferino
 Stribat, teneris immulgens vbera labris.
 Pedum primis infans vestigia plantis
 Implerat, iaculo palmas oneravit acuto,
 Piculaq, ex humero parua suspendit & arcum.
 Pro criminali auro, pro longa tegmine pallas,
 Tigridis exuvie per dorsum à vertice pendent.
 Tota manu iam tum tenera puerilia torfit,
 Et fundam tereti circum caput egit habena,
 Strymoniamq, gruem, aut album deiecit olorem.
 Multa illam frustra Tyrrhena per oppida matres
 Optauere nurum : sola contenta Diana
 Aeternum telorum, & virginis amoris
 Intemerata colit. vellem haud correpta fuisset
 Militia tali, conata laceessere Teucros :
 Cara mihi, comitumq, foret nunc vna mearum.
 Verum agè, quandoquidem satis vrgetur acerbis :
 Labere Nympha polo, sineq, inuise Latinos,
 Tristis vbi infausto committitur omine pugna.
 Hac cape, & vtricem pharetra deprime sagittam :
 Hac, quicumq, sacrum violarit vulnere corpus,
 Troi, Italusq, mihi pariter det sanguine pœnas.
 Pôst ego nube caua miseranda corpus, & arma
 Inposita seram tumulo, patriaq, reponam.
 Dixit : at illa leues cœli demissa per auras
 Insonuit, nigro circumdata turbine corpus.
 Atq, manas interea muris Troiana propinquat,
 Hetruscisq, duces, equitumq, exercitus omnis,
 Compositi numero in turmas : fremit aquore toto

Ff

Insultans

Insultans sonipes, & presus pugnat habenis,
 Huc obuersus & huc: tum late ferreus hastis
 Horret ager, campiq; armis sublimibus ardent,
 Nec non Messapius contra celeresq; Latini,
 Et cum fratre Coras, & virginis ala Camilla,
 Aduersi campo apparent, hastasq; reductis
 Protendunt longe dextris, & spicula vibrant,
 Aduentusq; virum, frenitusq; ardescent equorum
 Iamq; intra iactum teli progressus viresq;
 Substiterat: subito erumpunt clamore, frenibusq;
 Exhortantur equos: fundit simul vndiq; tela
 Crebra, minus ritu, caelumq; obtexitur umbra.
 Continuo aduersis Tyrrhenus, & acer Acontes
 Connixi incurrunt hastis, primiq; ruinas
 Dant sonitu ingenti: praefractaq; quadrupedum
 Pectora pectoribus rumpunt, excussus Acontes
 Fulminis in morem, aut tormento ponderis actus,
 Praecipitat longe, & vitam dispergit in auras.
 Extemplo turbata acies, versiq; Latini
 Reijciunt parmas, & equos ad moenia vertunt.
 Troes agunt: princeps turmas inducit Asilus,
 Iamq; propinquabant portis, rursusq; Latini
 Clamore tollunt, & mollia colla reflectunt:
 Hi fugiunt, penitusq; datus referuntur habenis.
 Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus
 Nunc ruit ad terras, scopulosq; superiacit vndam
 Spumeus, extremamq; sinu perfundit arenam:
 Nunc rapidus retro, atq; astu reuoluta reuertens
 Saxa, fugit, litusq; vado labente relinquit.

Thusiſci Rutulos egere ad mœnia verſos,
reieſti armis reſpectant terga regentes.
Totis ſed poſtquam congreſſi in prælia, totas
implicuere inter ſe acies, legitiq; virum vir.
Tum vero & gemitus morientiu ſanguine in alto,
armaq; corporaq; & permiſſi cede virorum
ſeruanimes voluuntur equi: pugna aſpera ſurgit.
Oſtlocus Remuli (quando ipſum horrebat adire)
Haſtam intorſit equo, ferrumq; ſub aure reliquit.
Quo ſonipes iſtu ſurit arduus, altaq; iacat,
Vulneris impatiens, arreſto pectore crura:
Voluitur ille excuſſus humi. Catillus Iolam,
ingentemq; animis, ingentem corpore & armis
Deſcit Herminium: nudo cui vertice ſulua
Caſaries, nudiq; humeri: nec vulnera terrent:
Tantus in arma patet. latos huic haſta per armos
Alta tremit, duplicatq; virum tranſfixa dolore.
Funditur ater vbiq; cruor: dant funera ferro
Certantes, pulcrumq; petunt per vulnera mortem.
At medias inter cades exultat Amazon,
Vnum exerta latus pugnae, pharetrata Camilla.
Et nunc lenta manu ſpargens haſtilia denſat:
Nunc validam dextra rapit indefeſſa bipennem.
Aureus ex humero ſonat arcus, & arma Diana:
Illa etiam, ſi quando in tergum pulſa receſſit,
ſpicula conuerſo ſugientia dirigit arcu.
At circum lecta comites, Larinaq; virgo,
Tullaq; & eratam quatiens Tarpeia ſecurim,
Invalides: quas ipſa decus ſibi dia Camilla

Delegit, paciſq; bonas belliſq; miniſtras.
 Quales Threicia cum flumina Thermodontia
 Pulſant, & pictis bellantur Amazones armis.
 Seu circum Hippolyten, ſeu cum ſe Martia curu
 Pentheſilea reſert, magnosq; vlulante tumultu,
 Fœminea exultant lunatis agmina peltis.
 Quem telo primum, quem poſtremum aſpera virgo
 Deſecis? aut quot humi morientia corpora ſunt?
 Eumenium Clytio primum patre, cuius apertum
 Aduerſi longa tranſuerberat abiete pectus.
 Sanguinis ille vomens riuos cadit, atq; cruentus
 Mandit humum, morienſq; ſuo ſe in vulnere reſcit.
 Tum Lyrin, Pagasumq; ſuper: quorū alter balneus
 Suffoſſo reuolutus equo dum colligit, alter
 Dum ſubit, ac dextram labenti rendit inertem.
 Præcipites pariterq; ruunt. his addit Amaſtrum
 Hippotaden, ſequiturq; incumbens eminens hoſtis.
 Tereaq; Harpalicūq; et Demophoonta. Chrenūq;
 Quorūq; emiſſa manu contorſit ſpicula virgo,
 Tot Phrygi cecidēre viri. procul Ornitus armis
 Ignotis. & equo venator Lapyge fertur:
 Cui pellis latos humeros, erepra iuueneco,
 Pugnatori operit: caput, ingens oris hiatus,
 Et mala texere lupi, cum dentibus albis,
 Agreſtisq; manus armat ſparus: ipſe caterui
 Veritur in medijs, & toto vertice ſupra eſt.
 Hunc illa exceptum (neq; enim labor agmine vago)
 Traiecit, & ſuper hac inimico pectore ſatur:
 ſilui te Tyrrhene ſeras agitare putavi?

Aduenit, qui vestra, dies, muliebribus armis
 Verba redargueret. nomen tamē haud leue patrum
 Manibus hoc referes, telo cecidisse Camilla.
 Protinus Orsilocheū, & Buten, duo maxima Teucrū
 Corpora: sed Buten aduersum cuspide figit *Synechdeshe*
 Ioricam, galeamq; inter, quā colla sedentis *hars pro toto*
 Iacent. & laeua dependet parma lacerto.
 Orsilochem fugiens, magnumq; agitata per orbem
 Eludit gyro interior, sequiturq; sequentem.
 Tum validam perq; arma rixa, perq; ossa securim, *Orsilocho*
 Altor insurgens, oranti & multa precanti,
 Congeminat vulnus, calido rigat ora cerebro.
 Incidit huic, subitoq; aspectu territus hesit
 Apenninicola bellator filius Auni,
 Haud Ligurum extremus, dum fallere fata sinebat.
 Ubi se nullo iam cursu euadere pugna *Ligur*
 Posse, neq; instantem reginam auertere cernit: *Camillam*
 Consilio versare dolos ingressus, & astu,
 Incipit hac: Quid tam egregium, si semina forti
 Vidis equo? dimitte fugam, & te cominus equo
Mecum crede solo, pugnaq; accinge pedestri:
Iam nosces, ventosa ferat cui gloria laudem.
 Dixit: at illa furens, acrisq; incensa dolore,
 Tradit equum comiti, paribusq; assistit in armis,
 Ense pedes nudo, puraq; interrita parma.
 At iuuenis vicisse dolo ratus, auolat ipse, *ille ex Liguria*
 Haud mora, conuersisq; fugax aufertur habenis,
Quadrupedemq; citum ferrata calce fatigat.
 Vane Ligur, frustra q; animis elate superbis,

Nequicquam patrias tentasti lubricas artes:
 Nec fraus te incolumen fallaci perforet axon.
 Hec satur virgo, & pernicibus ignea plantis
 Transiit equum cursu, frenisq; aduersa prebentis

Martin Quam facile accipiter saxo sacer ales ab alto
secreta

Consequitur pennis sublimem in nube columen,
 Comprensamq; tenet, pedibusq; eniscerat vinctum.
 Tum cruor, & vulse labuntur ab arbere pluma.

Iupiter At non hec nullis hominum sator atq; deorum

Obseruans oculis, summo sedet altus Olympo:
 Tyrrhenum genitor Tarchontem in praelia sent
 Suscitatur, & stimulis haud mollibus incitat ira.
 Ergo inter cades, cedentiaq; agmina Tarcho

Fertur equo, varijsq; instigat vocibus alas,
 Nomine queng; vocans, reficitq; in praelia pullos.

Quis metus? o nunquam dolitur! o semper vinctus

Tyrrheni! quae tanta animis ignauia venit?

Femina pallantes agi! atq; haec agmina veni!

Quod ferrum? quidne haec geritis tela irrua demit?

At non in Venerem segnes, nocturnaq; bella,

Aut, vbi curia choros indixit tibia Bacchi,

Expectare dapes, & plena pocula mensa.

Hic amor, hoc studium, dum sacra secundus angust

Nunciet, ac lucos vocet hostia pinguis in altis.

Hec effatus, equum in medios, moriturus & ipse

Concitat, & Venulo aduersum se turbidus infert.

Direptumq; ab equo dextra complectitur hostem,

Et gremium ante suum multa vi concitus aufert.

Tollitur in cælum clamor, cunctiq; Latini
 Conuertere oculos: volat igneus aequore Tarchon,
 arma vniūq; ferens: tum summa ipsius ab hasta
 Desingit ferrum, & partes rimatur apertas,
 Quæ vulnus lethale ferat. contra ille repugnans
 Sustinet à iugulo dextram, & vim viribus exit.
 Fig; volans alte raptum cum sulua draconem
 Fert aquila, implicuitq; pedes, atq; vnguibus hæsit:
 Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
 Arrectisq; horret squamis, & sibilat ore,
 Arduus insurgens: illa haud minus vrget adunco
 Luctantem rostro, simul athera verberat aliu.
 Haud aliter pradam Tyburtum ex agmine Tarchon
 Portat ouans. ducis exemplum euentumq; secuti
 Meonida incurrunt. tum satis debitus Aruns, *Thyrrum*
 Velocem iaculo, & multa prior arte Camillam
 Circuit: & quæ sit fortuna facillima, tentat.
 Quæ se cūq; furens medio tulit agmine virga, *Camilla*
 Hac Aruns subit, & tacitus vestigia lustrat.
 Quæ vitrix redit illa, pedemq; ex hoste reportat,
 Hac iuuenis furtim celeres detorquet habenas.
 Hos aditus, iamq; hos aditus, omnemq; pererrat
 Vndiq; circuitū, et certam quatit improbus hastam.
 Forte sacer Cybela Chloreus, olimq; sacerdos,
 Insignis longè Phrygijs fulgebant in armis,
 Spumantemq; agitabat equum: quem pellis ahenis
 In plumam squamis auro conserta tegebat.
 Ipse peregrina ferrugine clarus & ostro,
 Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu:

Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vati
 Cassida: tum crocea chlamydemq; sinuq; creta
 Carbaseos fuluo in nodum collegerat auro,
 Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crura.
 Hunc virgo, siue vi templis praefigeret arma
 Troia, captiuo siue vi se ferret in auro
 Venatrix, vnum ex omni certamine pugna
 Ceca sequebatur, totumq; incensa per agmen,
 Faemineo praeda spoliolum ardebat amore.
 Telum ex insidijs cum tandem tempore capto
 Coniicit, & superos Aruns sic voce precatur:
 Summe deum, sancti custos Soraetis Apollo,
 Quem primi colimus, cui pineus ardor aceruus
 Pascitur, & medium freti pietate per ignem
 Cultores multa premimus vestigia pruna:
 Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis
 Omnipotens. non exuias, pulsaue trophaum
 Virginis, aut spolia vlla peto: mihi cetera laudem
 Facta ferent: hac dira meo dum vulnere posita
 Pulsa cadat, patriam remeabo inglorius vberem.
 Audijt, & voti Phæbus succedere partem
 Monte dedit, partem volucres dispersit in aura.
 Sterneret vi subita turbatam morte Camillam,
 Annuit oranti: reducem vt patria alta videret,
 Non dedit, inq; Notos vocem veriere procella.
 Ergo vt missa manu sonitum dedit hasta per auras,
 Conuertere animos acres, oculosq; tulere
 Cuncti ad reginam Volsi. nihil ipsa nec auras
 Nec sonitus memor, aut venientis ab aethere tellus:

Hasta sub exertam donec perlata papillam
 Hæst, virgineumq; alæ bibit æta cruorem.
 Concurrunt trepidæ comites, dominamq; ruentem
 Suscipiunt: fugit ante omnes exterritus Aruns,
 Læticia, mistoq; metu: nec iam amplius hasta
 Credere, nec telus occurrere virginis audet.
 Ac velut ille, prius quam tela inimica sequantur,
 Continuo in montes sese auis abdidit altos
 Occiso pastore lupo, magnosq; iuuenco,
 Conscius audacis facti: caudamq; remulcens
 Subiecit pautantem viro, siluasq; petiuit:
 Haud secus ex oculis se turbidus abstulit Aruns,
 Contentusq; fuga, medijs se immiscuit armis.
 Illa manu moriens telum trahit: ossa sed inter
 Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro.
 Labitur exanguis, labuntur frigida letbo
 Lumina, purpurens quondam color ora reliquit.
 Tum sic expirans Accam ex aqualibus vnam
 Alloquitur, (fida ante alias qua sola Camilla,
 Qui cum partiri curas) atq; hac ita satur:
 Hæcenus Acca soror potui, nunc vulnus acerbum
 Conscit, & tenebris nigrescunt omnia circum.
 Effuge, & hac Turno mandata nouissima perfer:
 Succedat pugna, Troianosq; arceat vrbe.
 Iamq; vale. simul his dictis linquebat habenas,
 Ad terram non sponte fluens. tum frigida toto
 Paulatim exoluit se corpore, lentaq; colla,
 Et captum letbo posuit caput arma relinquens,
 Vitæ, cum gemitu fugit indignata sub umbras.

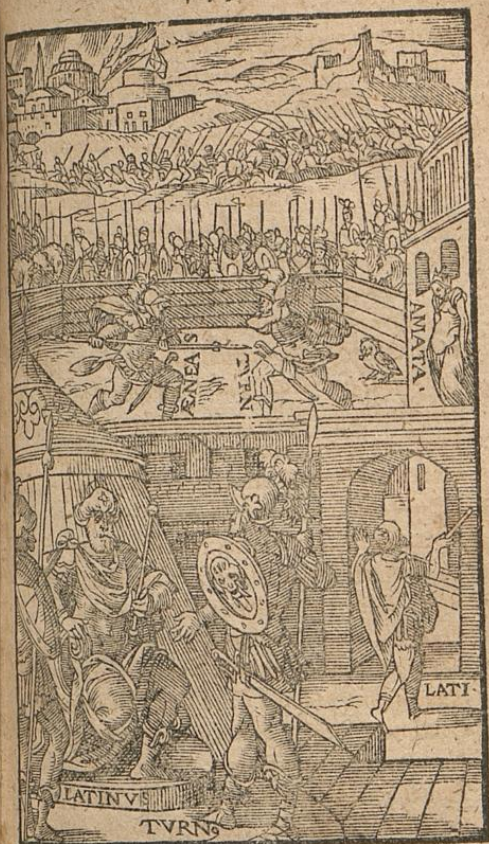
Tum verò immensus surgens ferit aurea clamor
 Sidera: deiecta crudescit pugna Camilla.
 Incurrunt densi, simul omnis copia Teucrum,
 Tyrrheniq; duces, Euandriq; Arcadis ala.

Diana At triviae custos iamdudum in montibus Opus
 Alta sedet summus, spectatq; interrita pugna.
 Utq; procul medio iuuenum in clamore furem
 Prospexit tristi multatam morte Camillam,
 Ingenitq; deditq; has imo pectore voces:
Heu nimium, virgo, nimium crudele lussi
Supplicium, Teucros conata laceßere bello.
 Nec tibi deserta in damis coluisse Dianam
 Profuit, aut nostras humero gessisse pharetram.
 Non tamen indecorem tua te Regina relinquet
 Extrema iam in morte: neq; hoc sine nomine latus
 Per gentes erit, aut famam patieris inulta.
 Nam quicumq; tuum violavit vulnere corpus
 Morte luet merita. Fuit ingens monte sub alto
 Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
 Antiqui Laurentis, opacq; ilice tectum:
Opis Hic dea se primum rapido pulcherrima nisu
 Sistit, & Aruntem tumulo specularur ab alto.
 Vt vidit fulgentem armis, ac vana tumentem:
Cur, inquit, diuersus abis? huc dirige gressum,
Huc periture veni, capias ut digna Camilla
Premia. tunc etiam telis moriere Diana?
 Dixit: & aurata volucrem Threissa sagittam
 Deprompsit pharetra, cornuq; insensa tetendit,
 Et duxit longè, donec curuata coeuent

Inter se capita, & manibus iam tangeret equis,
 Laeta aciem ferri, dextra, nervosq; papillam.
 Exemplò teli stridorem, auramq; sonantis
 Audijt vnè Aruns, hæsitq; in corpore ferrum.
 Illum expirantem socij, atq; extrema gementem
 Obliti, ignoto camporum in puluere linquunt.
 Opus ad æthereum pennis aufertur Olympum.
 Prima fugit, domina amissa, leuis ala Camilla:
 Turbati fugiunt Rutuli, fugit acer Atinas:
 Disiectiq; duces, desolatiq; manipuli,
 Tuta perunt, & equis auersi ad mœnia tendunt.
 Nec quisquam instantes Teucros, lethumq; ferentes
 Sustentare valet telis, aut sistere contra:
 Sed laxos referunt humeris languentibus arcus,
 Quadrupedumq; putrem cursu quat ungula cam-
 Voluitur ad muros caligine turbidus atra (pau.
 Pulsis, & è speculis percussa pectora matres,
 Fœmineum clamorem ad cœli sidera tollunt.
 Qui cursu portas primi irrupère patentes,
 Hos inimica super misto premit agmine turba.
 Nec miseram effugiunt mortem: sed limine in ipso,
 Membus in patrijs, atq; inter tuta domorum
 Confixi expirant animas. pars claudere portas,
 Nec socijs aperire viam, nec mœnibus audent
 Accipere orantes. oriturq; miserrima cades
 Defendentum armis aditus, inq; arma ruentum.
 Exclusi, ante oculos lacrymantumq; ora parentum,
 Pars in præcipites fossas, aut gente ruina,
 Voluitur: immixta pars cæca & cœcita frenis

Arietat

Arietat in portas. & duros obice postes.
 Ipsa de muris summo certamine matres
 (Monstrat amor verus patria) ut vidēre Camilla
 Tela manu trepide iaciunt, ac robore duro,
 Stipitibus ferrum, sudibusq; imitantur obitu.
 Precipites, primaq; mori pro mœnibus audent.
 Interea Turnum in silvis sauisimus implet
 Nuncius, & iuveni ingentem fert Acca tumellam
 Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam,
 Ingruere insensos hostes, & Marte secundo
 Omnia corripuisse, metum iam ad mœnia ferri.
 Ille furens (& saeva Iouis sic numina poscunt)
 Deserit obsessos colles, nemora aspera lingit.
 Vix ē conspectu exierat, campumq; tenebat,
 Cum pater Aeneas salus ingressus apertos,
 Exuperatq; ingum, siluaq; euadit opaca.
 Sic ambō ad muros rapidi, totoq; feruntur
 Agmine, nec longis inter se passibus absunt.
 At simul Aeneas fumantes puluere campos
 Prospexit longē, Laurentiaq; agmina vidit:
 Et saeuum Aeneam agnouit Turnus in armis,
 Aduentumq; pedum, flatuq; audiuit equorum.
 Continuoq; meant pugnas, & praelia tentent,
 Nī roseus fessos iam gurgite Phœbus Ibero
 Tingat equos, noctemq; die labente reducat.
 Considunt castris ante urbem, & mœnia vallant.

P. VIRGILII MAR-
RONIS AENEIDOS

Liber duodecimus.

Vrnu, vt infractos adani
Marte Latinos
Defecisse videt, sua nunc
promissa repesci,
Se signare oculis: vltimo
placabilis ardet,
Attollitq; animos. Pen-
rum qualis in aris

Saucius ille graui venantum vulnere pectus,
Tum demum mouet arma leo, gaudetq; comantem
Excitans ceruice toros, fixumq; latronis
Impaudus frangit telum, & fremit ore cruento:
Haud secus accenso gliscit violentia Turno.
Tum sic affatur regem, atq; ita turbidus inquit:
Nulla mora in Turno: nihil est, quod dicta reuocet
Ignaua Aeneada, nec, quae pepigere, recusent,
Congredior: fer sacra pater, & concipe fœdus.
Aut hac Dardaniam dextra sub tartara mittam,
Desertorem Asia (sedeant, spectentq; Latini)
Et solus ferro crimen commune refellam:
Aut habeat victos, cedat Lauinia coniunx.
Olli sedato respondit corde Latinus:
O prestans animi iuuenis, quantum ipse feroci

Vrnu

Virtute exuperas, tanto me impensius æquum est
 Consulere, atq; omneis metuentem expēdere casus.
 Sunt tibi regna patris Dauni, sunt oppida capta
 Multa manu, nec non aurumq; animusq; Latino est.
 Sunt aliæ innupta Latio, & Laurentibus agrū,
 Nec genus indecores. sine me hæc haud mollia satū
 Sublatū aperire dolū, simul hæc animo hauri:
 Me natam nulli veterum sociare procorum
 Eas erat: idq; omnes diuig; hominesq; canebant.
 Victus amore tui, cognato sanguine victus,
 Coniugis & mœsta lacrymis, vincla omnia rupi,
 Promissam eripui genero, atq; arma impia sumpsi.
 Ex illo, qui me casus, quæ Turne sequantur
 Bella, vides, quantos primus patiare labores.
 Bis magna victi pugna, vix vrbe tuemur
 Spes Italas, recalent nostro Tyberina fluenta
 Sanguine adhuc, campiq; ingentes osibus albent.
 Quo referor toties? quæ mentem insania mutat?
 Si Turno extincto, socios sum accire paratus,
 Cur non incolumi potius certamina tollo?
 Quid consanguinei Rutuli, quid cetera dicet
 Italia, ad mortem si te (fors dicta refutet)
 Prodiderim, natam, & connubia nostra petentem?
 Respice res bello varias, miserere parentis
 Longeui, quem nunc mœstam patria Ardea longè
 Diuidit. haudquaquam dictū violentia Turni
 Electus: exuperat magis, agrescitq; medendo.
 Ut primum fari potuit, sic incipit ore:
Quam pro me curā geris, hæc precor, optime, pro me

Deponas,

Deponas, lethumq; sinas pro laude pacisci.
 Et nos tela, pater, ferrumq; haud debile dextra
 Spargimus, & nostro sequitur de vulnere sanguis.
 Veni Longe illi dea mater erit, qua nube fugacem
 Amata Feminea tegat, & vanis sese occulat umbris.
 At regina noua pugnae conterrita sorte
 Flebat, & ardentem generum moritura tenebat.
 Turne, per has ego te lacrymas, per si quis Amata
 Tangit honos animum (spes tu nunc vna sequitur)
 Tu requies misera: decus, imperiumq; Latini
 Te penes: in te omnis domus inclinata recumbit.
 Vnum oro, desiste manum committere Teucris.
 Qui te cunq; manent isto certamine casus,
 Et me Turne manent: simul hac inuisa reliquias
 Lumina, nec generum Aeneam captiua videtur.
 Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
 Flagrantes perfusa genas: cui plurimus ignem
 Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.
 Indum sanguineo veluti violauerit ostro
 Si quis ebur, vel mista rubent vbi lilia multa
 Alba rosa: tales virgo dabat ore colores.
 Illum turbat amor, figitq; in virgine vultus:
 Ardet in arma magis, paucisq; affatur Amata.
 Ne, quæso, ne me lacrymis, neue omine tanto
Prosequere in duri certamina Martis euntem.
 O mater: neq; enim Turno mora libera moris.
 Nuncius hæc Idmon Phrygio mea dicta tyranni
 Haud placitura refer. cum primum crassima velis
Puniceis innecta rotis aurora rubebit:

Teucros agat in Rutulos: Teucrū arma quiescāt
 Rutulum: nostro dirimatur sanguine bellum:
 quaeratur conux Lauinia campo.
 Nec ubi dicta dedit, rapidusq; in tecta recessit:
 posuit equos, gaudetq; tuens ante ora frementes,
 Nummo quos ipsa decus dedit Orithyia:
 qui candore niues anteirent, cursibus auras.
 Circumstant properi auriga, manibusq; lacessunt
 Pectora plausa cauis, & colla comantia peclunt.
 Ipse debinc auro squallentem, alboq; orichalco
 Circundat loricae humeris: simul aptat habendo
 Ensemq;, clypeumq;, & rubra cornua cristae, *Valeang.*
 Ensem, quem Dauno ignipotens deus ipse parenti
 Tulerat, & stygia candentem tinxerat vnda.
 Exin, qua in medijs ingenti adnixa columna
 Artibus adstabat, validam vi corripit hastam,
 Atrox Arunci spoliū: quassatq; trementem
 Vociferans nunc. o nunquam frustrata vocatus
 Hasta meos, nunc tempus adest: te maximus Actor,
 Te Turni nunc dextra gerit: da sternere corpus,
 Loricaq; manu valida lacerare reuulsam
 Scinditur Phrygis, & foedare in puluere crines
 Vibratos calido ferro, myrrhaq; madentes,
 Hoc agitur furis, totoq; ardentis ab ore
 Scintilla abstunt: oculis micat acribus ignis.
 Mugitus veluti cum prima in praelia taurus
 Terrificos ciet, atq; irasci in cornua tentat,
 Arboris obnixus trunco, ventosq; laceffit
 Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.

Nec minus interea maternis saeuum in armis,
Aeneas acuit Martem, & se suscitatur ira,
 Oblato gaudens componi fœdere bellum.

Aſcant. Tum ſocros mæſtiq; merum ſolatur Iuli,
 Fata docens: regiꝫ iubet reſponſa Latina
 Certa reſerre viros, & pacis dicere leges.
Poſtera vix ſummos ſpargebat lumine mentis
Q̄rita diēs, cūm primum alio ſe gurgite voluit
Solis equi, lucemq; elatus naribus efflant,
 Campum ad certamen magna ſub manibus
 Dimenſi, Rutuliꝫ viri Teucricꝫ parabant:
 In mediocꝫ ſocos, & dijs communibus aras
 Gramineas. alij ſentemq; ignemq; ferebant,
Velati lino, & verbera tempera vincti
 Proceſſit legio Auſonidum: pilatiꝫ, pleni
 Agmina ſe fundunt portū. hinc Troiæ cunctæ
 Thyrrhenuꝫ ruit varijs exercitus armis:
 Haud ſecus inſtructi ferro, quā ſi aſpera Marti
 Pugna vocet: nec non medijs in millibus ipſi
 Ductores auro volitant oſtroꝫ decori:
 Et genus Aſſarici Mneſtheus, & ſortis Aſſlar,
 Et Meſſapus equūm domitor, Neptunia proles
 Utq; dato ſigno ſpacia in ſua quiſq; receſſit,
 Deſigunt tellure haſtas, & ſcuta reclinant.
 Tum ſtudio effuſæ matres, & vulgus inermum,
 Inualidiq; ſenes, turres & tecta domorum
 Obſedère: alij portū ſublimibus aſtant.
 At Iuno ex ſummo, qui nunc Albanus habetur,
 (Tū neq; nomen erat, neq; honos aut gloria mortis)

inspicies tumulo, campum spectabat, & ambas
 Laurentum Troiumq; acies, urbemq; Latini.
 In templo Turni sic est affata sororem
 Iuna deam, stagnis qua fluminibusq; sonoris
 Presidet: (hunc illi rex aetheris altus honorem
 Propter erepta pro virginitate sacravit)
 Sympha decus fluuiorum, animo gratissima nostro,
 Sic, vi te cunctis vnâ, quacunq; Latine
 Magnanimi Iouis ingratum ascendere cubile,
 Tratulæm, calig; libens in parte locarim.
 Disce tuum, (ne me incuses) Iuturna, dolorem.
 Qua visa est fortuna pati, Parcaq; sinebant
 Cedere res Latio, Turnum & tua moenia texi:
 Nunc inuenem imparibus video concurrere fati:
 Parcarumq; dies, & vis inimica propinquat.
 Non pugna aspicere hanc oculus, non fœdera possum.
 Tu pro germano, si quid praesentius audes,
 Perge: decet, forsitan miseros meliora sequentur.
 Vix es, cum lacrymas oculis Iuturna profudis,
 Terq; quaterq; manu pectus percussa honestum.
 Non lacrymis hoc tempus, aut Saturnia Iuno,
Accelera, & fratrem, si quis modus, eripe mortis:
 Aut tu bella cie, conceptumq; excute fœdus,
 Auctor ego audendi, sic exhortata reliquit
 Inertam, & tristi turbatam vulnere mentis.
 Interea reges, ingenti mole Latinus
 Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
 Aurati bis sex radij fulgentia cingunt,
 Sola aut specimen: bigæ ut Turnus in albis,

Arg. 1367

Bina manu lato crissans hastilia ferro:
 Hinc pater Aeneas, Romana stirpis origo,
 Sydereo flagrans clypeo, & caelestibus armis:
 Et iuxta Ascanius magna spes altera Romae.
 Procedunt castris: puraq; in veste sacerdos
 Setigera foetum suis, intonsamq; bidentem
 Attulit, admouiq; pecus flagrantibus aris.
 Illi ad surgentem conuersi lumina solem,
 Dant fruges manibus salsas, & tempora ferri
 Summa notant pecudum, paterisq; altaria laeta
 Tum pius Aeneas stricto sic ense precatur:
 Esto nunc sol testis, & hac mihi terra precantem.
 Quam propter tantos potui perferre labores:
 Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno
 Iam melior iam diua, precor: tuq; inclyte Mater
 Cuncta tuo qui bella pater sub numine torques:
 Fontesq; fluuiosq; voco, quaq; aetheris albi
 Relligio, & quae caeruleo sunt numina pontis:
 Cesserit Ausonio si fors victoria Turno,
 Conuenit Euandri victos discedere ad ripam:
 Cedet Iulus agris, nec post arma vlla rebellis
 Aeneada referent, ferrosque hac regna laescent.
 Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem,
 (Vt potius reor, & potius dii numine firmetur)
 Non ego nec Teucris Italos parere iubebo,
 Nec mihi regna peto: paribus se legibus ambo
 Inuicta gentes aeterna in foedera mittant.
 Sacra deosq; dabo, socer arma Latinus habeto,
 Imperium solenne socer: mihi maxima Teuci

Constituent, vrbiq; dabit Lavinia nomen.
 Prior Aeneas: sequitur sic deinde Latinus,
 spiciens cælum, tenditq; ad sidera dextram:
 Ecce eadem, Aenea, terram, mare, sidera, iuro, *Sol et Luna*
 totumq; genus duplex, Ianumq; bifrontem,
 totumq; deum infernam, & diri sacraria Ditis:
 Andiat hæc genitor, qui fœdera fulmine sancit,
 Targo aras, mediosq; ignes, & numina restor:
 Nulla dies pacem hanc Italæ, nec fœdera rumpe,
 Quores cunq; cadent, nec me vis ulla volentem
 Auertet: non si tellurem effundat in undas
 Diluio miscens, cælumue in tartara soluat.
 Vi sceptrū hoc (dextra sceptrū nam forte gerebat)
 Nunquam fronde leni funder virgulta, nec umbras:
 Cum semel in syluis imo de stirpe recisum
 Matre caret, posuitq; comas & brachia ferro,
 Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro
 Inlustrat, patribusq; dedit gestare Latinis.
 Talibus inter se firmabant fœdera dictis,
 Conspectu in medio procerum: tum ritè sacratas
 In flammam iugulant pecudes, & viscera viuis
 Eripiunt, cumulantq; oneratis lancibus aras.
 At verò Rutulis impar ea pugna videri
 Iamdudum & vario misceri pectora motu,
 Tam magis, vt propius cernunt non viribus aquis.
 Adiuuat incessu tacita progressus, & aram
 Suppliciter venerans demisso lumine Turnus,
 Pubesq; genæ, & iuuenili in corpore pallor,
 Quem simul ac Iuturna soror crebescere vidit

Sermonem, & vulgi variare labantia corda:
 In medias acies formam assimilata Camerti,
 (Cui genus à proavis ingens, clarumq; paterna
 Nomen erat virtutis, & ipse acerrimus armis)
 In medias dat sese acies, haud nescia rerum,
 Rumoresq; serit varios, ac talia satur:
 Non pudet ô Rutuli cunctis pro talibus vnam
 Obiectare animam? numerone, an viribus aequi
 Non sumus? en omnes & Troës, et Arcades hic sunt,
 Fatalisq; manus, infensa Hetruria Turno:
 Vix hostem, alterni si congregiamur, habemus.
 Ille quidem ad superos, quorum se deuouet aris,
 Succedet fama, viuusq; per ora feretur:
 Nos patria amissa dominis parere superbis
 Cogemur, qui nunc lenti consedimus aruis.
 Talibus incensa est iuuenum sententia dictis
 Iam magis atq; magis: serpiq; per agmina marmur,
 Ipsi Laurentes mutati, ipsiq; Latini,
 Qui sibi iam requiem pugna, rebusq; salutem
 Sperabant, nunc arma volunt, foedusq; precantur
 Infectum, & Turni sortem miserrantur iniquam.
 His aliud maius Iuturna adiungit, & alto
 Dat signum caelo, quo non praesentius vllum
 Turbauit mentes Italas, monstroq; fefellit.
 Namq; volans rubra fuluus Iouis ales in aethra
 Littoreas agitabat aues, turbamq; sonantem
 Agminis aligeri, subito cum lapsus ad vndas
 Cygnum excellentem pedibus rapit improbus vici:
 Arrexere animos Itali: cunctaq; volucres

Conuer-

conuertunt clamore fugam (mirabile visu)
 interaq; obscurant pennis, hostemq; per auras
 nuba nube premunt: donec vi victus, & ipso
 pendere defecit, pradamq; ex vnguibus ales
 preceit fluuio, penitusq; in nubila fugit.
 Tum verò augurium Rutuli clamore salutant,
 expediuntq; manus, primusq; Tolumnius augur,
 Hoc erat, hoc votis, inquit, quod saepe petiui.
 Accipio, agnoscoq; deos: me, me duce ferrum
 Corripite o Rutuli, quos improbus aduena bello
 Territat, inualidas vt aues, & littora vestra
 Vi populat, petet ille fugam, penitusq; profunda
 Vela dabit: vos vnanimi densate cateruas,
 Et regem vobis pugna defendite raptum.
 Dixit, & aduersos telum contorsit in hostes
 Procurrens: sonitum dat stridula cornus, & auras
 Certa secat, simul hoc, simul ingens clamor, & om-
 turbati cunei, calesactaq; corda tumultu. (nes
 Hasta volans, vt fortè nouem pulcerrima fratrum
 Corpora constiterant contrà, quos fida creat
 Vna tot Arcadio coniux Tyrrhena Gilippo:
 Horum vnum ad medium, teritur qua sutilis alua
 Balteus, & laterum iuncturas fibula mordet,
 Egregium forma iuuenem, & fulgentibus armis,
 Transadigit costas, fuluaq; extendit arena.
 At fratres, animosa phalanx, accensaq; luctu,
 Pars gladios stringunt manibus, pars misile ferrum
 Corripiunt, caciq; ruunt: quos agmina contrà
 Procurrunt Laurentum: hinc densi rursus inundant

Troës, Agilliniq, & pictis Arcades armis.
 Sic omneis amor vnus habet decernere ferro,
 Diripuerè aras: it toto turbida cælo
 Tempestas telorum, ac ferreus ingruit imber,
 Craterasq, focosq, ferunt: fugit ipse Latinus,
 Pulsatos referens infecto fœdere diuos.
Infrenant alij currua, aut corpora saltu
Subiiciunt in equas, & strictis ensibus assunt.
 Messapus regem, regisq, in signe gerentem
 Tyrrhenum aulesten, audius confundere fœdus,
 Aduerso proterret equo: ruit ille recedens,
 Et miser oppositis à tergo inuoluitur aris
 In caput, inq, humeros: at feruidus aduolat hasta
 Messapus, reloq, orantem multa trabali
 Desuper altius equo grauitè ferit, atq, ita satur:
 Hoc habet, hæc melior magnis data victima diu.
 Concurrunt Itali, spoliantq, calientia membra.
 Obuius ambustum torrem Chorineus ab ara.
 Corripit, & venienti Ebuso, plagamq, ferenti
 Occupat os flammis: illi ingens barba reluxit,
 Nidoremq, ambusta dedit, super ipse secutus
 Cæsariem leua turbati corripit hostis,
 Impressoq, genu nitens, terra applicat ipsum,
 Sic ridigo latus ense ferit. Podalirius Alsum
 Pastorem, primaq, acie per tela ruentem
 Ense sequens nudo superimminet: ille securi
 Aduersi frontem mediam mentumq, reducta
 Disijcit, & sparso latè rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos & ferreus vrget

Turnus, in aeternam clauduntur lumina noctem.
 Et pius Aeneas dextram tendebat inermem,
 Nudato capite, atq; suos clamore vocabat:
Quo ruitis? quae ista repens discordia surgit?
 O cohibere iras, istum iam fœdus, & omnes
 Composita leges: mihi ius concurrere soli,
 Me finite, atq; auferte merus: ego fœdera faxo
Firma manu. Turnum iam debent hæc mihi sacra.
 Has inter voces, media inter talia verba,
 Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est,
 Intertum qua pulsa manu, quo turbine adacta,
 Quis tantam Rutulis laudem, casusne, deusne
 Attulerit: pressa est insignis gloria facti:
 Nec sese Aenea iactavit vulnere quisquam,
 Turnus vi Aeneam cedentem ex agmine vidit,
 Turbatoq; duces, subita spe feruidus ardet.
 Poscit equos, atq; arma simul, saltuq; superbus
 Emicat in currum, & manibus molitur habenas:
 Multa virum volitans dat fortia corpora letho.
 Semineces voluit multos, aut agmina curru
 Proterit, aut reptas fugientibus ingerit hastas.
 Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
 Sanguineus Mauors clypeo increpat, atq; furentes
 Bella mouens immittit equos: illi equore aperto
 Ante Notos Zephyrumq; volat, gemit vltima pulsu
 Thraca pedum, circumq; atra formidinis ora,
 Iteq; insidiæq; dei comitatus, aguntur.
 Talis equos alacer media inter praelia Turnus
 Fumantes sudore quatit (miserabile) casis

Eg

s

Hostibus

Hostibus insultans : spargit rapida vngula rores
 Sanguineos, mistaq; cruor calcatur arena.
 Iamq; neci Sthenelumq; dedit, Thamyrumq; Poliq;
 Hunc congressus, & hunc, illū eminus: eminus ambo
 Imbrasidas, Glaucum, atq; Ladē, quos Imbrasus ipse
 Nutrierat Lycia, patribusq; ornauerat armis,
 Vel conferre manum, vel equo praeuerrere ventos.
 Parte alia, media Eumedes in praelia fertur,
 Antiqui proles bello praeclara Dolonis,
 Nomine auum referens, animo manibusq; parentē:
 Qui quondā, castra vt Danaū speculator adiret,
 Ausus Pelidae precium sibi poscere curru.
 Illum Tydeides alio: pro talibus ausis,
 Affecit precio, nec equis aspirat Achillis.
 Hunc procul vt campo Tumnus conspexit apertis,
 Antē leui iaculo longum per inane secutus,
 Sistit equos bijuges. & curru desilit, atq;
 Semianimi lapsiq; superuenit, & pede collo
 Impresso, dextra mucronem extorquet, & alto
 Fulgentem tinxit iugulo, atq; haec insuper addit:
 En agros, & quam bello Troiane petisti,
Hesperiam metire iacens: haec praemia, qui me
Ferro ausi tentare ferunt, sic moenia condunt.
 Huic comitem Baten comiecta cuspide mittit,
 Chloreaq; Sybarimq; Daretaq; Thersilochumq;
 Et sternacis equi lapsum ceruice Thymaten.
 Ac velut Edoni Borea cū spiritus alto
 Insonat Aegeo, sequiturq; ad litora fluctus,
 Quā venti incubuere, fugam dant nubila celo:

Sic Turno, quacunq; viam secat, agmina cedunt,
Conuersaq; ruunt acies : fert impetus ipsum,
Et cristam aduerso curru quatit aura volentem.
Non tulit instantem Phegeus, animuq; frementem,
Obiecit sese ad currum, & spumantia frenis
Ora citatorum dextra contorsit equorum.
Dum trahitur, pendetq; iugis, hunc lata reiectum
Lancea consequitur, rumpuq; infixam bilicem
Loricam, & summum degustat vulnere corpus.
Ille tamen clypeo obiecto conuersus in hostem
Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat :
Quem rota precipitem, & procursu concitus axis
Impulit effuditq; solo : Turnusq; secutus,
Ipsum inter galeam, summi thoracis & oras,
Abstulit ense caput, truncumq; reliquit arena.
Atq; ea dum campis victor dat funera Turnus,
Intra Aeneam Mnestheus, & fidus Achates,
Ascaniusq; comes, castru statuere cruentum,
Alternos longa nitentem cuspidе gressus.
Sicut, & infracta luctatur arundine telum
Eripere, auxilioq; viam, quae proxima, poscit :
Ense secant lato vulnus, reliq; latebram
Rescindant penitus, seseq; in bella remittant.
Iamq; aderat Phæbo ante alios dilectus lapis
Lafides : acri quondam cui captus amore
Ipse suas artes, sua munera letus Apollo,
Angurium citibaramq; dabat, celereq; sagittas.
Ille, ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, vsumq; medendi

Maluit,

Maluit, & mutas agitare inglorius artes.
 Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam
 Aeneas, magno iuuenum, & merentis Iuli
 Concurſu, lacrymâq; immobilis. ille retorto,
 Pæonium in morem ſenior ſuccinctus amictu,
 Multa manu medica, Phœbiq; potentibus herbis
 Nequicquam trepidat, nequicquam ſpicula dextra
 Sollicitat, preſatq; tenaci forcipe ferrum.
 Nulla viam fortuna regit, nihil autor Apollo
 Subuenit: & ſeuus campis magis ac magis horret.
 Crebreſcit, propiusq; malū eſt: iam puluere caelum
 Starē vident, ſubeunt equites & ſpicula caſtru
 Denſa cadunt medijs, it triſtis ad æthera clamor
 Bellantum iuuenum, & duro ſub Marte cadentum.
 Hic Venus indigno nati concuſſa dolore
 Dictamum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
 Puberibus caulem folijs, & flore comantem.
 Purpureo: non illa feriſ incognita capris
 Gramina, cum tergo volucres hæſere ſagitta.
 Hoc Venus obſcuro faciem circundata nimbo
 Detulit, hoc fuſcurn labris ſplendentibus annem
 Inſcit, oculiè medicans ſpargitq; ſalubreis
 Ambroſia ſuccos, & odoriferam Panaceam.
 Fouit ea vulnus lymphæ longæuus Iapis
 Ignorans, ſubitoq; omniſ de corpore fugit
 Quippe dolor, omniſ ſtetit imo vulnere ſanguis.
 Iamq; ſecuta manu, nullo cogente, ſagitta
 Excidit, atq; noua rediere in priſtina vires.
Arma cii properate viro, quid ſtatū? Iapis

Conclamat,

Conclamat, primusq; animos accendit in hostes.
 Non hac humanis opibus, non arte magistra
 Proueniunt, neq; te Aenea mea dextera seruat,
 Maior agit deus, atq; opera ad maiora remittit.
 Ille audius pugna, furas incluserat auro
 Hinc atq; hinc, oditq; moras, hastamq; coruscat.
 Postquam habilis lateri clypeus, loricaq; tergo est,
 Ascantum fufis circum complectitur armis,
 Summaq; per galeam delibans oscula satur:
 Disce puer virtutem ex me, verumq; laborem,
Fortunam ex alijs: nunc te mea dextera bello
Defensum dabit, & magna inter pramia ducet:
 Tu facito mox, cum matura adoleuerit atas,
 Sis memor, & te animo repetentē exempla tuorum,
 Et pater Aeneas, & auunculus excuret Hector.
 Has vbi dicta dedit, portis sese extulit ingens.
 Telum immane manu quatiens: simul agmine denso
 Antaus, Mnesteusq; ruunt, omnisq; relictis
 Turba fuit castris: dum ceco puluere campus
 Miscetur, pulsusq; pedum tremit excita tellus.
 Vidit ab aduerso venientes aggere Turnus,
 Videre Ausonij, gelidusq; per una cucurrit
 Ossa tremor: prima ante omnes Iuturna Latinos
 Audiit, agnouitq; sonum, & tremefacta refugit.
 Ille volat, campog; atrum rapit agmen aperto.
 Qualis vbi ad terras abrupto fidere nimbus
 It mare per medium: miseris heu praescia longē
 Horrescunt corda agricolis, dabit ille ruinas
 Arboribus, stragemq; satis, ruet omnia late

Ante

Antè volant, sonitumq; ferunt ad litora venti.
 Talis in aduersos ductor Rhæreius hostes
 Agemen adit: densi: cuneis se quisq; coactis
 Agglomerant, ferit ense graue Thymbraus Osirim,
 Archetium Mnestheus, Epulonè obruncat Achates,
 Vsentemq; Gyas: cadit ipse Tolumnius augur,
 Primus in aduersos telum qui torserat hostes.
 Tollitur in cælum clamor: versiq; vicissim
 Puluerulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
 Ipse negq; aduersos dignatur sternere morti,
 Nec pede congressos aquo, nec tela ferentes
 Insequitur, solum densa in caligine Turnum
 Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.
 Hoc concussa metu mentem Iuturna virago,
 Aurigam Turni media inter lora Metiscum
 Excutit, & longè lapsum temone relinquit.
 Ipsa subit, manibusq; vndanteis flectit habenas,
 Cuncta gerēs, vocemq; & corpus & arma Metiscum
 Nigra velut magnas domini cum diuitis ades
 Prouolat, & pennis alta atria lustrat hirundo,
 Pabula parua legens, nidisq; loquacibus escas,
 Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
 Stagna sonat: similis medios Iuturna per hostes
 Ferrur equus, rapidog; volans obit omnia curru:
 Iamq; hic germanum, iamq; hic ostendit onanem:
 Nec conferre manum patitur, volat auia longè.
 Haud minus Aeneas tortos legit obuius orbes,
 Vestigatq; virum, & disiecta per agmina magna
 Voce vocat, quoties oculos coniecit in hostem.

Alphe-

Alipedumq; fugam cursu tentauit equorum :
aduersos toties currus lucturna retorfit.
Heu quid agat ? vario nequicquam fluctuat aestu,
Diuerseq; vocant animum in contraria cura.
Huic Messapus, vti leua duo sorte gerebat
Lenta, leuis cursu, praefixa hastilia ferro :
Horum vnum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Aeneas, & se collegit in arma,
Poplite subsidens : apicem tamen incita summum
Hasta tulit, summasq; excusit vertice cristas.
Tum vero assurgunt ira : insidysq; subactis,
Diuerfos vbi sensit equos, currumq; referri,
Multa Iouem & laesi restatus foederis aras,
Iam tandem inuadit medios, & Marte secundo
Terribilis seuam nullo discrimine cadem
Suscitat, irarumq; omnes effundit habenas.
Quis mihi nunc tot acerba deus, quis carmine cades
Diuerfas, obitumq; ducum, quos aequore toto
Inq; vicem nunc Turnus agit, nunc Troius heros,
Expediat ? tanton placuit concurrere motu
Iuppiter aeterna gentes in pace futuras ?
Aeneas Rutulum Sacronem (ea prima ruentes
Pugna loco statuit Teucros) haud multa moratus
Excipit in latus, & qua fata celerrima, crudo
Transadigit costas & crates pectoris ense.
Turnus equo deiectum Amycum, fratremq; Diorem
Congressus pedes : hunc venientem cuspide longa,
Hunc mucrone ferit, curruq; abscissa duorum
Suspendit capita, & rotantia sanguine portat,

Ille Talon Tanaimq³, neci, fortemq³ Cethegum
 Treis vno congressu, & mœstum mittit Onyten,
 Nomen Echionium, matrisq³ genus Peridia.
 Hib fratres Lycia missos, & Apollinis agrū,
 Et iuuenem exosum nequicquam bella Meneten
 Arcada, piscosæ cui circum flumina Lerna
Ars fuerat, pauperq³ domus: nec nota potentum
Munera, conductaq³ pater tellure ferebat,
 Ac velut immisi diuersis partibus ignes,
 Arentem in syluam, & virgulta sonantia lauro
 Aut vbi decursu rapido de montibus altis
 Dant sonitū spumosi amnes, & in equora currunt,
 Quisq³ suum populatus iter: non segnius ambo
 Aeneas Turnusq³ ruunt per pralia: nunc, nunc
 Fluctuat ira intus, rumpuntur nescia vinci
 Pectora: nunc totis in vulnera viribus utor.
 Murranum hic, atauos, & auorū antiqua sonantem
 Nomina, per regesq³ actum genus omne Latino,
 Præcipitem scopulo, atq³ ingentis turbine saxi
 Excutit, effunditq³ solo: hunc lora, & iuga subter
 Prouoluere: ota, crebro super vngula pulsu
 Incita, nec domini memorum proculcat equorum.
 Ille ruenti Hilo, animisq³ immane frementi
 Occurrit, telumq³ aurata ad tempora torquet:
 Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.
 Dextera nec tua te Graiū fortissima Creten
 Eripuit Turno: nec dī texere Cupentum
 Aenea veniente, sui dedit obuia ferro
 Pectora, nec misero clypei mora profuit arci.

Te quoq; Laurentes viderunt Aeole campi
 Oppetere, & latè terram consternere tergo.
 Occidis, Argiua quem non potuere phalanges
 sternere, nec Priami regnorum euersor Achilles.
 Hic tibi mortis erant meta: domus alta sub Ida,
 Lyncei domus alta, solo Laurente sepulchrum.
 Totæ adeo conuersæ acies, omnesq; Latini,
 Omnes Dardanidæ: Mnestheus, acerq; Sereftus,
 Et Messapus equum domitor, & fortis Asylas,
 Thucorumq; phalanx, Euandriq; Arcadis ala:
 Pro se quisq; viri summa nituntur opum vi.
 Nec mora, nec requies: vasto certamine tendunt,
 Hic mentem Aeneæ genitrix pulcherrima misit,
 Iret ut ad muros, vrbig; aduerteret agmen.
 Ocyus, & subita turbaret clade Latinos.
 Ille, ut vestigans diuersa per agmina Turnum,
 Huc atq; huc acies circumtulit, aspicit urbem
 Immunem tanti belli atq; impunè quietam.
 Continuo pugna accendit maioris imago.
 Mnesthea, Sereftumq; vocat, fortemq; Sereftum.
 Ductores: tumulumq; capit: quò cætera Teucrium
 Concurrit legio. nec senta aut spicula densi
 Deponunt. celsò medius stans aggere satur:
 Ne qua meis esto dicta mora, Iuppiter hac stat.
 Neu quis ob inceptum subitum mihi segnior uo.
 Urbem hodie caussam belli, regna ipsa Latini,
 (Ni senum accipere, & victi parère fatentur.)
 Etiam, & aqua solo sumantia culmina ponam.
 Scilicet expectem, libeat dum praelia Turno

Hb

Nostra

Nostra pati? rursusq; velit concurrere vultus?
 Hoc caput, o ciues, hæc belli summa nefandi.
 Ferte faces properè, fœdusq; reposcite flammis.
 Dixerat: atq; animis pariter certantibus omnes
 Dant cuneum, densaq; ad muros mole feruntur.
 Scale improvisò, subitusq; apparuit ignis,
 Discurrent alij ad portas, primosq; trucidant:
 Ferrum alij torquent, & obumbrant aethera telus.
 Ipse inter primos dextram sub moenia tendit
 Aeneas, magnaq; incusat voce Latinum,
 Testaturq; deos, se inuitum ad praelia cogi:
 Bis iam Italos hostes, hæc altera fœdera rumpi,
 Exoritur trepidos inter discordia ciues:
 Urbem alij referare iubent, & pandere portas
Bardanidis, ipsumq; trahunt in moenia regem:
 Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros.
 Inclusas vt cum latebrosa in pumice pastor
 Vestigauit apes, fumosq; impleuit amaro:
 Ille intus trepida rerum per cerea castra
 Discurrent, magnisq; acuiunt stridoribus ira.
 Voluitur ater odor tectis, tum murmure caeco
 Intus saxa sonant, vacuas it fumus ad aras.
 Accidit hæc fœsis etiam fortuna Latinus,
 Quæ totam luctu concussit funditus urbem.
 Regina vt tectis venientem prospicit hostem,
 Incendi muros, ignesq; ad tecta volare.
 Nusquã acies contra Rutulas, nulla agmina Turni
 Infelix pugne iuuenem in certamine credit
 Extinctum, & subito mentem turbata dolore,

Se causam clamat crimēq; caputq; malorum:
 Multaq; per mæstum demens effata furorem:
 Purpureos moritura manu discindit amictus,
 Et nodum informis lethi trabe necit ab alta.
 Quam cladem misera postquam accepere Latina,
 Filia prima manu flauos Lauinia crines
 Et roseas laniata genas: tum cætera circum
 Turba furit: resonant late plangoribus ades.
 Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem.
 Demittunt mentes: ut scissa veste Latinus
 Coniugis attonitus satū, vrbeq; ruina,
 Canisem immundo persusam puluere turpans,
 Multaq; se incusat, qui non accepit anicē
 Dardanum Aeneam, generumq; asciuerit vltro.
 Interea extremo bellator in aquore Turnus
 Palantes sequitur paucos, iam segnior, atq;
 Iam minus atq; minus successu latus equorum.
 Attulit hunc illi cæcis terroribus aura
 Commixtum clamorem, arrectasq; impulit auras
 Confuse sonus vrbis, & illatabile murmur.
 Heu mihi, quid tanto turbantur mœnia luctu?
 Quisue ruit tantus diuersa clamor ab vrbe?
 Sic ait, adductuq; amens subsistit habenis.
 Atq; huic in faciem soror vt conuersa Metisci
 Auriga, currumq; & equos & lora regebat,
 Tabbus occurrit dictis: hac Turne sequamur
 Troiugas, quā prima viam victoria pandit.
 Sunt alij, qui tecta manu defendere possunt.
 Ingruit Aeneas Italu, & pralia miscet,

Hb 2

Et nos

Et nos saeva manu mittamus funera Teucris:
 Nec numero inferior pugna, neq; honore recedes.
 Turnus ad haec:

O soror, & dudum agnoui, cum prima per artem
 Fœdera turbasti, teq; hac in bella dedisti,
 Et nunc nequicquam fallis dea. sed quis olympo
 Demissam tantos voluit te ferre labores?
 An fratris miseri lethum ut crudele videres?
 Nam quid ago? aut quæ iam spondet fortuna salutem?
 Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem
 Murræanum, (quo non superat mihi cætor alter)
 Oppetere ingentem, atq; ingenti vulnere victum.
 Occidit infelix ne nostrum dedecus vñs
 Aspiceret: Teucrî potiuntur corpore & armis.
 Excindine domos (id rebus defuit vñum)
 Perpetiar? dextra nec Drancus dicta resellam?
 Terga dabo? & Turnû fugientē hæc terra videbit?
 Vsq; ad eone mori miserum est? vos ô mihi manes
 Este boni: quoniam superis auersa voluntas.
 Sancta ad vos anima, atq; istius inscia culpa,
 Descendam, magnorû haud vnq; indignus auorum.
 Vix ea fatus erat, medios volat ecce per hostes
 Vectus equo spumante Sages, aduersa sagitta
 Saucius ora, ruitq; implorans nomine Turnum.
 Turne in te suprema salus: miserere tuorum.
 Fulminat Aeneas armis, summasq; minatur
 Deiecturum arces Italûm, excidioq; daturum.
 Iamq; faces ad tecta volant: in te ora Latini,
 In te oculos referunt. mussat rex ipse Latinus,

Quos generos vocet, aut qua sese ad fœdera flectat.
 Præterea regina, tui fidissima, dextra
 Occidit ipse sua, lucemq, exterrita fugit.
 Sola pro portu Messapus & acer Atinas
 Sistentant aciem, circum hos viri, phalanges
 Stant densa, strictiq, seges mucronibus horret
 Ferrea, tu currum deserto in gramine versas.
 Obsupuit varia confusus imagine rerum
 Turnus, & obrutus tacito stetit. astuat ingens
 Imo in corde pudor, mistoq, insania luctu,
 Et furis agitatus amor, & conscia virtus.
 Ut primū discussa umbra, & lux reddita menti est,
 Ardentem oculorum orbem ad mœnia torsit
 Turbidus, eq, rotam magnam respexit ad urbem.
 Ecce autem flammis inter tabulata volutus
 Ad cælum vndabat vortex, turrimq, tenebat:
 Turrim, compactis trabibus quam eduxerat ipse,
 Subdideratq, rotas, pontesq, instrauerat altos.
 Iam tam fata, soror, superant, absiste morari:
 Quod deus, & quod dura vocat fortuna, sequamur:
 Siat conferre manū Aeneas: stat, quicquid acerbi est,
 Morte pati. nec me indecorem germana videbis
 Amplius: hunc, oro, sine me furere ante furorem.
 Dixit, & e curru saltum dedit ocyus aruis:
 Perq, hostes, per tela ruit, mœstamq, sororem
 Deserit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
 Ac veluti montis saxum de vertice præceps
 Cum ruit auulsum vento, seu turbidus imber
 Proluit, aut annis soluit sublapsa vetustas,

Fertur in abruptum magno mons improbus altus,
 Exultatq; solo, siluas, armenta, virosq;
 Inuoluens secum, disiecta per agmina Turni
 Sic urbis ruit ad muros, vbi plurima fuso
 Sanguine terra madet, stridentq; hastilibus auras.
 Significatq; manu, & magno simul incipit ore:
 Parcite iam Rutuli, & vos tela inhibete Latini.
 Quaecunq; est fortuna, mea est: me verius vnus
 Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro.
 Discessere omnes medijs, spaciunq; dedere.
 At pater Aeneas, audito nomine Turni,
 Deserit & muros, & summus deserit arces,
 Precipitatq; moras omnes, opera omnia rumpit
 Læticia exultans, horrendumq; intonat armis:
 Quantus Athos aut quantus Eryx, aut ipse, cornibus
 Cum fremit ilicibus, quantus, gaudetq; nivali
 Vertice se attollens pater Apenninus ad auras.
 Iam verò & Rutuli certatim, & Troës, & omnes
 Conuertère oculos Itali, quiq; alta tenebant
 Mœnia, quiq; imos pulsabant ariete muros,
 Armag; deposuere humeris. stupet ipse Latinus,
 Ingentes genitos diuersis partibus orbis
 Inter se cõisse viros, & cernere ferro.
 Atq; illi, vt vacuo patuerunt aequore campi,
 Procurfu rapido coniectis eminus hastis,
 Inuadunt Martem clypeis atq; ære sonoro.
 Dat gemitum tellus: tum crebros ensibus ictus
 Congeminant fors & virtus miscentur in vnam.
 Ac velut ingenti Sylæ, summòue Taburno

Cum duo conuersis inimica in praelia tauri
 frontibus incurrunt, pauidi cessere magistri:
 stat pecus omne metu mutum, mussantq; iuuentæ,
 qui pecori imperitet, quæ tota armenta sequantur.
 Illi inter sese multa vi vulnera miscent,
 Cornuq; obnixi insingunt, & sanguine largo
 colla armosq; lauant, gemitu nemus omne remugit:
 Haud aliter Tros Aeneas, & Daunius heros
 concurrunt clypeis, ingens fragor æthera complet.
 Iuppiter ipse duas aquato examine lances
 sustinet, & fata imponit diuersa duorum,
 Quem damnet labor, & quo vergat pondere lethum,
 Emicat hic, impune putans, & corpore toto
 altè sublatum consurgit Turnus in ense,
 Et ferit. exclamant Troës, trepidiq; Latini,
 arrectaq; amborum acies. at perfidus ensis
 frangitur, in medioq; ardentem deserit ictu.
 Ne fuga subsidio subeat, fugit ocyor Euro,
 Vi capulum ignotum, dextramq; aspexit incertum.
 Fama est, precipitem, cum prima in praelia iunctos
 consendebat equos, patria mucrone relicto,
 Dum trepidat, ferrum auriga rapuisse Metisci:
 Idq; diu dum terga dabant palantia Teucri,
 Suffecit: postquam arma dei ad Vulcania ventum est,
 Mortalis mucro, glacies ceu futilis ictu
 dissiluit: fulua resplendent fragmina arena.
 Ergo amens diuersa fuga petit aquora Turnus,
 Et nunc huc, inde huc incertos implicat orbes.
 Undiq; enim densa Teucri inclusere corona:

Atq; hinc vasta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
 Nec minus Aeneas (quanquam tardante sagina
 Interdum genua impediunt, cursumq; recusant)
 Insequitur, trepidiq; pedem pede seruidus virgi.
 Inclusum veluti si quando in flumine nactus
 Ceruum, aut puniceæ septum formidine penna,
 Venator cursu canis & latratibus instat.
 Ille autem insidijs, & ripa territus alta,
 Mille fugit refugiq; vias, ac viuudus Vmber
 Hæret hians, iam iamq; tenet, similisq; tenenti
 Increpuit malus, morsuq; elusus inani est.
 Tum verò exoritur clamor, ripeq; lacuq;
 Responsant circâ, & cœlum tonat omne tumultu.
 Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omnes,
 Nomine queng; vocans, notumq; efflagitat ensim.
 Aeneas mortem contrâ presensq; minatur
 Exitium, si quisquam adeat, terretq; trementes,
 Excisurum urbem minitans, & saucius instat.
 Quinq; orbes explent cursu, totidemq; retexunt,
 Huc illuc: nec enim leuia aut ludicra petuntur
 Præmia, sed Turni de vita & sanguine certant,
 Fortè sacer Fauni solijs oleaster amaris
 Hic steterat, nautis olim venerabile lignum:
 Seruati ex vndis vbi figere dona solebant
 Laurenti diuo, & votis suspendere vestes:
 Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacram
 Sustulerant, puro vt possent concurrere campo.
 Hic hasta Aeneas stabat, huc impetum illam
 Detulerat fixam, & lenta in radice tenebat.

Incubuit,

Incubuit, voluitq; manu conuellere ferrum
 Dardanides, telosq; sequi, quem prendere cursu
 Non poterat. tum verò amens formidine Turnus,
 Faune, precor, miserere, inquit, tuq; optima ferrum
 Terra tene, colat vestros si semper honores,
 Quos contra Aeneada bello fecere profanos.
 Dixit: openiq; dei non cassa in vota vocauit.
 Namq; diu luctans, lentosq; in stirpe moratus,
 Viribus haud vllis valuit discludere morsus
 Roboris Aeneas, dum nititur acer, & instat,
 Rursus in auriga faciem mutata Metisci
 Procurrit, fratriq; enssem dea Daunia reddit,
 Quod Venus audaci Nympha indignata licere,
 Accepit, telumq; alta ab radice reuellit.
 Olli sublimes, armis animusq; resecti:
 Hic gladio fidens, hic acer & arduus hasta,
 Insistunt contrà certamine Martis anbeli.
 Iunonem interea rex omnipotentis olympi
 Alloquitur, fulua pugnans de nube tuentem:
 Que tam finis erit coniunx? quid deniq; restat?
 Indigetem Aeneam scis ipsa, & scire sateris,
 Deberi cælo, fatiq; ad sidera tolli.
 Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus haeres?
 Mortalin' decuit violari vulnere diuum?
 Aut enssem (quid enim sine te Iuturna valeret?)
 Ereptum reddi Turno, & vim crescere victis?
 Desine iam tandem, precibusq; inflectere nostris:
 Nec te tantus edat tacitam dolor, & mihi curæ
 Sape tuo dulci tristes ex ore recurrant.

H h s

Ventum

Ventum ad supremum est. terris agitare vel unda
 Troianos potuisti, infandum accendere bellum,
 Deformare domum, & luctu miscere hymenaeos.
 Vltius tentare veto. sic Iuppiter orsus:
 Sic dea submisso contra Saturnia vultu:
 Ista quidem quia nota mihi tua magna voluntas
 Iuppiter, & Turnum & terras inuita reliqui,
 Nec tu me aëria solam nunc sede videres
 Digna indigna pati: sed flammis cincta sub ipsa
 Starem acie, traheremq; inimica in praelia Teucros.
 Inturnam misero (fateor) succurrere fratri
 Suasi, & pro vita maiora audere probavi:
 Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum.
 Adiuro Stygij caput implacabile fontis,
 Vna superstitione superis quae reddita Diuis.
 Et nunc cedo equidem, pugnasq; exosa relinquo.
 Illud te, nulla fatis quod lege tenetur,
 Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum:
 Cum iam connubijs pacem felicibus (esto)
 Component, cum iam leges, & fœdera iungent:
 Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos
 Neu Troas fieri iubeas, Teucrosq; vocari,
 Aut vocem mutare viros, aut vertere vestes.
 Sit Latium, sint Albani per secula reges,
 Sit Romana potens Italia virtute propago.
 Occidit, occideritq; sinas cum nomine Troia,
 Olli subridens hominum rerumq; repertor,
 Es germana Iouis, Saturniq; altera proles,
 Irarum tantos voluit sub pectore fluctus?

Verum age, & inceptum frustra submitte furorem,
Do quod vis, & me victusq; volensq; remitto.
Sermone Ausonii patrium moresq; tenebunt,
Vig, est, nomen erit: commisti corpore tantum.
Subsident Teucri, morem ritusq; sacrorum
Adiiciam, faciamq; omnes vno ore Latinos.
Hinc genus, Ausonio mistum quod sanguine surget,
Supra homines, supra ire deos pietate videbis.
Nec gens vlla tuos aequè celebrabit honores.
Annuit his Iuno, & mentem latata retorfit.
Interea excedit caelo, nubemq; relinquit.
His actis, aliud genitor secum ipse volutat,
Inturnamq; parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur gemina pestes, cognomine Dira,
Quas & tartaream nox intempesta Megeram
Vno eodemq; tulit partu, paribusq; reuinxit
Serpentum spirus, ventosq; addidit alas:
Hac Iouis ad solium, seuq; in lumine regis
Apparent, acnuntq; metum mortalibus aegri,
Si quando lethum horrificum morbosq; deum rex
Molitur, meritas aut bello territat vrbes.
Haurum vnam celerem demittit ab aethere summo
Iuppiter, inq; omen saturna occurrere iussit.
Illa volat, celeriq; ad terram turbine fertur:
Non secus ac nervus per nubem impulsus sagitta,
Armatam seui Parthus quam felle veneni,
Parthus siue Cydon, telum immedicabile, torfit,
Stridens, & celetes incognita transiit umbras.
Talis se fata nocte tulit, terrasq; petiuit.

Post.

Postquam acies videt Iliacas, atq; agmina Turni,
 Alitis in parua subito collecta figuram,
 Qua quondam in bustis, aut culminibus desertis
 Nocte sedens, serum canit importuna per umbras:
 Hanc versa in faciem, Turni se pestis ad ora
 Fertq; refertq; sonans, clypeumq; cerberat alis,
 Illi membra nouis soluit formidine torpor,
 Arctaq; horrore comae, & vox faucibus haesit.
 At procul ut Dira stridorem agnouit & alas,
 Infelix crines scindit Iuturna solutos,
 Vnguib; ora soror sedans, & pectore pugnis.
Quid nunc te tua Turne potest germana iuuare?
 Aut quid iam misera superat mihi? qua tibi lucem
 Arte morer? talin' possum me opponere monstro?
 Iam iam linquo acies ne me terrete timentem
 Obscurne volucres: alarum verbera nosco,
 Lethalemq; sonum: nec fallunt iussa superba
 Magnanimi Iouis: haec pro virginitate reponit?
 Quò vitam dedit eternam? cur mortis ademta est
 Conditio? possem tantos finire dolores
 Nunc certè, & misero fratri comes ire per umbras
 Immortalis ego? haud quicquid mihi dulce meorum
 Te sine frater erit, o qua satis ima dehiscat
 Terra mihi, manesq; deam demittat ad imos.
 Tantum effata, caput glauco contexit amictu,
 Multa gemens, & se fluuio dea condidit alto.
 Aeneas instat contra, telumq; coruscat
 Ingens, arboreum, & saeu sic pectore fatùr: (Hae?
Quae nunc deinde mora est? aut quid iam Turne retra-

Non cursu, sensu certandum est cominus armis.
 Verte omnes tete in facies, & contrahæ quicquid
 sine animis sine arte vales: opta ardua pennis
 Astra sequi, clausumq; caua te condere terra.
 Ille caput quassans: non me tua feruida terrent
 Dicta ferox, dij me terrent, & Iuppiter hostis.
 Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
 Saxum antiquum, ingens campo qui forte iacebat
 Limes agro positus, litem vt discerneret aruis.
 Vix illud lecti bis sex ceruice subirent,
 Qualia nunc hominum producit corpora tellus:
 Ille manu raptum trepida torquebat in hostem
 Altior insurgens, & cursu concitus heros.
 sed neq; currentem se, nec cognoscit euntem,
 Tollentemue manu, saxumue immane mouentem.
 Genua labant, gelidus concreuit frigore sanguis,
 Tum lapis ipse viri vacuum per inane volutus
 Nec spaciū euasit totum, nec pertulit ictum.
 Ac velut in somnus, oculos vbi languida pressit
 Noctæ quies, ne quicquam audios extendere cursus
 Velle videmur, & in medijs conatibus agri
 Succidimus, non lingua vales, non corpore nota
 Sufficiunt vires: nec vox aut verba sequuntur:
 Sic Turno (quacumq; viam virtute petiuit)
 Successum dea dira negat. tum pectore sensus
 Vertuntur varij: Rutulos aspectat & urbem,
 Cunctaturq; metu, telumq; instare tremiscit:
 Nec quod se eripiat, nec quâ vi tendat in hostem:
 Nec currus vsquam videt, aurigamq; sororem.

Cunctant

Cunctanti telum Aeneas fatale coruscet,
 Sortitus fortunam oculus, & corpore toto
 Eminus intorquet. murali concita nunquam
 Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
 Dissultans crepitis: volat atrî turbinis instar
 Exitium dirum hasta ferens, orasq; recludit
 Lorica, & clypei extremos septemplex orbes
 Per medium stridens transit femur: incidit istum
 Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
 Confurgunt gemitu Rutuli, totiusq; remugit
 Mons circum, & voce late nemora alta remittunt.
 Ille, humilis, supplexq; oculos dextramq; precatem
 Protendens: equidem merui, ne deprecor, inquit,
 Vtere sorte tua, miseri te si qua parentis
 Tangere cura potest, oro: (fuit & tibi talis
 Anchises genitor) Dauni miserere senecta,
 Et me, seu corpus spoliatum lumine manus,
 Redde meis: vicisti, & victum tendere palmam
 Ausonij videre: tua est Lauinia coniunx.
 Vtlerius ne tende odiss. stetit acer in armis
 Aeneas, voluens oculos dextramq; repressit.
 Et iam iamq; magis cunctantem flectere sermo
 Coeperat, infelix humero cum apparuit ingens
 Baltheus, & notus fulserunt cingula bullis
 Pallanthis pueri: victum quem vulnere Turnus
 Strauerat, atq; humeris inimicum insigne gerebat.
 Ille oculis postquam saui monumenta doloris
 Exuiasq; hausit, furij accensus & ira

Terribi-

Terribilis: tunc hinc spalijs induite meorum
 Expiare mihi? Pallas te, hoc vulnere Pallas
 Immolat, & penam scelerato ex sanguine sumit:
 Hoc dicens, ferrum aduerso sub pectore condit
 Feruidus: ast illi soluuntur frigore membra,
 Utaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras.

Wunderloft ex das loben sein,
 Was solch ein ohn Frost der hollensim

GEOR-